

Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos priemonių, skirtų skatinti maisto tiekimo grandinės organizavimą, įskaitant žemės ūkio produktų perdirbimą ir rinkodarą, gyvūnų gerovę ir rizikos valdymą žemės ūkyje, efektyvumo ir veiksmingumo vertinimas

Galutinė vertinimo ataskaita

2025 m. sausio 9 d.

EUROPOS ŽEMĖS ŪKIO FONDAS KAIMO PLĖTRAI:
EUROPA INVESTUOJA Į KAIMO VIETOVES

TURINYS

1	TYRIMO TIKSLAS IR METODIKA	6
1.1	TYRIMO TIKSLAS, UŽDAVINIAI IR OBJEKTAS.....	6
1.2	TYRIMO METODIKA	9
1.2.1	<i>Teorija grįstas vertinimas</i>	<i>9</i>
1.2.2	<i>Kontrafaktinis poveikio vertinimas</i>	<i>11</i>
2	PRIEMONIŲ PARAMOS PASISKIRSTYMO PAGAL ŽEMĖS ŪKIO SEKTORIUS ANALIZĖ	14
2.1	3A TIKSLINĖS SRITIES „PIRMINĖS PRODUKCIJOS GAMINTOJŲ KONKURENCINGUMO DIDINIMAS GERIAU JUOS INTEGRUOJANT Į ŽEMĖS ŪKIO MAISTO PRODUKTŲ GRANDINĘ TAIKANT KOKYBĖS SISTEMAS, KURIANT ŽEMĖS ŪKIO PRODUKTŲ PRIDĖTINĘ VERTĘ, PROPAGUOJANT VIETOS RINKAS IR PASITELKIANČI TRUMPAS TIEKIMO GRANDINES, GAMINTOJŲ GRUPES IR JŲ TARPŠAKINES ORGANIZACIJAS“ PRIEMONIŲ PARAMOS PASISKIRSTYMAS PAGAL ŽEMĖS ŪKIO SEKTORIUS	14
2.2	3B TIKSLINĖS SRITIES „ŪKIŲ RIZIKOS PREVENCIJOS IR VALDYMO RĖMIMAS“ PRIEMONIŲ PARAMOS PASISKIRSTYMAS PAGAL ŽEMĖS ŪKIO SEKTORIUS	18
3	PRIEMONIŲ VEIKSMINGUMO, EFEKTYVUMO IR POVEIKIO VERTINIMAS.....	21
3.1	3A TIKSLINĖS SRITIES „PIRMINĖS PRODUKCIJOS GAMINTOJŲ KONKURENCINGUMO DIDINIMAS GERIAU JUOS INTEGRUOJANT Į ŽEMĖS ŪKIO MAISTO PRODUKTŲ GRANDINĘ TAIKANT KOKYBĖS SISTEMAS, KURIANT ŽEMĖS ŪKIO PRODUKTŲ PRIDĖTINĘ VERTĘ, PROPAGUOJANT VIETOS RINKAS IR PASITELKIANČI TRUMPAS TIEKIMO GRANDINES, GAMINTOJŲ GRUPES IR JŲ TARPŠAKINES ORGANIZACIJAS“ PRIEMONIŲ VERTINIMAS	21
3.1.1	<i>Poveikio konkurencingumui ir ūkių/įmonių ekonominės veiklos rezultatų gerinimui vertinimas.....</i>	<i>25</i>
3.1.2	<i>Trumpų tiekimo grandinių kūrimo poveikis.....</i>	<i>55</i>
3.1.3	<i>Parodomųjų bandymų ir konsultacijų poveikis.....</i>	<i>59</i>
3.1.4	<i>Poveikio kooperacijai ir bendradarbiavimui vertinimas</i>	<i>63</i>
3.1.5	<i>3A TS „Pirminės produkcijos gamintojų konkurencingumo didinimas geriau juos integruojant į žemės ūkio maisto produktų grandinę taikant kokybės sistemas, kuriant žemės ūkio produktų pridėtinę vertę, propaguojant vietos rinkas ir pasitelkiant trumpas tiekimo grandines, gamintojų grupes ir jų tarpšakines organizacijas“ įgyvendinimo apibendrinimas.....</i>	<i>64</i>
3.2	3B TIKSLINĖS SRITIES „ŪKIŲ RIZIKOS PREVENCIJOS IR VALDYMO RĖMIMAS“ PRIEMONIŲ VERTINIMAS	67
3.2.2	<i>3B TS „Ūkių rizikos prevencijos ir valdymo rėmimas“ įgyvendinimo apibendrinimas</i>	<i>79</i>
3.3	INOVACINIŲ TECHNOLOGIJŲ DIEGIMAS	80
3.4	COVID-19 IR RUSIJOS KARO PRIEŠ UKRAINĄ POVEIKIS	86
3.5	KITI KLAUSIMAI.....	89
3.5.1	<i>Kiti suteiktos investicinės paramos rezultatai ir efektai</i>	<i>89</i>
3.5.2	<i>Paramos teikimo sistemos įtaka siekiant tikslų ir rezultatų</i>	<i>91</i>
4	PRIEMONIŲ NUOSEKLUMO VERTINIMAS	94
5	IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS	98
6	LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	105
1	PRIEDAS. VERTINIMO METODIKA	107
1.1	<i>Vertinimo prieiga</i>	<i>107</i>
1.2	<i>Vertinimo klausimai, veiklos ir metodai</i>	<i>116</i>
1.3	<i>Vertinimo veiklų atlikimo etapai ir tvarkaraštis bei ekspertų atsakomybės.....</i>	<i>128</i>
2	PRIEDAS. VYKDYTŲ APKLAUSŲ KLAUSIMAI	132
	<i>Klausimai, susiję su 1.2 veiklos srities „Parama parodomiesiems projektams ir informavimo veiklai“ įgyvendinimu</i>	<i>132</i>
	<i>Klausimai susiję su M03 „Žemės ūkio produktų ir maisto produktų kokybės sistemos“ įgyvendinimu</i>	<i>134</i>
	<i>Klausimai susiję su 4.2 „Parama investicijoms į žemės ūkio produktų perdirbimą, rinkodarą ir (arba) plėtrą“ įgyvendinimu</i>	<i>137</i>
	<i>Klausimai susiję su M05 „Gaivalinių nelaimių ir katastrofinių įvykių paveikto žemės ūkio gamybos potencialo atkūrimas ir atitinkamos prevencinės veiklos vykdymas“ įgyvendinimu</i>	<i>140</i>
	<i>Klausimai susiję su M09 „Gamintojų grupių ir organizacijų įsisteigimas“ įgyvendinimu</i>	<i>143</i>
	<i>Klausimai, ūkininkams, apie dalies KPP 3-ojo prioriteto priemonių žinomumą ir aktualumą</i>	<i>146</i>

3 PRIEDAS.	VERTINIMO SANTRAUKA	149
4 PRIEDAS.	VERTINIMO SANTRAUKA ANGLŲ KALBA	150

SANTRUMPOS

2007–2013 m. KPP	-	Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 metų programa
BŽŪP	-	Bendroji žemės ūkio politika
CVP IS	-	Centrinė viešųjų pirkimų informacinė sistema
EK	-	Europos Komisija
ES	-	Europos Sąjunga
GO	-	Gamintojų organizacija
Helpdesk	-	Europos kaimo plėtros vertinimo pagalbos tarnyba, angl. <i>European Evaluation Helpdesk for Rural Development</i>
KPP, Programa	-	Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programa
MVĮ	-	Labai mažos, mažos ir vidutinės įmonės
NKP	-	Nacionalinė maisto kokybės sistema
NMA	-	Nacionalinė mokėjimo agentūra
Strateginis planas	-	Lietuvos žemės ūkio ir kaimo plėtros 2023–2027 m. strateginis planas
SVV	-	Smulkusis ir vidutinis verslas
TMTG	-	Trumpa maisto tiekimo grandinė
TS	-	Tikslinė sritis
ŪADT	-	Ūkių apskaitos duomenų tinklas
VDA	-	Valstybės duomenų agentūra
VPT	-	Viešųjų pirkimų tarnyba
ŽMIKIS	-	Žemdirbių mokymo ir konsultavimo informacinė sistema
ŽŪDC	-	Žemės ūkio duomenų centras
ŽŪM	-	Žemės ūkio ministerija

IVADAS

Šiame dokumente pateikta Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos (toliau – KPP arba Programa) priemonių, skirtų skatinti maisto tiekimo grandinės organizavimą, įskaitant žemės ūkio produktų perdirbimą ir rinkodarą, gyvūnų gerovę ir rizikos valdymą žemės ūkyje, efektyvumo ir veiksmingumo vertinimo galutinė ataskaita. Vertinimas atliktas pagal 2024 m. liepos 9 d. paslaugų teikimo sutartį Nr. 8P-24-114 tarp Žemės ūkio ministerijos ir UAB „ESTEP Vilnius“.

Laikantis vertinimo paslaugų techninės specifikacijos reikalavimų galutinėje ataskaitoje pateikti analizės rezultatai ir atsakymai į techninėje specifikacijoje nurodytų vertinimo uždavinių vertinimo klausimus.

Galutinę vertinimo ataskaitą sudaro šios dalys: 1) tyrimo tikslas ir metodika; 2) priemonių paramos pasiskirstymo analizė pagal žemės ūkio sektorius; 3) priemonių veiksmingumo, efektyvumo ir poveikio vertinimas. Ši dalis apima priemonių poveikio konkurencingumui vertinimą, trumpų tiekimo grandinių kūrimo poveikio, parodomųjų bandymų ir konsultacijų poveikio, priemonių poveikio kooperacijos ir bendradarbiavimo skatinimui bei ūkio rizikų valdymui, vertinimą, taip pat priemonių poveikį inovacinių technologijų diegimui; 4) priemonių nuoseklumo vertinimas; 5) išvados ir rekomendacijos.

1 TYRIMO TIKSLAS IR METODIKA

1.1 TYRIMO TIKSLAS, UŽDAVINIAI IR OBJEKTAS

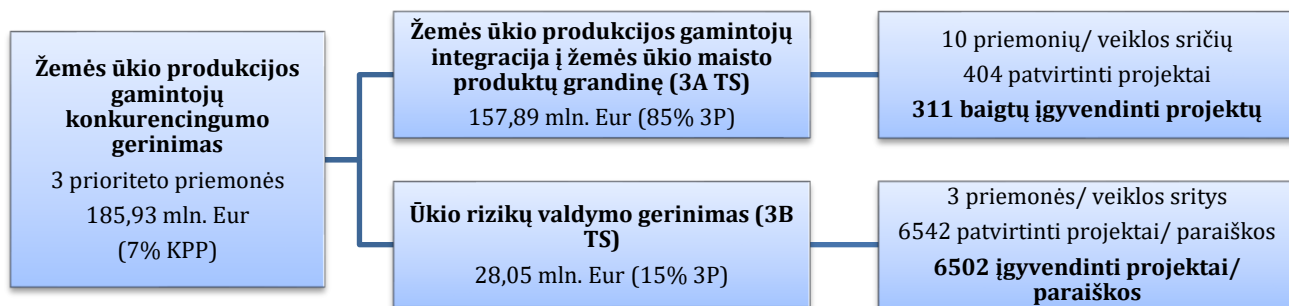
Remiantis paslaugų technine specifikacija, šio vertinimo tikslas – įvertinti priemonių, prisidedančių prie Programos 3-iojo prioriteto įgyvendinimo, indėlį, siekiant skatinti maisto tiekimo grandinės organizavimą, įskaitant žemės ūkio produktų perdirbimą ir rinkodarą, gyvūnų gerovę ir rizikos valdymą žemės ūkyje ir pateikti rekomendacijas dėl efektyvaus ir veiksmingo ES paramos panaudojimo. Tikslui įgyvendinti numatyti du **vertinimo uždaviniai**:

- 1) Įvertinti Programos paramos įtaką paramos gavėjams, siekiant 3-iojo prioriteto tikslų;
- 2) Pateikti išvadas ir pasiūlymus dėl ES paramos lėšų panaudojimo tobulinimo kryptių / aspektų, atsižvelgiant į ilgalaikių ES BŽŪP tikslų siekimą ir efektyvesnę ES paramos valdymą.

Vertinimo objektas – KPP priemonės, tiesiogiai prisidedančios prie 3-iojo prioriteto įgyvendinimo. Vertinimo laikotarpis – 2014–2023 m. 3-uoju prioritetu siekiama pagerinti **žemės ūkio produkcijos gamintojų konkurencingumą**, tam suplanuota skirti 185,93 mln. Eur¹ arba 7% KPP lėšų. Šiame vertinime analizuotas naujausias finansinis planas, kuris numatytas 17.1 KPP versijoje, patvirtintoje 2024-04-17 EK sprendimu C(2024)2638. Naujausioje Programos versijoje buvo atlikti finansinio plano pakeitimai, kurie turi reikšmingos įtakos priemonių įgyvendinimo lygiui ir atitinkamai su tuo susijusiomis vertinimo išvadomis ir rekomendacijomis. Atsižvelgiant į tai, kad vertinimo išvados ir rekomendacijos būtų aktualios, vadovautasi naujausiu Programos finansiniu planu.

3-iojo prioriteto tikslo siekiama žemės ūkio produkcijos gamintojus, įskaitant ir pirminius gamintojus, geriau integruojant į žemės ūkio maisto ir produktų grandinę (įgyvendinant 3A tikslinę sritį) ir gerinant ūkio rizikų valdymą (įgyvendinant 3B tikslinę sritį).

1 pav. Vertinimo objektas

Žemės ūkio produkcijos gamintojų integracijai į žemės ūkio maisto produktų grandinę suplanuota skirti didžiąją dalį (85%) 3-ojo prioriteto lėšų, kuriomis įgyvendinamos 10 priemonių/ veiklos sričių. Didesnės integracijos į žemės ūkio produktų grandinę siekiama remiant produktų perdirbimą ir rinkodarą, taip pat teikiant paramą trumpų tiekimo grandinių kūrimui, skatinant dalyvauti žemės ūkio produktų ir maisto produktų kokybės sistemose bei remiant ūkių bendradarbiavimą. Didžiausia dalis (83%) lėšų suplanuota skirti investicijoms į žemės ūkio produktų perdirbimą ir rinkodarą. Įgyvendinant šias priemones 2014–2023 m. laikotarpiu buvo patvirtinti 404 projektai, iš kurių 311 yra užbaigti.

¹ Vadovautasi skirtų lėšų suma numatyta 17.1 KPP versijoje, patvirtintoje 2024-04-17 EK sprendimu C(2024)2638.

1 lentelė. Priemonės, prisidedančios prie 3A tikslinės srities įgyvendinimo

Priemonė/ veiklos sritis	Suplanuotas finansavimas (KPP 17.1 versija), Eur	Įgyvendinamų projektų skaičius	Užbaigtų projektų skaičius	Pareiškėjai
1.1 „Parama profesiniam mokymui ir įgūdžiams įgyti“	730 828	16	10	Mokslo ir studijų institucijos ir profesinio mokymo įstaigos; kiti juridiniai asmenys, turintys licenciją vykdyti formalųjį profesinį mokymą.
1.2 „Parama parodomiesiems projektams ir informavimo veiklai“	1 835 274	13	9	
M02 „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“	213 235	15	15	Ūkininkų, jaunųjų ūkininkų, kitų žemės ūkio valdytojų ir (arba) miškų valdytojų ir (arba) kaimo vietovėse veikiančių labai mažų, mažų ir vidutinių įmonių konsultavimo veikla užsiimantys juridiniai asmenys
M03 „Žemės ūkio produktų ir maisto produktų kokybės sistemos“	1 433 692	102	102	Žemės ūkio veiklos subjektai, auginantys ir (arba) gaminantys ir tiekiantys rinkai kokybiškus žemės ūkio ir maisto produktus
4.1 „Parama investicijoms į žemės ūkio valdas“	5 800 000	55	49	Fiziniai ir juridiniai asmenys, užsiimantys žemės ūkio veikla ir savo vardu įregistravę ūkininko ūkį ir valdą
4.2 „Parama investicijoms į žemės ūkio produktų perdirbimą, rinkodarą ir (arba) plėtrą“	131 055 191	143	94	Juridiniai asmenys, užsiimantys žemės ūkio produktų perdirbimu ir (arba) rinkodara arba perdirbantys dalį valdoje užaugintos produkcijos bei planuojantys užsiimti žemės ūkio produktų perdirbimo ir (ar) rinkodaros veikla.
M09 „Gamintojų grupių ir organizacijų įsisteigimas“	1 400 000	3	1	Juridiniai asmenys, atitinkantys taisyklėse nustatytas tinkamumo sąlygas ir reikalavimus paramai gauti
16.1 „Parama EIP veiklos grupėms kurti ir jų veiklai vystyti“	15 418 227	10	2	EIP veiklos grupės, kurios projekto galimybių studija yra patvirtinta Ministerijos, narys, jungtinės veiklos sutartimi dėl EIP veiklos grupės sudarymo paskirtas pareiškėju
16.3 „Parama smulkių ūkio subjektų bendradarbiavimui“		21	13	Smulkieji ūkiai; smulkieji miško valdytojai; labai mažos įmonės; fiziniai asmenys.

Priemonė/ veiklos sritis	Suplanuotas finansavimas (KPP 17.1 versija), Eur	Įgyvendinamų projektų skaičius	Užbaigtų projektų skaičius	Pareiškėjai
16.4 „Parama trumpoms tiekimo grandinėms ir vietos rinkoms skatinti vietos lygmeniu“		26	16	Fiziniai ir juridiniai (MVI) asmenys, užsiimantys žemės ūkiu, maisto produktų gamyba ir (arba) perdirbimu ir (arba) rinkodara; privatūs juridiniai asmenys (MVI), užsiimantys žemės ūkiu ir maisto produktų realizavimu (prekyba); viešieji juridiniai asmenys (MVI)
Iš viso	157 886 447	404	311	

15% 3-iojo prioriteto lėšų yra suplanuota skirti ūkio rizikų valdymo gerinimui. Šio tikslo yra siekiama per 3 priemones, pagal kurias finansuoti 6542 projektai/ paraiškos, o užbaigta įgyvendinti 6502. Siekiant ūkio rizikų valdymo gerinimo remiamas prevencinių veiklų, kuriomis siekiama sumažinti pavojingų ūkinių gyvūnų užkrečiamųjų ligų grėsmes ir su jomis susijusias pasekmes, įgyvendinimas. O taip pat kompensuojamos pasėlių, gyvūnų ir augalų draudimo įmokos. 2022 m. į KPP buvo įtraukta žemės ūkio rizikos valdymo fondų priemonė, tačiau priemonė nesulaukė pareiškėjų susidomėjimo ir pagal ją nėra įgyvendinamų projektų (detalesnė rizikos valdymo fondų nesisteigimo priežastys nagrinėjamos 3.2.1.1.3 poskyryje).

2 lentelė. Priemonės, prisidedančios prie 3B tikslinės srities įgyvendinimo

Priemonė/ veiklos sritis	Suplanuotas finansavimas, Eur	Įgyvendinamų projektų skaičius	Užbaigtų projektų skaičius	Pareiškėjai
M05 „Gaivalinių nelaimių ir katastrofinių įvykių paveikto žemės ūkio gamybos potencialo atkūrimas ir atitinkamos prevencinės veiklos vykdymas“	5 065 385	145	105	Fiziniai ir juridiniai asmenys, užsiimantys žemės ūkio veikla ir savo vardu įregistravę ūkininko ūkį ir žemės ūkio valdą; juridiniai asmenys, užsiimantys žemės ūkio veikla ir savo vardu įregistravę valdą.
17.1 „Pasėlių, gyvūnų ir augalų draudimo įmokos“	22 884 332	6397 (paraiškos)	6397 (paraiškos)	Fiziniai ir juridiniai asmenys, užsiimantys žemės ūkio veikla ir savo vardu įregistravę ūkininko ūkį ir valdą
17.3 „Pajamų stabilizavimo priemonė (žemės ūkio rizikos valdymo fondai)“	100 000	0	0	Akredituotas žemės ūkio rizikos valdymo fondas
Iš viso	28 049 716	6542	6502	

1.2 TYRIMO METODIKA

1.2.1 Teorija grįstas vertinimas

Pagrindinis šio vertinimo tikslas yra įvertinti priemonių, prisidedančių prie KPP 3-ojo prioriteto įgyvendinimo, indėlį, siekiant skatinti maisto tiekimo grandinės organizavimą, įskaitant žemės ūkio produktų perdirbimą ir rinkodarą, gyvūnų gerovę ir rizikos valdymą žemės ūkyje ir paaiškinti, kokios priežastys šį poveikį lėmė. Intervencijų sėkmę, rezultatus ir poveikį gali lemti įvairūs vidiniai veiksniai (pavyzdžiui, programavimo logika, išteklių, programos įgyvendinimas, projektų kokybė, projektų rezultatų įveiklinimas ir pan.) bei išorinės priežastys (pavyzdžiui, susijusios intervencijos (reguliacinės, mokestinės, komunikacinės (rinkodarinės) priemonės), konkurencinė aplinka, ekonomikos ciklas, geopolitinė situacija ir pan.).

Atliekant šį vertinimą yra taikoma teorija grįsto vertinimo prieiga (angl. *theory-based evaluation approach*). Kaip nurodyta ES BŽŪP vertinimo metodiniuose dokumentuose², taikant teorija grįstą vertinimą siekiama suprasti ir įvertinti, kaip programos intervencijos padeda siekti politikos tikslų, daug dėmesio skiriant jų veiksmingumui. Pagrindinis vertinimo metodas, taikant teorija grįstą vertinimą, yra *kaitos teorija*, nagrinėjanti priežastinius ryšius tarp intervencijų, kitų veiksmų ir stebimų pokyčių. Kaitos teorija siekia paaiškinti, kaip ir kodėl pavyko pasiekti suplanuotus intervencijų rodiklius, ar pasireiškė/ nepasireiškė planuotas ar neplanuotas tiesioginis arba netiesioginis intervencijos poveikis. *Teorijos* yra apibrėžiamos kaip politikos formuotojų ar konkrečias priemones administruojančių institucijų atstovų prielaidos apie tai, kaip konkrečios intervencijos ir joms skiriami išteklių turėtų prisidėti prie siekiamų įgyvendinti pokyčių³. Problemų (poreikių), remiamų veiksmų, sukurtų produktų, rezultatų ir poveikio (konkrečių pokyčių) grandinė apibūdinama kaip *programos intervencinė logika*.

Atsižvelgiant į tai, kad prioritetą sudaro dvi tikslinės sritys: 3A „Pirminės produkcijos gamintojų konkurencingumo didinimas geriau juos integruojant į žemės ūkio maisto produktų grandinę taikant kokybės sistemas, kuriant žemės ūkio produktų pridėtinę vertę, propaguojant vietos rinkas ir pasitelkiant trumpas tiekimo grandines, gamintojų grupes ir jų tarpšakines organizacijas“ ir 3B „Ūkių rizikos prevencijos ir valdymo rėmimas“, siekiant tinkamai įvertinti priemonių poveikį parengtos dvi intervencijų logikos schemas, kuriomis vadovautasi vertinimo metu (intervencijų logikos schemas pateiktos atitinkamai ataskaitos 3.1 ir 3.2 poskyriuose).

Rengiant intervencinės logikos schemas ir nustatant intervencijų poreikius buvo remtasi KPP ir KPP ex-ante vertinimu⁴. Indėliais laikomos KPP priemonės, veiklos sritys, prisidedančios prie 3-ojo prioriteto įgyvendinimo, o jų produktais ir rezultatais – priemonių pasiekimai, kuriuos parodo produktų ir tikslo (rezultatų) lygmens stebėsenos rodikliai.

Įprastai ES investicijų rezultatams ir poveikiui matuoti naudojami programoje nustatyti stebėsenos rodikliai, tačiau KPP stebėsenai nebuvo numatyta poveikio rodiklių, apsiribojant produkto ir rezultato lygmens rodikliais. 3-ojo prioriteto stebėsenai buvo numatyti 25 produkto rodikliai (iš jų 15 – 3A TS, o 10 – 3B TS) ir 2 tikslo rodikliai (T6, skirtas 3A TS ir T7, skirtas 3B TS). 3A TS numatytas rezultato rodiklis T6 yra susietas tik su priemonėmis, kuriomis remiamas dalyvavimas kokybės sistemose, trumpose tiekimo grandinėse ir gamintojų organizacijose, tačiau šis rezultato rodiklis nėra susijęs su perdirbimo skatinimu, nors perdirbimui yra skirta didžioji dalis KPP 3-ojo prioriteto lėšų. Atsižvelgiant į tai, papildomai buvo įvertinti įmonių rezultatai, susijusius su materialinėmis investicijomis, apyvarta ir eksportu.

² EU CAP Network, Learning Portal – Theory-based approaches, https://eu-cap-network.ec.europa.eu/training/evaluation-learning-portal/learning-portal-theory-based-approaches_en

³ European Commission. Theory-Based Evaluation. Detalesnė informacija adresu: http://ec.europa.eu/regional_policy/information/evaluations/pdf/impact/theory_impact_guidance.pdf

⁴ ESTEP, „Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos išankstinis (ex-ante) vertinimas“, 2014.

KPP 3-ojo prioriteto priemonių produkto ir tikslo (rezultato) lygmens rodikliai yra svarbūs, vertinant intervencijų veiksmingumo ir efektyvumo aspektus, tačiau nepakankami, siekiant spręsti apie investicijų poveikį. Siekiant įvertinti KPP poveikį žemės ūkio konkurencingumui Europos kaimo plėtros vertinimo pagalbos tarnyba (angl. *European Evaluation Helpdesk for Rural Development*, toliau Helpdesk) parengė gaires, kuriose pasiūlė vertinimo kriterijus, kurie padėtų įvertinti, koku mastu KPP intervencijos prisidėjo prie remiamų pirminių gamintojų konkurencingumo didinimo, geriau integruojant juos į žemės ūkio ir maisto produktų grandinę per kokybės schemas, pridėdant žemės ūkio produktams vertės, skatinant vietos rinkas ir trumpo tiekimo grandines, gamintojų grupes ir tarpšakinę organizaciją. Atsižvelgiant į Lietuvos KPP specifiką, suplanuotas priemonės, numatytus vertinimo klausimus bei vertintojams prieinamus duomenis pasirinkti papildomi poveikio vertinimo kriterijai, kurie detalizuoti šios ataskaitos 1 priede.

Atliekant poveikio vertinimą buvo tikrinamos šios, su 3-ojo prioriteto priemonių poveikiu susijusios hipotezės:

- Parama perdirbimui padidino įmonių konkurencingumą (hipotezės tikrinimo kriterijai: įmonių pardavimo pajamų padidėjimas; įmonių pelno padidėjimas);
- Parama trumpų tiekimo grandinių kūrimui padidino ūkių konkurencingumą (hipotezės tikrinimo kriterijai: ūkių pajamų padidėjimas, ūkių parduodamos produkcijos padidėjimas; produkcijos pardavimo vietų padidėjimas);
- 3-ojo prioriteto priemonės yra veiksmingos, skatinant žemės ūkio subjektų bendradarbiavimą (hipotezės tikrinimo kriterijai: padidėjo gamintojų organizacijų skaičius, padidėjo bendradarbiaujančių smulkių ūkių skaičius ir pagerėjo jų veiklos rodikliai);
- 3-ojo prioriteto priemonės yra veiksmingos, siekiant pagerinti ūkio rizikos valdymą (hipotezės tikrinimo kriterijai: priemonės padėjo stabilizuoti arba pagerino ūkių (įmonių) ekonominės veiklos rezultatus).

Taikant teorija grįsto vertinimo prieigą naudojami įvairūs kokybiniai ir kiekybiniai metodai, kurie detalizuoti ir su vertinimo klausimais susieti ataskaitos 1 priede. Taip pat taikyti įvairūs duomenų šaltiniai, tokie kaip: programiniai dokumentai, aktualūs teisės aktai, stebėsenos ir statistiniai duomenys, antriniai šaltiniai, bei vertinimo metu surinkti priminiai šaltiniai.

Vienas iš svarbiausių planuotų pirminių duomenų surinkimo šaltinių, atliekant šį vertinimą, turėjo būti apklausa. Apklausų duomenis planuota naudoti siekiant įvertinti paramos priemonių rezultatus ir poveikį, apie kuriuos nėra renkami stebėsenos duomenys (pavyzdžiui, siekiant įvertinti ar parodomųjų bandymų rezultatai ir toliau naudojami ūkiuose, ar jie naudojami ne paramos gavėjų ūkiuose, o taip pat siekiant įvertinti, ar ūkio subjektai, vystantys trumpas tiekimo grandines, dalyvauja viešuosiuose pirkimuose ir pan.) ir nebuvo galimybių atlikti kontrafaktinį poveikio vertinimą. Atlikus pirminę vertinimo klausimų analizę, planuota, kad bus atliekamos paramos gavėjų apklausa, susijusios su šiomis priemonėmis, veiklos sritimis: 1.2.; M03; M05, 4.1; 4.2; M09; 16.3; 16.4 ir 17.1. Reglamento Nr. 1305/2013 71 straipsnyje yra įvirtintas privalomas reikalavimas paramos gavėjams teikti visą informaciją, reikalingą vertinimui⁵, o KPP priemonių įgyvendinimo taisyklėse yra nuostatos, kuriomis pareiškėjai įsipareigoja „teikti visą informaciją ir duomenis, reikalingus statistikos tikslams ir Programos įgyvendinimo stebėsenai bei reikalingiems vertinimams atlikti“⁶. Parengus apklausų klausimynus buvo kreiptasi į Nacionalinę mokėjimo agentūrą (toliau – NMA), kad agentūra išsiųstų paramos gavėjams, gavusiems paramą pagal vertinamas priemones, prašymą pateikti informaciją vertintojams. Tačiau NMA duomenų apsaugos pareigūno vertinimu, parengti klausimynai laikytini tiesioginės rinkodaros apklausomis, nes jomis siekiama gauti nuomonę apie viešąsias paslaugas (šiuo atveju suteiktą paramą), todėl NMA gali juos išplatinti tik tų priemonių/ veiklos sričių paramos

⁵ Reglamento Nr. 1305/2013 71 straipsnio nuostata: „Paramos pagal kaimo plėtros priemones gavėjai ir vietos veiklos grupės įsipareigoja teikti vadovaujančiajai institucijai ir (arba) paskirtiems vertintojams arba kitoms įstaigoms, kurioms suteikti įgaliojimai vadovaujančiosios institucijos vardu vykdyti funkcijas, visą informaciją, reikalingą programos stebėsenai ir vertinimui, visų pirma, siekiant nustatyti, kaip vykdomi apibrėžti tikslai ir prioritetai“.

⁶ Pvz., 4.1 veiklos srities įgyvendinimo taisyklių, taikomų nuo 2022 m. Nr. 3D-420 21.12 punktą; M03 priemonės įgyvendinimo taisyklių Nr. 3D-169 18 punktą; M05 priemonės įgyvendinimo taisyklių Nr. 3D-45 14.9 punktą; 16.4 veiklos srities įgyvendinimo taisyklių Nr. 3D-386 22.12 punktą.

gavėjams, kurie yra davę sutikimą gauti apklausas. Dėl taikomos asmeninių duomenų apsaugos politikos, aktualių 1.2.; M03; M05, 4.1; 4.2; M09; 16.3; 16.4 ir 17.1 priemonių atveju NMA prašymus pateikti informaciją galėjo išplatinti tik 29 paramos gavėjams, iš kurių 13 – įgyvendinantiems projektus pagal M03 priemonę, po 4 įgyvendinantiems pagal 4.1 ir 4.2 veiklos sritis ir M05 priemonę bei po 2 paramos gavėjus, įgyvendinantiems pagal 16.3 ir 16.4 veiklos sritis.

Siekiant spręsti susidariusią problemą dėl ribotų galimybių atlikti suplanuotas apklausas, vertintojai ėmėsi papildomų veiksmų ir paramos gavėjų, kurie yra juridiniai asmenys, kontaktus surinko iš viešai prieinamų duomenų bazių. Tokiu būdu prašymai pateikti informaciją, reikalingą vertinimui atlikti, buvo išsiųsti visiems paramos gavėjams pagal 1.2, 4.2 veiklos sritis ir M09 priemonę, taip pat didžiajai daliai paramos gavėjų pagal priemonę M05.

3 lentelė. Apklausos dalyvių skaičius pagal priemones/ veiklos sritis

Priemonė/ veiklos sritis	Paramos gavėjų (unikalių), užbaigusiu projektus, skaičius	Paramos gavėjų, kuriems išsiųsti klausimynai, skaičius	Gautų atsakymų skaičius	Gautų atsakymų dalis nuo išsiųstų klausimynų skaičiaus
1.2	7	7	6	86%
M03	102	13	3	23%
4.2	90	90	30	33%
M05	59	35	8	23%
M09	3	3	2	66%

Šaltinis: sudaryta ESTEP

Lentelėje pateikti apibendrinti apklausų rezultatai pagal kiekvieną iš priemonių/ veiklos sričių. Nors daugeliu atvejų apklausų rezultatai nėra reprezentatyvūs, tačiau jie suteikia naudingos informacijos, leidžiančios geriau suprasti priemonių poveikį.

Vertinimo metu taip pat buvo atlikta žemės ūkio veiklą vykdančių subjektų apklausa, kuria siekta išsiaiškinti 3-ojo prioriteto priemonėmis remiamų veiklų (parodomųjų bandymų diegimo, konsultavimo, trumpų maisto tiekimo grandinių kūrimo ir rizikos valdymo fondų kūrimo) žinomumą ir aktualumą ūkininkams bei žemės ūkio veiklą vykdančioms įmonėms. Kvietimas dalyvauti šioje apklausoje buvo paskelbtas NMA ir Lietuvos kaimo tinklo svetainėse, taip pat išsiųstas aktualioms žemės ūkio srityje veikiančioms asociacijoms, prašant kvietimu pasidalinti su savo nariais. Kvietimas buvo išsiųstas 18 asociacijų ir 38 Lietuvos ūkininkų sąjungos skyriams. Nepaisant plataus apklausos išplatavimo, gautas itin mažas atsakymų skaičius – 26.

Apklausos vyko 2024 m. spalio 7–16 d. Siekiant gauti daugiau atsakymų, paramos gavėjams buvo siunčiami priminimai, o taip pat pratęstas apklausų vykdymo terminas, tačiau respondentų aktyvumas liko mažas. Siekiant spręsti mažo paramos gavėjų dalyvavimo vertinimo tikslais organizuojamose apklausose problemą, Žemės ūkio ministerija ir NMA turėtų toliau ieškoti būdų, kaip efektyviai įgyvendinti ES reglamentų nuostatas dėl įpareigojimų paramos gavėjams teikti informaciją, būtiną vertinimams atlikti.

1.2.2 Kontrafaktinis poveikio vertinimas

Kontrafaktinis poveikio vertinimas – tai vertinimo metodinis požiūris, leidžiantis apskaičiuoti grynąjį intervencijos poveikį, ir atsakantis į klausimus, ar intervencija veikia, koks jos poveikis. Atliekant kontrafaktinę analizę siekiama palyginti intervencijos pasiektus rezultatus su rezultatais, kurie būtų pasiekti, jei intervencija nebūtų įgyvendinta. Atsižvelgiant į KPP 3-ojo prioriteto intervencinę logiką ir skirtus finansinius indėlius (70% viso prioriteto lėšų), šiame vertinime taikant kontrafaktinį požiūrį buvo įvertintas KPP 4.2 veiklos srities „Parama investicijoms į žemės ūkio produktų perdirbimą, rinkodarą ir (arba) plėtrą“ grynasis poveikis. Atliekant kontrafaktinį vertinimą siekta palyginti analizuojamos intervencijos rezultatus įmonių konkurencingumui su rezultatais, kurie būtų pasiekti, jei intervencija nebūtų įgyvendinta. Atliekant poveikio vertinimą taikant kontrafaktinio vertinimo metodą

buvo sudarytos dvi grupės, kurios yra panašios viena į kitą, tačiau pagrindinis skirtumas tarp jų yra, tas, kad tikslinė grupė – tai žemės ūkio produktų perdirbimo veiklą vykdančios įmonės, gavusios finansinę paramą pagal KPP 4.2 veiklos sritį, o kontrolinė grupė – tą pačią ekonominę veiklą vykdančios įmonės, tačiau finansinės paramos pagal 4.2 veiklos sritį negavusios. Grynas paramos poveikis buvo apskaičiuotas palyginus tikslinės grupės ir kontrolinės grupės rezultatus, prieš tai pritaikius metodus, sumažinančius bendrus skirtumus tarp grupių.

Kokybiškam kontrafaktinio poveikio vertinimui atlikti būtina turėti pakankamai didelį intervenciją patyrusių bei intervencijos nepatyrusių subjektų skaičių bei pakankamą laiko eilutę nuo intervencijos pabaigos, kad būtų išryškėjęs intervencijos poveikis. Iki 2023 m. pabaigos buvo užbaigta 114 projektų⁷, finansuotų pagal KPP 4.2 veiklos sritį, tačiau ne visus juos buvo galima įtraukti į kontrafaktinę analizę dėl duomenų apie kontrolinę grupę prieinamumo. Kontrolinei grupei sudaryti buvo naudojami viešo įmonių registro⁸ duomenys (ekonominės veiklos sritis, darbuotojų skaičius, finansinės ataskaitos). Šioje duomenų bazėje skelbiami įmonių duomenys nuo 2019 m., todėl sudarant tikslinę grupę buvo įtraukti tik tie projektai, kurie buvo pradėti įgyvendinti ne anksčiau kaip 2019 m. sausio 1 d., o pabaigti ne vėliau kaip 2022 m. gruodžio 31 d. Pastaroji data pasirinkta dėlto, kad būtų galima vertinti tikslinės grupės veiklos rezultatus bent vieni metai po intervencijos.

1.2.2.1 Tiriamosios grupės sudarymas

Gavus NMA duomenis apie visus pagal KPP 4.2 veiklos sritį finansuotus projektus, buvo nustatyta, kad 15 projektų buvo įgyvendinti 2019 m., 4 – 2020 m., 13 – 2021 m., 13 – 2022 m.; iš viso – 45 projektai. Tačiau buvo tokių atvejų, kai ta pati įmonė įgyvendino daugiau nei 1 projektą, o unikalių įmonių, įgyvendinusių projektus 2019–2022 m. laikotarpiu, buvo 39. Atrinktų įmonių pasiskirstymas pagal ekonominės veiklos sritį ir įmonės dydį pateiktas 4 lentelėje. Pagal Smulkiojo ir vidutinio verslo (toliau – SVV) subjektų sampratą, apibrėžtą Lietuvos Respublikos smulkiojo ir vidutinio verslo plėtros įstatyme, paramos gavėjai buvo suskirstyti pagal dydį, atsižvelgiant į darbuotojų skaičiaus ir metinių pajamų kriterijus.⁹

4 lentelė. Tiriamosios grupės charakteristikos

Žemės ūkio produktų perdirbimo veikla	Įmonių skaičius	Įmonės dydis		
		Labai maža ir maža įmonė	Vidutinė įmonė	Didelė įmonė
Augininkystės produktų perdirbimas ir (ar) rinkodara, atliekų perdirbimas	18	8	9	1
Mėsos produktų perdirbimas ir (ar) rinkodara	10	4	3	3
Pieno perdirbimas ir (ar) rinkodara	4	2	1	1
Vaisių, uogų, daržovių ir grybų perdirbimas ir (ar) rinkodara, atliekų perdirbimas	6	3	2	1
Kitų Sutarties dėl ES veikimo I priede išvardytų produktų perdirbimas ir (ar) rinkodara	1	1	0	0
Iš viso:	39	18	15	6

Šaltinis: ESTEP pagal NMA pateiktus duomenis.

⁷ Iki 2023 m. galutiniai mokėjimo prašymai buvo pateikti pagal 114 projektų, tačiau nemaža dalis projektų buvo užbaigti 2023 m., ir jų galutiniai mokėjimo prašymai pateikti 2023 m. pabaigoje, atsižvelgiant į tai ne pagal visus mokėjimo prašymus buvo išmokėta visa skirta paramos suma. Iki 2023 m. buvo pilnai užbaigti 94 projektai (vertinant tiek pagal pateiktus galutinius mokėjimo prašymus, tiek pagal išmokėtos paramos sumą), todėl daugeliu atvejų ataskaitoje yra laikoma, kad pagal šią veiklos sritį yra užbaigti įgyvendinti 94 projektai. Atsižvelgiant į tai, kad atrenkant tikslinę grupę buvo imami projektai, kurie pabaigti ne vėliau kaip 2022 m. gruodžio 31 d., šis skirtumas kontrafaktiniam vertinimui įtakos neturi.

⁸ <https://rekvizitai.vz.lt/>

⁹ Ekonomikos ir inovacijų ministerija, Labai mažų, mažų ir vidutinių įmonių samprata: <https://eimin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/verslo-aplinka/smulkiojo-ir-vidutinio-verslo-politika/>

1.2.2.2 Kontrolinės grupės sudarymas

Sudarant kontrolinę grupę galima taikyti vieną iš trijų pagrindinių metodų: a) atsitiktinė objektų atranka (angl. *randomised control trial*; prieš intervenciją atsitiktiniu būdu atrenkant intervenciją patirsiančius ir nepatirsiančius objektus), b) panašiausių atvejų analizė (angl. *propensity score matching*; kai grupių negalima atskirti pagal lemiamą kriterijų, pagal kurį objektas gali patirti intervenciją, grupės sudaromos atrenkant panašiausius objektus, pagal matomas objektų savybes, pvz., lytį, amžių ir kt.), c) netolydumų analizė (angl. *discontinuity identification*, kai grupės galima atskirti turint aiškų kriterijų, pagal kurį subjektas intervenciją patiria arba ne, pvz., paraiškos vertinimo balas). Idealiu atveju svarbiausios tikslinės ir kontrolinės grupių narių (vertinimo objektų) charakteristikos turėtų būti visiškai vienodos, o juos skirti turėtų tik dalyvavimo intervencijoje faktas (šio vertinimo atveju – gauta arba negauta KPP finansinė parama pagal 4.2 veiklos sritį). Šio vertinimo metu atrenkant į kontrolinę grupę buvo naudojama daugiapakopė atranka. Pirma, naudojant *rekvizitai.lt* detalią įmonių paieškos sistemą buvo atrinktos visos duomenų bazėje esančios įmonės, vykdančios žemės ūkio produktų perdirbimo veiklą pagal EVRK 10.1, 10.3-10.9 kodus. Tuomet iš šio sąrašo buvo pašalintos tos įmonės, kurios 2014–2022 m. programiniu laikotarpiu gavo finansinę paramą pagal KPP 4.2 veiklos sritį. Antra, sudarius duomenų bazę buvo atlikta panašiausių atvejų analizė ir kiekvienam tikslinės grupės nariui buvo atrinkti panašiausi kontrolinės grupės nariai. Siekiant sudaryti kontrolinę grupę yra reikalingi duomenys apie tai, kokios buvo tikslinės ir kontrolinės grupių savybės prieš įgyvendinant intervenciją, nes pats intervencijos įgyvendinimas gali pakeisti stebimų subjektų savybes. Todėl atsižvelgiant į šią sąlygą ir į duomenų prieinamumą, sudarant kontrolinę grupę buvo naudoti 2019 m. duomenys, o įmonės į kontrolinę grupę buvo atrenkamos pagal 4 kriterijus: ekonominės veiklos, pajamų ir darbuotojų skaičių (įmonių dydžio) bei pelningumo. Pastarasis kriterijus buvo įtrauktas todėl, kad pagal galiojusią projektų atrankos metodiką¹⁰, įmonių, norėjusių teikti paraišką paramai pagal veiklos sritį „Parama investicijoms į žemės ūkio produktų perdirbimą, rinkodarą ir (arba) plėtrą“, pelningumo rodiklis ataskaitiniais metais¹¹ arba vienais metais iš dvejų eilės tvarka einančių praėjusių ataskaitinių metų pasirinktinai turėjo būti ne mažesnis nei 2 %. Atlikus panašiausių atvejų analizę buvo sudaryta 86 įmonių kontrolinė grupė (žr. 5 lentelę). Nors kontrolinės grupės dydis atitiko Helpdesk metodinių gairių¹² rekomendaciją, kad kontrolinė grupė turi būti 2–3 kartus didesnė nei tiriamoji grupė, tačiau bendrai analizės imtis buvo maža (dėl mažo tiriamosios grupės atvejų skaičiaus), todėl gauti kontrafaktinės analizės rezultatai turėtų būti laikomi preliminariais, o vertinimą tikslinga būtų pakartoti KPP ex-post vertinimo metu.

5 lentelė. Kontrolinės grupės charakteristikos

Žemės ūkio produktų perdirbimo veikla	Įmonių skaičius	Įmonės dydis		
		Labai maža ir maža įmonė	Vidutinė įmonė	Didelė įmonė
Augininkystės produktų perdirbimas ir (ar) rinkodara, atliekų perdirbimas	35	16	16	3
Mėsos produktų perdirbimas ir (ar) rinkodara	22	10	7	5
Pieno perdirbimas ir (ar) rinkodara	11	5	3	3
Vaisių, uogų, daržovių ir grybų perdirbimas ir (ar) rinkodara, atliekų perdirbimas	15	9	4	2
Kitų Sutarties dėl ES veikimo I priede išvardytų produktų perdirbimas ir (ar) rinkodara*	3	2	0	1
Iš viso:	86	42	30	14

Šaltinis: ESTEP pagal *rekvizitai.lt* įmonių duomenų bazės duomenis.

¹⁰ 2014 m. liepos 28 d. Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministro įsakymas Nr. 3D-440 „Dėl Ūkio subjektų, siekiančių pasinaudoti parama pagal Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos ir Lietuvos žemės ūkio ir kaimo plėtros 2023–2027 m. strateginio plano priemones, ekonominio gyvybingumo nustatymo taisyklių patvirtinimo“

¹¹ Pagal Ekonominio gyvybingumo nustatymo taisykles ataskaitiniais metais laikomi finansiniai metai, einantys prieš paramos paraiškos pateikimo metus

¹² European Evaluation Helpdesk for Rural Development. (2016). Guidelines: Assessment of RDP Results: How to Prepare for Reporting on Evaluation in 2017. Contractor – EC.

2 PRIEMONIŲ PARAMOS PASISKIRSTYMO PAGAL ŽEMĖS ŪKIO SEKTORIUS ANALIZĖ

Vertinimo klausimai:

10.1.3. Kaip taikomų priemonių parama pasiskirstė pagal žemės ūkio sektorius? Kokioms investicijoms pagal žemės ūkio sektorius panaudotos paramos lėšos? (3A TS)

10.1.14. Kaip taikomų priemonių parama pasiskirstė pagal žemės ūkio sektorius? (3B TS)

Atsižvelgiant į prieinamus duomenis, 3-ojo prioriteto priemonių paramos pasiskirstymas pagal žemės ūkio sektorius analizuotas pagal šias priemones/ veiklos sritis, prisidedančias prie 3A TS „Pirminės produkcijos gamintojų konkurencingumo didinimas geriau juos integruojant į žemės ūkio maisto produktų grandinę taikant kokybės sistemas, kuriant žemės ūkio produktų pridėtinę vertę, propaguojant vietos rinkas ir pasitelkiant trumpas tiekimo grandines, gamintojų grupes ir jų tarpšakines organizacijas“ įgyvendinimo: 4.1 „Parama investicijoms į žemės ūkio valdas“, 4.2 „Parama investicijoms į žemės ūkio produktų perdirbimą, rinkodarą ir (arba) plėtrą“; 16.1 „Parama EIP veiklos grupėms kurti ir jų veiklai vystyti“, 16.3 „Parama smulkių ūkio subjektų bendradarbiavimui“, M09 „Gamintojų grupių ir organizacijų įsisteigimas“ ir 1.2 „Parama parodomiesiems projektams ir informavimo veiklai“ ir šias priemones/ veiklos sritis, ir prisidedančias prie 3B TS „Ūkių rizikos prevencijos ir valdymo rėmimas“ įgyvendinimo: M05 „Gaivalinių nelaimių ir katastrofinių įvykių paveikto žemės ūkio gamybos potencialo atkūrimas ir atitinkamos prevencinės veiklos vykdymas“ ir 17.1 „Pasėlių, gyvūnų ir augalų draudimo įmokos“. Likusių priemonių atveju duomenys apie žemės ūkio sektorių nėra renkami.

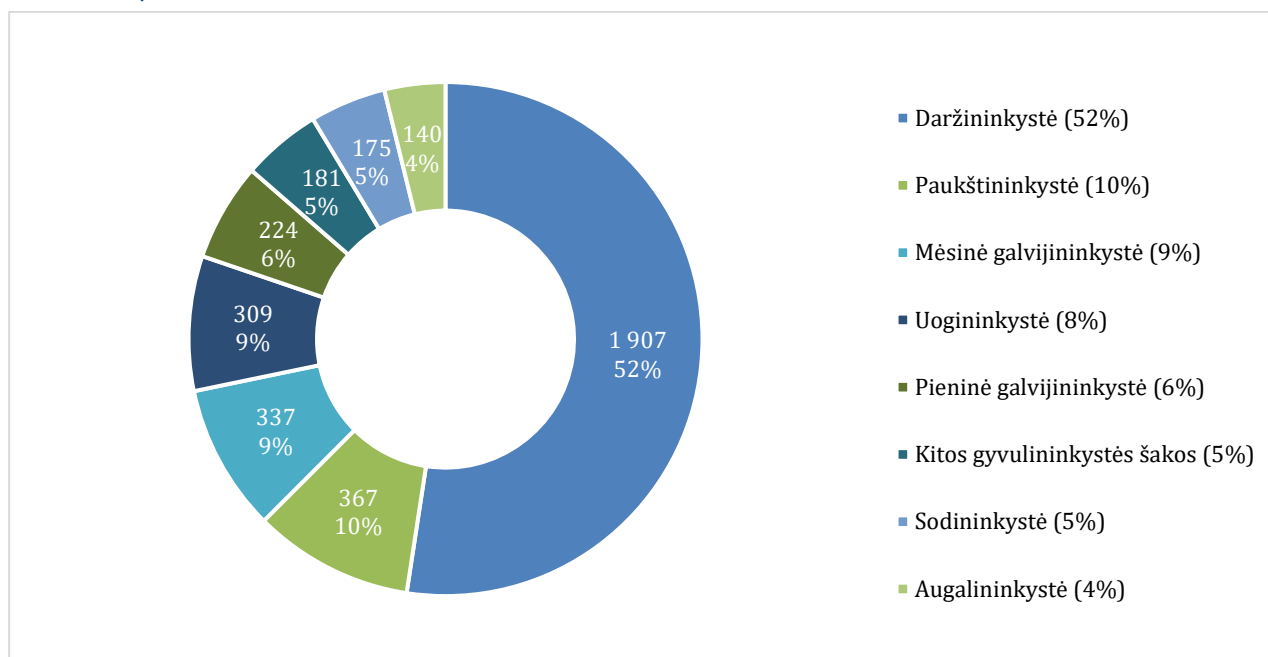
2.1 3A TIKSLINĖS SRITIES „PIRMINĖS PRODUKCIJOS GAMINTOJŲ KONKURENCINGUMO DIDINIMAS GERIAU JUOS INTEGRUOJANT Į ŽEMĖS ŪKIO MAISTO PRODUKTŲ GRANDINĘ TAIKANT KOKYBĖS SISTEMAS, KURIANT ŽEMĖS ŪKIO PRODUKTŲ PRIDĖTINĘ VERTE, PROPAGUOJANT VIETOS RINKAS IR PASITELKIANT TRUMPAS TIEKIMO GRANDINES, GAMINTOJŲ GRUPES IR JŲ TARPŠAKINES ORGANIZACIJAS“ PRIEMONIŲ PARAMOS PASISKIRSTYMAS PAGAL ŽEMĖS ŪKIO SEKTORIUS

Įgyvendinant 3A TS iki 2023 m. pabaigos pagal šešias priemones (1.2, 4.1, 4.2, 16.1, 16.3 veiklos sritis ir M09), iš viso buvo patvirtinta kiek daugiau nei 130 mln. Eur paramos, o išmokėta beveik 75,9 mln. Eur, iš kurių 44% (33,5 mln. Eur) išmokėti gyvulininkystės sektoriui, 37% (beveik 27,9 mln. Eur) gyvulininkystės sektoriui, o 11 % (8,7 mln. Eur) daržininkystės, sodininkystės ir uogininkystės sektoriams.

Daugiausiai paramos, lyginant su visa patvirtinta ir išmokėta parama, pagal 4.1 veiklos sritį „Parama investicijoms į žemės ūkio valdas“, prisidedančią prie 3A TS įgyvendinimo, buvo patvirtinta ir išmokėta daržininkystės sektoriuje (patvirtinta 44%, o išmokėta 52%; čia ir toliau šiame skyriuje patvirtinta ir išmokėta parama tam tikram sektoriui yra skaičiuojama kaip dalis nuo visos 3A TS patvirtintos ar išmokėtos paramos pagal analizuojamas investicines priemones. Kai kuriais atvejais tam tikram sektoriui patvirtinta parama yra mažesnė nei išmokėta parama, nes skirtinguose sektoriuose, skiriasi projektų įgyvendinimo tempai. Šiuo konkrečiu atveju visiems daržininkystės sektoriams patvirtintos paramos dalis siekia 44%, o išmokėtos 52%, nes šie projektai įgyvendinami sparčiau ir jiems išmokėta didesnė dalis lėšų lyginant su kitų sektorių projektais). Toliau seka paukštininkystės sektorius, kuriam patvirtinta 7%, o išmokėta 10% 4.1 veiklos srities išmokėtos paramos, ir mėsinės galvijininkystės sektorius, kuriam taip pat patvirtinta 7%, o išmokėta 9% 4.1 paramos. Įgyvendinant projektus daržininkystės sektoriuje dažniausiai yra išsigijami sodininkystei skirti technologiniai įrenginiai, pavyzdžiui, sulčių gamybos linijos, taip pat nauja žemės ūkio technika ir įranga, pavyzdžiui, daržovių fasavimo, valymo įranga. Taip pat dažnai investuojama į naujų transporto priemonių įsigijimą,

gamybinių statinių (pastatų) rekonstravimą ar remontą. Gyvulininkystės sektoriuose dažniausiai investuojama į naujus technologinius įrenginius, pavyzdžiui, gyvulių priežiūros technologinius įrenginius, pieno gamybos technologinius įrenginius, mėsos gaminių gamybos linijas, skerdienos išpjaustymo linijas, naują žemės ūkio techniką, pavyzdžiui, krautuvus, priekabas, puspriekabas bei transporto priemones, pavyzdžiui, krovininius automobilius. Uogininkystės ir sodininkystės sektoriuose įgyvendinant projektus taip pat daugiausiai investuojama į naujus technologinius įrenginius ar naują įrangą, kuri reikalinga konkretaus sektoriaus ūkio plėtrai. Vertinant visus projektus, dalyje jų (apie 20%) investuojama į infrastruktūros kūrimą valdoje, pavyzdžiui, vandentiekio ir kanalizacijos sistemų diegimą, kelių įrengimą ar rekonstravimą, gręžinių įrengimą ir kt. Dalyje (apie 16%) investuojama į gamybinių pastatų statybą ar rekonstravimą.

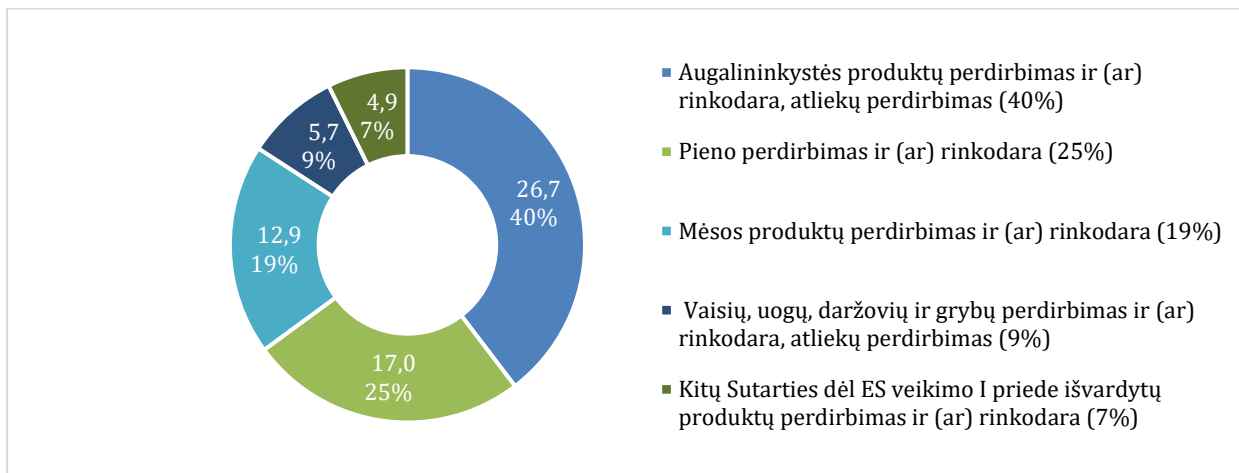
2 pav. 4.1 veiklos srities projektams išmokėtų lėšų pasiskirstymas pagal žemės ūkio sektorių, tūkst. Eur, 2014–2023 m.

Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal NMA pateiktus duomenis

Daugiausiai paramos, lyginant su visa patvirtinta ir išmokėta parama pagal 4.2 veiklos sritį „Parama investicijoms į žemės ūkio produktų perdirbimą, rinkodarą ir (arba) plėtrą“, prisidedančią prie 3A TS įgyvendinimo, buvo patvirtinta ir išmokėta augalininkystės produktų perdirbimui (atitinkamai patvirtinta 34%, o išmokėta 40%). Toliau seka pieno perdirbimas – patvirtinta 23%, o išmokėta 25% paramos. Mėsos produktų perdirbimui – patvirtinta 20%, o išmokėta 19%. Vaisių daržovių ir grybų perdirbimui ir (ar) rinkodarai – patvirtinta 11%, o išmokėta 9%. 6% patvirtinti ankštinių ir baltyminių augalų perdirbimui, 1% – šalutinių gyvūninių produktų atliekų perdirbimui. Likusi dalis paramos – 5% yra patvirtinti ir 7% išmokėti kitų Sutarties dėl ES veikimo I priede išvardytų produktų perdirbimui ir (ar) rinkodarai.

3 pav. 4.2 veiklos srities projektams išmokėtų lėšų pasiskirstymas pagal žemės ūkio sektorių, mln. Eur, 2014–2023 m.

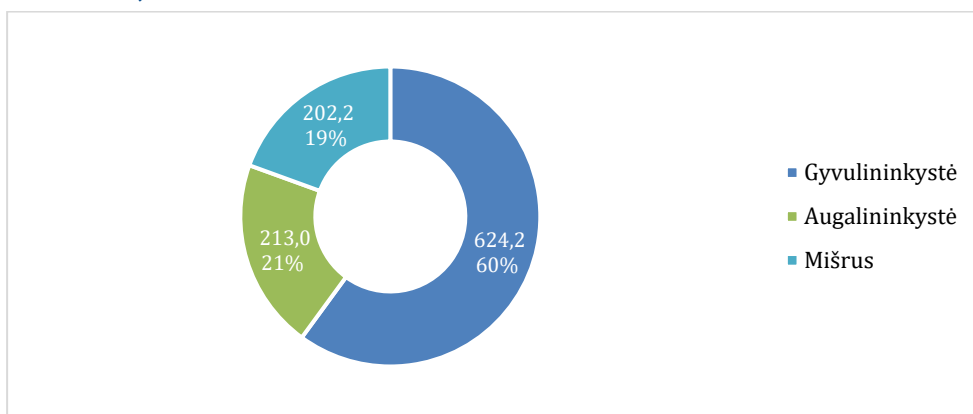

Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal NMA pateiktus duomenis

Įgyvendinant projektus augalininkystės produktų perdirbimo sektoriuje dažniausiai yra investuojama į naujus įrenginius ar įrangą, pavyzdžiui, augalininkystės produktų perdirbimo įrangą, laboratorinę įrangą, rūšiavimo ir pakavimo įrangą, transportavimo įrangą ir pan. Taip pat gana dažnai yra investuojama į nekilnojamojo turto statybą ar remontą, pavyzdžiui, gamybinių patalpų statybą, grūdų džiovyklas ir saugyklas ir pan. Pieno perdirbimo sektoriuje įgyvendintuose projektuose daugiausiai investuojama į naujų įrenginių ir (ar) įrangos įsigijimą, pavyzdžiui, pieno perdirbimo įrangą, specialią pieno ir pieno produktų transportavimo įrangą, šaldymo įrangą, rūšiavimo, pakavimo ir laboratorinę įrangą. Mėsos produktų perdirbimo sektoriuje investuojama į tokią įrangą kaip: mėsos perdirbimo įrangą, mėsos produktų transportavimo įrangą, šaldymo įrangą, plovimo įrangą ir pan. Vaisių, uogų daržovių ir grybų perdirbimo sektoriuje daugiausiai investuojama į naujus įrenginius ir įrangą. Kiek didesnėje dalyje projektų, lyginant su pieno ir mėsos perdirbimo sektoriuose įgyvendintais projektais, buvo vykdytos investicijas į gamybinių pastatų ar statinių statybą ir (ar) rekonstrukciją.

Daugiausiai paramos, lyginant su visa patvirtinta ir išmokėta parama pagal 16.1 veiklos sritį „Parama EIP veiklos grupėms kurti ir jų veiklai vystyti“, prisidedančią prie 3A TS įgyvendinimo, buvo patvirtinta ir išmokėta gyvulininkystės sektoriui (atitinkamai patvirtinta 62%, o išmokėta 60%). EIP projektuose investicijos dažniausiai skiriamos kompiuterinei ir programinei įrangai, laboratorinei įrangai ar laboratorinėms paslaugoms, susijusioms su projekto tikslų įgyvendinimu, įsigyti. Taip pat dažnai įsigyjama žemės ūkio technika ar technologiniai įrenginiai, reikalingi projekto veiklų atlikimui. Projektų išlaidos taip pat apima projektų rezultatų ir sklaidos bei viešinimo išlaidas.

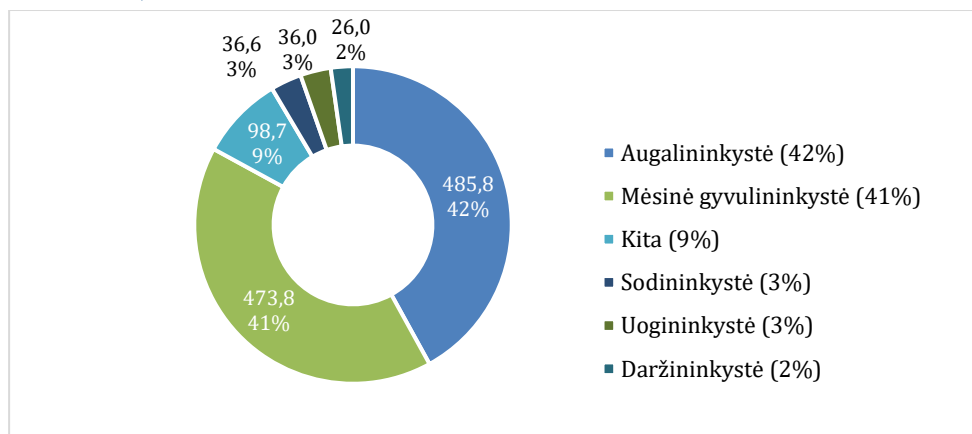
4 pav. 16.1 veiklos srities projektams išmokėtų lėšų pasiskirstymas pagal žemės ūkio sektorių, tūkst. Eur, 2014–2023 m.

Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal NMA pateiktus duomenis

Daugiausiai paramos, lyginant su visa patvirtinta ir išmokėta parama pagal 16.3 veiklos sritį „Parama smulkių ūkio subjektų bendradarbiavimui“, prisidedančią prie 3A TS įgyvendinimo, buvo patvirtinta ir išmokėta projektams, įgyvendintiems mėsinės gyvulininkystės sektoriuje (patvirtinta 38%, o išmokėta 41%). Toliau seka augalininkystės sektorius – patvirtinta 30%, o išmokėta 42% paramos. Daržininkystės, sodininkystės ir uogininkystės sektoriuose įgyvendinama po vieną projektą (projektai dar nėra užbaigti). Nemaža dalis lėšų (9%) išmokėta projektams, kurie priskirti kategorijai „kita“, tai projektai, kurie įgyvendinami bitininkystės sektoriuje, keliuose sektoriuose arba projektai, kurie priskirti alternatyviai veiklai.

5 pav. 16.3 veiklos srities projektams išmokėtų lėšų pasiskirstymas pagal žemės ūkio sektorių, tūkst. Eur, 2014–2023 m.

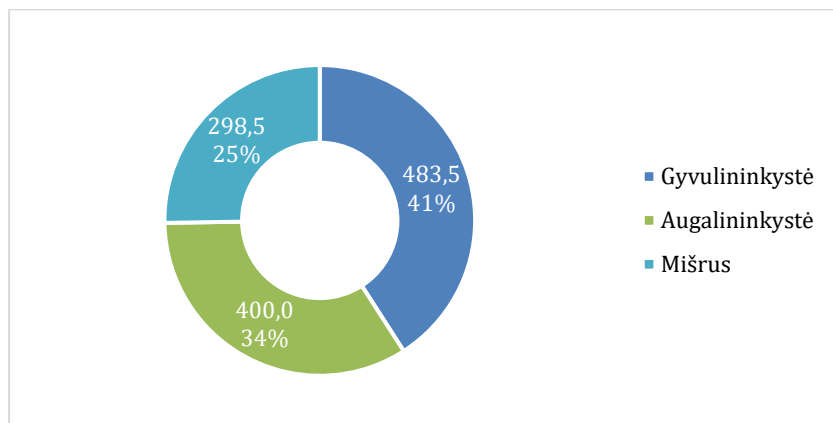

Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal NMA pateiktus duomenis

Įgyvendinant smulkių ūkių bendradarbiavimo projektus, daugumoje jų (apie 80%) yra investuojama į naują žemės ūkio techniką. Trečdalyje projektų, prisidedančių prie 3A TS, yra investuojama į gamybinių naujų pastatų ir (ar) statinių statybą, rekonstrukciją ar kapitalinį remontą (įskaitant statybines medžiagas). Taip pat yra investuojama į naujus technologinius įrenginius ir transporto priemones.

Pagal M09 priemonę „Gamintojų grupių ir organizacijų įsisteigimas“ yra įgyvendinami 3 projektai, iš kurių po vieną augalininkystės ir gyvulininkystės sektoriuose, o trečiasis projektas priskiriamas abiem sektoriams. Pagal šią priemonę parama teikiama gamintojų organizacijų įsteigimui ir jų veiklos vystymui. Kiekvienam iš šių projektų patvirtintos paramos suma siekia po 500 tūkst. Eur, o iki 2023 m. pabaigos daugiausia lėšų buvo išmokėta gyvulininkystės sektoriui, nes būtent šiame sektoriuje įgyvendintas projektas yra užbaigtas. Įgyvendinant projektus daugiausiai yra investuojama į naujų transporto priemonių (pavyzdžiui, pienovežių) įsigijimą, žemės ūkio technikos įsigijimą (pavyzdžiui, sėjamosias, kratytuvą, skutiklį, traktorių).

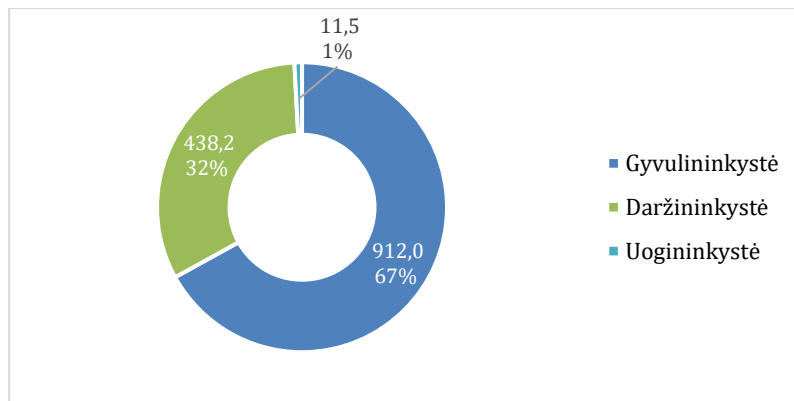
6 pav. M09 priemonės projektams išmokėtų lėšų pasiskirstymas pagal žemės ūkio sektorių, tūkst. Eur, 2014–2023 m.

Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal NMA pateiktus duomenis

Daugiausiai paramos, lyginant su visa patvirtinta ir išmokėta parama pagal 1.2 veiklos sritį „Parama parodomiesiems projektams ir informavimo veiklai“, prisidedančią prie 3A TS įgyvendinimo, buvo patvirtinta ir išmokėta gyvulininkystės sektoriui (atitinkamai patvirtinta 69%, o išmokėta 67%). Parodomųjų bandymų projektuose daugiausiai investuojama į parodomiesiems bandymams atlikti reikalingų priemonių, medžiagų, prekių ir paslaugų įsigijimą taip pat įvairios įrangos ir technikos, įskaitant žemės ūkio, nuomą ir (arba) eksploatavimą. Nemažą dalį projektų išlaidų sudaro atlygis už parodomąjį bandymo atlikimą, dalijamosios medžiagos parengimą ir platinimą bei projekto rezultatų sklaidą ir viešinimą.

7 pav. 1.2 veiklos srities projektams išmokėtų lėšų pasiskirstymas pagal žemės ūkio sektorių, tūkst. Eur, 2014–2023 m.

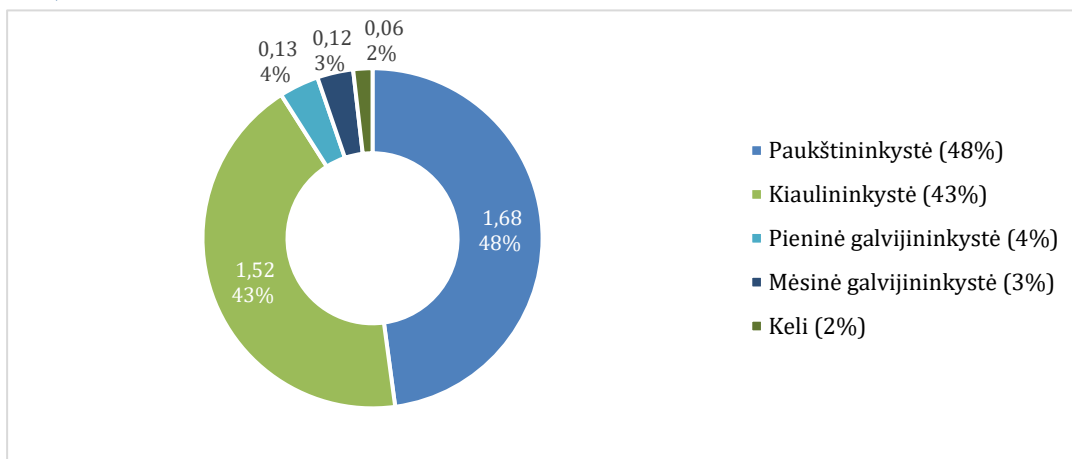
Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal NMA pateiktus duomenis

2.2 3B TIKSLINĖS SRITIES „ŪKIŲ RIZIKOS PREVENCIJOS IR VALDYMO RĖMIMAS“ PRIEMONIŲ PARAMOS PASISKIRSTYMAS PAGAL ŽEMĖS ŪKIO SEKTORIUS

Įgyvendinant 3B TS „Ūkių rizikos prevencijos ir valdymo rėmimas“, iki 2023 m. pabaigos pagal dvi priemones (M05 ir 17.1 veiklos sritį), iš viso buvo išmokėta beveik 25,5 mln. Eur paramos lėšų, iš kurių 75% (19,1 mln. Eur) skirti augalininkystės sektoriui, o 25% (beveik 6,4 mln. Eur) gyvulininkystės sektoriui.

Daugiausiai paramos, lyginant su visa patvirtinta ir išmokėta parama pagal M05 priemonę „Gaivalinių nelaimių ir katastrofinių įvykių paveikto žemės ūkio gamybos potencialo atkūrimas ir atitinkamos prevencinės veiklos vykdymas“, prisidedančią prie 3B TS įgyvendinimo, buvo patvirtinta ir išmokėta projektams, įgyvendintiems paukštininkystės sektoriuje (patvirtinta 52%, o išmokėta 48%). Toliau seka kiaulininkystės sektorius – patvirtinta 40% paramos, o išmokėta 43% paramos (patvirtinta ir išmokėta parama tam tikram sektoriui yra skaičiuojama kaip dalis nuo visos 3B TS patvirtintos ar išmokėtos paramos pagal analizuojamas priemones. Kai kuriais atvejais tam tikram sektoriui patvirtinta parama yra mažesnė nei išmokėta parama, nes skirtinguose sektoriuose, skiriasi projektų įgyvendinimo tempai, šiuo konkrečiu atveju visiems kiaulininkystės sektoriaus projektams patvirtintos paramos dalis siekia 40%, o išmokėtos 43%, nes šie projektai įgyvendinami sparčiau ir jiems išmokėta didesnė dalis lėšų lyginant su kitų sektorių projektais). Pieninės galvijininkystės sektoriuje įgyvendinamiems projektams išmokėti 4% visų priemonei išmokėtų lėšų, o mėsinės galvijininkystės – 3%.

8 pav. M05 priemonės projektams išmokėtų lėšų pasiskirstymas pagal žemės ūkio sektorių, mln. Eur, 2014–2023 m.

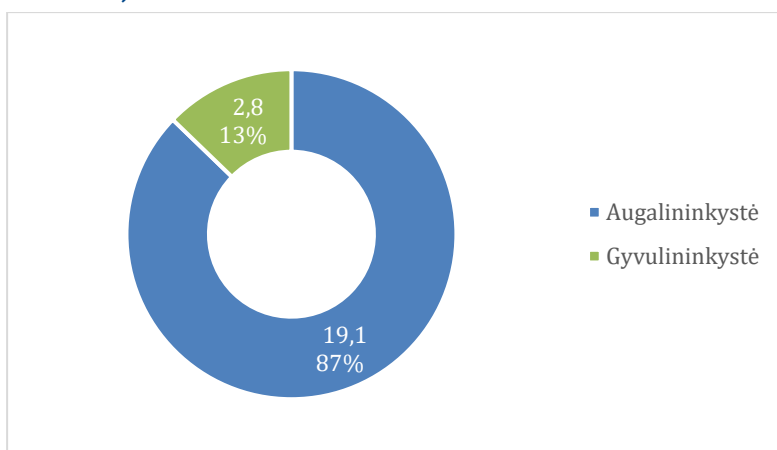

Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal NMA pateiktus duomenis

Igyvendinant M05 priemonės projektus esminių skirtumų tarp sektorių nėra, projektams dažniausiai investuojama į dezinfekcinių purkštuvų, valymo, dezinfekcijos įrangos, plovimo-dezinfekavimo įrenginių asmenims ir (ar) transporto priemonėms įsigijimą bei vidaus ar lauko aptvarų (tvoros, vartai, praėjimo punktai, praėjimo kontrolės sistemos) įrengimą. Kiaulininkystės sektoriuje kiek išsiskiria projektai, nes juose daugiausiai investuojama į konteinerių ir patalpų, skirtų laikyti gaišenoms, įrengimo ir įrangos įsigijimą. Taip pat dažnai yra investuojama ir į ūkinius gyvūnus prižiūrinčių darbuotojų buitinių (persirengimo ir prausimosi), maitinimo patalpų įrengimą, darbuotojų darbo rūbų ir batų plovimo ir džiovavimo įrangą.

Daugiausiai paramos, lyginant su visa išmokėta parama, pagal 17.1 veiklos sritį „Pasėlių, gyvūnų ir augalų draudimo įmokos“, prisidedančią prie 3B TS įgyvendinimo, buvo išmokėta draudimo įmokų kompensavimui augalininkystės sektoriuje – išmokėta 19,1 mln. Eur (87% veiklos sričiai išmokėtos paramos). Dažniausiai dėl draudimo įmokų kompensavimo kreipiasi žemės ūkio veiklą vykdančys subjektai, draudžiantys žeminius kviečius ir rapsus.

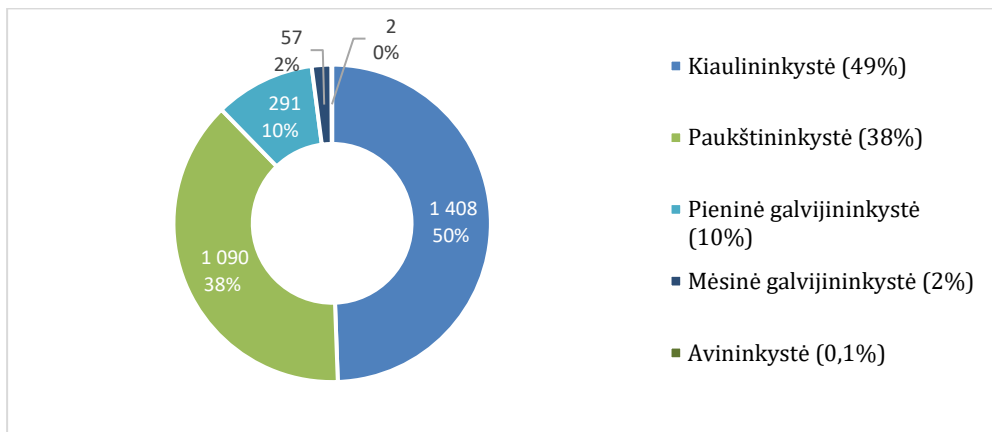
9 pav. 17.1veiklos srities projektams išmokėtų lėšų pasiskirstymas pagal žemės ūkio sektorių, mln. Eur, 2014–2023 m.

Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal NMA pateiktus duomenis

Gyvulininkystės sektoriuje, pusė išmokėtų lėšų (1,4 mln. Eur) buvo skirtos kompensuoti draudimo įmokoms kiaulininkystės sektoriuje, dar 38% lėšų (beveik 1,1 mln. Eur) buvo skirta draudimo įmokoms paukštinkystės sektoriuje.

10 pav. 17.1 veiklos sričiai išmokėtų lėšų pasiskirstymas pagal gyvulininkystės sektorių, tūkst. Eur, 2014–2023 m.

Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal NMA pateiktus duomenis

3 PRIEMONIŲ VEIKSMINGUMO, EFEKTYVUMO IR POVEIKIO VERTINIMAS

3.1 3A TIKSLINĖS SRITIES „PIRMINĖS PRODUKCIJOS GAMINTOJŲ KONKURENCINGUMO DIDINIMAS GERIAU JUOS INTEGRUOJANT Į ŽEMĖS ŪKIO MAISTO PRODUKTŲ GRANDINĘ TAIKANT KOKYBĖS SISTEMAS, KURIANT ŽEMĖS ŪKIO PRODUKTŲ PRIDĖTINĘ VERTE, PROPAGUOJANT VIETOS RINKAS IR PASITELKIANT TRUMPAS TIEKIMO GRANDINES, GAMINTOJŲ GRUPES IR JŲ TARPŠAKINES ORGANIZACIJAS“ PRIEMONIŲ VERTINIMAS

Remiantis 2014–2020 m. KPP ir joje pateikta SSGG analize, 3A TS „Pirminės produkcijos gamintojų konkurencingumo didinimas geriau juos integruojant į žemės ūkio maisto produktų grandinę taikant kokybės sistemas, kuriant žemės ūkio produktų pridėtinę vertę, propaguojant vietos rinkas ir pasitelkiant trumpas tiekimo grandines, gamintojų grupes ir jų tarpšakines organizacijas“ investicijų tikslas – padidėjęs žemės ūkio produkcijos gamintojų konkurencingumas ir geresnė jų integracija į žemės ūkio ir maisto grandinę. Šiuo tikslu siekiama atliepti 7 žemės ūkio plėtros poreikius:

- 1) skatinti didesnės pridėtinės vertės žemės ūkio ir maisto produktų gamybą;
- 2) skatinti vietinės maisto produktų rinkos vystymąsi, stiprinant ryšius tarp vartotojų ir gamintojų, bei diegiant inovacijas;
- 3) padidinti žemdirbių pajėgumus parduoti produkciją užsienio rinkose, skatinant žemdirbių bendradarbiavimą šioje srityje;
- 4) įgyvendinti projektus, skirtus verslo logistikos sprendimams;
- 5) sudaryti sąlygas gamintojams, konsultantams, mokslininkams bendradarbiauti keičiantis žiniomis, informacija ir gerąja praktika;
- 6) skatinti žinių, kurios spręstų technologinius, klimato kaitos, aplinkosaugos ir socialinius iššūkius, kūrimą ir sklaidą;
- 7) vykdyti mokymą, patirties sklaidą ir konsultavimą kaimo vietovėse.

Įvardintų žemės ūkio plėtros poreikių siekiama teikiant KPP paramą pagal 10 priemonių/ veiklos sričių. Siekiant patenkinti konkurencingumo didinimo, didesnės pridėtinės vertės žemės ūkio ir maisto produktų gamybos skatinimo ir inovacijų diegimo poreikius yra įgyvendinamos:

- 1) M04 priemonės „Investicijos į materialųjį turtą“ veiklos sritis 4.1 „Parama investicijoms į žemės ūkio valdas“,
- 2) 4.2 „Parama investicijoms, susijusioms su žemės ūkio produktų perdirbimu, rinkodara ir (arba) plėtra“, ir
- 3) M03 priemonė „Žemės ūkio produktų ir maisto produktų kokybės sistemos“.

Siekiant paskatinti vietinės maisto produktų rinkos vystymą yra įgyvendinama M16 priemonės „Bendradarbiavimas“ veiklos sritis 16.4 „Parama trumpoms tiekimo grandinėms ir vietos rinkoms skatinti“.

Siekiant suaktyvinti žemės ūkio subjektų bendradarbiavimą, taip sustiprinant jų konkurencingumą ir pagerinant padėtį maisto tiekimo grandinėje, įgyvendinama:

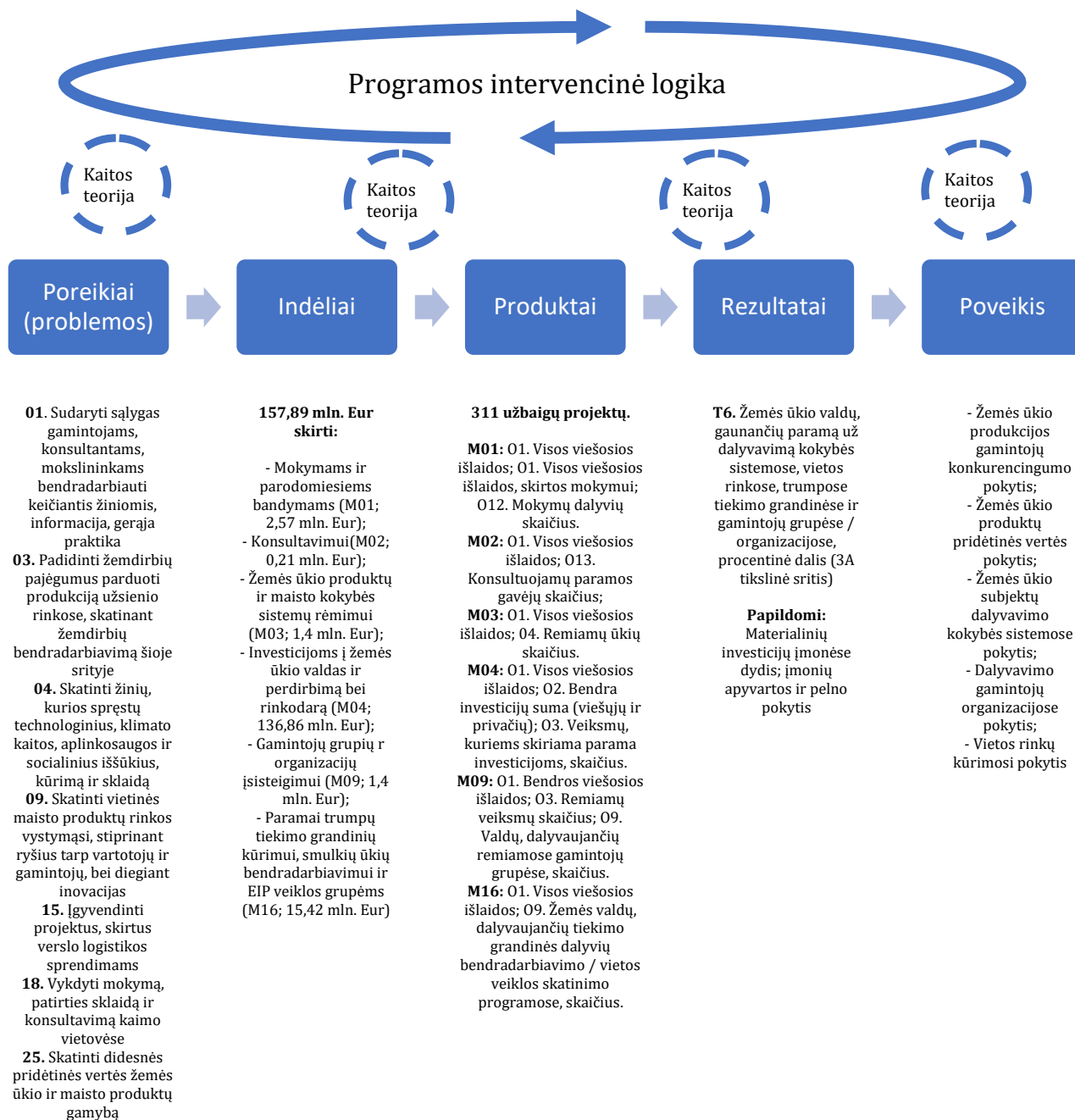
- 1) priemonė M09 „Gamintojų grupių ir organizacijų įsisteigimas“, ir

- 2) M16 priemonės „Bendradarbiavimas“ veiklos sritis 16.3 „Parama smulkių ūkio subjektų bendradarbiavimui“.

Siekiant sudaryti sąlygas gamintojams, konsultantams, mokslininkams bendradarbiauti keičiantis žiniomis, informacija ir gerąja praktika bei diegti inovacijas yra įgyvendinama:

- 1) M01 priemonės veiklos sritis 1.1 „Parama profesiniam mokymui ir įgūdžiams įgyti“,
- 2) M01 priemonės veiklos sritis 1.2 „Parama parodomiesiems projektams ir informavimo veiklai“,
- 3) M02 priemonė „Parama pasinaudoti konsultavimo paslaugomis“, ir
- 4) M16 priemonės „Bendradarbiavimas“ veiklos sritis 16.1 „Parama EIP veiklos grupėms kurti ir jų veiklai vystyti“.

11 pav. 3A TS intervencinės logikos schema

Šaltinis: sudaryta ESTEP, remiantis KPP ir Helpdesk metodinėmis gairėmis

Vertinant pagal KPP finansavimo mastą, reikšmingiausia yra veiklos sritis 4.2 „Parama investicijoms į žemės ūkio produktų perdirbimą, rinkodarą ir (arba) plėtrą“. Šios veiklos srities investicijoms KPP

suplanuota skirti 131 mln. Eur. Iki 2023 m. pabaigos buvo pasirašyta paramos sutarčių už 118 mln. Eur (90% suplanuoto biudžeto), išmokėta – beveik 67,3 mln. Eur (51% suplanuoto finansavimo). Planuotas ir patvirtintas KPP finansavimas pagal kitas veiklos sritis yra pateikiamas žemiau esančioje lentelėje. Pastebėtina, kad KPP M16 priemonei „Bendradarbiavimas“ suplanuotas skirti finansavimas nėra detalizuotas pagal priemonės veiklos sritis, tačiau pagal patvirtintos ir išmokėtos paramos mastą galima matyti, kad daugiausiai investicijų, kurios prisideda prie 3A TS įgyvendinimo, teko 16.4 veiklos sričiai „Parama trumpoms tiekimo grandinėms ir vietos rinkoms skatinti“.

6 lentelė. 3A TS skirta ir išmokėta paramos suma 2014–2023 m.

Priemonė/ veiklos sritis	Suplanuotas finansavimas, Eur	Patvirtintas finansavimas, Eur	Išmokėta paramos suma (įskaitant ir įgyvendinamus projektus), Eur	Išmokėtos paramos dalis nuo suplanuoto skirti finansavimo
1.1 „Parama profesiniam mokymui ir įgūdžiams įgyti“	730 828	691 007	522 617	72%
1.2 „Parama parodomiesiems projektams ir informavimo veiklai“	1 835 274	1 920 112	1 361 680	74%
M02 „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“	213 235		4 015	2%
M03 „Žemės ūkio produktų ir maisto produktų kokybės sistemos“	1 433 692		1 320 627	92%
4.1 „Parama investicijoms į žemės ūkio valdas“	5 800 000	4 930 199	3 638 451	63%
4.2 „Parama investicijoms į žemės ūkio produktų perdirbimą, rinkodarą ir (arba) plėtrą“	131 055 191	118 044 926	67 264 112	51%
M09 „Gamintojų grupių ir organizacijų įsisteigimas“	1 400 000	1 500 000	1 181 990	84%
16.1 „Parama EIP veiklos grupėms kurti ir jų veiklai vystyti“	15 418 227	1 931 761	1 039 309	29%
16.3 „Parama smulkių ūkio subjektų bendradarbiavimui“		1 707 642	1 375 198	
16.4 „Parama trumpoms tiekimo grandinėms ir vietos rinkoms skatinti vietos lygmeniu“		4 166 659	2 101 385	

Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal NMA pateiktus duomenis

Pagal priemonių, prisidedančių prie 3A TS, produkto rodiklių pasiekimo mastą, sėkmingiausiai yra įgyvendinamos M03, M04, M09 ir M01 priemonės. Dalies šių priemonių produkto rodikliai jau yra pasiekti ar viršyti. Priemonių M03 ir M09 atveju rodiklio O1. „Visos viešosios išlaidos“ pasiekimo lygis viršija 80%, M01 priemonės – viršija 70%, o M04 – viršija 50%. Mažiausias įgyvendinimo lygis pagal produkto rodiklių pasiekimą stebimas M16 ir M02 priemonių atveju. Detaliau tokių šių priemonių produkto rodiklių įgyvendinimo lygį lėmusios priežastys analizuojamos atininkamai šios ataskaitos 3.1.1.3 ir 3.1.3 poskyriuose.

7 lentelė. 3A TS priemonių produkto rodiklių pasiekimas 2014–2023 m.

Priemonė	Veiklos sritis	Produkto rodiklis	Siektina reikšmė	Pasiekta reikšmė 2014–2023 m. (įskaitant ir įgyvendinamus projektus)	Pasiekimo lygis
M01 „Žinių perdavimas ir informavimo veikla“	1.1 ir 1.2	O1. Visos viešosios išlaidos (EUR) (mokymai, mainų ūkių srityje programos, parodomoji veikla) (1.1–1.3 punktai)	2 566 702	1 884 297	73%

Priemonė	Veiklos sritis	Produkto rodiklis	Siektina reikšmė	Pasiekta reikšmė 2014–2023 m. (įskaitant ir įgyvendinamus projektus)	Pasiekimo lygis
	1.1	01. Mokymas / įgūdžių įgijimas (1.1 punktas) Visos viešosios išlaidos, skirtos mokymui / įgūdžių įgijimui	730 9828	522 617	72%
	1.1	013. Mokymas / įgūdžių įgijimas (1.1 punktas) Mokymų dalyvių skaičius	15 530	5 081	33%
M02 „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“	-	01. Visos viešosios išlaidos (EUR) (2.1–2.3 punktai)	213 235	4 015	2%
		013. Konsultuojamų paramos gavėjų skaičius (2.1 punktas)	157	15	10%
M03 „Žemės ūkio produktų ir maisto produktų kokybės sistemos“	-	01. Visos viešosios išlaidos (Eur) (3.1-3.2 punktai)	1 433 692	1 320 627	92%
		04. Remiamų ūkių skaičius (3.1-3.2 punktai)	280	265	95%
M04 „Investicijos į materialųjį turtą“	4.1 ir 4.2	01. Visos viešosios išlaidos (Eur)	136 855 434	70 902 563	52%
		02. Bendra investicijų suma (viešųjų ir privačiųjų) (Eur)	273 375 000	245 509 314	90%
		03. Veiksmų, kuriems skiriama parama investicijoms, skaičius (pavyzdžiui, žemės ūkio valdose, žemės ūkio produktų perdirbimas ir rinkodara) (4.1 ir 4.2 punktai)	146	198	136%
M09 „Gamintojų grupių ir organizacijų įsisteigimas“	-	01. Bendros viešosios išlaidos (EUR)	1 400 000	1 181 990	84%
		03. Remiamų veiksmų (gamintojų grupių kūrimas) skaičius	3	3	100%
		09. Valdų, dalyvaujančių remiamose gamintojų grupėse, skaičius	30	76	253%
M16 „Bendradarbiavimas“	16.1, 16.3 ir 16.4	01. Visos viešosios išlaidos (EUR) (16.1–16.9 punktai)	15 418 227	4 515 892	29%
		09. Žemės valdų, dalyvaujančių tiekimo grandinės dalyvių bendradarbiavimo / vietos veiklos skatinimo programose, skaičius (16.4 punktas)	175	62	35%

Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal NMA pateiktus duomenis

3A TS „Pirminės produkcijos gamintojų konkurencingumo didinimas geriau juos integruojant į žemės ūkio maisto produktų grandinę taikant kokybės sistemas, kuriant žemės ūkio produktų pridėtinę vertę, propaguojant vietos rinkas ir pasitelkiant trumpas tiekimo grandines, gamintojų grupes ir jų tarpšakines organizacijas“ numatytas rezultato rodiklis T6 „Žemės ūkio valdų, gaunančių paramą už dalyvavimą kokybės sistemose, vietos rinkose, trumpose tiekimo grandinėse ir gamintojų grupėse / organizacijose, procentinė dalis“, kuris yra susietas su priemonės M03 „Žemės ūkio produktų ir maisto produktų kokybės sistemos“ produkto rodikliu „Remiamų ūkių skaičius“, priemonės M09 „Gamintojų grupių ir organizacijų įsisteigimas“ produkto rodikliu „Valdų, dalyvaujančių remiamose gamintojų grupėse, skaičius“ bei priemonės M16 „Bendradarbiavimas“ produkto rodikliu „Žemės valdų, dalyvaujančių teikimo grandinės dalyvių bendradarbiavimo/vietos veiklos skatinimo programose,

skaičius“. Vertinant tik užbaigtus įgyvendinti projektus, 2023 m. buvo paremtos 363 žemės ūkio valdos, dalyvaujančios kokybės sistemose, trumposiose tiekimo grandinėse ir gamintojų organizacijose, o tai sudarė 0,18 % visų Lietuvoje registruotų žemės ūkio valdų skaičiaus. 2023 m. pasiekta 72 % T6 rodiklio reikšmės (rodiklio siektina reikšmė – 0,25 %). Įvertinus duomenis apie įgyvendinamus projektus, T6 rodiklio reikšmė turėtų padidėti iki 0,20 % (80 % tikslo), tačiau kyla rizika, kad rezultato rodiklio reikšmė nebus pasiekta pilna apimtimi. Šis faktas rodo, kad KPP parama žemės ūkiui, skiriama dalyvavimui kokybės sistemose, trumposiose tiekimo grandinėse ir gamintojų organizacijose, nors ir turi teigiamą poveikį, Lietuvoje dar nėra pakankamai plati ir reikšminga, kad stipriai paveiktų bendrą sektoriaus būklę. Būtina toliau plėtoti skatinamąsias priemones ir gerinti jų prieinamumą, kad daugiau ūkininkų įsitrauktų į kokybės sistemas ir trumpas tiekimo grandines, taip prisidedant prie tvaraus žemės ūkio plėtros Lietuvoje.

Atkreiptinas dėmesys, kad rezultato rodiklis T6 yra susietas tik su priemonėmis, kuriomis remiamas dalyvavimas kokybės sistemose, trumpose tiekimo grandinėse ir gamintojų organizacijose, tačiau šis rezultato rodiklis nėra susijęs su perdirbimo skatinimu, nors perdirbimui yra skirta didžioji dalis KPP 3-iojo prioriteto lėšų. Numatyti produkto ir rezultato rodikliai taip pat neleidžia atskleisti paramos poveikio konkurencingumui, ūkių/ įmonių ekonominės veiklos rezultatams. Atsižvelgiant į tai, sekančiuose skyriuose, kuriuose nagrinėjamas paramos indėlis konkurencingumui ir kitiems aspektams, papildomai įvertinti kiti aktualūs rodikliai, tokie kaip: valdos ekonominis dydis, išreikštas standartine produkcijos verte, žemės ūkio produkcijos pardavimo pajamos, pelnas, sukurtos prekybos vietos ir pan.

3.1.1 Poveikio konkurencingumui ir ūkių/ įmonių ekonominės veiklos rezultatų gerinimui vertinimas

Vertinimo klausimai:

10.1.1. Kaip ir koku mastu Programos (investicinė) parama prisidėjo prie pirminės produkcijos gamintojų ir (arba) perdirbėjų konkurencingumo:

- geriau juos integruojant į žemės ūkio maisto produktų grandinę taikant kokybės sistemas*
- kuriant žemės ūkio produktų pridėtinę vertę*
- propaguojant vietas rinkas ir pasitelkiant trumpas tiekimo grandines*
- propaguojant gamintojų grupes ir organizacijas*

10.1.4. Ar ir kokią įtaką parama, pabaigus įgyvendinti projektus, turėjo paramos gavėjų gaminamos produkcijos kiekiui ir (arba) kokybei?

10.1.5. Koku mastu atliktos investicijos prisidėjo prie ūkių/įmonių ekonominės veiklos rezultatų gerinimo?

3.1.1.1 Paramos indėlis konkurencingumo didėjimui ir ūkių/įmonių ekonominės veiklos rezultatų gerinimui kuriant žemės ūkio produktų pridėtinę vertę

Prie žemės ūkio produktų pridėtinės vertės kūrimo prisideda 4.1 „Parama investicijoms į žemės ūkio valdas“; 4.2 „Parama investicijoms į žemės ūkio produktų perdirbimą, rinkodarą ir (arba) plėtrą“ ir 16.3 „Parama smulkių ūkio subjektų bendradarbiavimui“ veiklos sritys. 4.1 ir 16.3 veiklos sritys yra nukreiptos į pirminių žemės ūkio produktų gamintojų konkurencingumo skatinimą, o 4.2 veiklos sritimi siekiama padidinti įmonių, perdirbančių žemės ūkio produktus, konkurencingumą.

Poveikis konkurencingumui ir ūkių/ įmonių ekonominės veiklos rezultatų gerinimui vertintas atsižvelgiant į veiklos srities projektų verslo įgyvendinimo planuose numatyto priežiūros rodiklių pasiekimą. Siekiant nustatyti 4.2 veiklos srities paramos grynąjį poveikį buvo atliktas kontrafaktinis poveikio vertinimas.

3.1.1.1.1 Investicijos į žemės ūkio produktų perdirbimą

Įgyvendinat 4.2 veiklos sritį „Parama investicijoms į žemės ūkio produktų perdirbimą, rinkodarą ir (arba) plėtrą“, parama teikiama Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo I priede išvardytiems žemės

ūkių produktų, išskyrus žvejybos ir akvakultūros produktus, perdirbimui ir (ar) rinkodarai siekiant paskatinti didesnės pridėtinės vertės produktų kūrimą ir jų eksportą. Parama pagal šią veiklos sritį siekiama prisidėti prie žemės ūkių ir maisto produktų sektoriaus konkurencingumo, inovacijų, kokybės ir pridėtinės žemės ūkių ir maisto produktų vertės didinimo. Remiamas naujų technologijų diegimas turėtų užtikrinti efektyvesnę gamybą mažinant gamybos sąnaudas, sudaryti sąlygas ūkių subjektams įgyti konkurencinį pranašumą Lietuvoje ir užsienio šalyse.

4.2 veiklos sritis yra įgyvendinama sėkmingai: iki 2023 m. pabaigos KPP parama (118 mln. Eur, 90 % veiklos sričiai suplanuoto finansavimo) buvo skirta 143 projektams, iš kurių 94 projektai jau užbaigti, o jiems išmokėta 62,6 mln. Eur paramos. Parama patvirtinta 102 unikaliosioms įmonėms, o tai sudaro 10 % visų veikiančių ūkių subjektų, kurie užsiima maisto produktų gamyba (EVRK 2 red., kodas C10)¹³. Paklausa paramai pagal 4.2 veiklos sritį buvo didelė – iki 2023 m. pabaigos buvo gauta 241 paraiška, finansavimą gavo 59 % projektų. Tai rodo, kad šios veiklos srities parama yra labai aktuali ir patraukli žemės ūkių sektoriaus atstovams, o taip pat patvirtina poreikį investicijoms bei įmonių norą tobulinti veiklą.

Siekiant įvertinti 4.2 veiklos srities „Parama investicijoms į žemės ūkių produktų perdirbimą, rinkodarą ir (arba) plėtrą“ projektų poveikį įmonės konkurencingumui ir ekonominės veiklos rezultatų gerinimui buvo įvertinti projektų verslo planuose numatyti 3 veiklos priežiūros rodiklių pasiekimai, išanalizuoti ESTEP atliktos paramos gavėjų apklausos rezultatai bei atliktas kontrafaktinis poveikio vertinimas. Atkreiptinas dėmesys, kad atsižvelgiant į projekto verslo planą kiekvieno projekto atveju taikomas skirtingas veiklos priežiūros rodiklių rinkinys. Taip pat siektinos rodiklių reikšmės gali būti suplanuotos pasiekti ne kiekvienais metais. Kitaip tariant, kai kurių projektų atveju veiklos priežiūros rodiklių siektinos reikšmės yra numatytos pasiekti, pavyzdžiui, pirmaisiais ar antraisiais projekto kontrolės metais arba kontrolės laikotarpio pabaigoje.

Vienas iš pagrindinių rodiklių, indikuojančių įmonės konkurencingumo didėjimą yra įmonės pardavimo pajamų augimas. 4.2 veiklos srities projektų įgyvendinimo stebėsenai yra taikomas rodiklis „Pardavimo pajamos“. Kaip matyti iš lentelės, daugumos (59 %) projektų atveju, jį užbaigus buvo pasiekta ir viršyta siektina rodiklio reikšmė ir padidintos pardavimo pajamos, dar 31 % projektų pasiekė daugiau nei pusę suplanuotos reikšmės. Pastebėtina, kad projekto kontrolės laikotarpiu panaši dalis projektų sėkmingai pasiekė suplanuotas rodiklio reikšmes ir jas viršijo, taip pat panaši dalis projektų pasiekė daugiau nei pusę rodiklio reikšmės.

8 lentelė. 4.2 veiklos srities projektams taikomo rodiklio „Pardavimo pajamos“ pasiekimas

Pardavimo pajamos	Užbaigus projektą		1 metai po užbaigimo		2 metai po užbaigimo		3 metai po užbaigimo		4 metai po užbaigimo		5 metai po užbaigimo	
	Projektų sk.	Projektų dalis, %	Projektų sk.	Projektų dalis, %	Projektų sk.	Projektų dalis, %	Projektų sk.	Projektų dalis, %	Projektų sk.	Projektų dalis, %	Projektų sk.	Projektų dalis, %
Suplanuota siektina reikšmė	93	100%	90	100%	66	100%	54	100%	43	100%	36	100%
Pasiekta ir viršyta reikšmė	55	59%	60	66%	40	61%	33	61%	29	67%	24	67%
Pasiekta daugiau nei 50% siektinos reikšmės	29	31%	21	23%	19	29%	17	31%	8	19%	7	19%
Pasiekta iki 50% siektinos reikšmės	4	4%	6	7%	3	5%	3	6%	4	9%	1	3%
Nėra duomenų*	5	5%	4	4%	4	6%	1	2%	2	5%	4	11%

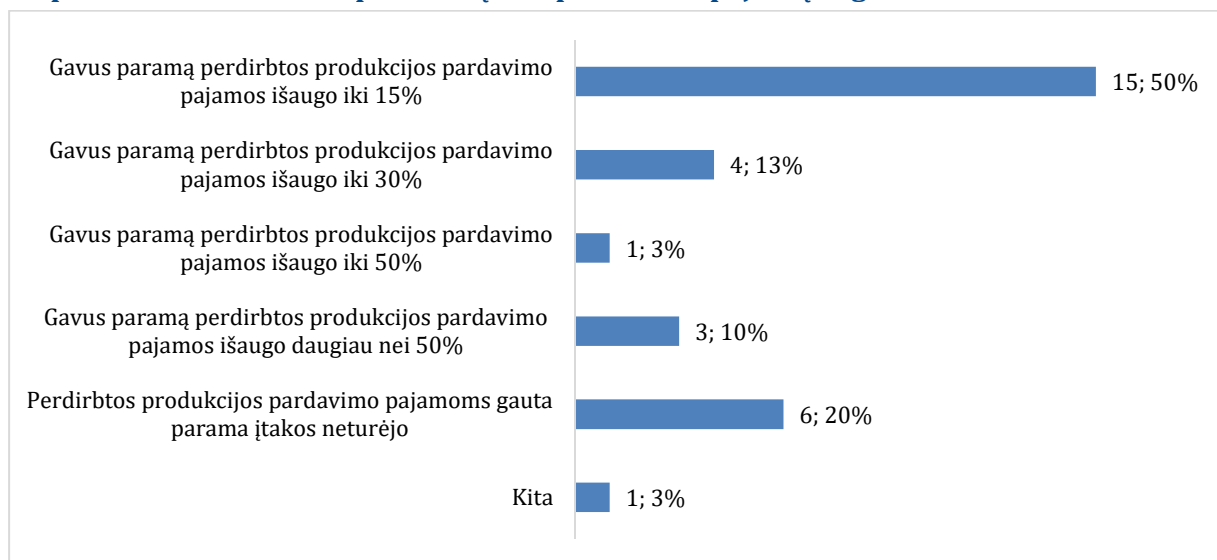
¹³ Valstybės duomenų agentūros duomenimis, 2023 m. pradžioje vertinant pagal ekonominės veiklos rūšį (EVRK 2 red) C10 „Maisto produktų gamyba“, Lietuvoje veikė 1 008 ūkių subjektai.

Pastaba: * nėra duomenų, reiškia, kad teikiant galutinę, ar metinę projekto įgyvendinimo atskaitą metinė rodiklio reikšmė nebuvo žinoma

Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal NMA pateiktus duomenis

Daugumos paramos gavėjų (77 %), dalyvavusių ESTEP atliktoje apklausoje, vertinimu įmonės pardavimo pajamos dėl gautos paramos išaugo. Pusė jų nurodė, kad dėl gautos paramos ir įgyvendintų investicijų pardavimo pajamos išaugo iki 15 %. 13 % respondentų nurodė, kad perdirbtos produkcijos pajamos išaugo iki 30 %, dar 10 % nurodė, kad paramos poveikis produkcijos pardavimo pajamų augimui itin ženklus – perdirbtos produkcijos pardavimo pajamos išaugo daugiau nei 50 %.

12 pav. 4.2 veiklos srities paramos įtaka pardavimo pajamų augimui

Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal atliktos apklausos duomenis

Vertinant atskirų projektų rodiklio dinamiką, 85 % projektų atveju pardavimo pajamos projekto kontrolės laikotarpiu paaugo, 15 % sumažėjo. Kai kuriais atvejais pardavimo pajamos padidėjo daugiau nei 2-5 kartus, tačiau atmetus tokius atvejus, projektuose pardavimo pajamos vidutiniškai padidėjo 42 %. Augančios pardavimų pajamos ir respondentų vertinimai rodo, kad įmonės, gavusios paramą, sugebėjo tinkamai nukreipti investicijas į žemės ūkio produktų perdirbimo proceso modernizavimą ir veiklą vykdo efektyviau, sugeba pritraukti daugiau klientų ir taip padidinti savo perdirbamų žemės ūkio produktų paklausą.

Grynasis pelnas yra dar vienas naudingas rodiklis vertinant įmonės konkurencingumą. Kaip matyti iš 9 lentelės, beveik pusės (47 %) projektų atveju, jį užbaigus buvo pasiekta ir viršyta nustatyta rodiklio „Grynasis pelnas“ reikšmė ir padidintas pelnas, dar 24 % projektų atveju pasiekta daugiau nei pusė siektinos reikšmės. Visgi 11 % atveju planuota rodiklio reikšmė iškart po projekto įgyvendinimo liko nepasiekta, o pelno rodiklis buvo neigiamas. Reikėtų atkreipti dėmesį, kad pelno rodiklio pasirinkimas investiciniuose projektuose apskritai nėra labai tinkamas, nes tais atvejais, kai investuojama į ilgalaikį materialųjį turtą stipriai padidėja įmonės sąnaudos, kurios dėl materialaus turto finansinės apskaitos mažina įmonės pelną ir po projekto įgyvendinimo, visą materialaus turto amortizacijos laikotarpį, kuris įprastai pastatams ir įrenginiams yra 8 metai. Kaip rodo atlikta paramos gavėjų apklausa, rodiklis taip pat gali būti paveiktas ir kitų veiksnių, tokių kaip COVID-19 pandemija, Rusijos karas prieš Ukrainą (plačiau šių veiksnių poveikis įvertintas ataskaitos 3.4 poskyryje), rinkos ciklai, trumpalaikiai pokyčiai paklausos srityje, vienkartinės išlaidos ir kt.

Vertinant atskirų projektų pelno rodiklio dinamiką, 56 % projektų atveju grynasis pelnas projekto kontrolės laikotarpiu padidėjo, 43 % – sumažėjo, o 1 % – nepakito. Kai kuriais atvejais grynasis pelnas padidėjo daugiau nei 2-6 kartus, ar netgi daugiau, tačiau atmetus tokius atvejus, projektuose pelnas vidutiniškai padidėjo 50%. Didėjantis įmonės pelnas rodo, kad įmonės dėl įgyvendintų investicijų

efektyviau valdo savo išteklius, sugeba patenkinti rinkos poreikius ir plečia savo konkurencinę poziciją. Taip pat rodo, kad įmonė geriau valdo kaštus ir sugeba generuoti daugiau pridėtinės vertės.

9 lentelė. 4.2 veiklos srities projektams taikomo rodiklio „Grynasis pelnas“ pasiekimas

Grynasis pelnas	Užbaigus projektą		1 metai po užbaigimo		2 metai po užbaigimo		3 metai po užbaigimo		4 metai po užbaigimo		5 metai po užbaigimo	
	Projektų sk.	Projektų dalis, %	Projektų sk.	Projektų dalis, %	Projektų sk.	Projektų dalis, %	Projektų sk.	Projektų dalis, %	Projektų sk.	Projektų dalis, %	Projektų sk.	Projektų dalis, %
Suplanuota siektina reikšmė	93	100%	93	100%	68	100%	54	100%	43	100%	35	100%
Pasiekta ir viršyta reikšmė	44	47%	34	37%	27	40%	22	41%	15	35%	10	29%
Pasiekta daugiau nei 50% siektinos reikšmės	13	14%	19	20%	9	13%	10	19%	7	16%	9	26%
Pasiekta iki 50% siektinos reikšmės	22	24%	23	25%	18	26%	13	24%	12	28%	7	20%
Nepasiekta (pelnas neigiamas)	10	11%	13	14%	9	13%	7	13%	7	16%	5	14%
Nėra duomenų*	4	4%	4	4%	5	7%	2	4%	2	5%	4	11%

Pastaba: * nėra duomenų, reiškia, kad teikiant galutinę, ar metinę projekto įgyvendinimo atskaitą metinė rodiklio reikšmė nebuvo žinoma

Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal NMA pateiktus duomenis

Naujų produktų gamybos ir pardavimo pajamos yra svarbus rodiklis, kuris atspindi įmonės veiklos augimą ir konkurencingumą. Jei įmonė sugeba kurti ir sėkmingai parduoti naujus produktus, tai rodo, kad ji yra inovatyvi ir sugeba atliepti rinkos poreikius. Tai padidina jos konkurencingumą, nes nauji produktai dažnai pritraukia naujų klientų ir plečia įmonės rinkos dalį. 4.2 veiklos srities „Parama investicijoms į žemės ūkio produktų perdirbimą, rinkodarą ir (arba) plėtrą“ atveju tik 5 projektų (5 % užbaigtų projektų) stebėsenai numatytas rodiklis „Įmonės (ūkio subjekto) naujų produktų gamybos pardavimo pajamos“. Kaip matyti iš lentelės, iškart po projekto pabaigimo planuota rodiklio reikšmė buvo pasiekta tik 1 projekte, dar 2 pasiekta daugiau nei 50 % planuotos rodiklio reikšmės. Projektų kontrolės laikotarpiu, rodiklių pasiekimo lygis kiek pagerėjo. Tokia situacija gali būti paaiškinta tuo, kad tik užbaigus projektą naujas produktas pradedamas gaminti ir pateikimas į rinką, todėl prireikia laiko, kol naujas produktas suranda savo pirkėją ir užsitikrina paklausą. Rodiklio pasiekimo analizė taip pat rodo, kad kai kurie projektų vykdytojai pernelyg optimistiškai įvertino naujų produktų įvedimą į rinką, nes, kaip ir minėta, tam dažnai reikia daugiau laiko ir sėkmingos rinkodaros. Teigiamai vertinama tai, kad po projektų įgyvendinimo, rodiklių pasiekimo lygis pagerėjo, o tai patvirtina, kad finansuoti projektai turėjo potencialą augti ir gerinti savo rezultatus laikui bėgant.

10 lentelė. 4.2 veiklos srities projektams taikomo rodiklio „Įmonės (ūkio subjekto) naujų produktų gamybos pardavimo pajamos“ pasiekimas

Įmonės (ūkio subjekto) naujų produktų gamybos pardavimo pajamos	Užbaigus projektą		1 metai po užbaigimo		2 metai po užbaigimo		3 metai po užbaigimo		4 metai po užbaigimo		5 metai po užbaigimo	
	Projektų sk.	Projektų dalis, %	Projektų sk.	Projektų dalis, %	Projektų sk.	Projektų dalis, %	Projektų sk.	Projektų dalis, %	Projektų sk.	Projektų dalis, %	Projektų sk.	Projektų dalis, %
Suplanuota siektina reikšmė	5	100%	4	100%	3	100%	3	100%	2	100%	2	100%
Pasiekta ir viršyta reikšmė	1	20%	2	50%	2	67%	2	67%	1	50%	1	50%

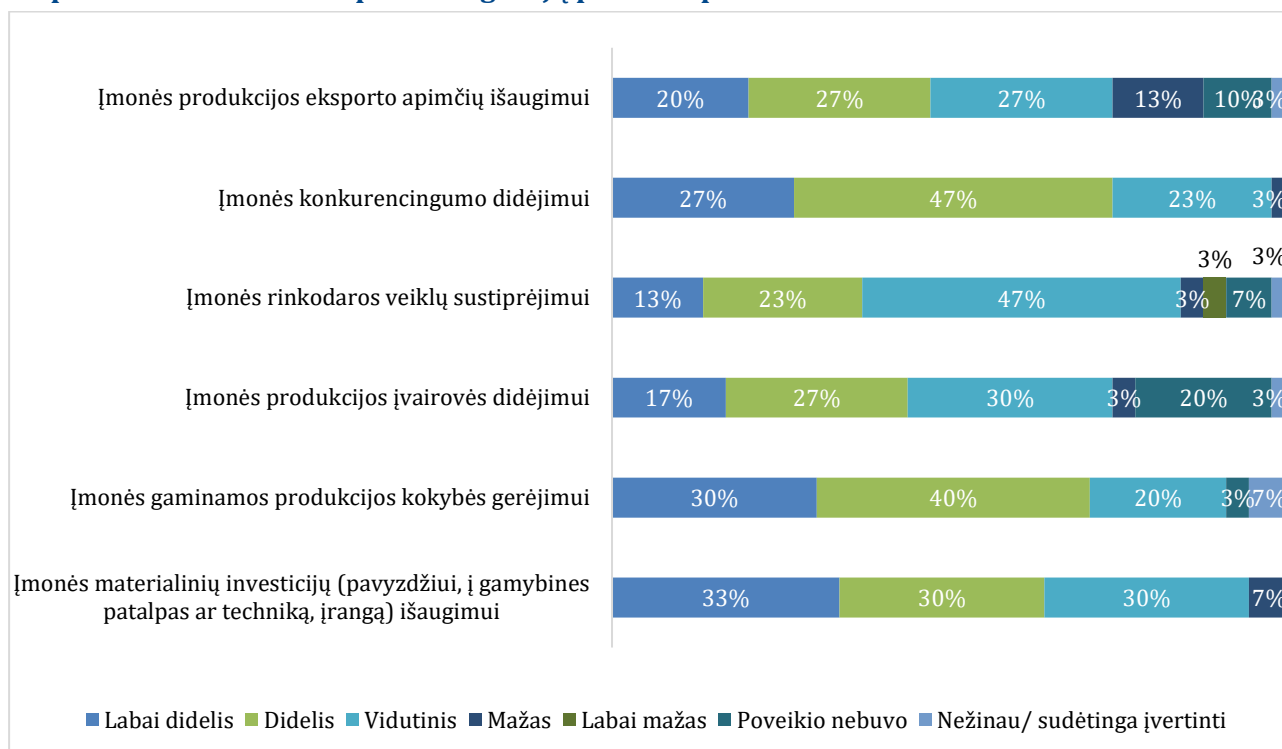
Pasiekta daugiau nei 50% siektinos reikšmės	2	40%	1	25%	1	33%	0	0%	0	0%	0	0%
Pasiekta iki 50% siektinos reikšmės	1	20%	1	25%	0	0%	1	33%	0	0%	0	0%
Nėra duomenų*	1	20%	0	0%	0	0%	0	0%	1	50%	1	50%

Pastaba: * nėra duomenų, reiškia, kad teikiant galutinę, ar metinę projekto įgyvendinimo atskaitą metinė rodiklio reikšmė nebuvo žinoma

Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal NMA pateiktus duomenis

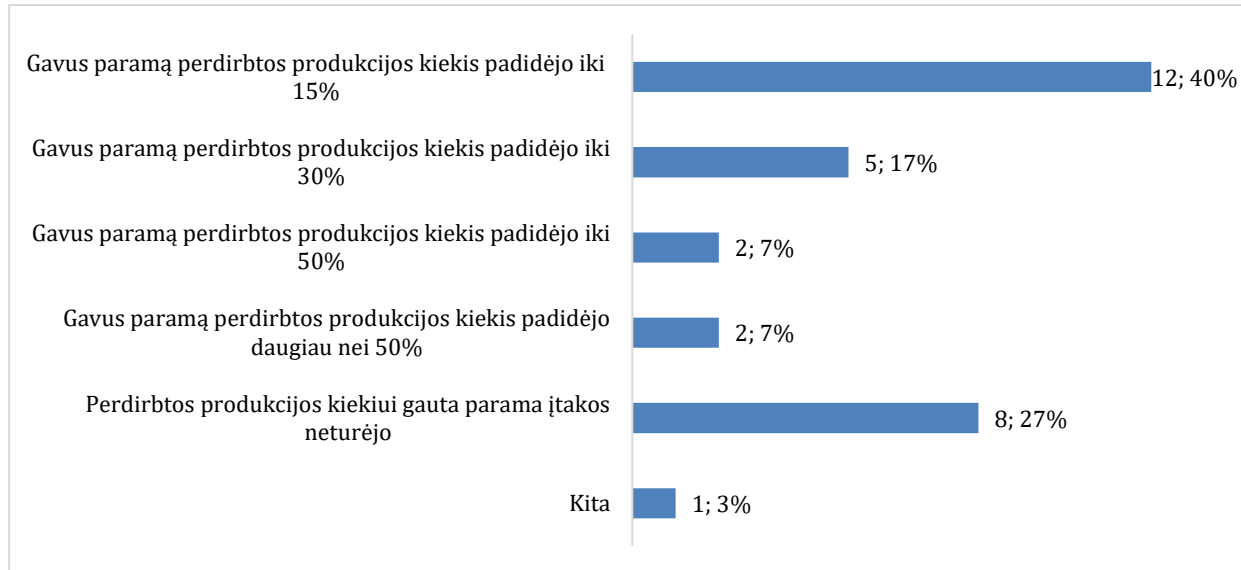
Kaip rodo ESTEP atliktos 4.2 veiklos srities paramos gavėjų apklausos duomenys, dauguma įmonių pastebi teigiamą ir gana didelį gautos paramos poveikį įvairiems konkurencingumo ir įmonės veiklos aspektams. 73 % respondentų nurodė, jog paramos poveikis turėjo labai didelį ar didelį poveikį įmonės konkurencingumo didėjimui, dar 23 % nurodė, kad poveikis konkurencingumui buvo vidutinis. 70 % paramos gavėjų paramos poveikį įmonės gaminamos produkcijos kokybės gerėjimui laiko labai dideliu arba dideliu, dar 20 % – vidutiniu. Respondentų vertinimu, paramos poveikis produkcijos įvairovės didėjimui yra kiek mažesnis (43 % nurodė, kad poveikis yra labai didelis arba didelis, tačiau net 20 % nurodė, kad poveikio nebuvo). Poveikis įmonės rinkodaros veiklų sustiprėjimu daugiau laikomas vidutiniu (taip nurodė 47 % respondentų).

13 pav. 4.2 veiklos srities paramos gavėjų paramos poveikio vertinimas

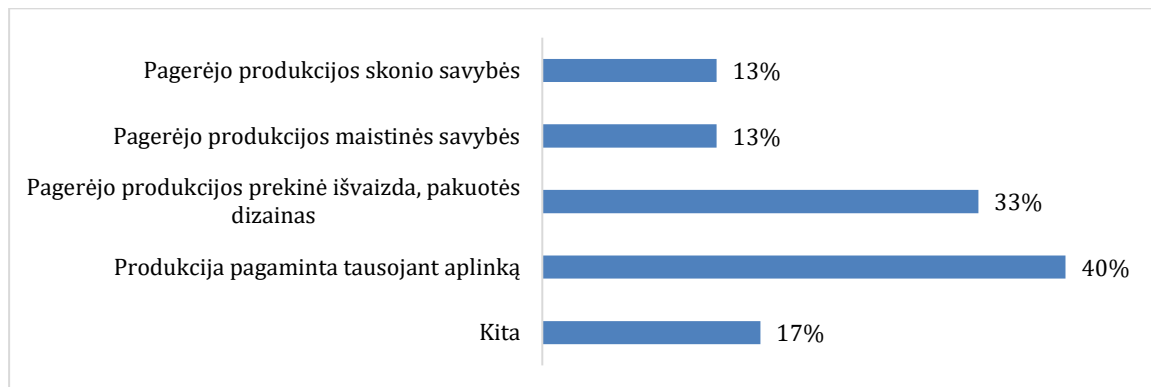
Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal atliktos apklausos duomenis

Dauguma (70 %) paramos gavėjų, dalyvavusių apklausoje, nurodė, kad dėl gautos paramos, skirtos investicijoms į perdirbimą, jų perdirbtos produkcijos kiekis padidėjo. Didžiausia dalis (40 %) paramos gavėjų, nurodė, kad gautos paramos dėka perdirbtos produkcijos kiekis padidėjo 15 %, 17 % respondentų teigimu – padidėjo iki 30 %, po 7% paramos gavėjų nurodė, kad perdirbtos produkcijos kiekis išaugo itin ženkliai – iki 50 % arba daugiau nei 50 %. Tai rodo, kad kai kuriais atvejais paramos įtaka perdirbamos produkcijos kiekio padidėjimui itin reikšminga – paramos gavėjai perdirbamos produkcijos kiekį padidino daugiau nei perpus. Perdirbtos produkcijos kiekio padidėjimas rodo, kad dėka gautos paramos ir įgyvendintų investicijų įmonės sugebėjo padidinti savo veiklos efektyvumą ir optimizuoti gamybos procesus.

14 pav. 4.2 veiklos srities paramos gavėjų paramos poveikio produkcijos kiekiui vertinimas

Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal atliktos apklausos duomenis

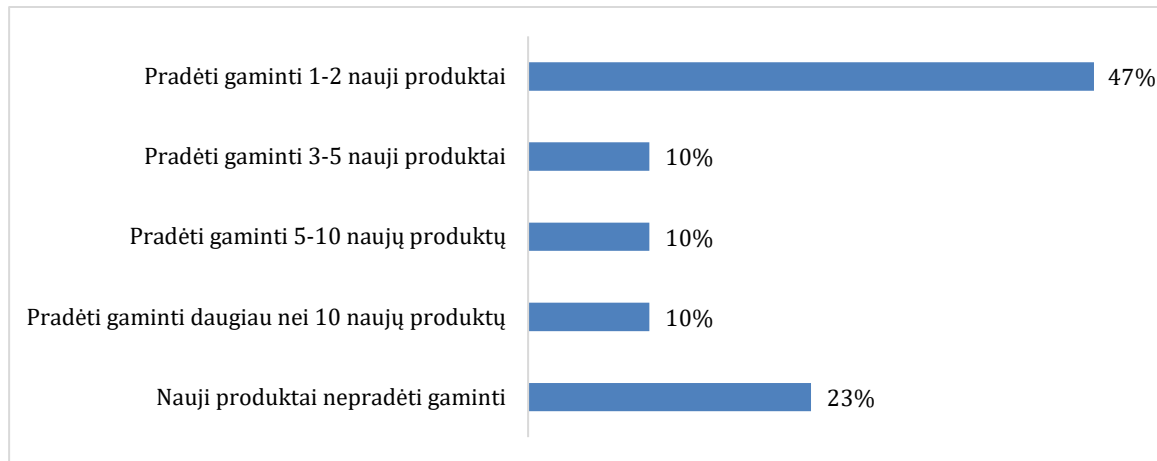
Dėl investicijų, kurios įgyvendintos gavus paramą, ne tik padidėjo perdirbamos produkcijos kiekis, tačiau pagerėjo ir gaminamos žemės ūkio produkcijos kokybė. Daugelio (atitinkamai 40 % ir 33 %) respondentų teigimu, perdirbamos produkcijos kokybė pagerėjo, nes produkcija pradėta gaminti tausojant aplinką bei dėl to, kad pagerėjo produkcijos prekinė išvaizda ir pakuotės dizainas.

15 pav. 4.2 veiklos srities paramos poveikis produkcijos kokybei

Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal atliktos apklausos duomenis

Atliktos 4.2 veiklos srities paramos gavėjų apklausos duomenys taip pat rodo, kad parama pagal šią veiklos sritį reikšmingai prisideda prie naujų produktų kūrimo ir perdirbamos produkcijos įvairovės didėjimo. 77 % respondentų nurodė, kad įgyvendinto investicinio projekto dėka pradėjo gaminti naujus produktus. Beveik pusė (47 %) paramos gavėjų nurodė, jog paramos dėka pradėjo gaminti 1-2 naujus produktus. 30 % paramos gavėjų pradėjo gaminti nuo 5 iki 10 ar netgi daugiau nei 10 naujų produktų. Apklausos rezultatai rodo, kad didelė dalis paramą gavusių įmonių pradėjo gaminti naujus produktus, tačiau anksčiau analizuotą stebėsenos rodiklį „Įmonės (ūkio subjekto) naujų produktų gamybos pardavimo pajamos“ taiko vos 5 % projektų. Atsižvelgiant į KPP įgyvendinimo patirtį, įgyvendinant Strateginį planą (pvz., priemonę „Investicijos į bioekonomikos verslus“) siūlome apsvarstyti galimybę tokį stebėsenos rodiklį taikyti visiems perdirbimo projektams, kurių metu planuojami sukurti nauji produktai. Šis rodiklis leidžia tiksliau įvertinti paramos poveikį įmonės konkurencingumo didėjimui, nes šio rodiklio dinamika tiesiogiai priklauso nuo investicijų, kurios įgyvendintos gavus paramą.

16 pav. 4.2 veiklos srities paramos poveikis produkcijos įvairovei

Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal atliktos apklausos duomenis

Apibendrinant, galima pastebėti, kad tiek projektus vykdžiusių įmonių veiklos priežiūros rodiklių dinamika, tiek pačių paramos gavėjų nuomonė rodo, jog įgyvendinti projektai turi teigiamos įtakos įmonių konkurencingumui, veiklos ekonominių rodiklių gerėjimui bei gaminamos produkcijos kiekiui, kokybei ir įvairovės didėjimui. Paramą gavusios įmonės sugebėjo tinkamai nukreipti investicijas į žemės ūkio produktų perdirbimo proceso modernizavimą ir savo veiklą vykdo efektyviau, generuoja daugiau pridėtinės vertės. Taip pat pagerinus žemės ūkio produktų kokybę ir pradėjus gaminti naujus produktus sugeba pritraukti daugiau klientų ir taip padidinti savo perdirbamų žemės ūkio produktų paklausą ir įmonės konkurencingumą. Teigiamą suteiktos paramos poveikį patvirtina ir atlikta kontrafaktinio poveikio analizė.

3.1.1.1.2 Grynojo intervencijos poveikio nustatymas

Finansinės paramos pagal KPP 4.2 veiklos sritį poveikis žemės ūkio produktų perdirbimo veiklą vykdančių įmonių konkurencingumui buvo vertinamas atsižvelgiant į dviejų rodiklių – pardavimo pajamų ir pelningumo – pokytį. KPP paramos poveikis buvo matuojamas atskirose keturiuose žemės ūkio produktų perdirbimo veiklų grupėse, nes dėl veiklos specifikos, skirtingų rinkos sąlygų (kainų dinamikos, reguliavimo), skirtingų investicinių poreikių ir atsiperkamumo laikotarpio, bendra KPP 4.2 veiklos srities paramos gavėjų analizė neatspindėtų grynojo intervencijos poveikio. Atliekant kontrafaktinę analizę dėl mažo atvejų skaičiaus (paramą 2019–2022 m. laikotarpiu gavo tik 1 įmonė) ir veiklos panašumo, įmonės, vykdančios kitų Sutarties dėl ES veikimo I priede išvardytų produktų perdirbimo veiklą, buvo prijungtos prie įmonių, vykdančių vaisių, uogų, daržovių ir grybų perdirbimo veiklas.

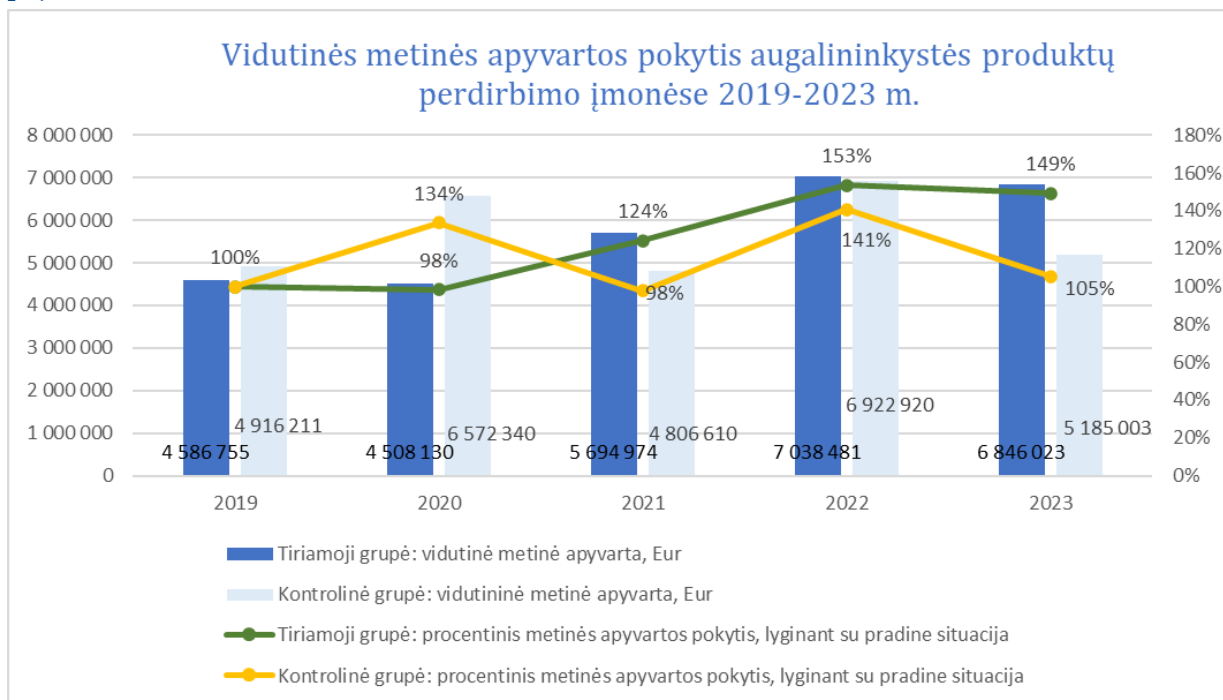
Grynajam intervencijos poveikiui nustatyti buvo taikomas dvigubo skirtumo analizės metodas (angl. *difference-in-difference*), pagal kurį tikslinė ir kontrolinė grupės buvo lyginamos skirtingais laiko tarpais, t. y., prieš ir po paramos gavimo. Grynasis intervencijos poveikis yra skirtumas tarp dviejų grupių, prieš įgyvendinant intervenciją (2019 m. įmonių veiklos ir užimtumo rodiklių), minus skirtumas tarp dviejų grupių, įgyvendinus intervenciją (2023 m. įmonių veiklos ir užimtumo rodiklių).

3.1.1.1.3 Grynasis KPP paramos poveikis žemės ūkio produktų perdirbimo įmonių veiklos rodikliams

Palyginus tiriamosios ir kontrolinės grupės įmonių, vykdančių veiklą **augalininkystės produktų perdirbimo** srityje, pajamų pokyčių skirtumus (žr. 17 pav.), nustatyta, kad paramą gavusių įmonių pajamos 2023 m. pabaigoje buvo vidutiniškai 2,0 mln. Eur didesnės nei būtų buvusios tuo atveju, jei nebūtų įgyvendinusios KPP lėšomis finansuoto projekto. Analizuojamu laikotarpiu sparčiau ir tolygiau kylanti tiriamosios grupės pajamų augimo kreivė leidžia teigti, kad gavusios KPP paramą

augalininkystės produktų perdirbimo įmonės sėkmingiau prisitaikė prie rinkos sąlygų ir taikė efektyvesnius verslo modelius, kas leido pasiekti geresnius rezultatus, lyginant su kontroline grupe.

17 pav. KPP paramos poveikis augalininkystės produktų perdirbimo veiklą vykdančių įmonių pajamoms

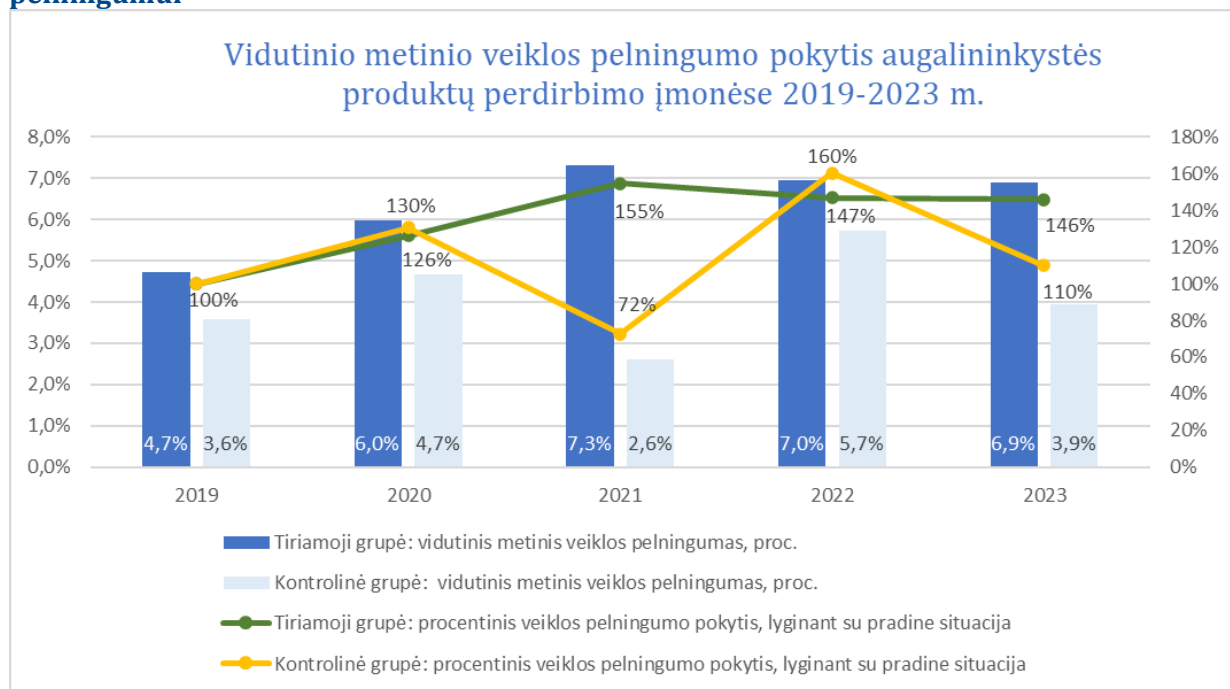

	Pajamos 2019 m.	Pajamos 2023 m.	Pajamų pokytis	Dvigubo skirtumo nustatymas
Tiriamoji grupė	4 586 754,5	6 846 022,5	2 259 268	
Kontrolinė grupė	4 916 211	5 185 003	268 792	
Grynasis paramos poveikis pajamoms				1 990 476

Šaltinis: ESTEP skaičiavimai.

Vertinant paramos poveikį augalininkystės produktų perdirbimo įmonių pelningumui, taip pat matyti teigiamas poveikis (žr. 18 pav.) – tiriamosios grupės įmonių pelningumas 2023 m. buvo 1,9 proc. punkto didesnis, nei būtų tuo atveju, jei įmonės nebūtų įgyvendinusios KPP finansuotų projektų. Be to, lyginant su kontroline grupe, KPP paramą gavusių įmonių veiklos pelningumas per analizuotą laikotarpį reikšmingai augo, ypač 2020 ir 2021 metais, kai pelningumas siekė atitinkamai 6,0 % ir 7,3 %. Procentinis pelningumo pokytis (žalios ir geltonos linijos diagramoje) rodo, kad kontrolinė grupė patyrė didesnius pelningumo svyravimus, lyginant su tiriamąja grupe, todėl galima daryti išvadą, kad gautas ES finansavimas teigiamai prisidėjo prie įmonių gebėjimų prisitaikyti prie rinkos pokyčių sustiprinimo ir tvaresnės verslo strategijos.

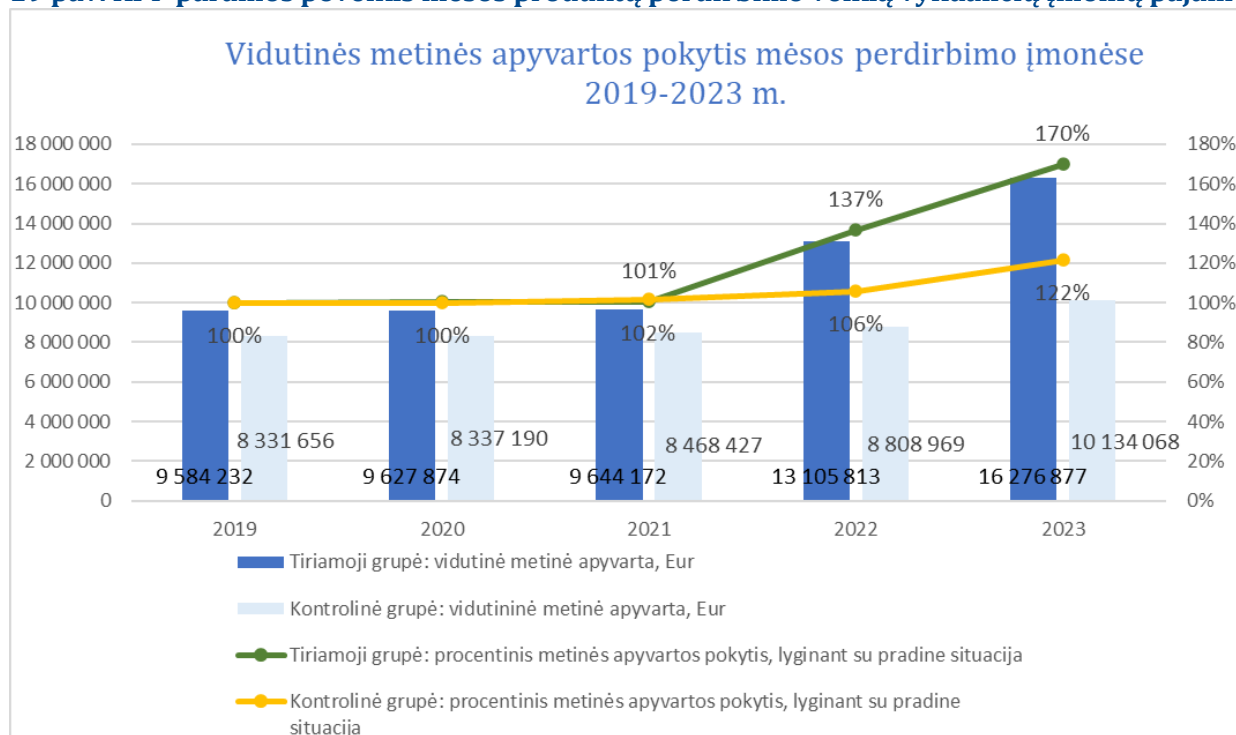
18 pav. KPP paramos poveikis augalininkystės produktų perdirbimo veiklą vykdančių įmonių pelningumui

	Pelningumas 2019 m.	Pelningumas 2023 m.	Pelningumo pokytis	Dvigubo skirtumo nustatymas
Tiriami grupė	4,7%	6,9%	2,2%	
Kontrolinė grupė	3,6%	3,9%	0,3%	
Grynasis paramos poveikis pelningumui				1,9%

Šaltinis: ESTEP skaičiavimai.

Kontrafaktinės situacijos analizė atskleidė (žr. 19 pav.), kad finansinė parama pagal KPP 4.2 veiklos sritį turėjo reikšmingą teigiamą poveikį **mėsos produktų perdirbimo** įmonių pajamų auginimui. Šių įmonių pajamos 2023 m. buvo vidutiniškai 4,9 mln. Eur didesnės, lyginant su to paties sektoriaus įmonėmis, kurios atitinkamos KPP paramos negavo. Be to, vertinant pajamų augimo dinamiką visu analizuotu 2019–2023 m. laikotarpiu, matyti, kad po paramos gavimo įmonių veiklos augimo trajektorija yra beveik pusantro karto spartesnė, lyginant su scenarijumi be paramos.

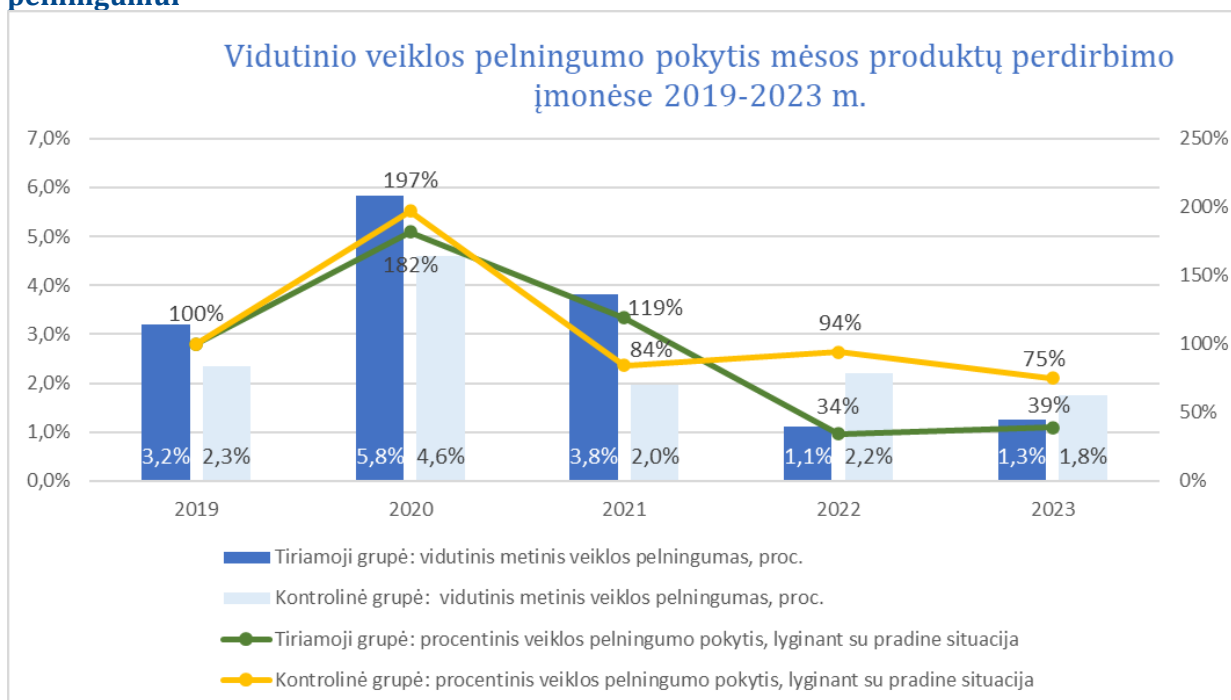
19 pav. KPP paramos poveikis mėsos produktų perdirbimo veiklą vykdančių įmonių pajamoms

	Pajamos 2019 m.	Pajamos 2023 m.	Pajamų pokytis	Dvigubo skirtumo nustatymas
Tiriamoji grupė	9 584 232	16 276 877	6 692 645	
Kontrolinė grupė	8 331 656	10 134 068	1 802 412	
Grynasis paramos poveikis pajamos				4 890 233

Šaltinis: ESTEP skaičiavimai.

Nors KPP parama turėjo reikšmingą teigiamą pokytį mėsos perdirbimo įmonių pajamų augimui, tačiau poveikis pelningumo rodikliams kol kas nestebimas. Tiek tiriamosios, tiek kontrolinės grupės pelningumas šoktelėjo 2020 m. Šis šuolis gali būti susijęs su rinkos sąlygų pasikeitimais, ypač pandemijos sukelta padidėjusia vidaus paklausa ar Vyriausybės mokėtomis subsidijomis, tačiau vėlesniu laikotarpiu pelningumas abiejose grupėse mažėjo, kas gali reikšti, kad rinkos sąlygos arba iššūkiai, su kuriais susiduria mėsos perdirbimo įmonės, turi ilgalaikį neigiamą poveikį veiklos rezultatams. Taip pat reikia atsižvelgti į tai, kad pusė į tiriamąją grupę įtrauktų įmonių KPP finansuotus projektus įgyvendino 2022 m., todėl 2022–2023 m. ženklus pelningumo sumažėjimas greičiausiai susijęs su atliktų materialinių investicijų bei jų amortizacijos sąnaudomis.

20 pav. KPP paramos poveikis mėsos produktų perdirbimo veiklą vykdančių įmonių pelningumui

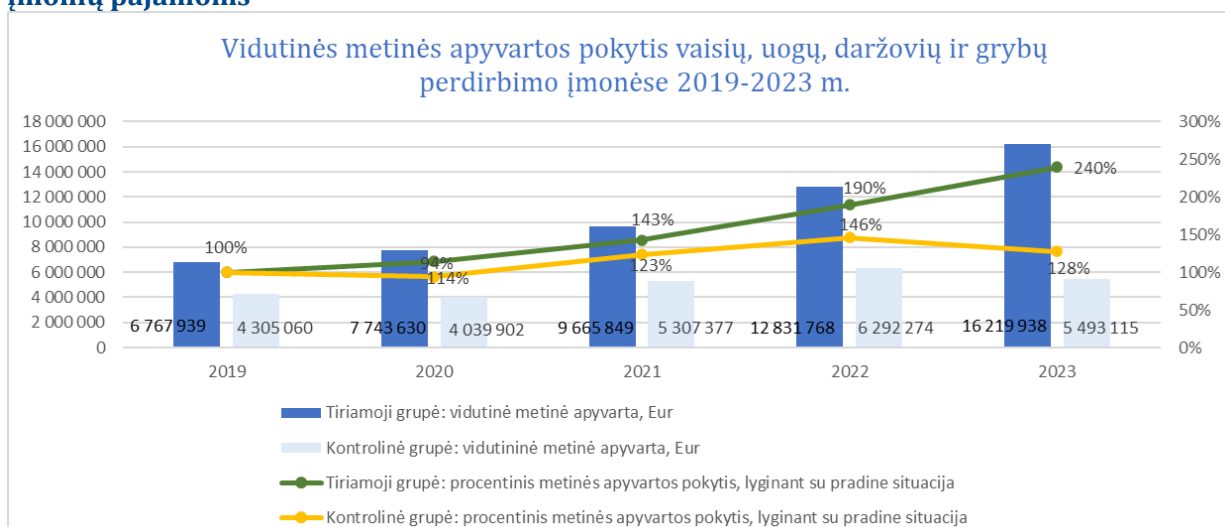

	Pelningumas 2019 m.	Pelningumas 2023 m.	Pelningumo pokytis	Dvigubo skirtumo nustatymas
Tiriamoji grupė	3,2%	1,3%	-2,0%	
Kontrolinė grupė	2,3%	1,8%	-0,5%	
Grynasis paramos poveikis pelningumui				-1,5%

Šaltinis: ESTEP skaičiavimai.

Didžiausią teigiamą poveikį gauta KPP 4.2 veiklos srities parama turėjo įmonių, vykdančių **vaisių, uogų, daržovių ir grybų perdirbimo veiklą** (žr. 21 pav.). Kontrafaktinio poveikio analizė rodo, kad grynasis paramos poveikis yra 8,3 mln. Eur, atmetus natūralų augimą, kuris būtų įvykęs ir be paramos.

21 pav. KPP paramos poveikis vaisių, uogų, daržovių ir grybų perdirbimo veiklą vykdančių įmonių pajamoms

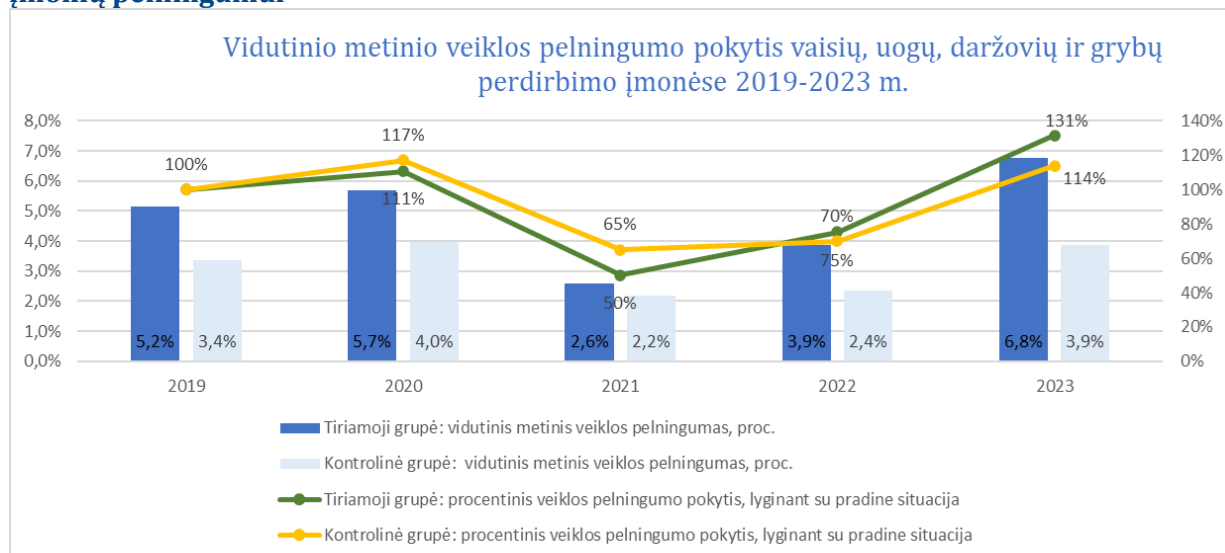

	Pajamos 2019 m.	Pajamos 2023 m.	Pajamų pokytis	Dvigubo skirtumo nustatymas
Tiriamoji grupė	6 767 939	16 219 938	9 451 999	
Kontrolinė grupė	4 305 060	5 493 115	1 188 055	
Grynasis paramos poveikis pajamos				8 263 944

Šaltinis: ESTEP skaičiavimai.

KPP parama taip pat turėjo teigiamą poveikį vaisių, uogų, daržovių ir grybų perdirbimo įmonių pelningumui (žr. 22 pav.). Lyginant su situacija be paramos, 2023 m. šių įmonių pelningumas buvo 1,1 proc. punkto didesnis.

22 pav. KPP paramos poveikis vaisių, uogų, daržovių ir grybų perdirbimo veiklą vykdančių įmonių pelningumui

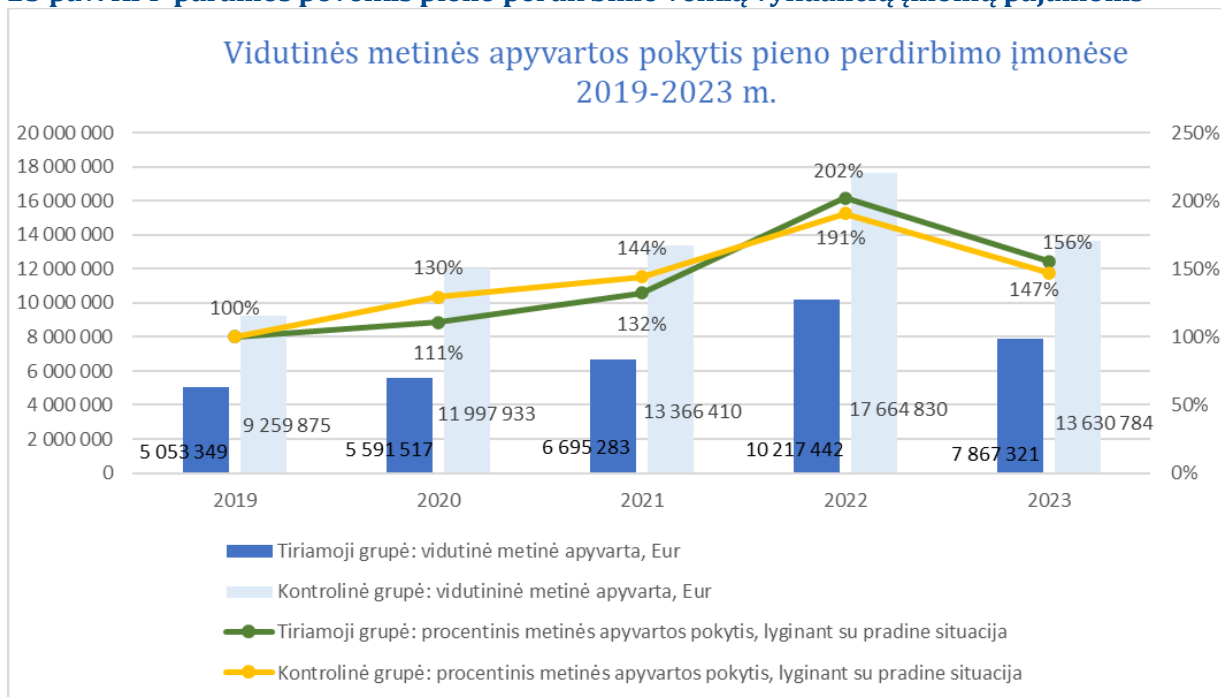

	Pelningumas 2019 m.	Pelningumas 2023 m.	Pelningumo pokytis	Dvigubo skirtumo nustatymas
Tiriamoji grupė	5,2%	6,8%	1,6%	
Kontrolinė grupė	3,4%	3,9%	0,5%	
Grynasis paramos poveikis pelningumui				1,1%

Šaltinis: ESTEP skaičiavimai.

Priešingai nei kitų žemės ūkio produktų perdirbimo įmonių atveju, kontrafaktinė analizė nepatvirtino teigiamo finansinės paramos pagal KPP 4.2 veiklos sritį grynojo poveikio **pieno perdirbimo** įmonių pajamų augimui (žr. 23 pav.), tačiau svarbu atkreipti dėmesį, kad tiriamąją grupę sudarė tik 4 įmonės, kurios projektus įgyvendino 2019–2020 m., todėl šiuo atveju kontrafaktinės analizės rezultatai nėra patikimi. Rekomenduojama, grynojo KPP paramos poveikio pieno sektoriaus įmonių veiklos rodikliams vertinimą, taikant kontrafaktinius metodus, pakartoti po programos užbaigimo, kai bus galimybės sudaryti didesnę tiriamąją grupę¹⁴.

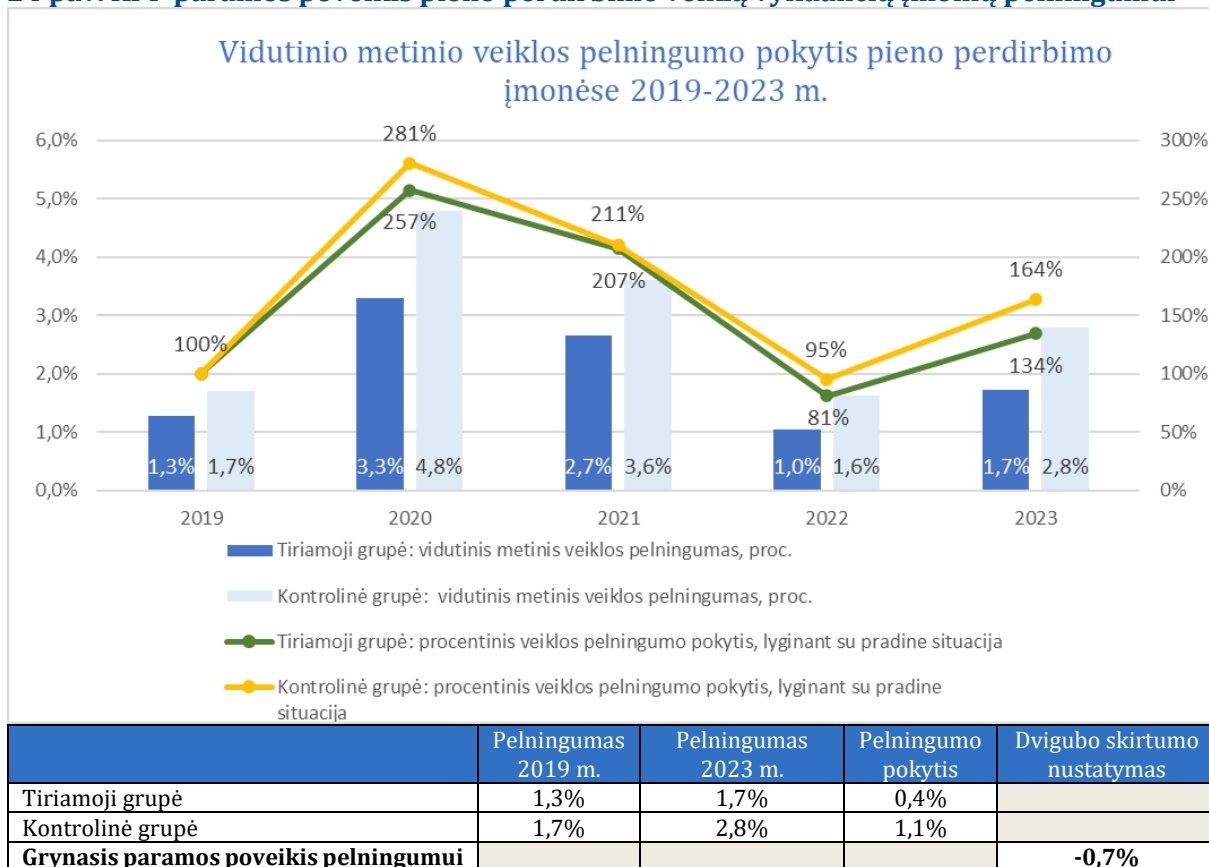
¹⁴ Pagal 4.2 veiklos sritį 2023–2024 m. laikotarpiu buvo baigti įgyvendinti dar 7 projektai pieno perdirbimo srityje.

23 pav. KPP paramos poveikis pieno perdirbimo veiklą vykdančių įmonių pajamoms

	Pajamos 2019 m.	Pajamos 2023 m.	Pajamų pokytis	Dvigubo skirtumo nustatymas
Tiriamoji grupė	5 053 349	7 867 320	2 813 972	
Kontrolinė grupė	9 258 875	13 630 784	4 371 909	
Grynasis paramos poveikis pajamos				-1 557 937

Šaltinis: ESTEP skaičiavimai.

Vertinant KPP paramos poveikį pieno perdirbimo įmonių pelningumui (žr. 24 pav.), taip pat matyti geresni kontrolinės grupės rezultatai – 2023 m. tiriamosios grupės įmonių pelningumo rodikliai buvo 0,7 proc. punkto mažesni nei kontrolinės grupės. Kaip ir kitų nagrinėtų žemės ūkio produktų perdirbimo įmonių atveju, 2020 m. abiejose grupėse matomas didelis pelningumo augimas: tiriamojoje grupėje pelningumas šoktelėjo iki 3,3 %, o kontrolinėje grupėje – iki 4,8 %. Nuo 2020 m. abiejose grupėse mažėjęs pelningumas vėl šoktelėjo 2023 m. Pelningumo pokyčių trajektorijos abiejose grupėse yra beveik vienodos, todėl galima daryti išvadą, kad vertinamuoju laikotarpiu pieno perdirbimo įmonių pelningumui didžiausią įtaką darė išorės veiksniai, susiję su bendromis rinkos tendencijomis arba išoriniais veiksniais, kurie paveikė visą sektorių, pavyzdžiui, didesnė paklausa pieno produktams pandemijos metu.

24 pav. KPP paramos poveikis pieno perdirbimo veiklą vykdančių įmonių pelningumui

3.1.1.1.4 Kontrafaktinio paramos poveikio vertinimo rezultatų apibendrinimas

Atliktas kontrafaktinis poveikio vertinimas atskleidė teigiamą finansinės paramos pagal KPP 4.2 veiklos sritį įtaką augalininkystės, mėsos bei vaisių, uogų, daržovių ir grybų perdirbimo veiklą vykdančių įmonių finansiniams rodikliams (žr. 11 lentelę). Nepaisant gautos paramos, pieno perdirbimo įmonių veiklos rezultatai yra prastesni, lyginant su kitomis tą pačią veiklą vykdančiomis įmonėmis, kurios 2014–2022 m. laikotarpiu KPP paramos negavo, tačiau šios veiklos atveju dėl mažo tiriamosios grupės įmonių atvejų skaičiaus kol kas negalima daryti išvadų. Grynojo KPP paramos poveikio pieno perdirbimo įmonių veiklos rodikliams vertinimą rekomenduojama pakartoti, kai bus baigti įgyvendinti visi pagal 4.2 veiklos sritį finansuoti projektai.

11 lentelė. 4.2 veiklos srities „Parama investicijoms į žemės ūkio produktų perdirbimą, rinkodarą ir (arba) plėtrą“ paramos grynasis poveikis įmonių veiklos rezultatams ir užimtumui

Žemės ūkio produktų perdirbimo veikla	Vertintų atvejų skaičius		Grynasis intervencijos poveikis	
	Tiriamoji grupė	Kontrolinė grupė	Pajamų augimui	Pelningumo didėjimui
Augalininkystės produktų perdirbimas	18	35	1 990 476	1,9%
Mėsos produktų perdirbimas	10	22	4 890 233	-1,5%
Vaisių, uogų, daržovių ir grybų perdirbimas; Kitų Sutarties dėl ES veikimo I priede išvardytų produktų perdirbimas*	7	18	8 263 944	1,1%

Šaltinis: ESTEP skaičiavimai.

*dėl mažo atvejų skaičiaus (paramą gavo tik 1 įmonė) ir panašumo, kitų Sutarties dėl ES veikimo I priede išvardytų produktų perdirbimo veikla buvo prijungta prie vaisių, uogų, daržovių ir grybų perdirbimo veiklos

Kontrafaktinio poveikio vertinimo rezultatai leidžia apibendrinti, kad KPP parama prisidėjo prie žemės ūkio produktų perdirbimo įmonių konkurencingumo stiprinimo ir padėties rinkoje gerinimo. Vienas iš

atranks kriterijų, susijęs su įmonių pelningumu, lėmė tai, kad finansinę paramą gavo stipresnės ir finansiškai stabilios įmonės. Šis sprendimas trumpuoju laikotarpiu galėjo apsunkinti konkurencines sąlygas vidaus rinkoje, ypač mažesnių rinkos dalyvių atžvilgiu, tačiau ilguoju laikotarpiu jis padėjo užtikrinti tvaresnę žemės ūkio produktų perdirbimo sektoriaus plėtrą Lietuvoje ir padidino šalies įmonių konkurencingumą ES rinkoje.

3.1.1.1.5 Investicijos į žemės ūkio valdoje pagamintų ir (arba) užaugintų žemės ūkio produktų apdorojimą, perdirbimą ir patiekimą rinkai

Igyvendinant 4.1 veiklos sritį „Parama investicijoms į žemės ūkio valdas“ ir siekiant prisidėti prie 3A TS „Pirminės produkcijos gamintojų konkurencingumo didinimas geriau juos integruojant į žemės ūkio maisto produktų grandinę taikant kokybės sistemas, kuriant žemės ūkio produktų pridėtinę vertę, propaguojant vietos rinkas ir pasitelkiant trumpas tiekimo grandines, gamintojų grupes ir jų tarpšakines organizacijas“ tikslų, parama teikiama valdoje pagamintiems ir (arba) užaugintiems žemės ūkio produktams apdoroti, perdirbti ir patiekti rinkai, įskaitant pripažintų žemės ūkio kooperatyvų žemės ūkio produktų supirkimą iš savo kooperatyvo narių, jų realizavimą, iš savo narių supirktų žemės ūkio produktų perdirbimą ir iš jų pagamintų maisto ir ne maisto produktų realizavimą. Remiant investicijas, skirtas valdoje pagamintų ar užaugintų žemės produktų apdorojimui, perdirbimui ir patiekimui rinkai, siekiama padidinti žemės ūkio subjektų konkurencingumą, pagerinant žemės ūkio valdų ekonominės veiklos rezultatus. Ypatingas dėmesys teikiamas inovatyvioms investicijoms, skatinant žemės ūkio veikla užsiimančius subjektus kurti didesnę pridėtinę vertę turinčius produktus, taip sudarant sąlygas jiems integruotis į maisto tiekimo grandinę.

4.1 veiklos sritis yra įgyvendinama gana sėkmingai, įgyvendinamiems 55 projektams patvirtinta 85 % veiklos sričiai suplanuotos paramos (4,9 mln. Eur), o išmokėta kiek daugiau nei 3,6 mln. Eur. Iš 55 įgyvendinamų projektų, 49 projektai yra užbaigti, jiems išmokėta 3,4 mln. Eur.

Siekiant nustatyti 4.1 veiklos srities projektų poveikį įmonės konkurencingumui ir ekonominės veiklos rezultatų gerinimui, buvo įvertinti projektų verslo planuose numatyti 5 veiklos priežiūros rodiklių pasiekimai. Atkreiptinas dėmesys, kad kiekvieno projekto atveju taikomas skirtingas veiklos priežiūros rodiklių rinkinys, atsižvelgiant į projekto verslo planą, gali būti taikomas tik vienas rodiklis, ar kelių rodiklių rinkinys. Taip pat siektinos rodiklių reikšmės gali būti suplanuotos pasiekti ne kiekvienais metais.

Didžiausia dalis 4.1 veiklos srities projektų (39 arba 80 % užbaigtų projektų) projekto įgyvendinimo stebėsenai taiko rodiklį „Valdos ekonominis dydis, išreikštas produkcijos standartine verte“ (toliau – VED). VED – tai eurais išreikštas rodiklis, kuriuo apibūdinamas žemės ūkio valdos dydis ir kuris yra lygus valdos visos produkcijos standartinės vertės ir valdos pajamų, gautų už paslaugas žemės ūkiui, sumai. Šis rodiklis yra vienas iš svarbiausių ūkio ekonominės veiklos rodiklių, atspindintis ūkio ekonominę situaciją. Kaip matyti iš 12 lentelės, daugumos (93 %) projektų atveju, jį užbaigus buvo pasiekta ir viršyta siektina rodiklio reikšmė ir padidintas valdos ekonominis dydis. Tai rodo, kad parama šiai veiklos sričiai buvo tinkamai nukreipta ir atnešė apčiuopiamą naudą. Padidintas valdos ekonominis dydis yra svarbus žemės ūkio sektoriaus konkurencingumo ir tvarumo rodiklis. Apibendrinant galima daryti išvadą, kad šioje veiklos srityje stebimas didelis paramos efektyvumas ir poveikis ūkio plėtrai. Tai rodo, kad pasirinktos paramos priemonės yra tinkamos ir gerai nukreiptos.

12 lentelė. 4.1 veiklos srities projektams taikomo rodiklio „Valdos ekonominis dydis, išreikštas produkcijos standartine verte“ pasiekimas

Valdos ekonominis dydis, išreikštas produkcijos standartine verte	Užbaigus projektą		1 metai po užbaigimo		2 metai po užbaigimo		3 metai po užbaigimo		4 metai po užbaigimo		5 metai po užbaigimo	
	Projektų sk.	Projektų dalis, %	Projektų sk.	Projektų dalis, %	Projektų sk.	Projektų dalis, %	Projektų sk.	Projektų dalis, %	Projektų sk.	Projektų dalis, %	Projektų sk.	Projektų dalis, %

Suplanuota siektina reikšmė	28	100 %	35	100%	33	100%	30	100%	21	100%	2	100%
Pasiekta ir viršyta reikšmė	26	93%	28	80%	30	91%	27	90%	20	95%	2	100%
Pasiekta daugiau nei 50% siektinos reikšmės	2	7%	6	17%	2	6%	2	7%	1	5%	0	0%
Pasiekta iki 50% siektinos reikšmės	0	0%	1	3%	1	3%	1	3%	0	0%	0	0%

Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal NMA pateiktus duomenis

Vertinant atskirų projektų rodiklio dinamiką, 78 % projektų atveju valdos ekonominis dydis projekto kontrolės laikotarpiu padidėjo (pokytis apskaičiuotas įvertinus skirtumą tarp valdos ekonominio dydžio iškart po projekto įgyvendinimo ir pagal naujausius turimus metinių ataskaitų duomenis), 15 % sumažėjo, o 8 % išliko nepakitęs. Kai kuriais atvejais valdos ekonominis dydis padidėjo 2-4 kartus, tačiau atmetus tokius atvejus, projektuose valdos ekonominis dydis vidutiniškai padidėjo 35%.

Žemės ūkio produktų apdorojimo ir perdirbimo apimtys yra svarbus ūkio ekonominis rodiklis, kuris atspindi projektų efektyvumą ir didesnės pridėtinės vertės kūrimo galimybes. 17 projektų (35 % užbaigtų projektų) stebėsenai taikomas rodiklis „Žemės ūkio produktų apdorojimo ir perdirbimo apimtys“. Kaip matyti iš 13 lentelės, daugumos (71 %) projektų atveju, jį užbaigus buvo pasiekta ir viršyta siektina rodiklio reikšmė ir padidintos žemės ūkio produktų apdorojimo ir perdirbimo apimtys. Vidutiniškai žemės ūkio produktų apdorojimo ir perdirbimo apimtys padidėjo 3-4 kartus. Perdirbimo apimčių didinimas padeda ūkininkams pereiti nuo pirminių produktų gamybos prie pridėtinės vertės kūrimo, o tai didina jų pelningumą ir konkurencingumą tiek vietos, tiek užsienio rinkose. Padidėjusios perdirbimo apimtys taip pat skatina ūkininkus integruotis į perdirbimo grandines ir stiprina vietos maisto sektorių.

13 lentelė. 4.1 veiklos srities projektams taikomo rodiklio „Žemės ūkio produktų apdorojimo ir perdirbimo apimtys“ pasiekimas

Žemės ūkio produktų apdorojimo ir perdirbimo apimtys	Užbaigus projektą		1 metai po užbaigimo		2 metai po užbaigimo		3 metai po užbaigimo		4 metai po užbaigimo		5 metai po užbaigimo	
	Projektų sk.	Projektų dalis, %	Projektų sk.	Projektų dalis, %	Projektų sk.	Projektų dalis, %	Projektų sk.	Projektų dalis, %	Projektų sk.	Projektų dalis, %	Projektų sk.	Projektų dalis, %
Suplanuota siektina reikšmė	7	100%	10	100%	15	100%	13	100%	4	100%	2	100%
Pasiekta ir viršyta reikšmė	5	71%	7	70%	13	87%	13	100%	4	100%	2	100%
Pasiekta daugiau nei 50% siektinos reikšmės	1	14%	3	30%	2	13%	0	0%	0	0%	0	0%
Pasiekta iki 50% siektinos reikšmės	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%

Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal NMA pateiktus duomenis

Dar vienas rodiklis, indikuojantis ūkio konkurencingumo didėjimą yra pardavimo pajamų augimas. Šis rodiklis taikomas 16 4.1 veiklos srities projektų (33 % užbaigtų projektų)“. Pardavimo pajamos yra tiesioginis rodiklis, atspindintis projektų poveikį ūkio subjekto finansiniam pajėgumui. Šio rodiklio taikymas stebėsenai padeda įvertinti komercinį projektų potencialą ir veiklos efektyvumą. Kaip matyti iš lentelės, pusės (50 %) projektų atveju, jį užbaigus buvo pasiekta ir viršyta siektina rodiklio reikšmė ir padidintos pardavimo pajamos. Vertinant atskirų projektų rodiklio dinamiką, 73 % projektų atveju pardavimo pajamos kontrolės laikotarpiu padidėjo, o 27 % sumažėjo. Vieno projekto atveju pardavimų pajamos padidėjo beveik 16 kartų (nuo kiek daugiau nei 2 tūkst. iki 37,5 tūkst. Eur), tačiau atmetus reikšmingai išsiskiriančius pajamų augimo atvejus, vidutiniškai vieno projekto kontrolės laikotarpiu pardavimo pajamos padidėjo apie 45 %. Šio rodiklio pasiekimai atskleidžia, kad parama projektams,

siekiantiems padidinti pardavimo pajamas, duoda mišrių rezultatų. Pusė analizuotų projektų (50%) buvo tinkamai suplanuoti ir jų įgyvendinimas ženkliai prisidėjo prie ūkio subjekto finansinių rezultatų gerinimo, pusė projektų (50%) susidūrė su iššūkiais, tokiais kaip rinkos sąlygų pokyčiai, per mažas dėmesys rinkodarai ar veiklos valdymo trūkumai, todėl paramos lėšos buvo mažiau efektyviai panaudotos.

14 lentelė. 4.1 veiklos srities projektams taikomo rodiklio „Pardavimo pajamos“ pasiekimas

Pardavimo pajamos	Užbaigus projektą		1 metai po užbaigimo		2 metai po užbaigimo		3 metai po užbaigimo		4 metai po užbaigimo		5 metai po užbaigimo	
	Projektų sk.	Projektų dalis, %	Projektų sk.	Projektų dalis, %	Projektų sk.	Projektų dalis, %	Projektų sk.	Projektų dalis, %	Projektų sk.	Projektų dalis, %	Projektų sk.	Projektų dalis, %
Suplanuota siektina reikšmė	8	100%	13	100%	9	100%	8	100%	7	100%	8	100%
Pasiekta ir viršyta reikšmė	4	50%	9	69%	5	56%	5	63%	5	71%	4	50%
Pasiekta daugiau nei 50% siektinos reikšmės	4	50%	2	15%	1	11%	1	13%	1	14%	1	13%
Pasiekta iki 50% siektinos reikšmės	0	0%	2	15%	3	33%	2	25%	1	14%	3	38%

Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal NMA pateiktus duomenis

Ūkio grynasis pelningumas yra finansinis rodiklis, kuris parodo, kokia dalis įmonės gautų pajamų lieka kaip grynasis pelnas, kai atimami visi kaštai, mokesčiai ir kitos išlaidos. Tai yra svarbus rodiklis, kuris matuoja ūkio efektyvumą ir konkurencingumą. 10 projektų (20 % užbaigtų projektų) stebėsenai taikomas rodiklis „Grynasis pelningumas“. Kaip matyti iš 15 lentelės, daugeliu atvejų siektinos rodiklių reikšmės yra numatytos tik projekto įgyvendinimo kontrolės laikotarpiu. Pirmaisiais projektų kontrolės metais daugumos (88 %) projektų atveju, buvo pasiektos ir viršytos suplanuotos grynojo pelningumo rodiklio reikšmės. Tai rodo, kad ūkiai, investicijų projektus įgyvendinimo sėkmingai ir veiklą vykdo efektyviai.

15 lentelė. 4.1 veiklos srities projektams taikomo rodiklio „Grynasis pelningumas“ pasiekimas

Grynasis pelningumas	Užbaigus projektą		1 metai po užbaigimo		2 metai po užbaigimo		3 metai po užbaigimo		4 metai po užbaigimo	
	Projektų sk.	Projektų dalis, %	Projektų sk.	Projektų dalis, %	Projektų sk.	Projektų dalis, %	Projektų sk.	Projektų dalis, %	Projektų sk.	Projektų dalis, %
Suplanuota siektina reikšmė	1	100%	8	100%	2	100%	1	100%	1	100%
Pasiekta ir viršyta reikšmė	0	0%	7	88%	1	50%	0	0%	1	100%
Pasiekta daugiau nei 50% siektinos reikšmės	1	100%	0	0%	1	50%	1	100%	0	0%
Pasiekta iki 50% siektinos reikšmės	0	0%	1	13%	0	0%	0	0%	0	0%

Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal NMA pateiktus duomenis

6 projektų (12 % užbaigtų projektų) stebėsenai taikomas rodiklis „Grynasis pelnas“. Kaip matyti iš lentelės, pusės (50%) projektų atveju, jį užbaigus buvo pasiekta ir viršyta siektina rodiklio reikšmė ir padidintas grynasis pelnas. Šio rodiklio pasiekimas koreliuoja su „Pardavimo pajamų“ augimo rodiklio pasiekimu – paramos gavėjai, kurie įgyvendinę projektus padidino pardavimo pajamas, padidino ir savo grynąjį pelną.

16 lentelė. 4.1 veiklos srities projektams taikomo rodiklio „Grynasis pelnas“ pasiekimas

Grynasis pelnas	Užbaigus projektą		1 metai po užbaigimo		2 metai po užbaigimo		3 metai po užbaigimo		4 metai po užbaigimo		5 metai po užbaigimo	
	Projektų sk.	Projektų dalis, %	Projektų sk.	Projektų dalis, %	Projektų sk.	Projektų dalis, %	Projektų sk.	Projektų dalis, %	Projektų sk.	Projektų dalis, %	Projektų sk.	Projektų dalis, %
Suplanuota siektina reikšmė	6	100%	6	100%	6	100%	5	100%	5	100%	5	100%
Pasiekta ir viršyta reikšmė	3	50%	3	50%	3	50%	4	80%	3	60%	4	80%
Pasiekta daugiau nei 50% siektinos reikšmės	3	50%	1	17%	1	17%	1	20%	0	0%	1	20%
Pasiekta iki 50% siektinos reikšmės	0	0%	2	33%	2	33%	0	0%	2	40%	0	0%

Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal NMA pateiktus duomenis

Siekiant įvertinti 4.1 veiklos srities „Parama investicijoms į žemės ūkio valdas“ paramos efektyvumą, buvo apskaičiuota, kiek paramos lėšų kainavo siekiant sukurti vieną analizuojamo rodiklio vienetą, konkrečiai VED ir pardavimo pajamų eurą. Atkreiptinas dėmesys, kad toks sąnaudų/naudos apskaičiavimas neapčiuopia grynojo investicijų įgyvendinimo efektyvumo, nes pardavimo pajamų ir grynojo pelno rodiklio pokyčiai priklauso ne tik nuo sėkmingo investicijų įgyvendinimo, tačiau ir nuo kitų įvairių ekonominių veiksnių (COVID-19 pandemijos, rinkos svyravimų ir pan.).

Vertinant pagal vieno faktinio rodiklio vieneto sukūrimo kainą, geriausių rezultatų pavyko pasiekti projektuose, įgyvendintuose daržininkystės sektoriuje. Vertinant tiek pagal pardavimo pajamų, tiek pagal VED rodiklio vieneto kainą, šio sektoriaus ūkių įgyvendintuose projektuose rodiklio vieneto kainos buvo mažiausios, kurios dar labiau sumažėjo po projekto užbaigimo praėjus vieneriems metams. Daržininkystės sektoriuje pardavimo pajamų rodiklio vieneto kaina iškart po projekto užbaigimo buvo 0,1 Eur, VED rodiklio vieneto kaina – 0,23 Eur, kai tuo tarpu vertinant visus projektus pardavimo pajamų rodiklio vieneto kaina yra 0,11 Eur, o VED rodiklio vieneto kaina – 0,28 Eur.

17 lentelė. 4.1 veiklos srities projektų sąnaudų/ naudos vertinimas pagal žemės ūkio sektorius

Žemės ūkio sektorius	Pardavimo pajamos (Eur)					
	Projektų skaičius	Išmokėtos paramos lėšos (Eur)	Rodiklio reikšmė užbaigus projektą	Rodiklio vieneto kaina (Eur)	Rodiklio reikšmė 1 metais po užbaigimo (Eur)	Rodiklio vieneto kaina (Eur)
Visi sektoriai	16	1 414 931	12 790 619	0,11	16 128 276	0,09
Augininkystė	2	55 341	27 222	2,03	55 225	1,00
Gyvulininkystė	4	128 224	532 687	0,24	726 514	0,12
Daržininkystė	8	1 109 531	11 563 994	0,10	14 982 462	0,07
Sodininkystė ir uogininkystė	2	121 835	666 716	0,18	364 075	0,33

Šaltinis: ESTEP skaičiavimai pagal NMA duomenis

18 lentelė. 4.1 veiklos srities projektų sąnaudų/ naudos vertinimas pagal žemės ūkio sektorius

Žemės ūkio sektorius	VED (Eur)					
	Projektų skaičius	Išmokėtos paramos lėšos (Eur)	Rodiklio reikšmė užbaigus projektą	Rodiklio vieneto kaina (Eur)	Rodiklio reikšmė 1 metais po užbaigimo (Eur)	Rodiklio vieneto kaina (Eur)
Visi sektoriai	39	2 000 326	7 087 598	0,28	7 261 837	0,27

Augalininkystė	3	67 780	85 567	0,79	99 696	0,68
Gyvulininkystė	13	421 176	1 254 442	0,34	1 081 504	0,34
Daržininkystė	14	1 202 696	5 326 239	0,23	5 638 927	0,21
Sodininkystė ir uogininkystė	9	308 674	421 350	0,73	441 710	0,70

Šaltinis: ESTEP skaičiavimai pagal NMA duomenis

Vertinant pagal ūkio dydį, geriausių rezultatų pavyko pasiekti didesnių ūkių įgyvendintuose projektuose. Didesni ūkiai panaudodami paramos lėšas generuoja didesnę vieno rodiklio vieneto grąžą. Investiciniai projektai dažnai yra efektyviau įgyvendinami didesniuose ūkiuose dėl jų ekonominio dydžio pranašumo, didesnių resursų bei finansinių išteklių ir geresnių galimybių optimizuoti veiklą.

19 lentelė. 4.1 veiklos srities projektų sąnaudų/ naudos vertinimas pagal paramos gavėjo valdos dydį

Ūkio dydis (VED, Eur)	Pardavimo pajamos (Eur)					
	Projektų skaičius	Išmokėtos paramos lėšos (Eur)	Rodiklio reikšmė užbaigus projektą	Rodiklio vieneto kaina (Eur)	Rodiklio reikšmė 1 metais po užbaigimo (Eur)	Rodiklio vieneto kaina (Eur)
Visi ūkiai	16	1 414 931	12 790 619	0,11	16 128 276	0,08
iki 8000	1	319 214	4 495 918	0,07	6 767 939	0,05
nuo 8001 iki 15000	2	95 681	7 633	12,53	48 312	1,98
nuo 15001 iki 25000	2	119 860	701 256	0,17	446 983	0,27
nuo 25001 iki 50000	2	24 810	39 201	0,63	30 299	0,82
nuo 50001 iki 100000	2	64 800	112 701	0,57	72 211	0,28
nuo 100001 iki 250000	1	50 000	210 066	0,24	214 978	0,23
nuo 250001	6	740 566	7 223 844	0,10	8 547 554	0,09

Šaltinis: ESTEP skaičiavimai pagal NMA duomenis

20 lentelė. 4.1 veiklos srities projektų sąnaudų/ naudos vertinimas pagal paramos gavėjo valdos dydį

Ūkio dydis (VED, Eur)	VED (Eur)					
	Projektų skaičius	Išmokėtos paramos lėšos (Eur)	Rodiklio reikšmė užbaigus projektą	Rodiklio vieneto kaina (Eur)	Rodiklio reikšmė 1 metais po užbaigimo (Eur)	Rodiklio vieneto kaina (Eur)
Visi ūkiai	39	2 000 326	7 087 598	0,28	7 261 838	0,27
iki 8000	-	-	-	-	171 833	1,78
nuo 8001 iki 15000	9	305 546	142 404	2,15	29 935	0,58
nuo 15001 iki 25000	1	17 494	20 922	0,84	395 736	0,94
nuo 25001 iki 50000	9	371 781	397 624	0,94	418 345	0,48
nuo 50001 iki 100000	6	202 843	408 150	0,50	1 062 908	0,22
nuo 100001 iki 250000	6	281 948	1 119 498	0,25	5 183 081	0,16
nuo 250001	8	820 715	4 999 000	0,16	7 261 838	0,27

Šaltinis: ESTEP skaičiavimai pagal NMA duomenis

3.1.1.1.6 Investicijos smulkių ūkių bendradarbiavimui

Pagal 16.3 veiklos sritį parama skiriama smulkių ūkio subjektų – smulkių ūkininkų, labai mažų įmonių bendradarbiavimui, organizuojant bendrus darbo procesus, dalijantis įrenginiais bei ištekliais, vykdamant

bendrą ūkinę ir komercinę veiklą. Parama pagal šią veiklos sritį siekiama padidinti smulkių ūkio subjektų ekonominį gyvybingumą, nepaisant mažos jų veiklos apimties. Kolektyvinis projektų įgyvendinimas, horizontalus ir vertikalus šio sektoriaus dalyvių bendradarbiavimas, jungtinės iniciatyvos užtikrina nuoseklų žemės ūkio sektoriaus vystymąsi.

16.3 veiklos sritis „Parama smulkių ūkio subjektų bendradarbiavimui“ yra įgyvendinama sėkmingai: 21 projektui skirta 1,7 mln. Eur KPP lėšų, o išmokėta beveik 1,4 mln. Eur. Iki 2023 m. pabaigos buvo užbaigta įgyvendinti 13 projektų, kuriems išmokėta kiek daugiau nei 1 mln. Eur. Projektuose dalyvauja 50 ūkių (iš jų 48 ūkininkai ir 2 įmonės), o tai sudaro 0,02% smulkių valdų, kurių VED nuo 4 iki 15 tūkst. Eur¹⁵.

16.3 veiklos srities indėlis į žemės ūkio subjektų konkurencingumo ir ekonominės veiklos rezultatų gerinimą vertintas analizuojant 2 projektų veiklos priežiūros rodiklių pasiekimą. Dauguma 16.3 veiklos srities projektų (12 arba 92 % užbaigtų projektų) projekto įgyvendinimo stebėsenai taiko rodiklį „Ūkio ekonominis dydis, išreikštas produkcijos standartine verte“. Kaip matyti iš 21 lentelės, daugumos (92 %) projektų atveju, jį užbaigus buvo pasiekta ir viršyta siektina rodiklio reikšmė, o projekto kontrolės laikotarpiu visi projektai, kurių stebėsenai buvo numatytas rodiklis, sėkmingai pasiekė nustatytas reikšmes ir jas viršijo.

21 lentelė. 16.3 veiklos srities projektams taikomo rodiklio „Ūkio ekonominis dydis, išreikštas produkcijos standartine verte“ pasiekimas

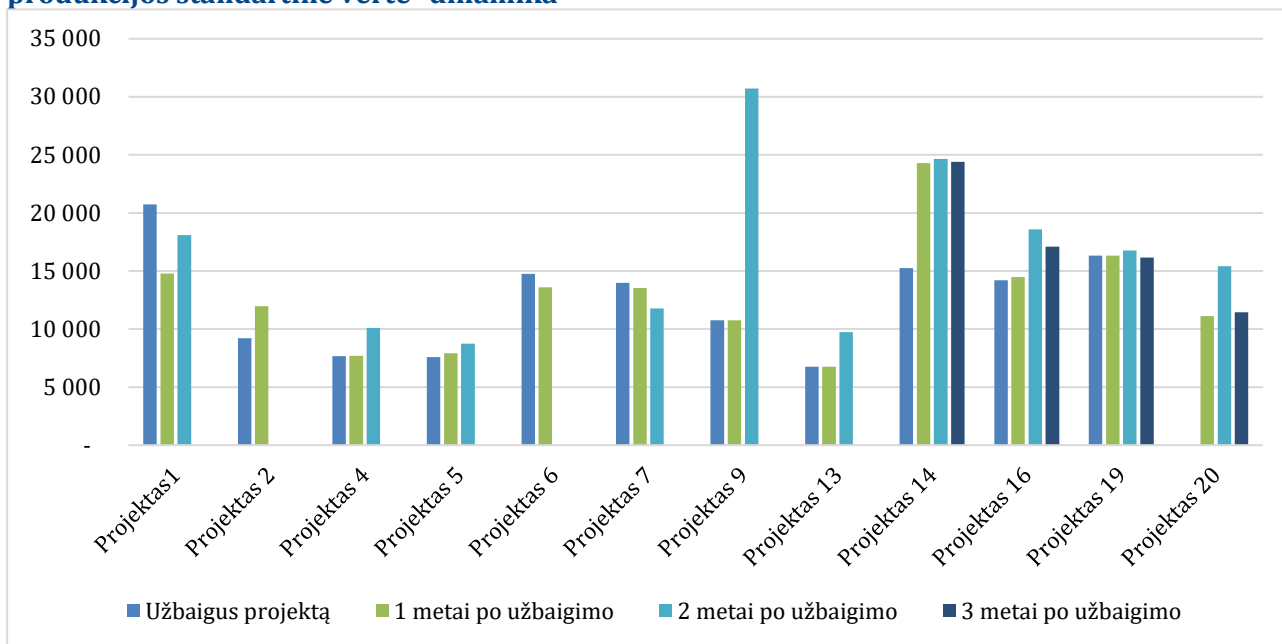
Ūkio ekonominis dydis, išreikštas produkcijos standartine verte	Užbaigus projektą		1 metai po užbaigimo		2 metai po užbaigimo		3 metai po užbaigimo	
	Projektų sk.	Projektų dalis, %	Projektų sk.	Projektų dalis, %	Projektų sk.	Projektų dalis, %	Projektų sk.	Projektų dalis, %
Suplanuota siektina reikšmė	12	100%	12	100%	10	100%	4	100%
Pasiekta ir viršyta reikšmė	11	92%	12	100%	10	100%	4	100%
Pasiekta daugiau nei 50% siektinos reikšmės	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%
Pasiekta iki 50% siektinos reikšmės	0	0%	0	0%	0	0%	0	0%
Nėra duomenų	1	8%	0	0%	0	0%	0	0%

Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal NMA pateiktus duomenis

Vertinant atskirų projektų rodiklio dinamiką, matyti, kad daugeliu atveju (7 iš 12) projekto kontrolės metu ūkio valdos ekonominis dydis padidėjo, dar dviejų projektų atveju išliko nepakitęs. Itin reikšmingai išaugo 9 projekto ūkio valdos ekonominis dydis (nuo 10,8 tūkst. iki 30,7 tūkst. Eur). Nors trijų projektų atveju ūkio valdos ekonominis dydis sumažėjo, tačiau nežymiai. Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad nei vieno iš nagrinėtų projekto atveju projekto įgyvendinimo kontrolės laikotarpis nėra pasibaigęs. VED padidėjimas rodo, kad gavus paramą įgyvendintos investicijos reikšmingai prisidėjo prie smulkių ūkių plėtros ir jų ekonominio gyvybingumo didinimo.

¹⁵ ŽŪDC duomenimis, tokių valdų iš viso 2024 m. yra 228 546, https://zudc.lt/wp-content/uploads/2024/05/Faktai-ir-skaiciai_internetui_2024-m.-Nr.-1-33.pdf

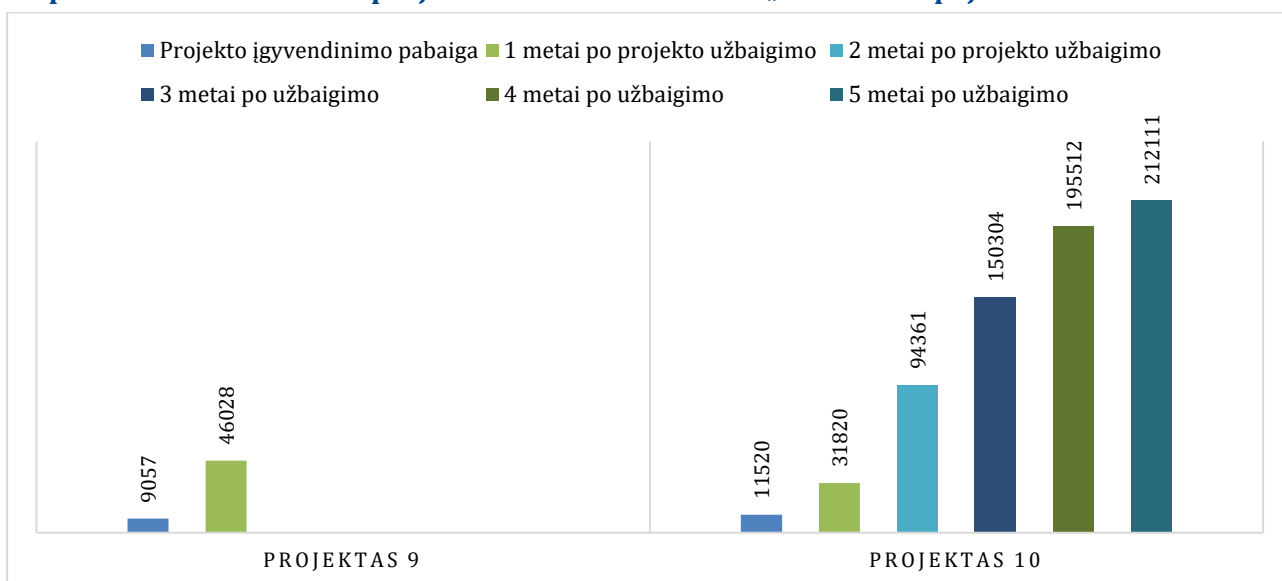
25 pav. 16.3 veiklos srities projektams taikomo rodiklio „Ūkio ekonominis dydis, išreikštas produkcijos standartine verte“ dinamika

Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal NMA pateiktus duomenis

Įgyvendinant du 16.3 veiklos srities projektus (15 % užbaigtų projektų), jų įgyvendinimo stebėsenai taikomas rodiklis „Pardavimo pajamos“. Abiejų šių projektų suplanuotos siektinos reikšmės buvo pasiektos tiek iškart po projekto užbaigimo, tiek projekto kontrolės metais. Kaip rodo atskirų projektų rodiklio dinamika, projekto įgyvendinimo kontrolės laikotarpiu pardavimo pajamos augo. Tačiau pastebėtina, kad šį rodiklį stebėsenai taiko tik nedidelė dalis įgyvendintų projektų, todėl siūlome apsvarstyti galimybę rodiklį taikyti visiems analogiškiems projektams, įgyvendinamiems pagal Strateginį planą. Šis rodiklis yra tiesiogiai susijęs su ūkio konkurencingumo didėjimu, todėl paramos poveikio vertinimui būtų naudingas platesnis šio rodiklio taikymas.

26 pav. 16.3 veiklos srities projektams taikomo rodiklio „Pardavimo pajamos“ dinamika

Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal NMA pateiktus duomenis

Geriausių rezultatų, vertinant pagal VED rodiklio vieneto sukūrimo kainą, iškart po projekto užbaigimo pavyko pasiekti 16.3 veiklos srities „Parama smulkių ūkio subjektų bendradarbiavimui“ projektams, įgyvendintiems gyvulininkystės sektoriuje. Šio sektoriaus projektų efektyvumas iškart po projekto įgyvendinimo buvo didesnis lyginant su bendru visų projektų efektyvumu. Tačiau praėjus vieneriems

metams pro projekto užbaigimo, geresni rezultatai buvo pasiekti augalininkystės sektoriuje. Tokie rezultatai patvirtinta tai, kad įgyvendintų investicinių projektų poveikis ne visada pasireiškia iškart po projekto užbaigimo.

Įvertinus 16.3 veiklos srities smulkių ūkių projektų efektyvumą (VED rodiklio vieneto kaina – 6,45 Eur) ir 4.1 veiklos srities didelių ūkių projektų efektyvumą (VED rodiklio vieneto kaina – 0,16 Eur) matyti, kad investicijos didesniuose ūkiuose yra efektyvesnės. Investiciniai projektai smulkiuose ūkiuose dažnai įgyvendinami mažiau efektyviai dėl ribotų finansinių bei technologinių ir žmogiškųjų resursų. Tačiau nepaisant mažesnio efektyvumo, investicijos smulkių ūkių plėtrai yra itin svarbios siekiant užtikrinti jų ekonominį gyvybingumą ir norint padidinti jų kuriamą pridėtinę vertę.

22 lentelė. 16.3 veiklos srities projektų sąnaudų/ naudos vertinimas

Žemės ūkio sektorius	Projektų sk.	Išmokėtos paramos lėšos (Eur)	VED (Eur) iškart po projekto užbaigimo	Rodiklio vieneto kaina (Eur)	VED (Eur) 1 metais po užbaigimo (Eur)	Rodiklio vieneto kaina (Eur)
Visi sektoriai	12	957 088	148 294	6,45	153 227	6,25
Augalininkystė	6	485 815	77 756	6,25	81 191	5,98
Gyvulininkystė	4	296 433	50 563	5,86	49 303	6,01
Mišrūs ūkiai	2	174 840	19 975	8,75	22 733	7,69

Šaltinis: ESTEP skaičiavimai pagal NMA duomenis

Apibendrinant, parama pagal 16.3 veiklos sritį yra itin svarbi smulkių ūkio subjektų ekonominio gyvybingumo didinimui ir jų integracijai į rinkos procesus. Projektai, skatinantys smulkių ūkių ir įmonių bendradarbiavimą, padeda spręsti mažos veiklos apimties problemas. Dalijimasis įrenginiais ir ištekliais mažina sąnaudas, o bendros iniciatyvos didina veiklos efektyvumą ir rinkos pasiekiamumą. Šis veiklos modelis skatina ūkininkus ir smulkias įmones ne tik dirbti kartu, bet ir integruotis į platesnes tiekimo grandines. Finansuotų projektų sėkmingumas, vertinant pagal stebėsenos rodiklius, rodo, kad bendradarbiavimas yra veiksminga priemonė sprendžiant smulkių ūkių problemas, tačiau KPP parama pasinaudojo labai mažas smulkių ūkių skaičius, todėl priemonės indėlis į viso žemės ūkio sektoriaus tvarumo ir konkurencingumo didinimą – menkas.

3.1.1.2 Paramos indėlis konkurencingumo didėjimui ir ūkių/įmonių ekonominės veiklos rezultatų gerinimui taikant kokybės sistemas

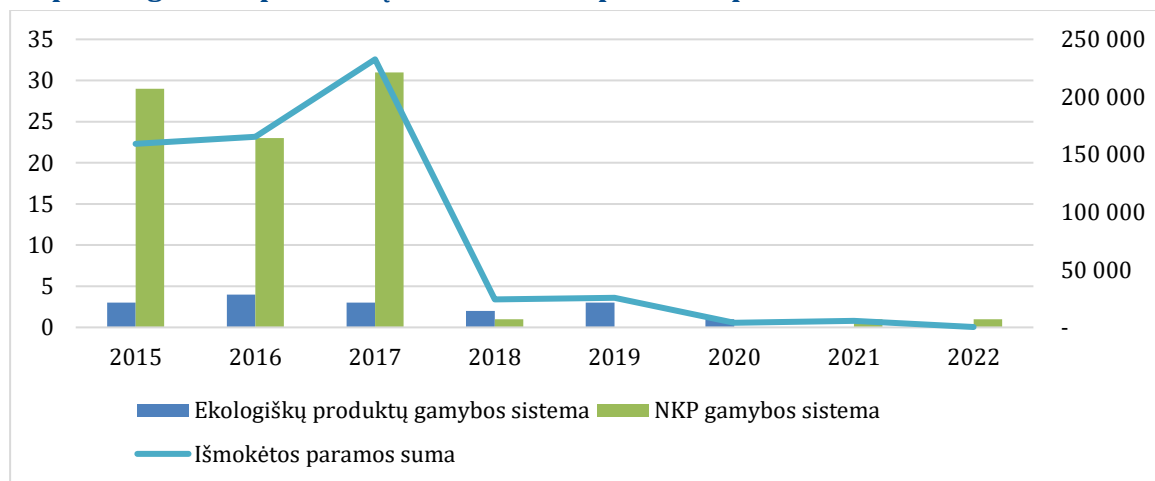
Kokybės sistemose dalyvaujantys ūkininkai prisiima papildomus įsipareigojimus, kurių įgyvendinimas sąlygoja didesnę gaminamos produkcijos pridėtinę vertę bei prisideda prie tvaraus ir atsakingo išteklių valdymo. Lietuvoje kokybės sistemų įgyvendinimo tradicijos dar nėra galutinai susiformavusios ir vartotojai, neturėdami pakankamai informacijos apie šių produktų didesnę pridėtinę vertę ir gamybos metodus, nėra pasirengę pirkti juos už didesnę kainą. Dėl to ūkininkai nesiryžta jungtis prie kokybės sistemų ir didinti išlaidų, susijusių su produkto kokybe. Atsižvelgiant į tai, įgyvendinant M03 priemonę „Žemės ūkio produktų ir maisto produktų kokybės sistemos“ siekiama paskatinti ūkininkus aktyviai jungtis prie kokybės sistemų, suteikiant reikalingą paramą, kuri pirmiausia dalyvavimo jose metais kompensuotų papildomas su dalyvavimu kokybės sistemoje susijusias išlaidas.

Nors iki 2023 m. pabaigos buvo išmokėta 92 % priemonei skirtų lėšų, tačiau priemonės įgyvendinimo sėkmingu laikyti negalima, nes priemonei, atsižvelgiant į pasiektus rezultatus ir ribotą susidomėjimą, per KPP įgyvendinimo laikotarpį buvo mažinama suplanuotos skirti KPP paramos suma, o didžiąją dalį išmokėtos paramos ir paremtų ūkių skaičiaus sudaro lėšos išmokėtos už tęstinius 2007–2013 m. KPP įsipareigojimus. 2015 m. priemonės įgyvendinimui buvo numatyta skirti kiek daugiau nei 4,2 mln. Eur, tačiau stebint priemonės įgyvendinimo tempą, 2020 m. planuotos paramos suma buvo sumažinta iki kiek daugiau nei 2,2 mln. Eur, o 2024 m. pradžioje iki kiek daugiau nei 1,4 mln. Eur (iš viso priemonei planuotos skirti paramos suma buvo sumažinta beveik 2,8 mln. Eur arba 66 %). Iki 2023 m. pabaigos

buvo išmokėta kiek daugiau nei 1,3 mln. Eur ir paremti 265 ūkiai, iš kurių tęstiniai įsipareigojimai sudarė atitinkamai 0,7 mln. Eur (paremti 163 ūkiai). Įsipareigojimai pagal 2014–2020 m. KPP siekė kiek daugiau nei 0,6 mln. Eur.

Iki 2023 m. pabaigos pagal KPP M03 priemonę paramą dalyvavimui kokybės sistemose pirmą kartą gavo 102 pareiškėjai. Dauguma jų (86) kompensacinių išmokų kreipėsi dėl dalyvavimo Nacionalinėje maisto kokybės sistemoje (toliau – NKP), likusieji 16 kompensacinių išmokų kreipėsi dėl dalyvavimo Ekologiškų produktų gamybos sistemoje. Daugiausiai paraiškų dėl dalyvavimo kokybės sistemose buvo pateikta 2015–2017 m.

27 pav. Pagal M03 priemonę 2014–2022 m. pateiktos paraiškos

Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal NMA pateiktus duomenis

Pagal M03 priemonę „Žemės ūkio produktų ir maisto produktų kokybės sistemos“ dažniausiai kompensuojamos išlaidos buvo įsitraukimo į kokybiškų žemės ūkio ir maisto produktų gamybą išlaidos (šios išlaidos sudarė 75 % NKP gamybos sistemos ir 83 % ekologiškų produktų gamybos sistemos išlaidų). Ši išlaidų kategorija apėmė prekinį pakuočių etikečių dizaino, kūrimo ir spausdinimo išlaidas, lipdukų dizaino sukūrimo ir įsigijimo išlaidas, lankstinukų maketavimo ir spausdinimo išlaidas, reklaminių stendų sukūrimo išlaidas, kanceliarines išlaidas. 23 % NKP gamybos sistemos ir 14 % ekologiškų produktų gamybos sistemos atveju buvo patirtos kokybiškų žemės ūkio ir maisto produktų sertifikavimo ir jų gamybos kontrolės išlaidos, kurios apėmė gamybos kontrolės, tyrimų ir sertifikavimo išlaidas. Apie 2 % išlaidų sudarė metiniai įnašai už dalyvavimą remiamoje kokybės sistemoje.

Įgyvendinant M03 priemonę buvo susidurta su iššūkiais, nes 2017 m. pabaigoje Europos Komisija (toliau –EK) iškėlė klausimą dėl valstybėse narėse taikomų nacionalinių žemės ūkio ir maisto produktų kokybės sistemų notifikavimo EK. EK atstovų teigimu, nenotifikuotų nacionalinių žemės ūkio ir maisto produktų kokybės sistemų dalyviams parama pagal Reglamento (ES) Nr. 1305/2013 16 straipsnio nuostatas negali būti skiriama. Dėl notifikavimo procedūrų nuo 2018 m. nebuvo renkamos paraiškos pagal nacionalinę žemės ūkio ir maisto produktų kokybės sistemą dėl ko ženkliai sumažėjo teikiamų paraiškų skaičius.¹⁶

2020 m. iškilo klausimai dėl kokybiškų žemės ūkio ir maisto produktų ženklo, etiketės su minėtu ženklu ir (ar) prekinės pakuotės spausdinimo, gamybos ir (ar) įsigijimo išlaidų, kurios EK nuomone, neturėtų būti pripažįstamos kaip pagal M03 priemonę tinkamos finansuoti išlaidos. 2020 m. remiantis ekspertų parengta studija buvo tikimasi pakeisti M03 priemonės paramos modelį. Planuojami M03 priemonės įgyvendinimo taisyklių pakeitimai buvo išsiųsti derinti EK ir buvo prašoma pateikti nuomonę dėl numatomų įgyvendinti pakeitimų, kuriais atsisakoma finansuoti kokybiškų žemės ūkio ir maisto produktų ženklo, etiketės su minėtu ženklu ir (ar) prekinės pakuotės spausdinimo, gamybos ir (ar)

¹⁶ ESTEP, Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos įgyvendinimo 2014–2023 metais ataskaita ir Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos įgyvendinimo 2014–2020 metais ataskaita

įsigijimo išlaidas, taip pat ketinama praplėsti tinkamų finansuoti papildomų išlaidų, kurias kokybiškų žemės ūkio ir maisto produktų gamintojai patiria dėl kokybės standartų reikalavimų, palyginti su įprastų produktų gamyba, sąrašą pagal atskiras kokybės sistemas. Tačiau EK nuomone, pagal priemonę M03 gali būti kompensuojami metiniai įnašai už dalyvavimą remiamoje kokybės sistemoje, sertifikavimo įstaigos imamo registracijos mokesčio išlaidos, patikrinimų, kontrolės išlaidos. EK nuomone, pagrindinis priemonės principas yra ne investicijų, o išlaidų padengimas, prisijungus prie kokybės sistemų, ir kitos išlaidos neturėtų būti laikomos tinkamomis.¹⁷

Apibendrinant, mažesnę paklausą paramai nei tikėtasi, lėmė trys pagrindiniai veiksniai. Pirma, didelę neigiamą įtaką priemonės M03 įgyvendinimui turėjo nuo 2018 metų laikinai sustabdytas NKP paraiškų rinkimas dėl notifikavimo procedūrų. Antra, pagal priemonę tinkamos finansuoti išlaidos neatitinka kokybės sistemų dalyvių poreikio. Po EK išaiškinimo, atsisakius finansuoti kokybiškų žemės ūkio ir maisto produktų ženklų, etiketės su minėtu ženklu ir (ar) prekinės pakuotės spausdinimo, gamybos ir (ar) įsigijimo išlaidas, taip pat negalint praplėsti tinkamų finansuoti papildomų išlaidų, kurias kokybiškų žemės ūkio ir maisto produktų gamintojai patiria dėl kokybės standartų reikalavimų, palyginti su įprastų produktų gamyba, sąrašą pagal atskiras kokybės sistemas labai sumažėjo pareiškėjų aktyvumas, nes nėra finansuojamos kokybės sistemų dalyviams aktualiausios išlaidos. Iki 2017 m. būtent žemės ūkio ir maisto produktų ženklų, etiketės su minėtu ženklu ir (ar) prekinės pakuotės spausdinimo, gamybos ir (ar) įsigijimo išlaidos sudarė didžiąją dalį pagal priemonę kompensuojamų išlaidų. Trečia, dalyvavimas žemės ūkio ir maisto kokybės sistemoje iš pradžių neatsiperka dėl papildomų reikalavimų laikymosi. Patiriami gamybos ir derliaus nuostoliai, kurie neišvengiamai patiriami gaminant produktus pagal griežtesnius reikalavimus. Gamintojai, neturėdami dalyvavimo kokybės sistemose patirties ir garantijų dėl papildomų investicijų atsiperkamumo, nesiryžta didinti išlaidų, susijusių su produkto kokybe.¹⁸

Paramos gavėjų vertinimas apie gautos paramos poveikį taip pat nevienareikšmis. Nors apklausą, skirtą M03 paramos gavėjams, pavyko išplatinti tik labai nedidelei daliai paramos gavėjų (13 %) ir gauti rezultatai (3 atsakymai) nėra reprezentatyvūs, tačiau žemiau pateikti atsakymų pavyzdžiai rodo, jog pagal M03 priemonę suteiktos paramos poveikis vertinamas nevienareikšmiškai. Yra teigiamų vertinimų, kurie pastebi paramos poveikį gaminamos produkcijos kiekiui ir įvairovei bei iš pagamintos produkcijos gautų pajamų padidėjimui, tačiau yra ir nuomonių, kad gauta parama neturi poveikio šiems aspektams.

1 pavyzdys. M03 priemonės paramos gavėjų vertinimai dėl gautos paramos poveikio

1 paramos gavėjo gautos paramos įvertinimas

Fizinis asmuo, veiklą vykdamas uogininkystės sektoriuje ir turintis ūkį, kurio VED nuo 8 iki 15 tūkst. Eur. Paramą gavo dalyvavimui NKP. Šio paramos gavėjo vertinimu pagal M03 gautos paramos poveikis gaminamos žemės ūkio produkcijos kokybės gerėjimui, įvairovės didėjimui bei ūkio konkurencingumo didėjimui yra didelis. Dėl gautos paramos pagerėjo produkcijos skonio ir maistinės savybės, o taip pat prekinė išvaizda ir pakuotės dizainas. Be to produkcija užauginta tausojant aplinką. Vertinant produkcijos įvairovės didėjimą, dėka paramos pradėti gaminti 1-2 nauji produktai. Paramos gavėjo vertinimu, dėl gautos paramos pagamintos produkcijos kiekis bei iš produkcijos gautos pajamos išaugo iki 30%. Šis paramos gavėjas nebūtų dalyvavęs NKP, jei nebūtų gavęs paramos.

2 paramos gavėjo gautos paramos įvertinimas

Fizinis asmuo, veiklą vykdamas augalininkystės ir bitininkystės sektoriuose ir turintis ūkį, kurio VED nuo 8 iki 15 tūkst. Eur. Paramą gavo dalyvavimui NKP. Šio paramos gavėjo vertinimu pagal M03 gautos paramos poveikis gaminamos žemės ūkio produkcijos kokybės gerėjimui yra labai didelis, o gaminamos žemės ūkio produkcijos įvairovės didėjimui bei ūkio konkurencingumo didėjimui – didelis. Dėl gautos paramos pagerėjo produkcijos skonio savybės bei prekinė išvaizda ir pakuotės dizainas. Vertinant produkcijos įvairovės didėjimą, dėka paramos pradėti gaminti 1-2 nauji produktai. Paramos gavėjo vertinimu, dėl gautos paramos pagamintos

¹⁷ Ten pat.

¹⁸ Ten pat.

produkcijos kiekis bei iš produkcijos gautos pajamos išaugo iki 15%. Šis paramos gavėjas nebūtų dalyvavęs NKP, jei nebūtų gavęs paramos.

3 paramos gavėjo gautos paramos įvertinimas

Fizinis asmuo, veiklą vykdomas paukštinkystės sektoriuje.¹⁹ Paramą gavo dalyvavimui NKP. Šio paramos gavėjo vertinimu pagal M03 gautos paramos poveikis neturėjo poveikio gaminamos žemės ūkio produkcijos kokybės gerėjimui ir įvairovės didėjimui bei ūkio konkurencingumo didėjimui. Paramos gavėjo vertinimu, gauta parama taip pat neturėjo įtakos ir gaminamos žemės ūkio produkcijos kiekio padidėjimui ar pajamų išaugimui. Šis paramos gavėjas būtų dalyvavęs NKP, net jei nebūtų gavęs paramos.

Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal atliktos paramos gavėjų apklausos duomenis

3.1.1.3 Paramos indėlis konkurencingumo didėjimui ir ūkių/įmonių ekonominės veiklos rezultatų gerinimui propaguojant vietos rinkas ir pasitelkiant trumpas tiekimo grandines

16.4 veiklos srityje „Parama trumpoms tiekimo grandinėms ir vietos rinkoms skatinti vietos lygmeniu“ siekiama remti trumpų tiekimo grandinių ir vietos rinkų vystymą. Trumpų tiekimo grandinių plėtra siekiama skatinti tiesioginius žemės ūkio ir maisto produktų pardavimus visoje Lietuvoje, ne tik kaimo vietovėse, bet ir miestuose, tokiu būdu sukuriant papildomą pridėtinę vertę žemės ūkio sektoriuje, taip stiprinant ūkininkų vaidmenį tiekimo grandinėje.²⁰

Šios veiklos sritys įgyvendinimą galima laikyti vidutiniškai sėkmingu. Iš viso pagal KPP 16.4 veiklos sričiai įgyvendinti yra suplanuota skirti kiek daugiau nei 9,2 mln. Eur, iš kurių patvirtintos paramos suma siekia kiek daugiau nei 4,3 mln. Eur (50 %), o išmokėtos paramos dalis 2,3 mln. Eur, iš kurių 0,2 mln. Eur išmokėta pagal 2A TS.

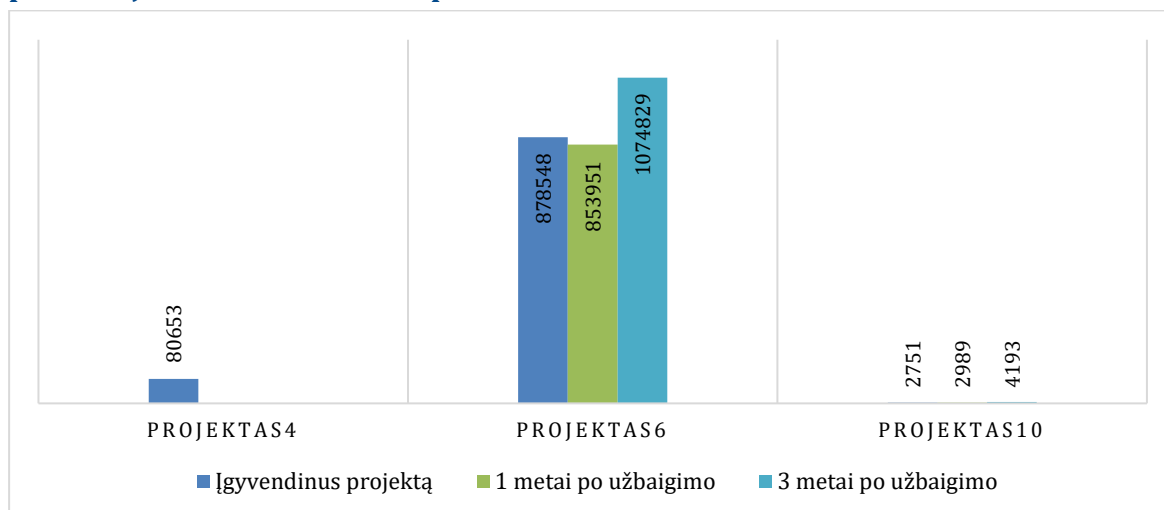
Pagal 16.4 veiklos sritį iki 2023 m. pabaigos buvo įgyvendinami 26 projektai, prisidedantys prie 3-ojo KPP projekto 3A TS įgyvendinimo, kuriems buvo patvirtinta beveik 4,17 mln. Eur parama, o išmokėta 2,1 mln. Eur. Iš 26 projektų, 16 buvo užbaigti įgyvendinti iki 2023 m. pabaigos, jiems išmokėta 1,2 mln. Eur paramos.

Galimybė įvertinti 16.4 veiklos sritys indėlį į žemės ūkio subjektų konkurencingumo ir ekonominės veiklos rezultatų gerėjimą remiantis stebėsenos rodikliais yra ribota, nes vienintelis šiam tikslui tinkamas projektų veiklos priežiūros rodiklis yra „Ūkio ekonominis dydis, išreikštas produkcijos standartine verte“, o jo matavimą buvo pasirinkę tik 3 projektai (19 % užbaigtų projektų). Ūkio ekonominio dydžio rodiklio dinamika rodo, jog paramos gavėjų, įgyvendinusių trumpas tiekimo grandines projektą, ūkiai padidėjo tiek iškart po projekto užbaigimo, tiek projekto įgyvendinimo kontrolės laikotarpiu.

¹⁹ Šio paramos gavėjo atveju duomenų apie ūkio VED nėra, nes iš pradžių paramos gavėjas pažymėjo, kad yra juridinis asmuo, todėl pažymėjus tokį atsakymą buvo nukreiptas prie klausimų apie juridinio asmens teisinę formą, tačiau atsakant nurodė, kad yra ūkininkas, todėl laikoma, kad šis paramos gavėjas yra fizinis asmuo.

²⁰ KPP (17.1 versija)

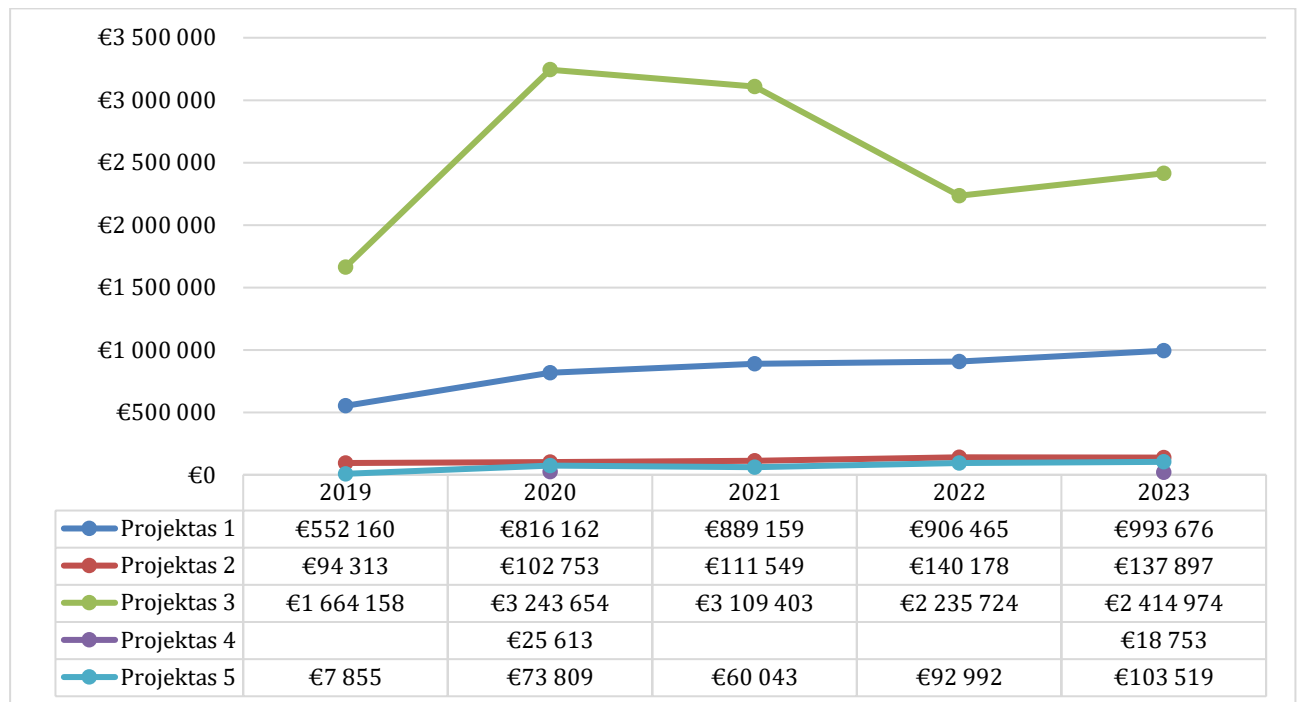
28 pav. 16.4 veiklos srities projektams taikomo rodiklio „Ūkio ekonominis dydis, išreikštas produkcijos standartinė verte“ pasiekimas

Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal NMA pateiktus duomenis

Daugiau rodiklių, kurie leistų įvertinti gautos paramos poveikį konkurencingumui, ar ūkio/ įmonių ekonominės veiklos rezultatams, nėra numatyta. Tarp verslo plane numatytų verslo plano priežiūros rodiklių yra galimybė pasirinkti realizuojamos produkcijos kiekio ir (ar) iš veiklos gaunamų pajamų rodiklius, tačiau nagrinėtų projektų, prisidedančių prie 3A TS, vykdytojai rengdami verslo planą, šių rodiklių stebėsenos nenumatė. Dėl NMA duomenų apsaugos politikos, paramos gavėjams negalėjo būti išplatinti klausimynai, kurie būtų leidę surinkti informaciją apie paramos poveikį konkurencingumui ir realizuojamos produkcijos kiekiui, įvairovei bei iš produkcijos gaunamoms pajamoms. Atsižvelgiant į tai, ateityje trumpų tiekimo grandinių vystymo projektams rekomenduojame taikyti stebėsenos rodiklius, matuojančius pardavimo pajamas, realizuojamos produkcijos kiekio augimą.

Visgi, atsižvelgiant į tai, kad 5 projektus, kurie iki 2023 m. buvo užbaigti, įgyvendino juridiniai asmenys, o juridinių asmenų finansinės ataskaitos yra skelbiamos viešai, buvo įvertintas šių paramos gavėjų pardavimo pajamų pokytis. Kaip matyti iš paveikslo, trijų įmonių (įgyvendinusių 1,2 ir 5 projektus) pardavimo pajamos 2019–2023 m. laikotarpiu kasmet augo. 1 ir 2 projektai buvo pradėti įgyvendinti 2019 m. antroje pusėje, o užbaigti 2020 m. pabaigoje. 3 projektą, kuris buvo pradėtas įgyvendinti 2019 m. pabaigoje ir baigtas 2020 m. pabaigoje, įgyvendinusios įmonės pardavimo pajamos 2019–2021 m. augo, tačiau 2022 m. sumažėjo, o 2023 m. vėl padidėjo. 4 projekto atveju viešai prieinami duomenys tik už 2020 ir 2023 m., tačiau 2023 m., lyginant su 2020 m. pardavimo pajamos sumažėjo. Galima apibendrinti, kad KPP parama trumpoms tiekimo grandinėms padėjo vietiniams ūkininkams ir perdirbėjams gana sėkmingai įsitraukti į tiesioginį tiekimą ir rinkos poreikių tenkinimą, ir atitinkamai, turėjo teigiamą poveikį projektų vykdytojų pardavimo pajamoms, tačiau ne visais atvejais užtikrino rezultatų ilgalaikį tvarumą.

29 pav. Dalies 16.4 projektų vykdytojų (juridinių asmenų) pardavimo pajamų pokytis 2019–2023 m.

Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal rekvizitai.lt duomenis

Pastaruoju metu stebimas pareiškėjų susidomėjimo 16.4 veiklos sritimi „Parama trumpoms tiekimo grandinėms ir vietos rinkoms skatinti vietos lygmeniu“ mažėjimas, nepaisant aktyvaus šios priemonės populiarinimo: 2023 m. buvo gautos 2 paraiškos, 2022 m. buvo sulaukta tik 1 paraiškos, kai 2021 m. buvo gauta 16 paraiškų. 2023 m. prieš priemonės kvietimus buvo suteikta daug konsultacijų, buvo sukurta darbo grupė, skirta trumpoms tiekimo grandinėms vystyti, bendradarbiaujama su socialiniais partneriais, lankytasi Danijoje, kur domėtasi trumpų tiekimo grandinių patirtimi. Taip pat suorganizuotas išvažiuojamasis renginys, kuriuo siekta iš arčiau supažindinti su 16.4 veiklos sritimi, taip pat pamatyti gerosios praktikos pavyzdžius.²¹ 2024 m., siekdama dar labiau populiarinti trumpąsias maisto tiekimo grandines ir paskatinti visuomenę vartoti vietiniuose ūkiuose užaugintus produktus, ŽŪM sukūrė tam skirtą mokymų ir bendradarbiavimo įrankį. Interneto svetainės <https://maistograndine.lt/> tikslas – padėti maisto gamintojams susirasti savo potencialų vartotoją ar perkančiąją organizaciją.²² Priemonės koordinatore ŽŪM vertinimu, sumažėjusį paraiškų skaičių galėjo lemti tai, kad siekiant įgyvendinti projektą trūksta pasitikėjimo galimais partneriais, o taip pat neapibrėžtumas rinkoje dėl ekonominės situacijos.²³

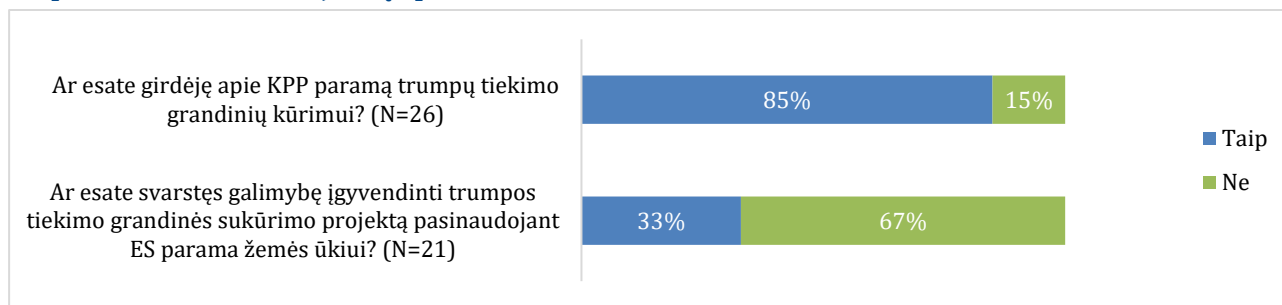
Vykdam šį vertinimą buvo atlikta žemės ūkio veiklą vykdančių subjektų apklausa, kuria buvo siekiama gauti informacijos apie paramos trumpų tiekimo grandinių vystymui žinomumą ir svarstymą įgyvendinti trumpos tiekimo grandinės sukūrimo projektą. Dauguma (85%) apklausoje dalyvavusių žemės ūkio subjektų yra girdėję apie KPP paramą trumpų maisto tiekimo grandinių vystymui, o tai rodo gana aukštą veiklos srities žinomumą, tačiau tik 33%, žinančių apie šią paramą, yra svarstę apie tokio projekto įgyvendinimą.

²¹ ESTEP, Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos įgyvendinimo 2014–2023 metais ataskaita ir Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos įgyvendinimo 2014–2023 metais ataskaita

²² ŽŪM informacija, <https://zum.lrv.lt/lt/nauijenos/sveikas-ir-kokybiskas-lietuvisko-maistas-vienoje-vietoje-internete-nauda-ir-ukininkams-ir-pirkejams/>

²³ ESTEP, Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos įgyvendinimo 2014–2023 metais ataskaita ir Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos įgyvendinimo 2014–2023 metais ataskaita

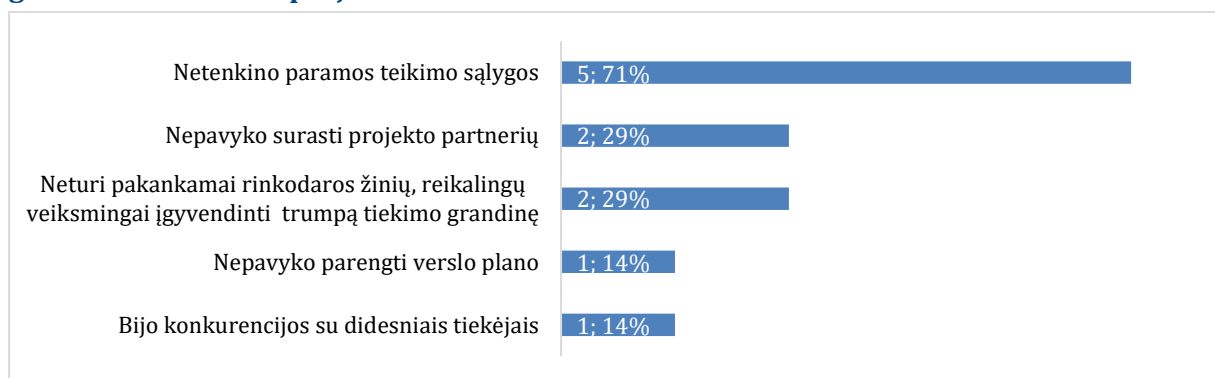
30 pav. Žemės ūkio subjektų apklausos rezultatai dėl 16.4 veiklos srities žinomumo

Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal vertinimo metu atliktos žemės ūkio subjektų apklausos duomenis

Dažniausiai įvardijama priežastis, kodėl žemės ūkio subjektai nesiryžo vystyti trumpo tiekimo grandinės projekto yra ta, kad jų netenkinio paramos teikimo sąlygos, reikalavimai atrodo per sudėtingi. Apie trečdalis projekto neįgyvendino, nes nepavyko surasti projekto partnerių, o taip pat neturi pakankamai rinkodaros žinių, reikalingų sėkmingai vystyti trumpą tiekimo grandinę. ESTEP vykdytos apklausos rezultatai taip pat patvirtina veiklos srities koordinatorės pastebėjimą, kad įgyvendinant projektą sudėtinga surasti projekto partnerius, kuriais būtų galima pasitikėti ir sėkmingai vystyti trumpo tiekimo grandinę.

31 pav. Priežastys, dėl kurių žemės ūkio subjektai nesiryžta įgyvendinti trumpos tiekimo grandinės sukūrimo projekto

Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal vertinimo metu atliktos žemės ūkio subjektų apklausos duomenis

Atkreiptinas dėmesys, kad 2024 m. kvietimai teikti paraiškas trumpų tiekimo grandinių vystymui buvo vykdomi pagal supaprastintos tvarkos taisykles, o pradėdant įgyvendinti analogišką priemonę pagal Strateginį planą, taip pat buvo atlikti tam tikri pareiškėjams palankūs paramos teikimo pakeitimai. Pavyzdžiui, trumpų maisto tiekimo grandinių projektą inicijuoti galės ir žemės ūkio asociacijos, kaimo vietovėse veikiančios vietos veiklos grupės, bendruomeninės ir kitos nevyriausybinės organizacijos. Įvertinus socialinių partnerių siūlymus, paramos intensyvumas suvienodintas pagal visus tris paramos modelius. Teikiant paraišką kurti regioninio lygmens logistikos centrus (tinklus) investicijoms bus taikomas 60 % paramos intensyvumas. Iki šiol toks intensyvumas buvo galimas tik mažesniems projektams. Taip pat daliai mažesnės apimties projektų sutrumpintas kontrolės laikotarpis. Į trumpos tiekimo grandinės veiklą bus galima įtraukti ir kitus ūkininkus. Taigi trumpų maisto tiekimo grandinių projektais sukurtose produkcijos realizavimo ar prekybos jais vietose prekiauti, tiekti savo produkciją galės ne tik projekte tiesiogiai dalyvaujantys, bet ir kiti ūkininkai. Tai iš dalies gali padėti išspręsti potencialių pareiškėjų nepasitikėjimo galimais partneriais problemą. Naujausi paramos gavimo sąlygų ir reikalavimų pakeitimai siekiant skatinti ūkininkus vystyti trumpo tiekimo grandines vertinami teigiamai, jie turėtų prisidėti prie vertinimo metu identifikuotų problemų sprendimo. 2024 m. pagal KPP vykdytų kvietimų metu buvo gautos 5 paraiškos (3 paraiškomis daugiau nei 2023 m.), todėl tai rodo, kad susidomėjimas veiklos sritimi padidėjo, tačiau veiklos srities pakeitimai atlikti visai neseniai, todėl reikia daugiau laiko, kad būtų galima tinkamai įvertinti jų veiksmingumą. Atsižvelgiant į tai, KPP ex-post vertinimo metu rekomenduojame papildomai įvertinti tiek atliktų pakeitimų poveikį 16.4 veiklos srities įgyvendinimo veiksmingumui, tiek pačios veiklos srities poveikį siekiant 3A TS tikslų.

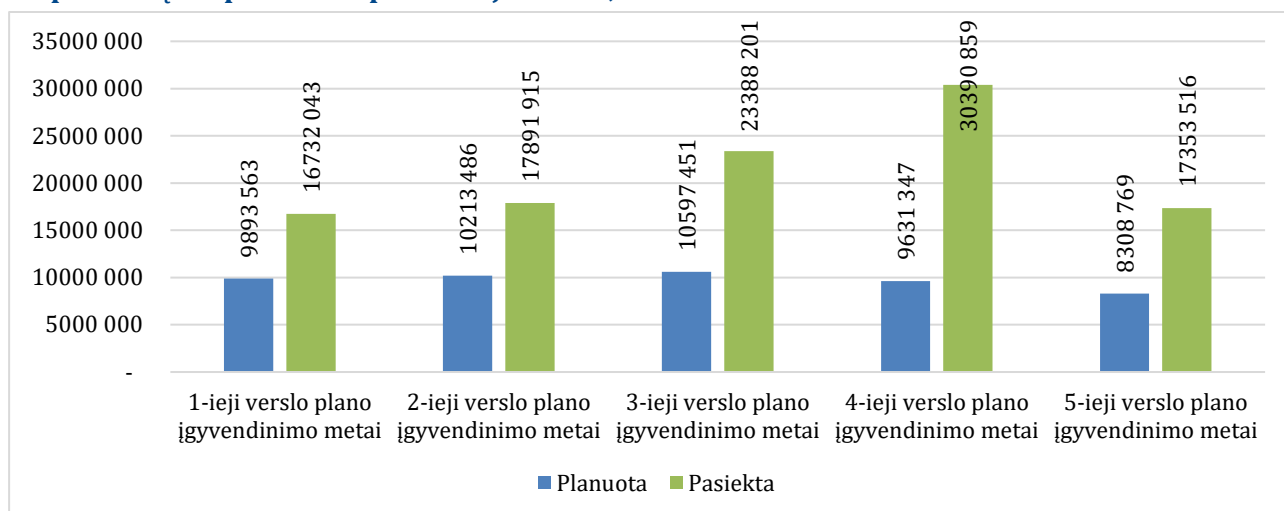
Ūkininkų dalyvavimas trumpose tiekimo grandinėse taip pat gali būti paskatintas stiprinant partnerystės ryšius tarp ūkininkų, vietos įmonių ir vartotojų (pavyzdžiui, per ūkininkų organizuojamas atvirų durų dienas, kurių metu ūkininkai gali pasidalinti gerąja trumpų tiekimo grandinių patirtimi o kartu pakviesti vartotojus aplankyti ūkius ir iš arti susipažinti su gamybos procesu, per įvairių degustacijų organizavimą.), todėl teigiamai vertinama ŽŪM iniciatyva sukurti interneto svetainę <https://maistograndine.lt/>. Kitos svarbios priemonės galinčios paskatinti dalyvavimą trumpo tiekimo grandinėse yra rinkodaros mokymai (pavyzdžiui, įtraukiant mentorystės programas), finansavimo teikimo sąlygų supaprastinimas, bendrų logistikos ir saugojimo sistemų, kurios sumažintų ūkininkų sąnaudas ir riziką, finansavimas. O taip pat paklausos trumpoms tiekimo grandinėms skatinimas vartotojų tarpe. Prie paklausos skatinimo galėtų prisidėti rinkodara su asmenine ūkininko istorija. Būtina skleisti ūkininkų ir jų tiekiamų produktų kūrimo ir vystymo asmenines istorijas per socialinius tinklus ar kitas skaitmenines platformas, nes vartotojai linkę prisirišti prie asmeninių istorijų ir nori palaikyti ūkininkus, su kuriais jaučiasi asmeniškai susiję. Siekiant užsitikrinti pakankamą paklausą taip pat svarbu atliepti kintančius vartotojų lūkesčius, pavyzdžiui poreikį, kad produktai būtų pristatyti jiems į namus, ar į šalia namų esančius produktų atsiėmimo taškus, suteikti galimybę vartotojams užsisakyti produktus panaudojant prenumeratos modelį.

3.1.1.4 Paramos indėlis konkurencingumo didėjimui ir ūkių/įmonių ekonominės veiklos rezultatų gerinimui propaguojant gamintojų grupes ir organizacijas

Šalies ūkininkai ir kiti žemės ūkio produktų gamintojai, parduodami produktus, veikia labiau individualiai nei bendradarbiaudami. Dėl to jiems sudėtinga susikurti sąlygas, leidžiančias konkuruoti pagamintų produktų realizavimo rinkose. Gamintojų grupių kūrimąsi iš dalies riboja nemenkos materialinės ir organizacinės sąnaudos jų veiklos pradžioje. Atsižvelgiant į tai, įgyvendinama M09 priemonė „Gamintojų grupių ir organizacijų įsisteigimas“, kuria siekiama paskatinti ūkininkus burtis į gamintojų organizacijas (toliau – GO) ir sudaryti patrauklias sąlygas įsteigtų GO pirmųjų metų veiklai vykdyti. Pagal priemonę siekiama paskatinti pirminės žemės ūkio produkcijos gamintojų įsiliejimą į rinkas ir taip prisidėti prie žemės ūkio sektoriaus plėtros. Tikimasi, kad įsteigtos GO padės apsijungusiems žemės ūkio produktų gamintojams efektyviau dalyvauti rinkų procesuose, taip pat racionalizuoti savo ūkių veiklą, palankiau parduoti juose pagamintus produktus ir gauti daugiau pajamų.

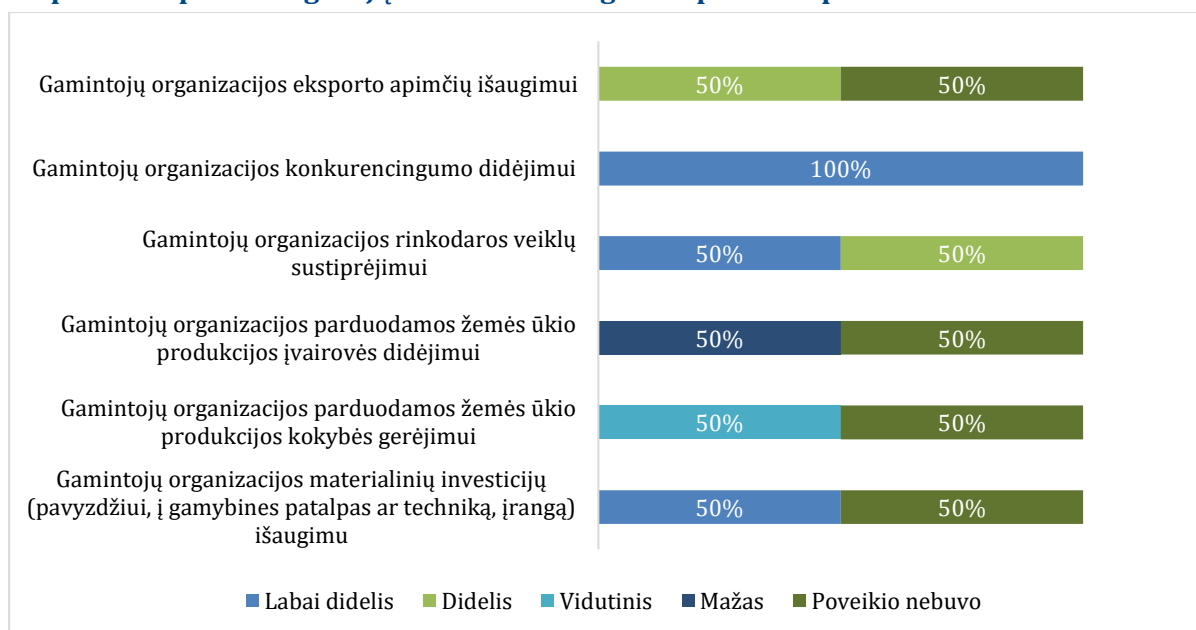
Ši priemonė įgyvendinama gana sėkmingai: iki 2023 m. pabaigos įgyvendinant M09 priemonę, kuriai buvo suplanuota skirti 1,4 mln. Eur KPP lėšų, buvo išmokėta beveik 1,2 mln. Eur suma. Buvo užbaigtas įgyvendinti 1 projektas, dar 2 įgyvendinami. Pirmasis projektas įgyvendintas gyvulininkystės sektoriuje, o parduodama produkcija – pienas. Antrasis projektas įgyvendinamas augalininkystės srityje, o parduodama produkcija – kviečiai. Trečiasis projektas apima tiek augalininkystės, tiek gyvulininkystės sektorių, nes parduodama produkcija apima tiek gyvulininkystės produktus (jautiena, vištiena), tiek augalininkystės produktus (avižos, avižos be glitimo, kviečiai, pupos, rugiai, rapsai, spelta, žirniai). Šios trys GO apima 76 narius (mažiausia apima 11, o didžiausia – 40).

Vertinant projektų metu pasiektus rezultatus, galima matyti, kad kiekvienais verslo plano įgyvendinimo metais visų GO parduotos produkcijos vertė yra beveik du kartus didesnė nei buvo planuota. Tai rodo, kad GO veikla yra efektyvi ir turi reikšmingą teigiamą poveikį jų ekonominiam gyvybingumui bei vietos rinkų plėtrai. Svarbu tai, kad GO sėkmė turėtų motyvuoti ir kitus ūkininkus jungtis į kooperatyvus ar organizacijas, todėl šiuos sėkmės pavyzdžius rekomenduojama viešinti ir skatinti plėtoti GO ir jų veiklą, siekiant užtikrinti dar didesnę ekonominę naudą ir žemės ūkio sektoriaus konkurencingumo augimą.

32 pav. Visų GO parduotos produkcijos vertė, Eur

Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal NMA pateiktus duomenis

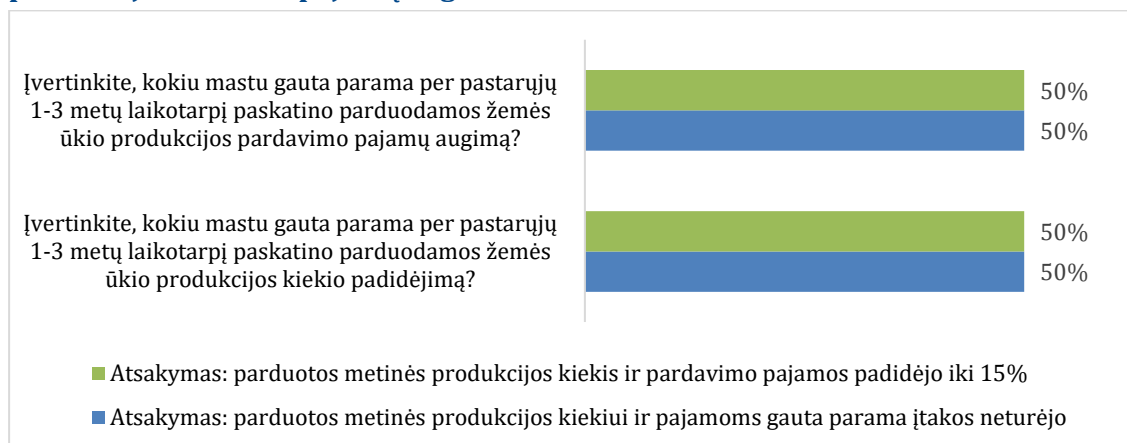
ESTEP vykdytoje apklausoje dalyvavo 2 iš 3 GO, gaunančių paramą pagal M09 priemonę. GO vertinimu, pagal priemonę suteikta parama didžiausią poveikį turi GO konkurencingumo didėjimui ir GO rinkodaros veiklų sustiprėjimui. Paramos poveikis parduodamos žemės ūkio produkcijos kokybės ir įvairovės bei eksporto didėjimui vertinamas nevienareikšmiškai. Vienai iš apklausoje dalyvavusių GO parama parduodamos žemės ūkio produkcijos kokybės ir įvairovės didėjimui bei eksporto apimčių išaugimui poveikį turėjo, o kitai neturėjo.

33 pav. M09 paramos gavėjų vertinimas dėl gautos paramos poveikio

Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal vertinimo metu atliktos M09 paramos gavėjų apklausos duomenis

Tokia pati situacija ir su parduodamos žemės ūkio produkcijos kiekiu padidėjimu ir produkcijos pardavimų augimu. Vienos GO atveju gautos paramos dėka parduodamos produkcijos kiekis padidėjo 15 %, tiek pat išaugo ir produkcijos pardavimo pajamos. Kitos GO vertinimu, gauta parama neturėjo poveikio parduotos produkcijos kiekiui ir parduotos produkcijos pajamoms.

34 pav. M09 paramos gavėjų vertinimas dėl gautos paramos poveikio parduodamos produkcijos kiekio ir pajamų augimui

Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal vertinimo metu atliktos M09 paramos gavėjų apklausos duomenis

3.1.2 Trumpų tiekimo grandinių kūrimo poveikis

Vertinimo klausimai:

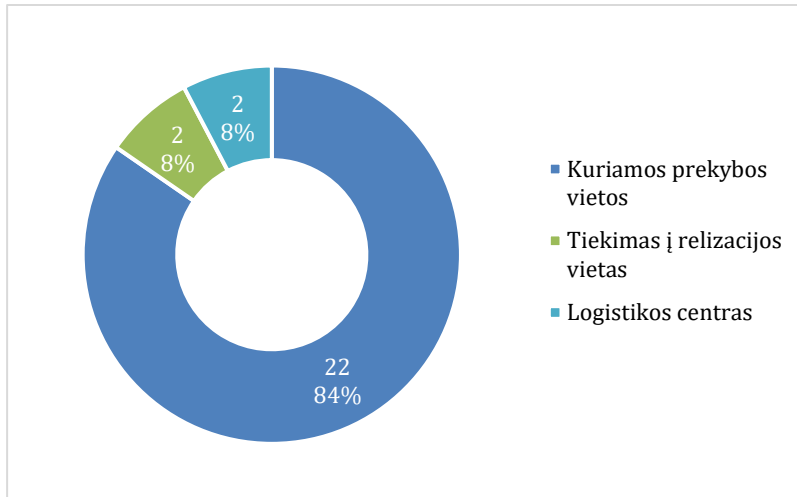
10.1.10. Ar ir kaip padidėjo sveikų, kokybiškų ar ekologiškų maisto produktų pardavimai (realizacija) po paramos teikimo? Ar ir kaip išsiplėtė ūkininkų produkcijos pardavimų kanalai, įskaitant tiekimo grandines į viešąsias maitinimo paslaugas teikiančias įstaigas (įmones)?

10.1.11 Ar ir kaip padidėjo ūkio subjektų, vystančių trumpas tiekimo grandines, bendradarbiavimas su viešuoju sektoriumi, dalyvaujant viešuosiuose maisto pirkimuose, t. y., realizuojant savo produkciją tiesiogiai?

Igyvendinant daugumą 16.4 veiklos srities projektų (22) yra kuriamos trumpos tiekimo grandinės, kuriomis, siekiant žemės ūkio produktų realizacijos, yra sukuriamos prekybos vietos. Iki 2020 m. (imtinai) didžiausia paramos suma projektui buvo iki 120 tūkst. Eur. Nuo 2021 m. galima paramos suma padidinta atitinkamai iki 150 tūkst. Eur, kai yra kuriamos prekybos vietos, iki 250 tūkst. kai projektu yra numatytos investicijos, susijusios su žemės ūkio ir maisto produktų tiekimu į realizavimo vietas (pavyzdžiui, mokyklas, ligonines ir pan.) ir iki 1,5 mln. Eur kai yra kuriamas regioninio lygmens logistikos centras. Iki 2023 m. pabaigos yra patvirtinti ir įgyvendinami 2 projektai, kurių metu kuriamos trumpos tiekimo grandinės, kurias pasitelkiant produkcija realizuojama į viešąsias paslaugas teikiančias įstaigas. Taip pat įgyvendinami 2 projektai, kurių metu bus sukurti regioninio lygmens logistikos centrai²⁴.

²⁴ Atkreiptinas dėmesys, kad NMA projektų neklasifikuoja pagal trumpos tiekimo grandinės tipą, todėl projektai tam tikram tipui priskirti atsižvelgiant į projektui skirtą finansavimą ir projekto išlaidas.

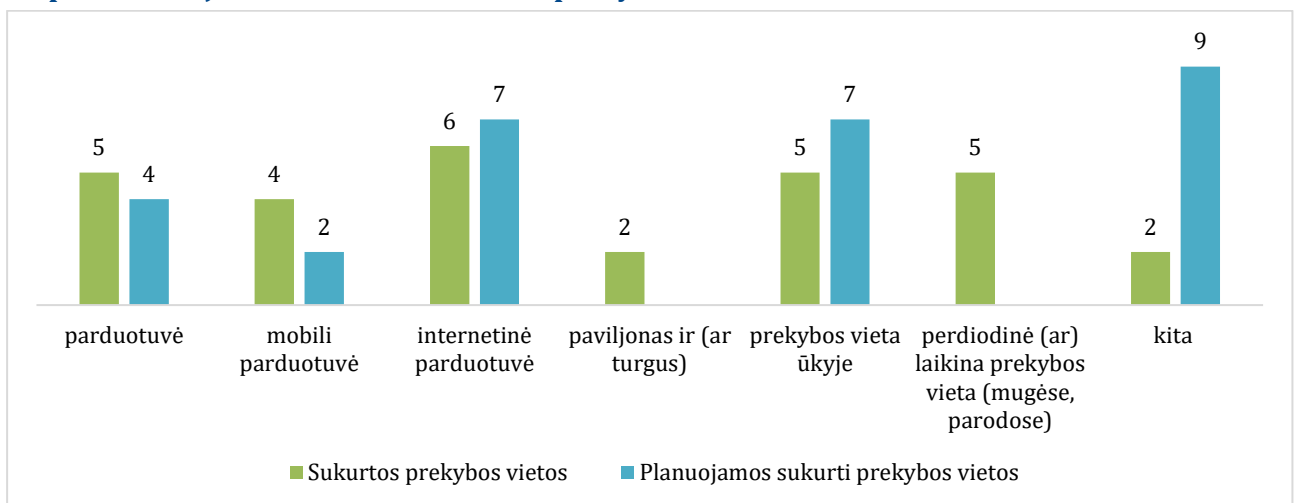
35 pav. 16.4 veiklos srities projektų paskirstymas pagal trumpos tiekimo grandinės tipą

Šaltinis: sudaryta vertintojų pagal NMA duomenis

Įgyvendinamuose projektuose planuojama sukurti 58 prekybos vietas, daugiausiai internetines parduotuves, prekybos vietas ūkiuose, parduotuves. Jau užbaigtuose įgyvendinti projektuose buvo sukurtos 29 prekybos vietas, dauguma iš jų yra sukurtos internetinės parduotuvės, parduotuvės, prekybos vietas ūkiuose bei periodinės prekybos vietas (mugėse, parodose). Vidutiniškai vienos prekybos vietos sukūrimui skiriama 42,7 tūkst. Eur paramos.

36 pav. Planuojamos sukurti ir sukurtos prekybos vietas

Šaltinis: sudaryta vertintojų pagal NMA duomenis

Įgyvendinant 16.4 veiklos srities projektus dažniausiai investuojama į krovinių automobilių, skirtų produkcijos transportavimui, įsigijimą, taip pat prekybinių baldų (pavyzdžiui, stelažų lentynų, šaldymo vitrinų) įsigijimą, prekyvietės patalpų/ ploto nuomą gaminamų produktų apdorojimo ir (arba) perdirbimo ir paruošimo realizacijai įrangą, vykdomai veiklai skirtų naujų pastatų ir (ar) statinių statybą, rekonstrukciją, ar remontą. Projekto lėšomis taip pat finansuojamos pardavėjo darbo užmokesčio išlaidos. Projektų metu taip pat dažnai investuojama į skatinamąsias veiklas, susijusias su trumpos tiekimo grandinės plėtra, pavyzdžiui, prekės ženklo kūrimą, reklamos kūrimą, trumpalaikių renginių organizavimą, interneto svetainių kūrimą.

2 pavyzdys. Pagal 16.4 veiklos sritį įgyvendinto projekto pavyzdys

Įmonė „Du Medu“ kartu su 2 projekto partneriais gavo paramą trumpos tiekimo grandinės vystymui pagal KPP 16.4 veiklos sritį. Projektui įgyvendinti buvo skirta daugiau kaip 119 tūkst. Eur. Pasinaudojus suteikta parama buvo išsinuomoti prekybos plotai Vilniuje ir Klaipėdoje, o taip pat

mokamas darbuotojų atlyginimas. Iki projekto įgyvendinimo įmonė produkciją realizuodavo turgeliuose, vietinėse parduotuvėse, o įgyvendinus projektą išplėtė prekybos geografiją²⁵. Šiuo metu įmonės parduodamų prekių asortimentą sudaro 8 produktų kategorijos: duona ir kepiniai, grūdai ir kruopos, dribsniai, miltai ir makaronai, džiovinti vaisiai, riešutai ir sėklos, kava ir arbata, bakalėja, aliejus, alyvuogės bei švaros ir higienos prekės.²⁶

Dalyvavimas viešuosiuose pirkimuose

Viešųjų pirkimų tarnyba (toliau – VPT) 2022 m. atliko 2019–2021 m. Centrinės viešųjų pirkimų informacinės sistemos (toliau – CVP IS) duomenų apžvalgą ir identifikavo, koku mastu trumpos maisto grandinės dalyviai įsitraukia į viešuosius pirkimus²⁷. Apžvalga siekta išanalizuoti, kaip trumposios maisto grandinės skinasi kelią viešuosiuose pirkimuose – kaip kinta pirkimų vykdytojų, įsigyjančių maisto produktus iš bendrijų, kooperatyvų, ūkininkų, fizinių asmenų, žemės ūkio bendrovių (toliau – tikslinė tiekėjų grupė) bei šios grupės tiekėjų skaičius, kokios vyraujančios iš tikslinės tiekėjų grupės įsigyjamų maisto prekių grupės. VPT atliktos analizės rezultatai rodo, jog analizuotu laikotarpiu per metus maisto produktų įsigijimui vidutiniškai sudaroma daugiau nei 6 tūkst. sutarčių, įskaitant mažos vertės pirkimus, o sutarčių vertė siekia apie 90 mln. Eur. Su tikslinės grupės tiekėjais per metus dėl maisto produktų įsigijimo vidutiniškai sudaroma apie 300 sutarčių, įskaitant mažos vertės pirkimus, o sutarčių vertė siekia apie 2 mln. Eur. Per metus dėl maisto produktų pirkimų sutartis sudaro apie tūkstantį pirkimų vykdytojų, iš jų – apie 160 su tikslinės grupės tiekėjais, o per metus sutartys sudaromos su vidutiniškai 400 skirtingų tiekėjų, iš kurių apie 90 yra tikslinei grupei priklausantys tiekėjai. Su tikslinės grupės tiekėjais dažniausiai – apie 43,9 % – sutartys sudaromos dėl vaisių, daržovių ir jų produktų pirkimų, pagal vertę daugiau nei pusė (51,3 %) sutarčių vertės sudaro sutartys dėl mėsos ir jos produktų įsigijimo.

23 lentelė. Viešųjų pirkimų sutarčių skaičius pagal tiekėjų grupes

Tiekėjų grupė	Sudarytų sutarčių skaičius				Sudarytų sutarčių skaičius, %			
	2019 m.	2020 m.	2021 m.	2019–2021 m.	2019 m.	2020 m.	2021 m.	2019–2021 m.
Bendrijos	36	25	20	81	0,5%	0,4%	0,5%	0,5%
Kooperatyvai	33	58	46	137	0,5%	0,9%	1,1%	0,8%
Ūkininkai/ fiziniai asmenys	144	147	94	385	2,2%	2,3%	2,3%	2,3%
Žemės ūkio bendrovės	69	74	44	187	1,0%	1,2%	1,1%	1,1%
Tikslinės grupės tiekėjai	282	304	204	790	4,2%	4,8%	5,0%	4,6%
Kiti tiekėjai	6 364	6 073	3 865	16 302	95,8%	95,2%	95,0%	95,4%
Iš viso	6 646	6 377	4 069	17 092	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Šaltinis: VPT, Trumposios maisto grandinės viešuosiuose pirkimuose 2019–2021 m.

24 lentelė. Viešųjų pirkimų sutarčių vertė pagal tiekėjų grupes

Tiekėjų grupė	Sudarytų sutarčių vertė, mln. Eur				Sudarytų sutarčių vertė, %			
	2019 m.	2020 m.	2021 m.	2019–2021 m.	2019 m.	2020 m.	2021 m.	2019–2021 m.
Bendrijos	0,28	0,18	0,04	0,50	0,3%	0,2%	0,0%	0,2%
Kooperatyvai	0,31	0,48	0,31	1,10	0,4%	0,5%	0,4%	0,4%

²⁵Panskliautas, „Trumpesnis kelias vartotojo link“, <https://panskliautas.lt/trumpesnis-kelias-vartotojo-link>

²⁶ <https://dumedu.lt/lt/>

²⁷ Viešųjų pirkimų tarnyba, Trumposios maisto grandinės viešuosiuose pirkimuose 2019–2021 m. <https://vpt.lrv.lt/uploads/vpt/documents/files/Trumposios%20maisto%20grandin%C4%97s%20vie%C5%A1uosiuose%20pirkimuose%202019-2021%20m.pdf>

Ūkininkai/ fiziniai asmenys	0,73	0,61	0,27	1,61	0,8%	0,7%	0,3%	0,6%
Žemės ūkio bendrovės	0,74	0,56	0,68	1,99	0,8%	0,6%	0,9%	0,8%
Tikslinės grupės tiekėjai	2,06	1,83	1,30	5,20	2,4%	2,0%	1,6%	2,0%
Kiti tiekėjai	85,19	90,95	78,32	254,47	97,6%	98,0%	98,4%	98,0%
Iš viso	87,26	92,78	79,62	259,66	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Šaltinis: VPT, Trumposios maisto grandinės viešuosiuose pirkimuose 2019–2021 m.

Kaip matyti iš VPT apžvalgos, tik maža dalis trumpų tiekimo grandinių vystytojų yra sudarę viešųjų pirkimų sutartis. Siekiant paskatinti trumpų tiekimo grandinių vystytojus aktyviau įsitraukti į viešuosius pirkimus, nuo 2023 m. metų pradžios, įsigaliojo Viešųjų pirkimų įstatymo išimtis, dėl kurios maisto produktų pirkimas iš trumpųjų maisto tiekimo grandinių leidžiamas supaprastintai, neskelbiamų derybų būdu. Nuo 2024 m. pradžios įsigaliojo dar viena Viešųjų pirkimų įstatymo pataisa, kuria buvo apibrėžta, kas yra trumpa maisto grandinė, kuri turėtų suteikti daugiau aiškumo, iš kokių tiekėjų galima išsigyti žemės ūkio ir maisto produktų pasinaudojant Viešųjų pirkimų įstatymo išimtimi.

Viešųjų pirkimų įstatyme apibrėžiama, kad trumpoji žemės ūkio ir maisto produktų tiekimo grandinė – labai mažai, mažai ir vidutinei įmonei keliamus reikalavimus, nurodytus Lietuvos Respublikos smulkiojo ir vidutinio verslo plėtros įstatyme, atitinkančio žemės ūkio veiklos subjekto (arba jų grupės) ar jo narių pagamintų ir (arba) perdirbtų (įskaitant pirminį perdirbimą) žemės ūkio ir (arba) maisto produktų tiekimas rinkai tiesiogiai arba jungtinės veiklos sutarties pagrindu pasitelkiant ne daugiau kaip vieną tarpininką, kuris atitinka labai mažai ar mažai įmonei keliamus reikalavimus, nurodytus Lietuvos Respublikos smulkiojo ir vidutinio verslo plėtros įstatyme.

Siekiant įvertinti, koku mastu paramos gavėjai, įgyvendinantys projektus pagal 16.4 veiklos sritį, dalyvauja viešuosiuose pirkimuose, buvo atlikta CVP IS skelbiamų pirkimo sutarčių paieška ir analizė. Kaip rodo atlikta analizė, viešuosiuose pirkimuose dalyvauja ir sutartis su perkančiosiomis organizacijomis (PO) yra sudarę beveik trečdalis paramos gavėjų. Aktyviau viešuosiuose pirkimuose dalyvauja paramos gavėjai, kurie yra juridiniai asmenys. 2020–2024 m.²⁸ laikotarpiu juridiniai asmenys (paramos gavėjai) iš viso sudarė 556 sutartis su 135 perkančiosiomis organizacijomis dėl žemės ūkio ir maisto produktų pirkimo. Sudarytų sutarčių vertė siekė beveik 3 mln. Eur. Didžiausia dalis sutarčių (66 %) buvo sudaryta su darželiais. Sutartys taip pat sudaromos ir su mokymo įstaigomis (gimnazijomis, universitetais), gydymo įstaigomis bei kitomis viešosiomis įstaigomis, pavyzdžiui, savivaldybių administracijomis, muziejais, kultūros namais, tačiau žymiai mažesniu mastu. Vienas paramos gavėjas (JA3) stipriai išskiria iš kitų paramos gavėjų, nes jo sudarytos sutartys sudaro 74 % visų sudarytų viešųjų pirkimų sutarčių.

25 lentelė. Paramos gavėjai (juridiniai asmenys) sudarę viešųjų pirkimų sutartis

2020- 2024 m.	Darželis			Gydymo įstaiga (mokykla, universitetas ir kt.)			Gydymo įstaiga			Kita			
	Juridiniai asmenys	PO sk.	Suta- rčių sk.	Sutarčių vertė, Eur	PO sk.	Suta- rčių sk.	Sutarčių vertė, Eur	PO sk.	Suta- rčių sk.	Sutarčių vertė, Eur	PO sk.	Suta- rčių sk.	Sutarčių vertė, Eur
JA1		17	113	418 777	3	6	46 522	0	0	0	7	9	2 788
JA2		1	1	1 261	3	5	1 746	0	0	0	5	7	14 884
JA3		71	337	2 223 437	20	70	246 666	4	4	6 231	1	1	2 948
JA4		0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	20
JA5		0	0	0	1	1	71	0	0	0	1	1	7
Iš viso		89	451	2 643 475	27	82	295 006	4	4	6 231	15	19	20 648

²⁸ Duomenų paieška atlikta 2024-10-23, todėl 2024 m. duomenys yra iki šios datos.

Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal CVP IS duomenis

Atlikus CVP IS pirkimo sutarčių paiešką buvo identifikuoti 3 ūkininkai (fiziniai asmenys), kurie 2020–2024 m. yra sudarę bent vieną sutartį dėl žemės ūkio ir maisto produktų pirkimo. Iš viso buvo sudaryta 21 pirkimo sutartis su 4 perkančiosiomis organizacijomis, kurių vertė siekė beveik 250 tūkst. Eur. Dauguma (95 %) sutarčių buvo sudaryta su darželiais.

26 lentelė. Paramos gavėjai (fiziniai asmenys) sudarę viešųjų pirkimų sutartis

2020-2024 m.	Darželis			Kita		
Fiziniai asmenys	PO sk.	Sutarčių sk.	Sutarčių vertė, Eur	PO sk.	Sutarčių sk.	Sutarčių vertė, Eur
FA1	1	2	18 000	1	1	1 000
FA2	1	14	211 839	0	0	0
FA3	1	4	18 580	0	0	0
Iš viso	3	20	248 419	1	1	1 000

Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal CVP IS duomenis

Viešųjų pirkimų analizės rezultatai rodo, kad paramos gavėjai, įgyvendinantys projektus pagal 16.4 veiklos sritį, aktyviai prisideda prie vietinių tiekimo grandinių stiprinimo, tačiau daugiau dėmesio reikėtų skirti fizinių asmenų aktyvumo didinimui (pavyzdžiui, suteikti mokymus ir konsultacijas fiziniams asmenims apie viešųjų pirkimų procesą, kaip dalyvauti konkursuose ir kokias dokumentų tvarkymo bei administravimo praktikas taikyti).

3.1.3 Parodomųjų bandymų ir konsultacijų poveikis

Vertinimo klausimai:

10.1.7. Kokios priežastys turėjo įtakos, kad paramos gavėjai nepasirinko dalies konsultacijų pagal šią tikslinę sritį? (3A TS)

10.1.8. Kokia dalis įdiegtų parodomųjų bandymų naudojami ūkiuose ir po projekto įgyvendinimo?

10.1.9. Ar parodomųjų bandymų sklaida turėjo įtakos pristatomų naujovių diegimui kituose ūkiuose, t. y., ne paramos gavėjų ūkiuose?

Prie 3A TS tikslų, nors ir labiau netiesiogiai, tačiau prisideda ir M01 priemonės „Žinių perdavimas ir informavimo veikla“ veiklos sritys 1.1 „Parama profesiniam mokymui ir įgūdžių įgijimo veiklai“ ir 1.2 „Parama parodomiesiems projektams ir informavimo veiklai“ bei M02 priemonė „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“.

KPP numatyta, kad siekiant paskatinti pirminės žemės ūkio produkcijos gamintojų bendradarbiavimą ir integravimą į maisto grandines, būtina užtikrinti mokymo ir informavimo priemones apie vietos rinkų plėtrą, galimybę dalyvauti maisto kokybės schemose, tiekimo grandinėse bei tokio pobūdžio įgytų žinių pritaikymą praktikoje, todėl prie 3A TS tikslų pasiekimo prisideda ir 1.1 bei 1.2 veiklos sritys. 1.1 veiklos sritimi siekiama kelti dirbančių žemės, maisto, miškų ūkyje ir kitų kaimo plėtros dalyvių profesinę kvalifikaciją bei kompetenciją, sudarant jiems tinkamas sąlygas prisitaikyti prie rinkos iššūkių bei skatinti jų gebėjimą konkuruoti. Parama skiriama mokymo kursams organizuoti. Ypatingas dėmesys skiriamas mokymams, kurie supažindina su privalomaisiais teisės aktais, ūkio valdymo ir agrarinės aplinkosaugos reikalavimais, pirminės gyvulininkystės produkcijos gamyba. Be to, mokymų dalyviai supažindinami su pažangiomis žemės, maisto, miškų ūkio gamybos ir žemės ūkio produktų perdirbimo technologijomis bei procesais. Pagal 1.2 veiklos sritį dėmesys skiriamas mokslo inovacijų ir gerosios patirties sklaidai. Priemonės veiklos srities tikslas – užtikrinti mokslo žinių ir inovacijų sklaidą įvairiuose Lietuvos regionuose lauko dienu, seminarų ir kitų renginių metu.

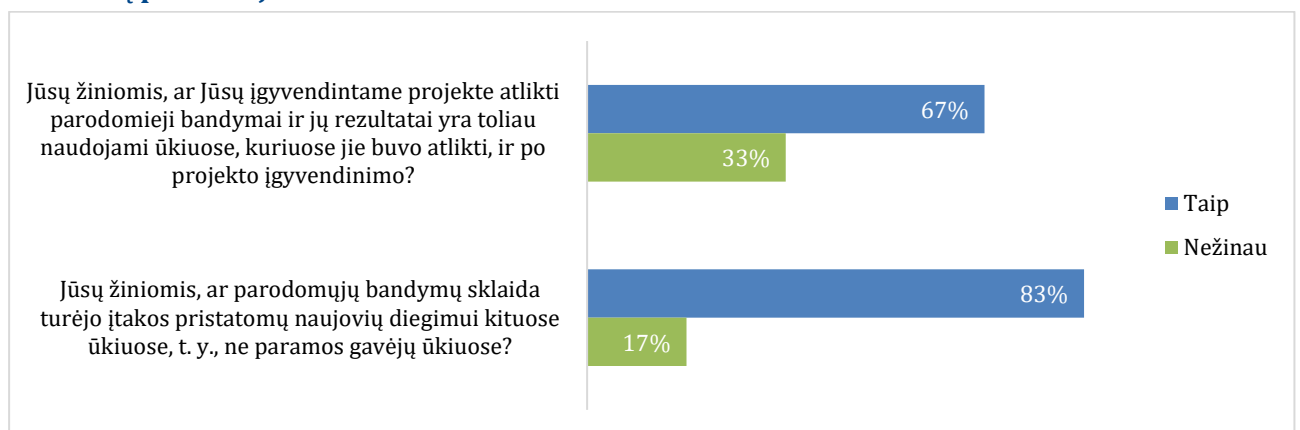
Abi M01 priemonės veiklos sritys įgyvendinamos sėkmingai. Pagal 1.1 veiklos sritį įgyvendinama 16 projektų, kuriems patvirtinta paramos suma siekia beveik 0,7 mln. Eur (95 % suplanuotos skirti paramos), o išmokėta 0,5 mln. Eur (72 % skirtos paramos). Iki 2023 m. pabaigos 10 projektų buvo

užbaigti įgyvendinti, jiems išmokėta 0,45 mln. Eur. Užbaigtų projektų metu suorganizuotuose mokymuose dalyvavo 5 081 dalyvis (galutinis naudos gavėjas). Pagal 1.1 veiklos sritį buvo organizuojami mokymai gyvulininkystės (pagal šią temą vykdomi mokymai apėmė tokias mokymo programas kaip pavyzdžiui, „Galvijų sveikatingumo ir produktyvumo požymių selekcija pagal genetinius žymenis“, „Pieno ūkio efektyvumo didinimas ir klimato kaitos mažinimas veislininkystės pagalba“), veterinarijos („Ūkinių gyvūnų gerovė ir sveikata“), žemės ūkio produkcijos perdirbimo ir technologijos, tiesioginio realizavimo („Vaisių, uogų, daržovių bei vaistinių ir prieskoninių augalų perdirbimas - alternatyvi veikla kaimo vietovėse“) temomis. O taip pat ir pagal NKP sistemą pagamintos galvijienos ir jos gaminių gamybos technologijų bei ekonomikos, apskaitos ir kooperacijos temomis („Buhalterinės apskaitos svarba ūkininko ūkyje“, „Žemės ūkio rinkodara ir pardavimų vadyba“ ir kt.).

Pagal 1.2 veiklos sritį įgyvendinama 13 projektų, kuriems patvirtinta paramos suma siekia 1,9 mln. Eur (100 % suplanuotos skirti paramos), o išmokėta beveik 1,4 mln. Eur (74 % skirtos paramos). Iki 2023 m. pabaigos 9 projektai buvo užbaigti įgyvendinti, jiems išmokėta 1,46 mln. Eur. Įgyvendinat šiuos projektus buvo suorganizuoti 134 seminarai, kuriuose dalyvavo 1 636 dalyviai (galutiniai naudos gavėjai) ir 38 lauko dienos, kuriose dalyvavo 484 dalyviai. Įgyvendinant 1.2 veiklos srities projektus taip pat buvo sukurtos 35 dalijimosi ūkininkavimo patirtimi grupės, kurių nariai vykdo veiklą, susijusią su numatomu demonstruoti parodomuoju bandymu ir vykdo periodinius susitikimus, kuriuose aptariamos vykdomos projekto veiklos, dalijamasi vykdomos veiklos patirtimi. Sukurtų grupių narių skaičius siekė 211 (5 projektų atveju sukurta po 3 grupes, o 4 projektų atveju po 5 grupes). Kiekvieno projekto įgyvendinimo pabaigoje buvo suorganizuotos baigiamosios projekto konferencijos, kurių dalyvių skaičius siekia 901. Kiekvieno projekto atveju parodomą bandymo informavimo veiklos buvo organizuotos 10 apskričių, todėl tai indikuoja, kad projekto veiklą skaida turėtų būti didelė. Apibendrinant, 1.2 veiklos srities projektų rezultatai rodo, kad buvo pasiektas didelis dalyvių skaičius ir sukurtos naudingos patirties dalijimosi grupės, tačiau, siekiant užtikrinti ilgalaikį poveikį ir tolesnį ūkininkų įsitraukimą, reikėtų dar labiau sustiprinti projektų tęstinumą – projekto rezultatų sklaidą ir naudojimą po projekto įgyvendinimo.

Daugumos (67 %) paramos gavėjų vertinimu projekte atlikti parodomieji bandymai ir jų rezultatai yra ir toliau (po projekto įgyvendinimo) naudojami ūkiuose, kuriuose jie buvo atlikti. Dauguma paramos gavėjų (83 %) taip pat patvirtino, kad parodomųjų bandymų atlikimas ir demonstravimas bei jų sklaida turėjo įtakos naujovių diegimui ne paramos gavėjų ūkiuose.

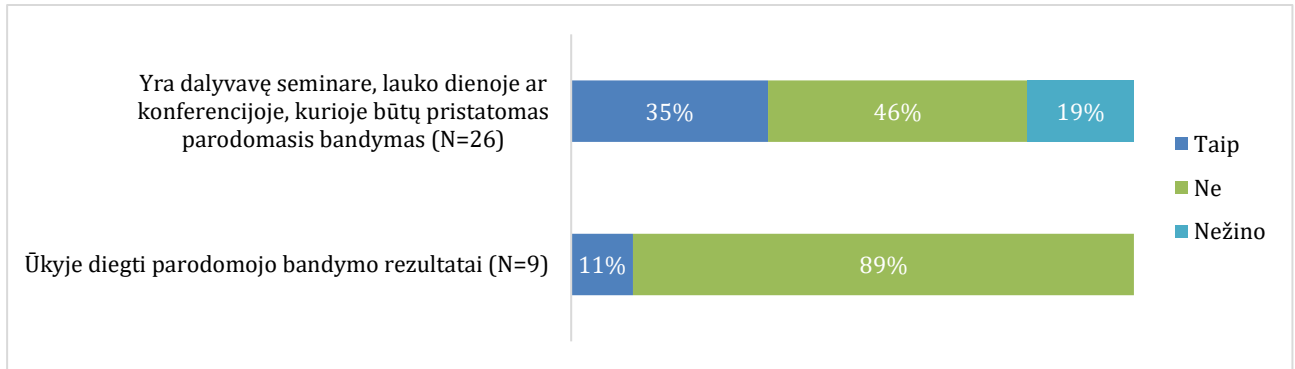
37 pav. 1.2 veiklos srities paramos gavėjų atsakymai dėl tolimesnio įgyvendintų projektų rezultatų panaudojimo

Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal vykdytos 1.2 paramos gavėjų apklausos rezultatus

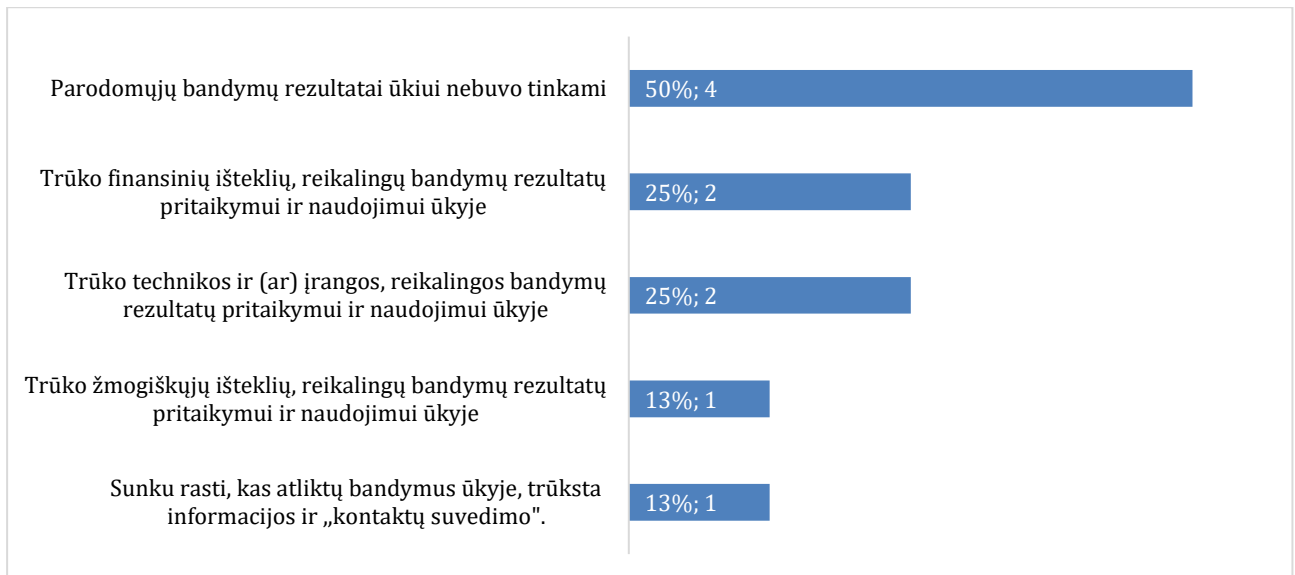
ESTEP atliktos žemės ūkio subjektų apklausos duomenimis, kiek daugiau nei trečdalis (35 %) respondentų yra dalyvavę parodomą bandymo pristatymo renginiuose. Didžioji dalis (89 %) jų savo ūkyje nediegė parodomųjų projektų rezultatų. Pagrindinė priežastis, kodėl parodomieji bandymai nebuvo panaudoti ūkių veikloje buvo ta, kad pristatyti rezultatai ūkiui nebuvo tinkami. Ketvirtadalis respondentų taip pat paminėjo, kad parodomųjų bandymų rezultatai nebuvo panaudoti ūkyje, nes trūko finansinių išteklių bei technikos ir (ar) įrangos, reikalingos rezultatų pritaikymui ir naudojimui.

38 pav. Dalyvavimas 1.2 veiklos srities projektų veiklose ir projekto rezultatų diegimo mastas

Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal vykdytos žemės ūkio subjektų apklausos rezultatus

39 pav. Priežastys, dėl kurių parodomųjų bandymų rezultatai nėra diegiami ūkiuose

Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal vykdytos žemės ūkio subjektų apklausos rezultatus

Apibendrinant galima pastebėti, kad parodomųjų projektų rezultatai rodo gana didelę parodomųjų projektų rezultatų sklaidą, tačiau paramos gavėjų ir žemės ūkio subjektų apklausos duomenys rodo, jog ūkiuose parodomųjų bandymų rezultatai naudojami mažesniu mastu. Pirmiausia dėl to, kad ne visų parodomųjų bandymų sklaidos renginiuose dalyvaujančių ūkininkų atveju parodomųjų bandymų rezultatai yra tinkami atsižvelgiant į ūkyje vystomą veiklą. Antra, inovatyvių sprendimų diegimas reikalauja tiek finansinių, tiek žmogiškųjų išteklių, todėl rezultatai ūkiuose nėra naudojami dėl šių resursų trūkumo.

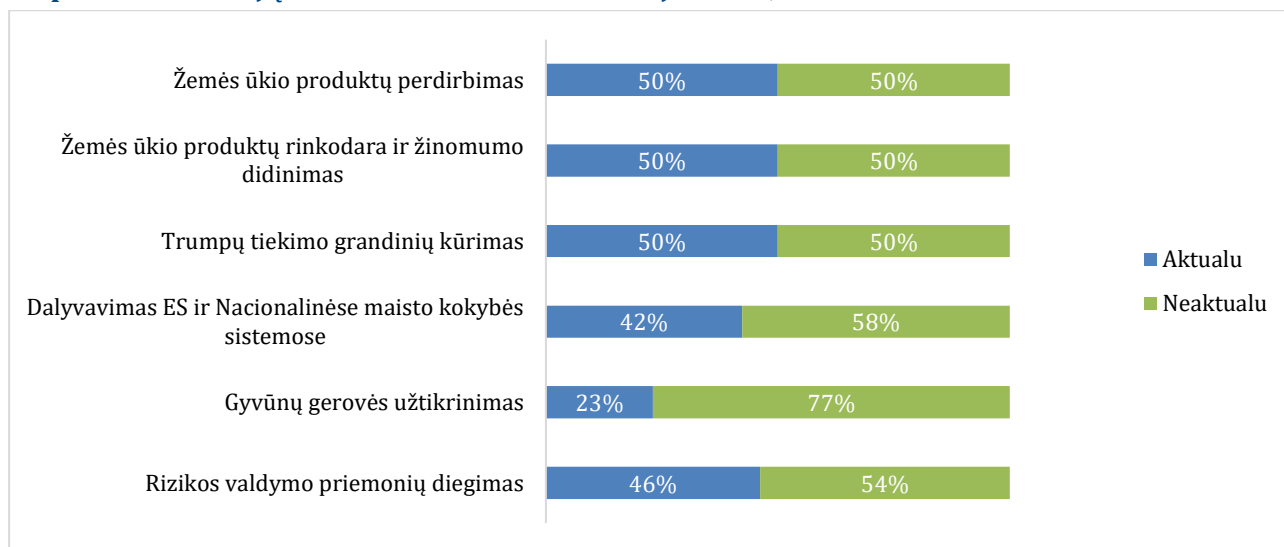
Igyvendinant M02 priemonę „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“ ūkininkams, jauniems ūkininkams, kitiems žemės valdytojams, miškų valdytojams ir kaimo vietovėse veikiančioms MVĮ yra teikiamos konsultavimo paslaugos. Konsultavimo paslaugos apima ūkininkavimo reikalavimus, kylančius iš teisės aktuose nustatytų valdymo reikalavimų ir geros agrarinės ir aplinkosaugos būklės standartų, klimatui ir aplinkai naudingos žemės ūkio praktikos taikymo. Taip pat priemonė skirta konsultuoti dėl KPP numatytų priemonių, kuriomis siekiama žemės ūkio modernizavimo, konkurencingumo stiprinimo, sektorių integracijos, inovacijų ir orientavimosi į rinką, verslumo skatinimo įgyvendinimo, ūkių įsikūrimo, ekonominės ir aplinkosauginės veiklos miško valdoje taip pat MVĮ ekonominės ir aplinkosauginės veiklos gerinimo. Prisidedant prie 3A TS siekiama teikti konsultacijas dėl galimybių jungtis į trumpas maisto tiekimo grandines, gamintojų grupes ir tarpšakines organizacijas, žemės ūkio produkcijos gamintojų konkurencingumo skatinimo, vietinių rinkų plėtros, vietinės gamybos produktų prieinamumo gyventojams.

Iki 2023 m. pabaigos įgyvendinant šią priemonę konsultacijos buvo suteiktos 15 asmenų, o išmokėtos paramos suma sudarė kiek daugiau nei 4 tūkst. Eur (2 %) suplanuotos skirti paramos. Visose suteiktose konsultacijose buvo atlikta ūkių veiklos rezultatų analizė.

ESTEP atliktos žemės ūkio subjektų apklausos duomenimis, kiek daugiau nei pusė (58 %) apklausoje dalyvavusių žemės ūkio subjektų žino apie galimybę gauti konsultacijas pagal M02 priemonę. Nors apklausos rezultatai rodo gana aukštą priemonės žinomumą, tačiau nemaža dalis (42 %) nurodė, nežinantis apie galimybę gauti konsultacijas. Atsižvelgiant į tai, rekomenduojama daugiau dėmesio skirti konsultavimo priemonės viešinimui informuojant ūkininkus apie galimybę gauti konsultacijas jiems aktualiomis temomis.

Siekiant įvertinti konsultacijų aktualumą tam tikromis KPP 3-ojo prioriteto temomis, respondentų buvo prašoma įvertinti atskirų konsultacijų temų aktualumą. Apklausoje duomenimis, pusei respondentų yra aktualios konsultacijos žemės ūkio produktų perdirbimo, rinkodaros ir žinomumo didinimo bei trumpų tiekimo grandinių kūrimo klausimais. Žemės ūkio produktų perdirbimo, rinkodaros ir žinomumo didinimo temas aktualiomis laiko tiek respondentai, kurie žino apie konsultacijų priemonę, tiek respondentai, kurie nežino (46 %, kuriems šios temos aktualios nurodė, kad žino apie konsultacijų priemonę, o 53%, kad nežino). Tai galėtų indikuoti, kad konsultacijos temomis, kurios susijusios su kitais KPP prioritetais respondentams buvo aktualesnės. Trumpų tiekimo grandinių tema yra labiau aktuali tiems, kurie apie konsultavimo priemonę nežinojo (ši tema aktuali 62 % tų, kurie apie priemonę nežinojo ir 38% tų, kurie apie priemonę žinojo). Apklausoje dalyvavusiems respondentams mažiausiai daliai aktuali gyvūnų gerovės užtikrinimo tema.

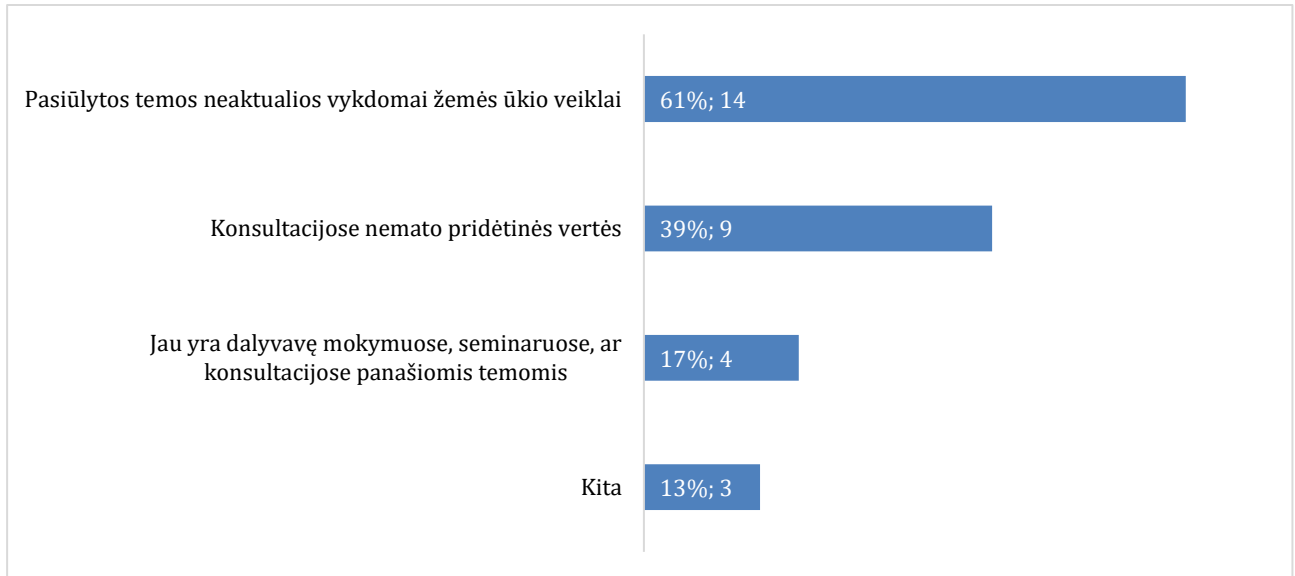
40 pav. Konsultacijų aktualumas žemės ūkio subjektams, N=26

Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal vykdytos žemės ūkio subjektų apklausos rezultatus

Konsultacijos pasiūlytomis temomis respondentams dažniausiai (61 %) nėra aktualios dėl to, kad jos nėra aktualios vykdomai žemės ūkio veiklai. Taip pat konsultacijose nemato pridėtinės vertės (39 %) ir jau yra dalyvavę mokymuose, seminaruose, ar konsultacijose panašiomis temomis (17%).

41 pav. Priežastys, dėl kurių konsultacijos neaktualios

Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal vykdytos žemės ūkio subjektų apklausos rezultatus

Kaip rodo projektų stebėsenos ir atliktų apklausų duomenys, tam tikros temos, susijusios su KPP 3-uoju prioritetu, žemės ūkio subjektams yra aktualios, tačiau kaip rodo NMA stebėsenos duomenys, konsultacijų buvo kreiptasi ir jos buvo suteiktos tik dėl vienos temos – ūkio veiklos rezultatų analizės. Žemą priemonės įgyvendinimo lygį galėtų paaiškinti kelios priežastys. Pirmą, didelė dalis priemonių, kurios prisideda prie 3A TS, paramos gavėjų yra įmonės ir didelė dalis jų yra netinkami kaip naudos gavėjai pagal M02 priemonę, nes neatitinka MVI reikalavimų. Antra, priemonė taip pat skirta konsultuoti dėl KPP numatytų priemonių įgyvendinimo, tačiau įgyvendinant projektus pagal priemones yra finansuojamos bendrosios išlaidos, kurios apima konsultavimo paslaugas, paraiškos, verslo plano parengimo ir (ar) projekto administravimo išlaidas. Pavyzdžiui, 16.4 veiklos srities atveju tokios išlaidos buvo finansuotos daugiau nei 65 % įgyvendinamų projektų atveju, 4.1 veiklos srities – 50 %, 16.3 veiklos srities – 40 %. Trečia, vertinant iš 3A TS perspektyvos, ne visai tinkamas pats priemonės įgyvendinimo stebėsenos modelis. Priemonė prisideda prie visų KPP prioritetų horizontaliai, priemonės įgyvendinimo taisyklėse yra numatytos konsultavimo temos, tačiau pačios konsultavimo temos nėra aiškiai susietos su KPP prioritetais ar tikslinėmis sritimis. Atsižvelgiant į tai, dalis konsultacijų, ypač susijusių su ūkių konkurencingumo didinimu, ūkio valdysena, buhalterine apskaita yra susijusios ne tik su 3A TS, bet ir su 2A TS, todėl sudėtinga jas priskirti tik vienai iš šių sričių.

3.1.4 Poveikio kooperacijai ir bendradarbiavimui vertinimas

Vertinimo klausimas:

10.1.6. Ar, kaip ir kokių mastu parama paskatino kooperaciją, kitas bendradarbiavimo formas įvairiuose žemės ūkio sektoriuose, įskaitant tarp skirtingo dydžio ūkių (įmonių)?

Vertinant pagal dalyvavimo mastą, priemonių, prisidedančių prie 3 KPP prioriteto įgyvendinimo, indėlis siekiant paskatinti žemės ūkio subjektų kooperaciją ir bendradarbiavimą, yra ribotas. Į priemonių, kuriomis skatinamas bendradarbiavimas, veiklas įsitraukė 502 žemės ūkio ar su žemės ūkio veikla susiję subjektai, iš kurių 460 yra fiziniai asmenys (tai sudaro 0,3% visų fizinių asmenų, turinčių žemės ūkio valdą), 34 – juridiniai asmenys (tai sudaro 3% visų juridinių asmenų, turinčių žemės ūkio valdą), ir 8 mokslo įstaigos.

Tiesioginės įtakos kooperacijos ir kitų bendradarbiavimo formų skatinimui įvairiuose žemės ūkio sektoriuose turėjo 5 priemonės. Įgyvendinant M09 priemonę buvo įkurtos 3 naujos GO, kurios turi 76 narius (mažiausią GO sudaro 11 narių, o didžiausią – 40). Atskirų žemės ūkio subjektų bendradarbiavimas buvo skatinamas įgyvendinant M16 priemonės 16.3 ir 16.4 veiklos sritis. 16.3 veiklos sritimi daugiausiai buvo skatinamas fizinių asmenų (smulkių ūkininkų) bendradarbiavimas.

Pagal 16.3 veiklos sritį įgyvendinamame 21 bendradarbiavimo projekte iš viso dalyvauja 48 ūkininkai (20 pareiškėjų ir 28 projektų partneriai) bei 2 juridiniai asmenys (1 pareiškėjas ir 1 partneris). Dauguma projektų (13 iš 21) yra įgyvendinami su vienu partneriu, o 8 projektai įgyvendinami su dviem partneriais. Pagal 16.4 veiklos sritį įgyvendinamuose 26 trumpo tiekimo grandinių vystymo projektuose iš viso dalyvauja 56 fiziniai asmenys (ūkininkai) ir 32 juridiniai asmenys (įmonės, kooperatyvai). Didžiausias projekto partnerių skaičius viename projekte yra 6 partneriai. 7 projektai įgyvendinami su 1 partneriu, 11 projektų su 2 partneriais, 1 projektas su 3 partneriais, 3 projektai su 4 partneriais, 2 projektai su 5 partneriais ir 1 projektas su 6 partneriais.

Bendradarbiavimas taip pat skatinamas ir įgyvendinant 16.1 ir 1.2 veiklos sritis. 16.1 veiklos srities inovacijų projektus vykdo EIP veiklos grupės, kurias sudaro pareiškėjas, dažniausiai mokslo įstaiga, ir projekto partneriai – ūkininkai, mokslo įstaigos, konsultantai, žemės ūkio veikla užsiimančios įmonės, kooperatyvai. Pagal 16.1 veiklos sritį, prisidedančią prie 3A TS įgyvendinimo, iki 2023 m. pabaigos buvo įgyvendinama 10 projektų, kurie buvo vykdomi su 69 partneriais. 3 projektai įgyvendinami su 5 partneriais, 1 projektas su 6 partneriais, 3 projektai su 7 partneriais ir tiek pat su 9 partneriais. Įgyvendinant projektus pagal 1.2 veiklos sritį ir diegiant parodomuosius bandymus yra sukuriamos dalijimosi ūkininkavimo patirtimi grupės, kurių nariai vykdo veiklą, susijusią su numatomu demonstruoti parodomuoju bandymu ir vykdo periodinius susitikimus, kuriuose aptariamos vykdomos projekto veiklos, dalijamasi vykdomos veiklos patirtimi. Iki 2023 m. pabaigos buvo užbaigti 9 projektai pagal 1.2 veiklos sritį, kurie prisidėjo prie 3A TS įgyvendinimo. Įgyvendinant šiuos projektus buvo sukurtos 35 dalijimosi ūkininkavimo patirtimi grupės (5 projektų atveju sukurta po 3 grupes, o 4 projektų atveju po 5 grupes), kurių narių skaičius siekė 211.

Netiesiogiai prie kooperacijos skatinimo galėjo prisidėti ir investicijos pagal 4.2 veiklos sritį. Pagal šią veiklos sritį paramą gavo 21 kooperatyvas (36 % visų Lietuvoje veikiančių žemės ūkio kooperatyvų)²⁹. Gavus investicijas žemės ūkio ir produktų perdirbimui, kooperatyvai savo nariams gali pasiūlyti patrauklesnes ir modernesnes paslaugas dėl kurių gali išlaikyti esamus narius ir pritraukti naujus.

3.1.5 3A TS „Pirminės produkcijos gamintojų konkurencingumo didinimas geriau juos integruojant į žemės ūkio maisto produktų grandinę taikant kokybės sistemas, kuriant žemės ūkio produktų pridėtinę vertę, propaguojant vietos rinkas ir pasitelkiant trumpas tiekimo grandines, gamintojų grupes ir jų tarpšakines organizacijas“ įgyvendinimo apibendrinimas

3A TS investicijų tikslas buvo padidinti žemės ūkio produkcijos gamintojų konkurencingumą ir geriau juos integruoti į žemės ūkio ir maisto grandinę. Šio tikslo siekta teikiant KPP paramą projektams, nukreiptiems į žemės ūkio produktų pridėtinės vertės didinimą, trumpų tiekimo grandinių ir vietos rinkų plėtrą bei bendradarbiavimą, skirtą sustiprinti ūkininkų padėtį maisto tiekimo grandinėje.

3A TS įgyvendinimas laikomas sėkmingu, nepaisant to, kad ne visų prie tikslinės srities įgyvendinimo prisidedančių priemonių suplanuoti produkto ir rezultato rodikliai pasiekti pilna apimtimi. Ypač reikšmingą indėlį į 3A TS tikslų įgyvendinimą ir žemės ūkio gamintojų konkurencingumo didinimą turėjo 4.2 veiklos sritis „Parama investicijoms į žemės ūkio produktų perdirbimą, rinkodarą ir (arba) plėtrą“, kuriai suplanuota skirti 83 % 3A TS biudžeto arba 70 % 3-iojo prioriteto biudžeto. Šios veiklos srities parama skatino žemės ūkio ir maisto produktų sektoriaus konkurencingumo, inovacijų, kokybės bei pridėtinės vertės augimą. Investicijos į naujų technologijų diegimą užtikrino efektyvesnę gamybą, mažino sąnaudas ir leido įmonėms įgyti konkurencinį pranašumą tiek vietinėje, tiek užsienio rinkoje. Tai patvirtina įmonių veiklos rodiklių, tokių kaip pardavimo pajamos, grynasis pelnas bei naujų produktų pardavimo pajamos, dinamika, taip pat paramos gavėjų atsiliepimai. Daugumos (59 %)

²⁹2024-10-31 ŽŪM pateiktame sąrašė Lietuvoje veikia 58 žemės ūkio kooperatyvai: <https://zum.lrv.lt/lt/kooperacija-zemes-ukyje/pripazinti-zemes-ukio-kooperatyvai/>

projektų atveju, jį užbaigus buvo pasiekta ir viršyta siektina pardavimo pajamų rodiklio reikšmė ir padidintos pardavimo pajamos, dar 31% projektų pasiekė daugiau nei pusę nustatytos reikšmės. Beveik pusės (47%) projektų atveju buvo pasiekta ir viršyta nustatyta pelno rodiklio reikšmė ir padidintas pelnas, dar 24% projektų atveju pasiekta daugiau nei pusė siektinos reikšmės. Kaip rodo ESTEP atliktos 4.2 veiklos srities paramos gavėjų apklausos duomenys, dauguma įmonių pastebi teigiamą ir gana didelį gautos paramos poveikį įvairiems konkurencingumo ir įmonės veiklos aspektams. 73% respondentų nurodė, jog paramos poveikis turėjo labai didelį ar didelį poveikį įmonės konkurencingumo didėjimui, 70% respondentų paramos poveikį įmonės gaminamos produkcijos kokybės gerėjimui laiko labai dideliu arba dideliu. Paramą gavusios įmonės sėkmingai modernizavo žemės ūkio produktų perdirbimo procesus, pagerino gaminamų produktų kokybę, praplėtė asortimentą ir padidino perdirbimo apimtis. Nors teigiamas poveikis pelnui ir naujų produktų pardavimams dažnai pasireiškia ne iškart po projektų užbaigimo, įgyvendinti projektai ilgainiui sustiprina įmonių konkurencingumą ir gerina ekonominius rodiklius. Teigiamą KPP paramos poveikį patvirtino ir atlikta kontrafaktinio poveikio vertinimo analizė, kuri rodo, kad dėka KPP paramos augalininkystės įmonių pajamos buvo 2,0 mln. Eur, mėsos produktų perdirbimo – 4,9 mln. Eur, vaisių, uogų, daržovių ir grybų perdirbimo veiklą vykdančių įmonių – 8,2 mln. Eur didesnės, lyginat su situacija, jei įmonės nebūtų įgyvendinusios KPP finansuotų investicijų. Apibendrinant, atlikta analizė leidžia patvirtinti vieną iš poveikio vertinimo hipotezių – KPP parama perdirbimui padidino įmonių konkurencingumą.

Kitos KPP priemonės, kuriomis siekiama padidinti ūkių konkurencingumą didinant pridėtinę vertę, įgyvendintos taip pat pakankami sėkmingai, tik jų mastas nebuvo toks didelis, kad reikšmingai paveiktų sektoriaus rodiklius ir plėtrą. KPP parama žemės ūkio valdose užaugintos produkcijos perdirbimui ir tiekimui rinkai (4.1 veiklos sritis „Parama investicijoms į žemės ūkio valdas“), leido padidinti valdų ekonominį dydį (VED) (daugumos (93 %) projektų, kurių stebėsenai taikytas VED rodiklis, atveju buvo pasiekta ir viršyta siektina rodiklio reikšmė ir padidintas valdos ekonominis dydis), tai rodo, kad parama šiai veiklos sričiai buvo tinkamai nukreipta ir atnešė apčiuopiamą naudą. Šioje veiklos srityje stebimas didelis paramos efektyvumas ir poveikis ūkio plėtrai (matuojant pagal VED padidėjimą). Dar vienas svarbus vertintas rodiklis, kuris rodo teigiamą KPP poveikį konkurencingumui, tai žemės ūkio produktų apdorojimo ir perdirbimo apimtys. Daugumos (71 %) projektų atveju, kurių stebėsenai taikytas rodiklis, buvo pasiekta ir viršyta siektina rodiklio reikšmė ir padidintos žemės ūkio produktų apdorojimo ir perdirbimo apimtys. Vidutiniškai žemės ūkio produktų apdorojimo ir perdirbimo apimtys padidėjo 3-4 kartus. Padidėjusios žemės ūkio produktų apdorojimo ir perdirbimo apimtys padeda ūkininkams pereiti nuo pirminių produktų gamybos prie didesnės pridėtinės vertės kūrimo, o tai didina jų pelningumą ir konkurencingumą tiek vietos, tiek užsienio rinkose. Vertinant pagal pardavimo pajamų rodiklį, atspindintį projektų poveikį ūkio subjekto finansiniam pajėgumui, daroma išvada, kad parama projektams, siekiantiems padidinti pardavimo pajamas, duoda mišrių rezultatų. Pusė analizuotų projektų buvo tinkamai suplanuoti ir jų įgyvendinimas ženkliai prisidėjo prie ūkio subjekto finansinių rezultatų gerinimo, pusė projektų susidūrė su iššūkiais, tokiais kaip rinkos sąlygų pokyčiai, per mažas dėmesys rinkodarai ar veiklos valdymo trūkumai, todėl paramos lėšos buvo mažiau efektyviai panaudotos. Nepaisant to, kad projektai įgyvendinti sėkmingai ir prisidėjo prie ūkių konkurencingumo didėjimo, tačiau dėl paramos kreipėsi ir ji suteikta tik nedidelei daliai (0,04 %) visų žemės ūkio valdų.

Dar viena veiklos sritis, kuria siekiama padidinti pirminės produkcijos gamintojų konkurencingumą, remiant didesnės pridėtinės vertės kūrimą bei bendradarbiavimą, yra 16.3 veiklos sritis, pagal kurią remiamas smulkių ūkių bendradarbiavimas. Parama pagal 16.3 veiklos sritį yra itin svarbi smulkių ūkių subjektų ekonominio gyvybingumo didinimui ir jų integracijai į rinkos procesus. Projektai, skatinantys smulkių ūkių ir įmonių bendradarbiavimą, padeda spręsti mažos veiklos apimtys problemas. Dalijimasis įrenginiais ir ištekliais mažina sąnaudas, o bendros iniciatyvos didina veiklos efektyvumą ir rinkos pasiekiamumą. Šis veiklos modelis skatina ūkininkus ir smulkias įmones ne tik dirbti kartu, bet ir integruotis į platesnes tiekimo grandines. Finansuotų projektų sėkmingumas, vertinant pagal stebėsenos rodiklius, rodo, kad bendradarbiavimas yra veiksminga priemonė sprendžiant smulkių ūkių problemas (daugumos (92 %) projektų, kurių stebėsenai taikytas VED rodiklis, atveju buvo pasiekta ir viršyta siektina rodiklio reikšmė, o projekto kontrolės laikotarpiu visi projektai, kurių stebėsenai buvo numatytas rodiklis, sėkmingai pasiekė nustatytas reikšmes ir jas viršijo). Visgi, pastebėtina, kad KPP parama pasinaudojo labai mažas smulkių ūkių skaičius (projektuose dalyvauja 50 ūkių (iš jų 48

ūkininkai ir 2 įmonės), o tai sudaro 0,02 % visų smulkių valdų), todėl priemonės indėlis į viso žemės ūkio sektoriaus tvarumo ir konkurencingumo didinimą – menkas.

Žemės ūkio subjektų bendradarbiavimas taip sustiprinant jų konkurencingumą ir pagerinant padėtį maisto tiekimo grandinėje taip pat skatinamas ir remiant GO kūrimąsi (M09 priemonė). Vertinant projektų metu pasiektus rezultatus, galima matyti, kad kiekvienais verslo plano įgyvendinimo metais visų GO, gavusių paramą, parduotos produkcijos vertė yra beveik du kartus didesnė nei buvo planuota. Tai rodo, kad GO veikla yra efektyvi ir turi reikšmingą teigiamą poveikį jų ekonominiam gyvybingumui bei vietos rinkų plėtrai. Svarbu tai, kad GO sėkmė turėtų motyvuoti ir kitus ūkininkus jungtis į kooperatyvus ar organizacijas, todėl šiuos sėkmės pavyzdžius rekomenduojama viešinti ir skatinti plėtoti GO ir jų veiklą, siekiant užtikrinti dar didesnę ekonominę naudą ir žemės ūkio sektoriaus konkurencingumo augimą.

Kokybės sistemose dalyvaujantys ūkininkai prisiima papildomus įsipareigojimus, kurių įgyvendinimas sąlygoja didesnę gaminamos produkcijos pridėtinę vertę, todėl siekiant 3A TS tikslų taip pat buvo siekiama skatinti ūkininkų įsitraukimą į kokybės sistemas (M03 priemonė). Nors iki 2023 m. pabaigos buvo išmokėta 92 % šiai priemonei skirtų lėšų, tačiau priemonės įgyvendinimo sėkmingu laikyti negalima, nes atsižvelgiant į pasiektus rezultatus ir ribotą susidomėjimą, priemonei keletą kartų buvo mažinama suplanuotos skirti KPP paramos suma (iš viso priemonei planuotos skirti paramos suma buvo sumažinta beveik 2,8 mln. Eur arba 66 %). Taip pat, daugiau nei pusę (53 %) išmokėtos paramos ir paremtų ūkių skaičiaus sudaro lėšos išmokėtos už tęstinius 2007–2013 m. KPP įsipareigojimus. Mažesnę paklausą priemonei lėmė tai, kad buvo laikinai sustabdytas NKP paraiškų rinkimas dėl notifikavimo procedūrų, pagal priemonę tinkamos finansuoti išlaidos neatitinka kokybės sistemų dalyvių poreikio bei tai, kad dalyvavimas žemės ūkio ir maisto kokybės sistemoje iš pradžių neatsiperka dėl papildomų reikalavimų laikymosi, todėl ne visi gamintojai ryžtasi imtis papildomų investicijų nebūdami užtikrinti, kad jos tikrai atsipirks.

KPP parama trumpų tiekimo grandinių vystymui (16.4 veiklos sritis) taip pat turėjo teigiamą poveikį konkurencingumo didėjimui. Gauta parama padėjo vietiniams ūkininkams ir perdirbėjams gana sėkmingai įsitraukti į tiesioginį tiekimą ir rinkos poreikių tenkinimą. 26 įgyvendinamuose projektuose dalyvauja 56 ūkininkai ir 32 įmonės. Jau užbaigtuose įgyvendinti projektuose buvo sukurtos 29 prekybos vietos, dauguma iš jų yra sukurtos internetinės parduotuvės, parduotuvės, prekybos vietos ūkiuose bei periodinės prekybos vietos (mugėse, parodose). Įsitraukimas į tiesioginį tiekimą atitinkamai, turėjo teigiamą poveikį projektų vykdytojų pardavimo pajamoms, tačiau ne visais atvejais užtikrino rezultatų ilgalaikį tvarumą (iš analizuotų 5 paramos gavėjų juridinių asmenų atvejų, 3 įmonių pardavimo pajamos 2019-2023 m. kasmet augo, o 2 įmonių pajamų augimas nebuvo stabilus). Tiesioginį produkcijos realizavimo mastą atspindi dalyvavimas viešuosiuose pirkimuose. Atlikta CVP IS duomenų analizė rodo, jog viešuosiuose pirkimuose dalyvauja ir sutartis su perkančiosiomis organizacijomis yra sudaręs beveik trečdalis paramos gavėjų. Pastebėtina, kad viešuosiuose pirkimuose aktyviau dalyvauja paramos gavėjai, kurie yra juridiniai asmenys. Tai rodo, kad paramos gavėjai gana aktyviai prisideda prie vietinių tiekimo grandinių stiprinimo, tačiau daugiau dėmesio reikėtų skirti fizinių asmenų aktyvumo didinimui. Atsižvelgiant į tai, antroji hipotezė, kad „parama trumpų tiekimo grandinių kūrimui padidino ūkių konkurencingumą“ patvirtinama iš dalies, nes vertinimo metu trūko duomenų, kurie leistų tinkamai įvertinti paramos poveikį visiems paramos gavėjams (vadovaujantis pardavimo pajamų rodiklio pokyčiu paramos poveikis buvo įvertintas tik juridiniams asmenims).

Tiesioginės įtakos kooperacijos ir kitų bendradarbiavimo formų skatinimui, prisidedant prie konkurencingumo skatinimo ar konkurencingumą didinančių sprendimų paieškos įvairiuose žemės ūkio sektoriuose, turėjo 5 priemonės (1.2 „Parama parodomiesiems projektams ir informavimo veiklai“, 16.1 „Parama EIP veiklos grupėms kurti ir jų veiklai vystyti“, 16.3 „Parama smulkių ūkio subjektų bendradarbiavimui“, 16.4 „Parama trumpoms tiekimo grandinėms ir vietos rinkoms skatinti vietos lygmeniu“ veiklos sritys ir M09 priemonė „Gamintojų grupių ir organizacijų įsisteigimas“). 16.3, 16.4 veiklos sritys ir M09 priemonė yra nukreiptos į bendradarbiavimo skatinimą per bendras investicijas, prisidedančias prie konkurencingumo didėjimo. 1.2 ir 16.1 veiklos sritimis įgyvendinami projektai, kuriais ieškoma inovatyvių sprendimų, galinčių prisidėti prie ūkių ir žemės ūkio bei maisto sektoriuje

veikiančių įmonių konkurencingumo didinimo. Vertinant pagal dalyvavimo mastą, priemonių, prisidedančių prie 3-ojo KPP prioriteto įgyvendinimo, indėlis siekiant paskatinti žemės ūkio subjektų kooperaciją ir bendradarbiavimą, yra ribotas. Į priemonių, kuriomis skatinamas bendradarbiavimas, veiklas įsitraukė 502 žemės ūkio ar su žemės ūkio veikla susiję subjektai, iš kurių 460 yra fiziniai asmenys (tai sudaro 0,3 % visų fizinių asmenų, turinčių žemės ūkio valdą), 34 – juridiniai asmenys (tai sudaro 3 % visų juridinių asmenų, turinčių žemės ūkio valdą), ir 8 mokslo įstaigos. Hipotezę „3-ojo prioriteto priemonės yra veiksmingos, skatinant žemės ūkio subjektų bendradarbiavimą“ galima patvirtinti tik iš dalies, nes nors priemonės paskatino bendradarbiavimą, tačiau, palyginus, nedideliu mastu.

Prie 3A TS tikslų, nors ir labiau netiesiogiai, tačiau prisideda ir horizontalios priemonės (M01 „Žinių perdavimas ir informavimo veikla“ ir M02 „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadinimo paslaugos“). Parodomųjų bandymų projektų (1.2 veiklos sritis) stebėsenos rezultatai rodo gana didelę parodomųjų projektų rezultatų sklaidą (užbaigtų 9 projektų seminaruose, lauko dienose ir konferencijose dalyvavo daugiau nei 3 tūkst. asmenų), tačiau paramos gavėjų ir žemės ūkio subjektų apklausos duomenys rodo, jog ūkiuose parodomųjų bandymų rezultatai naudojami mažesniu mastu. Pagrindinės priežastys yra tai, kad, pirma, ne visų parodomųjų bandymų sklaidos renginiuose dalyvaujančių ūkininkų atveju parodomųjų bandymų rezultatai yra tinkami atsižvelgiant į ūkyje vystomą veiklą. Antra, inovatyvių sprendimų diegimas reikalauja tiek finansinių, tiek žmogiškųjų išteklių, todėl rezultatai ūkiuose nėra naudojami dėl šių resursų trūkumo.

Ūkininkams taip pat yra teikiamos konsultacijos (M02), tačiau konsultacijų indėlis siekiant prioriteto tikslų itin menkas (konsultacijomis pasinaudojo tik 15 paramos gavėjų). Žemą priemonės įgyvendinimo lygį lėmė trys pagrindinės priežastys: 1) didelė dalis paramos gavėjų yra įmonės, kurios yra netinkamos kaip naudos gavėjai pagal M02 priemonę, nes neatitinka MVĮ reikalavimų; 2) konsultacijos taip pat teikiamos dėl KPP numatytų priemonių įgyvendinimo, tačiau įgyvendinant projektus pagal priemones yra finansuojamos bendrosios išlaidos, kurios apima konsultavimo paslaugas, dėl ko sumažėja atskirų konsultacijų poreikis; 3) vertinant iš 3A TS perspektyvos, ne visai tinkamas pats priemonės įgyvendinimo stebėsenos modelis. Priemonė prisideda prie visų KPP prioritetų horizontaliai, priemonės įgyvendinimo taisyklėse yra numatytos konsultavimo temos, tačiau pačios konsultavimo temos nėra aiškiai susietos su KPP prioritetais ar tikslinėmis sritimis. Atsižvelgiant į tai, dalis konsultacijų, ypač susijusių su ūkių konkurencingumo didinimu, ūkio valdysena, buhalterine apskaita yra susijusios ne tik su 3A TS, bet ir su 2A TS, todėl sudėtinga jas priskirti tik vienai iš šių sričių.

3.2 3B TIKSLINĖS SRITIES „ŪKIŲ RIZIKOS PREVENCIJOS IR VALDYMO RĖMIMAS“ PRIEMONIŲ VERTINIMAS

Vertinimo klausimai:

10.1.12. Ar, kaip ir koku mastu priemonės prisidėjo didinant rizikos valdymo priemonių naudojimą žemės ūkio sektoriuje?

10.1.13. Ar ir koku mastu investicijos į žemės ūkio prevencines priemones prisidėjo prie ūkių (įmonių) ekonominės veiklos rezultatų?

10.1.16. Kokios priežastys lemia, kad nesisteigia rizikos valdymo fondai?

Remiantis 2014–2020 m. KPP ir joje pateikta SSGG analize, 3B TS „Ūkių rizikos prevencijos ir valdymo rėmimas“ tikslas – padidinti žemės ūkio produkcijos gamintojų konkurencingumą, pagerinant ūkio rizikos prevenciją ir valdymą. Šiuo tikslu siekiama atliepti 4 žemės ūkio plėtros poreikius:

- 1) remti prisitaikymo prie klimato kaitos veiksmus, valdyti riziką, susijusią su gyvūnų ar augalų ligų ir kenkėjų antpuoliais;
- 2) sudaryti sąlygas gamintojams, konsultantams, mokslininkams bendradarbiauti keičiantis žiniomis, informacija ir gerąja praktika;

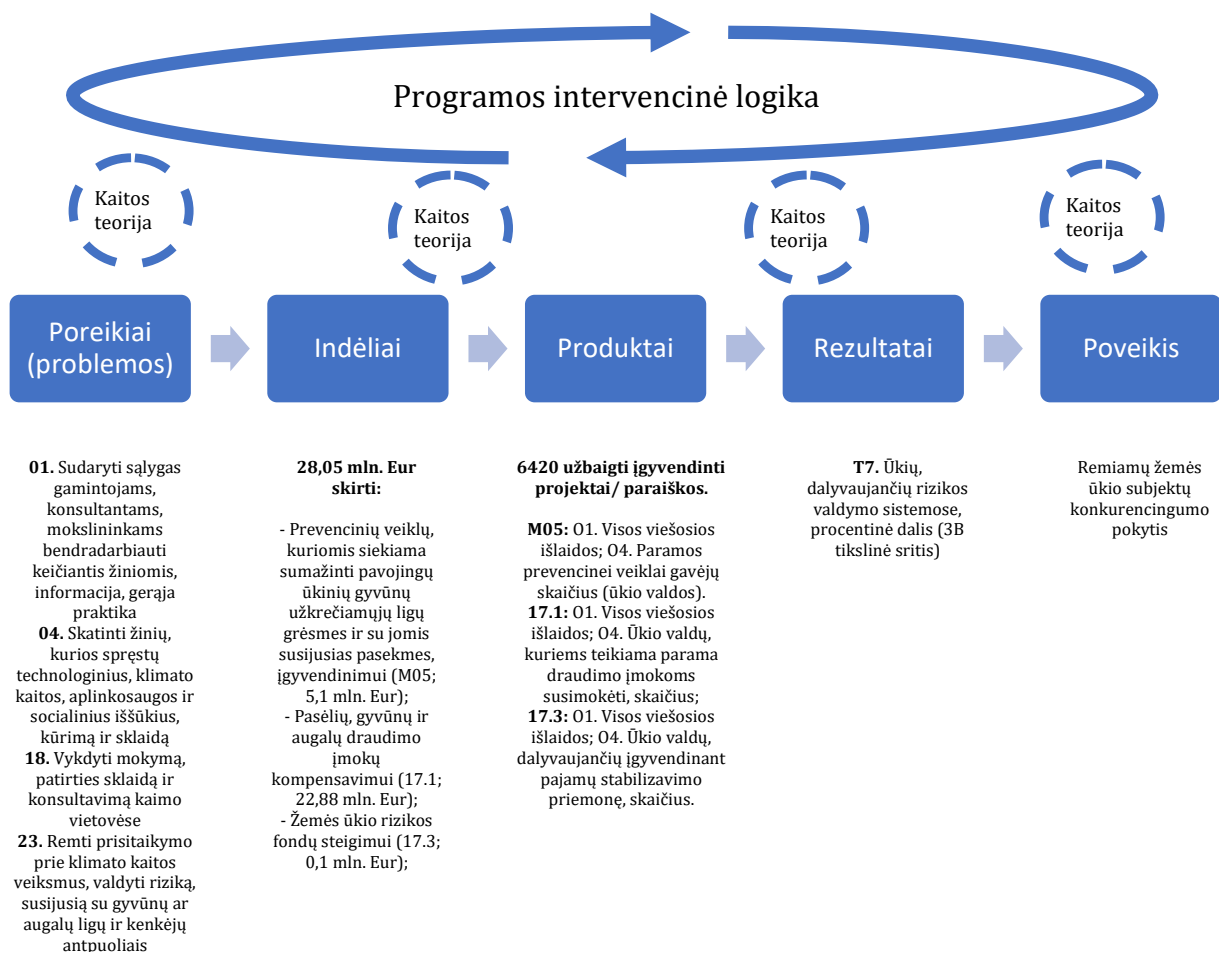
- 3) skatinti žinių, kurios spręstų technologinius, klimato kaitos, aplinkosaugos ir socialinius iššūkius, kūrimą ir sklaidą;
- 4) vykdyti mokymą, patirties sklaidą ir konsultavimą kaimo vietovėse.

Siekiant patenkinti poreikį remti prisitaikymo prie klimato kaitos veiksmus, valdyti riziką, susijusią su gyvūnų ar augalų ligų ir kenkėjų antpuoliais yra įgyvendinamos dvi priemonės:

- 1) M05 „Gaivalinių nelaimių ir katastrofinių įvykių paveikto žemės ūkio gamybos potencialo atkūrimas ir atitinkamos prevencinės veiklos vykdymas“, ir
- 2) M17 „Rizikos valdymas“.

M05 priemone siekiama padėti spręsti rizikos valdymo problemas – kompensuoti ūkiams dalį lėšų, investuotų į prevencines biologinės saugos priemones, siekiant sumažinti gyvuliams ypatingai pavojingų infekcinių susirgimų pasireišimo riziką. Įgyvendinant M17 priemonę tikimasi užtikrinti veiksmingą rizikos valdymą Lietuvos ūkininkams, susiduriantiems su padidėjusia ekonomine ir aplinkos rizika, kai jos negalima sumažinti rinkos sąlygomis. Įgyvendinant M17 priemonę (17.1 veiklos sritį) ūkininkams kompensuojamos pasėlių, gyvūnų ir augalų draudimo įmokos, o ištikus nepalankiems klimato reiškiniams, kurie paveikė augalus bei pasėlius, ar įvykus gyvūnų ligų protrūkiams sudarys palankesnes sąlygas ūkininkams atkurti sumažėjusį žemės ūkio potencialą. Taip pat šia priemone (17.3 veiklos sritis) siekiama padėti spręsti ūkininkavimo veiklos nutrūkimo rizikos dėl didelio gamintojų pajamų svyravimo problemas bei sumažinti nuostolius.

42 pav. 3B TS intervencinės logikos schema

Šaltinis: sudaryta ESTEP, remiantis KPP ir Helpdesk metodinėmis gairėmis

Vertinant pagal finansavimo mastą, daugiausiai lėšų suplanuota skirti veikloms, remiamoms pagal veiklos sritį 17.1 „Pasėlių, gyvūnų ir augalų draudimo įmokos“ – beveik 22,9 mln. Eur, o iki 2023 m. pabaigos išmokėtos paramos suma siekė beveik 22 mln. Eur (96 % suplanuoto finansavimo).

Igyvendinant M05 priemonę „Gaivalinių nelaimių ir katastrofinių įvykių paveikto žemės ūkio gamybos potencialo atkūrimas ir atitinkamos prevencinės veiklos vykdymas“ išmokėta 69 % suplanuoto finansavimo. Pagal 17.3 veiklos sritį „Pajamų stabilizavimo priemonė (žemės ūkio rizikos valdymo fondai)“ nebuvo sulaukta nei vienos paraiškos, o ūkininkų nesusidomėjimo šia veiklos sritimi priežastys detaliau išanalizuotos 3.2.1.1.3 poskyryje.

27 lentelė. 3B TS skirta ir išmokėta paramos suma 2014–2023 m.

Priemonė/ veiklos sritis	Suplanuotas finansavimas, Eur	Patvirtintas finansavimas, Eur	Išmokėta paramos suma (įskaitant ir įgyvendinamus projektus), Eur	Išmokėtos paramos dalis nuo suplanuoto finansavimo
M05 „Gaivalinių nelaimių ir katastrofinių įvykių paveikto žemės ūkio gamybos potencialo atkūrimas ir atitinkamos prevencinės veiklos vykdymas“	5 065 385	4 982 463	3 518 496	69%
17.1 „Pasėlių, gyvūnų ir augalų draudimo įmokos“	22 884 332	22 473 633	21 957 882	96%
17.3 „Pajamų stabilizavimo priemonė (žemės ūkio rizikos valdymo fondai)“	100 000	-	-	0%

Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal NMA pateiktus duomenis

Pagal 3B TS produkto rodiklių pasiekimo mastą, sėkmingiau yra įgyvendinama 17.1 veiklos sritis. Šios veiklos srities produkto rodiklis O4 jau yra pasiektas ir viršytas. M05 priemonės atveju rodiklio O4 pasiekimo lygis (88 %), O1 rodiklio pasiekimo lygis (69 %). Įvertinus tai, kad priemonei patvirtintos paramos suma siekia 98 % suplanuoto finansavimo, o 2024 m. paraiškos pagal priemonę nebuvo renkamos, tikėtina, kad O4 produkto rodiklis nebus pasiektas pilna apimtimi.

28 lentelė. 3B TS priemonių produkto rodiklių pasiekimas 2014–2023 m.

Priemonė	Veiklos sritis	Produkto rodiklis	Siektina reikšmė	Pasiekta reikšmė 2014–2023 m. (įskaitant ir įgyvendinamus projektus)	Pasiekimo lygis
M05 „Gaivalinių nelaimių ir katastrofinių įvykių paveikto žemės ūkio gamybos potencialo atkūrimas ir atitinkamos prevencinės veiklos vykdymas“		O1. Visos viešosios išlaidos (EUR) (5.1–5.2 punktai)	5 065 385	3 518 496	69%
		O1. Bendros viešosios išlaidos (EUR) (5.1 punktas)	5 065 385	3 518 496	69%
		O4. Paramos prevencinei veiklai gavėjų skaičius (5.1 punktas). Ūkio valdos	72	63	88%
M17 „Rizikos valdymas“	17.1	O1. Visos viešosios išlaidos (EUR) (17.1 punktas)	22 884 332	21 957 882	96%
		O4. Ūkio valdų, kuriems teikiama parama draudimo įmokoms susimokėti, skaičius (17.1 punktas)	1 450	2 138	147%

Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal NMA pateiktus duomenis

Siekiant užtikrinti ūkių rizikos prevenciją ir valdymą (3B TS), numatytas tikslo rodiklis T7 „Ūkių, dalyvaujančių rizikos valdymo sistemose, procentinė dalis“, kuris yra susietas su priemone M17 „Rizikos valdymas“ produkto rodikliu O4 „Ūkio valdų, kurioms teikiama parama draudimo įmokoms susimokėti, skaičius“. Iki 2023 m. pabaigos paramą draudimo įmokoms gavo 2 138 ūkio valdos, o bendras valdų skaičius, remiantis Programa pateikta su kontekstu susijusio rodiklio reikšme, siekė 199 910. Vadinas, iki 2023 m. pabaigos tikslo rodiklis siekė 1,07 %, ir nors tai rodo, kad antrus metus

iš eilės buvo pasiektas ir viršytas 2025 m. nustatytas tikslas (2022 m. buvo pasiekta 126 % tikslo, o 2023 m. 147 % tikslo), tačiau vertinant sektoriaus mastu toks dalyvavimo rizikos valdymo priemonėse yra nepakankamas, siekiant stiprinti žemės ūkio sektoriaus atsparumą.

Atkreiptinas dėmesys, kad rezultato rodiklis T7 matuoja tik unikalių ūkio valdų, gavusių kompensacijas draudimo įmokoms, skaičių. Šis rodiklis neatskleidžia paramos poveikio žemės ūkio rizikų valdymui ir yra susietas tik su viena priemone, todėl papildomai įvertinti kiti papildomi rodikliai, tokie kaip: ūkinių gyvūnų skaičius, kuriems taikomos rizikos valdymo priemonės, apdraustų ūkinių gyvūnų skaičius, apdraustų pasėlių plotas.

3.2.1.1.1 Investicijos į biologinės saugos priemones

Dėl pasireiškiančių gyvūnų ligų protrūkių ūkininkai susiduria ne tik su padidėjusia aplinkos rizika, bet ir su dažnai patiriamais ekonominiais nuostoliais. Palyginti su kitais sektoriais, užkrečiamųjų gyvūnų ligų protrūkiai labai kenkia žemės ūkio sektoriaus gamybos potencialui, todėl veiksmingas rizikos valdymas yra labai svarbus žemės ūkio veiklą vykdančioms subjektams. Įgyvendinant M05 priemonę „Gaivalinių nelaimių ir katastrofinių įvykių paveikto žemės ūkio gamybos potencialo atkūrimas ir atitinkamos prevencinės veiklos vykdymas“ siekiama padėti spręsti rizikos valdymo problemas – kompensuoti ūkiams dalį lėšų, investuotų į prevencines biologinės saugos priemones, siekiant sumažinti gyvuliams ypatingai pavojingų infekcinių susirgimų pasireiškimo riziką. Parama pagal šią priemonę teikiama aptvarų (tvoros, vartai, praėjimo punktai, praėjimo kontrolės sistemos) įsigijimui bei įrengimui, gyvulių pakrovimo rampų ar aikštelių įrengimui, žmonių ir gyvulių uždarų praėjimo takų tarp pastatų įrengimui; dezinfekcinių purkštuvų; plovimo – dezinfekavimo įrenginių asmenims ir (ar) transporto priemonėms; pašarų terminio apdoravimo įrangos; plovimo, valymo, dezinfekcijos įrangos; konteinerių ir patalpų, skirtų laikyti gaišenoms įrengimui; nuo graužikų, vabzdžių ir kitų kenkėjų apsaugančios įrangos; asmenų buitinių persirengimo ir prausimos patalpų įrengimo ir įrangos įsigijimo išlaidoms; rūbų ir batų plovimo ir džiovavimo įrangos; fermų darbuotojų maitinimo patalpų ir įrangos įsigijimo išlaidoms kompensuoti.

M05 priemonė įgyvendinama pakankamai sėkmingai: finansuoti 145 projektai, kuriems skirta beveik 5 mln. Eur (98 % veiklos sričiai skirtos paramos), o išmokėta 3,5 mln. Eur. 105 projektai yra užbaigti, jiems išmokėta kiek daugiau nei 3,1 mln. Eur.

145 projektus įgyvendina 63 unikalūs pareiškėjai, nemaža dalis jų įgyvendina daugiau nei 1 projektą, o kai kurie net 8-12. Dauguma projektų (91 %) įgyvendinami kiaulininkystės ir paukštininkystės sektoriuose. Dauguma pareiškėjų (41 iš 63) yra juridiniai asmenys. 29 unikalūs pareiškėjai veiklą vykdo paukštininkystės sektoriuje ir jie sudaro 8 % (29 iš 349) visų žemės ūkio valdų, veiklą vykdančių šiame sektoriuje. 22 unikalūs pareiškėjai veiklą vykdo kiaulininkystės sektoriuje ir jie sudaro 18 % (22 iš 122) visų žemės ūkio valdų, veiklą vykdančių šiame sektoriuje.

Įvertinti priemonės veiklą ūkių/ įmonių konkurencingumo didėjimui ir ekonominės veiklos rezultatų gerėjimui galima pagal projektų veiklos priežiūros rodiklį „Vidutinis metinis ūkinių gyvūnų skaičius išreikštas sutartiniais gyvuliais“. Investicijos į biologinės saugos priemones padeda ūkiams ir žemės ūkio įmonėms tapti konkurencingesnėms, nes jos leidžia užtikrinti sveikus gyvulius, mažina ligų riziką, stiprina produktų kokybę ir didina pasitikėjimą. Jei paramą gavusiuose ūkiuose ar įmonėse auga ūkinių gyvūnų skaičius, tuomet galima teigti, kad šie ūkiai gali pasiekti aukštesnes gamybos apimtis ir būti konkurencingesni tiek vietos, tiek užsienio rinkose. Atsižvelgiant į tai, kad dauguma projektų įgyvendinami paukštininkystės ir kiaulininkystės sektoriuose toliau detalčiau analizuojami būtent šie du sektoriai.

Paukštininkystės sektoriuje iškart po projekto užbaigimo, 70 % projektų atveju buvo pasiektas ir viršytas suplanuotas vidutinis metinis paukščių skaičius, dar 28 % projektų atveju pasiekta daugiau nei 50 % reikšmės. Tai indikuoja, kad projektai buvo įgyvendinti sėkmingai. Visgi, atkreiptinas dėmesys, kad projektų įgyvendinimo kontrolės metais, dalis projektų, kurių suplanuota rodiklio reikšmė buvo pasiekta ir viršyta, mažėja. Tačiau būtina įvertinti ir tai, kad vidutinis metinis gyvulių skaičius gali kisti

ne tik dėl vykdomų ūkio rizikos valdymo veiksnių, bet ir dėl tam tikrų rinkos svyravimų bei kitų išorinių ekonominių veiksnių.

29 lentelė. M05 priemonės projektams, įgyvendintiems paukštininkystės sektoriuje, taikomo rodiklio „Vidutinis metinis ūkinių gyvūnų skaičius išreikštas sutartiniais gyvuliais“ pasiekimas

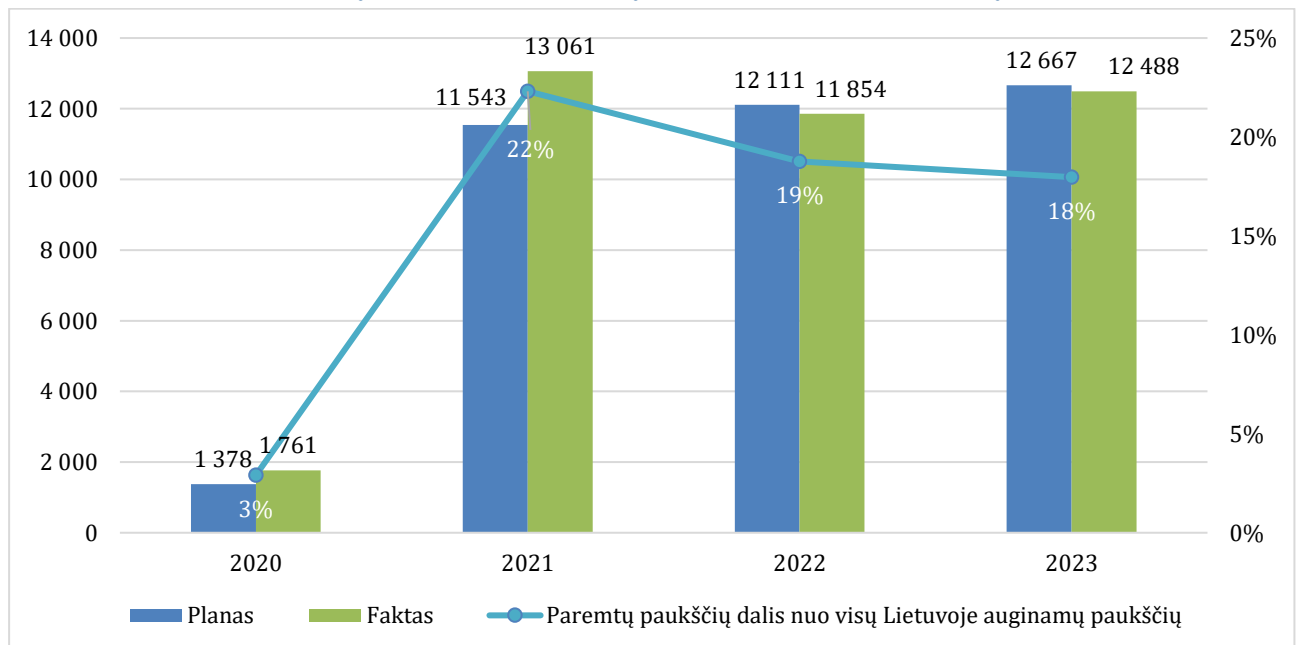
Vidutinis metinis ūkinių gyvūnų skaičius išreikštas sutartiniais gyvuliais paukštininkystės sektoriuje	Užbaigus projektą		1 metai po užbaigimo		2 metai po užbaigimo		3 metai po užbaigimo	
	Projektų sk.	Projektų dalis, %	Projektų sk.	Projektų dalis, %	Projektų sk.	Projektų dalis, %	Projektų sk.	Projektų dalis, %
Suplanuota siektina reikšmė	67	100%	48	100%	25	100%	11	100%
Pasiekta ir viršyta reikšmė	47	70%	32	67%	13	52%	5	45%
Pasiekta daugiau nei 50% siektinos reikšmės	19	28%	13	27%	3	12%	4	36%
Pasiekta iki 50% siektinos reikšmės	0	0%	1	2%	1	4%	0	0%
Nėra duomenų*	1	1%	2	4%	8	32%	2	18%

Pastaba: * nėra duomenų, reiškia, kad teikiant galutinę, ar metinę projekto įgyvendinimo atskaitą metinė rodiklio reikšmė nebuvo žinoma

Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal NMA pateiktus duomenis

Teigiamą paramos poveikį konkurencingumui patvirtina tai, kad ūkiuose ir įmonėse, gavusiose paramą pagal M05 priemonę, auginamų paukščių skaičiaus dalis nuo visų Lietuvoje auginamų paukščių nuolat augo. 2020 m. ji sudarė 3%, o 2023 m. – 18%.

43 pav. Vidutinis paukščių skaičius ūkiuose ir įmonėse, gavusiose paramą

Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal VDA ir NMA pateiktus duomenis

Kiaulininkystės sektoriuje iškart po projekto užbaigimo, 57 % projektų atveju buvo pasiekta ir viršytas suplanuotas vidutinis kiaulių skaičius, dar 30 % projektų atveju pasiekta daugiau nei 50 % reikšmės. Tai indikuoja, kad projektai buvo įgyvendinti sėkmingai. Projektų įgyvendinimo kontrolės metais, dalis projektų, kurių suplanuota rodiklio reikšmė buvo pasiekta ir viršyta, šiek tiek didėja.

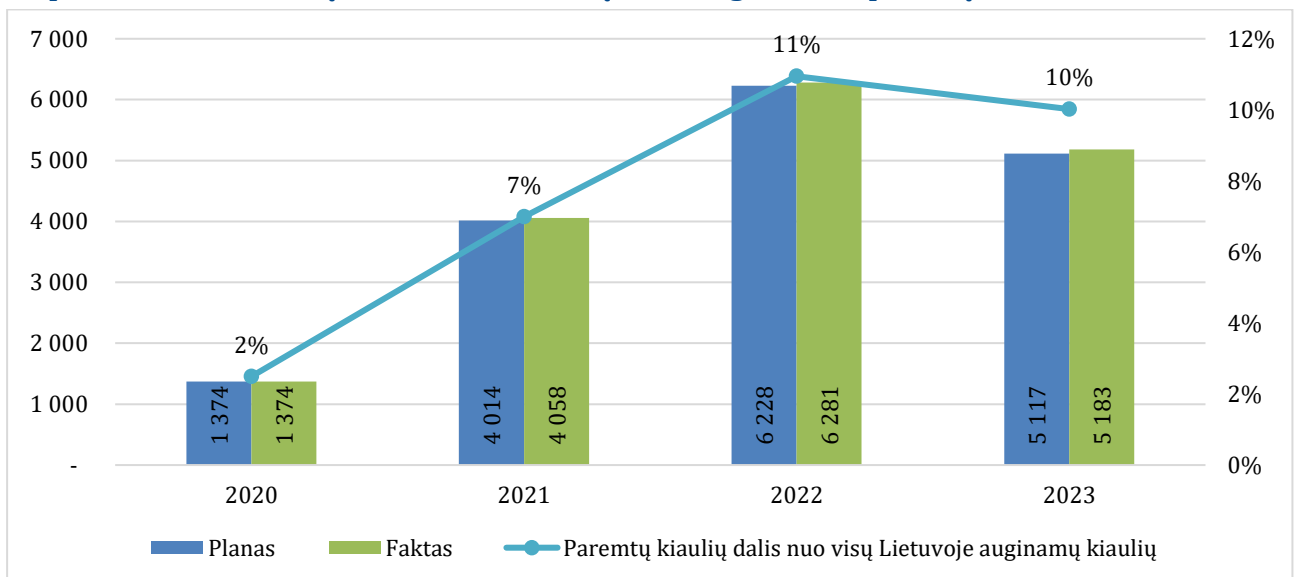
30 lentelė. M05 priemonės projektams, įgyvendintiems kiaulininkystės sektoriuje, taikomo rodiklio „Vidutinis metinis ūkinių gyvūnų skaičius išreikštas sutartiniais gyvuliais“ pasiekimas

Vidutinis metinis ūkinių gyvūnų skaičius išreikštas sutartiniais gyvuliais kiaulininkystės sektoriuje	Užbaigus projektą		1 metai po užbaigimo		2 metai po užbaigimo	
	Projektų sk.	Projektų dalis, %	Projektų sk.	Projektų dalis, %	Projektų sk.	Projektų dalis, %
Suplanuota siektina reikšmė	30	100%	21	100%	12	100%
Pasiekta ir viršyta reikšmė	17	57%	14	67%	7	58%
Pasiekta daugiau nei 50% siektinos reikšmės	9	30%	6	29%	4	33%
Pasiekta iki 50% siektinos reikšmės	1	3%	0	0%	1	8%
Nėra duomenų*	3	10%	1	5%	0	0%

Pastaba: * nėra duomenų, reiškia, kad teikiant galutinę, ar metinę projekto įgyvendinimo atskaitą metinė rodiklio reikšmė nebuvo žinoma

Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal NMA pateiktus duomenis

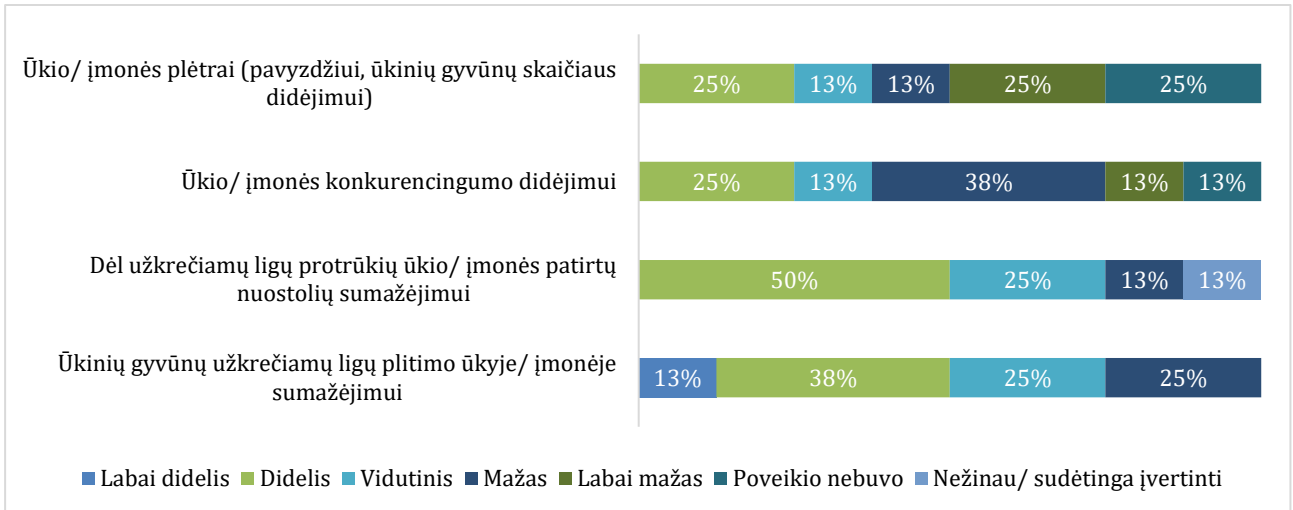
Ūkiuose ir įmonėse, gavusiose paramą pagal M05 priemonę, auginamų kiaulių skaičiaus dalis nuo visų Lietuvoje auginamų kiaulių taip pat nuolat augo. 2020 m. ji sudarė 2%, o 2023 m. – 10%.

44 pav. Vidutinis kiaulių skaičius ūkiuose ir įmonėse, gavusiose paramą

Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal VDA ir NMA pateiktus duomenis

ESTEP atliktos M05 paramos gavėjų apklausos duomenimis, didžiausią paramos poveikį paramos gavėjai mato ūkinių gyvūnų užkrečiamų ligų plitimo įmonėje sumažėjimui ir dėl užkrečiamų ligų protrūkių įmonės patirtų nuostolių sumažėjimui (paramos poveikį dideliu šiemis aspektams įvardijo 75 % apklausoje dalyvavusių paramos gavėjų juridinių asmenų). 38 % įmonių, dalyvavusių apklausoje, paramos poveikį konkurencingumo didėjimui laiko dideliu, tačiau tokia pati dalis (38 %) laiko mažu. Tikėtina, kad tokį vertinimą lėmė tai, kad investicijų į prevencines biologinės saugos priemones poveikis konkurencingumui nėra tiesioginis. Tokios investicijos nepaskatina pardavimo pajamų, ar pelno augimo, tačiau prevenciškai apsaugo nuo galimų ūkio ar įmonės nuostolių ir užkerta kelią užkrečiamųjų gyvūnų ligų protrūkiams.

45 pav. M05 priemonės paramos gavėjų vertinimas dėl gautos paramos poveikio

Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal M05 priemonės paramos gavėjų apklausos rezultatus

Apibendrinant, galima daryti išvadą, kad ši KPP M05 priemonė „Gaivalinių nelaimių ir katastrofinių įvykių paveikto žemės ūkio gamybos potencialo atkūrimas ir atitinkamos prevencinės veiklos vykdymas“ įgyvendinta sėkmingai, parama turėjo teigiamą poveikį ūkių konkurencingumo padidėjimui. Nors priemonei skirtas finansavimas buvo sumažintas ir priemonė nesulaukė planuotos paklausos iš potencialių pareiškėjų tarpo, tačiau finansuoti projektai įgyvendinti sėkmingai, numatyti veiklos priežiūros rodikliai, matuojantys vidutinį metinį ūkinių gyvūnų skaičių, daugumos projektų atveju pasiekti ir viršyti. Paramą biologinės saugos priemonių diegimui gavę ūkiai ir įmonės reikšmingai padidino savo rinkos dalį, matuojamą pagal auginamų naminių gyvulių (konkrečiai paukščių ir kiaulių) dalį. Patys paramos gavėjai gautą paramą vertina teigiamai ir daugumą jų mato didelį poveikį ūkinių gyvūnų užkrečiamų ligų plitimo įmonėje sumažėjimui ir dėl užkrečiamų ligų protrūkių įmonės patirtų nuostolių sumažėjimui.

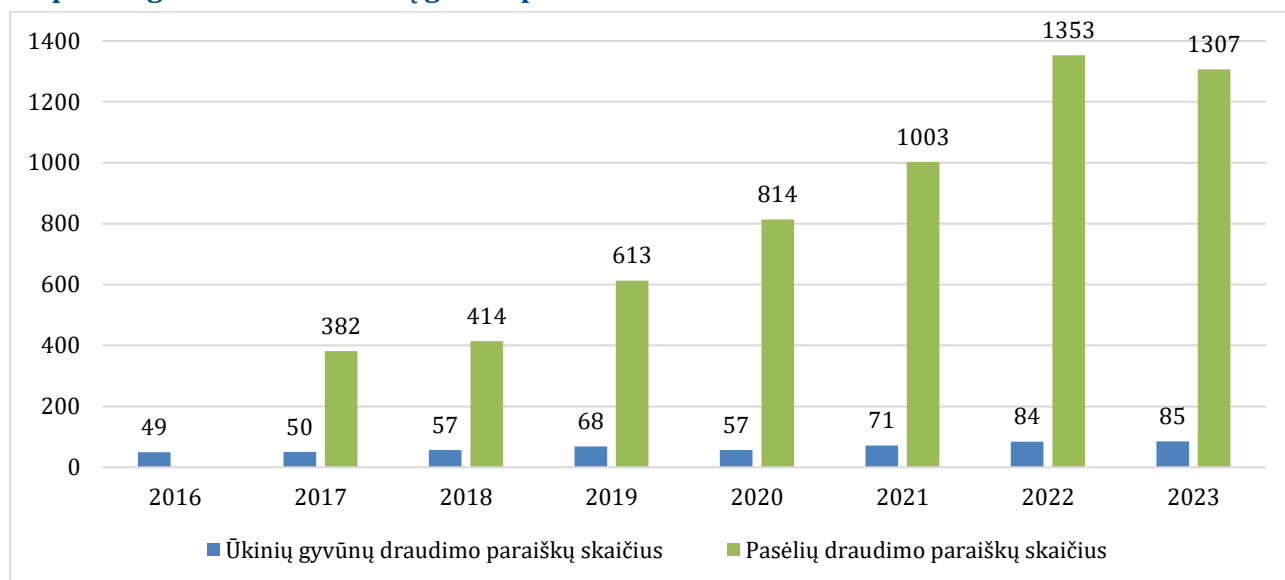
3.2.1.1.2 Pasėlių ir ūkinių gyvūnų draudimo įmokų kompensavimas

Dar viena svarbi rizikos valdymo priemonė yra pasėlių ir ūkinių gyvūnų draudimas. Įgyvendinant 17.1 veiklos sritį „Pasėlių, gyvūnų ir augalų draudimo įmokos“ yra kompensuojama dalis (70 %) draudimo įmokų. Atsižvelgiant į tai, kad įvykus stichinei sausrui paprastai nukenčia visi augalai, dėl speigo dažniausiai prarandama daugiau kaip 20 % produkcijos, o dėl kitų rizikų nuostoliai būna mažesni, įgyvendinant veiklos sritį kompensuojamos draudimo nuo sausros ir iššalimo rizikos. Gyvūnų draudimo atveju pagal šią priemonę kompensuojama dalis draudimo įmokų, kai gyvūnai draudžiami nuo gyvūnų užkrečiamų ligų, nurodytų Pasaulinės gyvūnų sveikatos organizacijos nustatytame gyvūnų ligų sąrašė arba 2014 m. gegužės 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (EB) Nr. 652/2014 prieduose. Įgyvendinant šią veiklos sritį, žemės ūkio sektoriuje veikiančius subjektus siekiama paskatinti drausti savo produkciją nuo nepalankių klimato reiškinių, gyvūnų ligų sukeltų padarinių ir taip valdyti vykdomos ūkinės veiklos riziką. Veiklos sritis padeda išlaikyti ūkio perspektyvumą ir konkurencingumą ilgesnį laiką, o pasireiškus nepalankiems klimato reiškiniams, kurie paveikė augalus bei pasėlius, ar įvykus gyvūnų ligų protrūkiams, sudaro palankesnes sąlygas ūkininkams atkurti sumažėjusį žemės ūkio potencialą.

17.1 veiklos sritis įgyvendinama sėkmingai. Programos įgyvendinimo pradžioje šiai veiklos sričiai buvo suplanuota skirti beveik 17,5 mln. Eur, tačiau vėliau planuojamos skirti paramos suma buvo padidinta iki beveik 22,9 mln. Eur (5,4 mln. Eur). Iki 2023 m. pabaigos pagal veiklos sritį išmokėtos paramos suma siekė beveik 22 mln. Eur (96 %) skirto finansavimo, o draudimo įmokos buvo kompensuotos pagal 6 397 paraiškas, iš kurių didžiąją dalį (92 %) sudarė paraiškos, kuriomis prašoma kompensuoti pasėlių draudimo išlaidas. Kaip matyti iš pateikto grafiko, tiek ūkinių gyvūnų, tiek pasėlių draudimo įmokų kompensavimo paraiškų skaičius kasmet nuosekliai augo. 2023 m. buvo pateiktos 85 paraiškos dėl ūkinių gyvūnų draudimo įmokų kompensavimo, o tai yra 1,7 karto daugiau nei 2016 m. Taip pat buvo

pateiktos 1 307 paraiškos dėl pasėlių draudimo kompensavimo, o tai yra 3,4 karto daugiau nei 2017 m. Pastebėtina, kad 2023 m. lyginant su 2022 m., paraiškų, kuriomis prašoma finansuoti pasėlių draudimo įmokas, skaičius sumažėjo (46 paraiškomis), tačiau atkreiptinas dėmesys, kad 2023 m. buvo organizuojami du kvietimai teikti paraiškas dėl pasėlių draudimo įmokų kompensavimo, iš kurių antrasis kvietimas, vykęs nuo 2023 m. rugsėjo 1 d. iki 2023 m. gruodžio 29 d., buvo organizuotas pagal Strateginio plano priemonę „Pasėlių, augalų ir gyvūnų draudimas“. Pagal Strateginio plano priemonę 2023 m. patvirtintų paraiškų skaičius siekė 619, todėl bendras (KPP ir Strateginio plano) paraiškų skaičius rodo, kad ir toliau sėkmingai auga pasėlius draudžiančių ūkininkų skaičius.

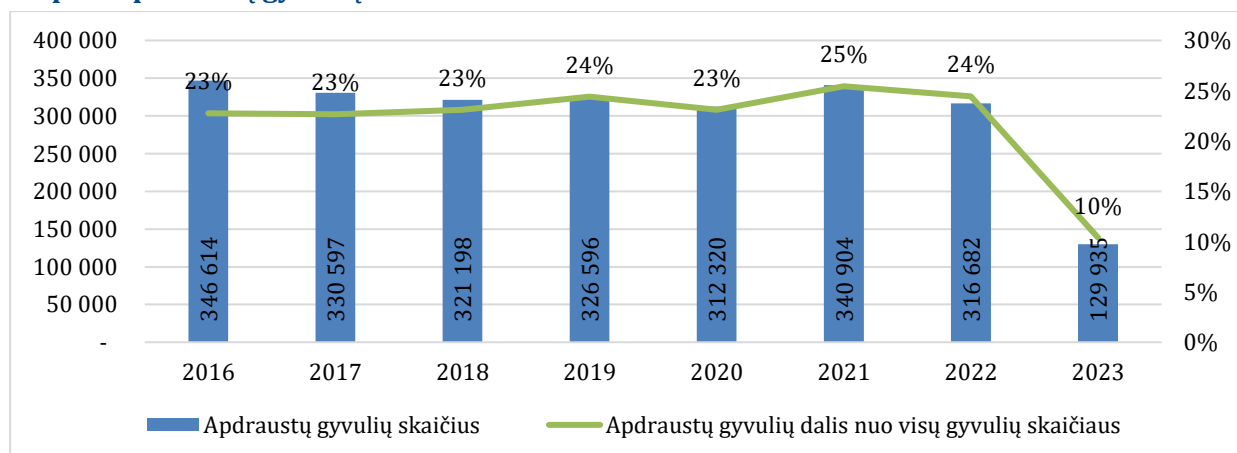
46 pav. Pagal 17.1 veiklos sritį gautos paraiškos 2016–2023 m.

Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal NMA pateiktus duomenis

Apdraustų gyvulių (galvijų, kiaulių, avių) skaičius nuolat svyruoja, tačiau apdraustų gyvulių dalis nuo viso gyvulių skaičiaus Lietuvoje, 2016–2022 m. vidutiniškai sudarė beveik ketvirtadalį (24%). Nors 2023 m. apdraustų gyvulių skaičius sumažėjo, tačiau, neturint 2024 m. duomenų, sudėtinga spręsti, ar sumažėjimas yra tik laikinas, kurį galėjo lemti tam tikri laikini rinkos svyravimai, ar apskritai pradėjo mažėti draudžiamų gyvulių skaičius, kurį galėjo lemti bendras mažėjantis ūkininkų ir auginamų ūkinių gyvulių skaičius,³⁰ nes 2023 m. gautų paraiškų skaičius ūkinių gyvūnų draudimo įmokų kompensacijai gauti iš esmės nepakito.

47 pav. Apdraustų gyvulių skaičius 2016–2023 m.

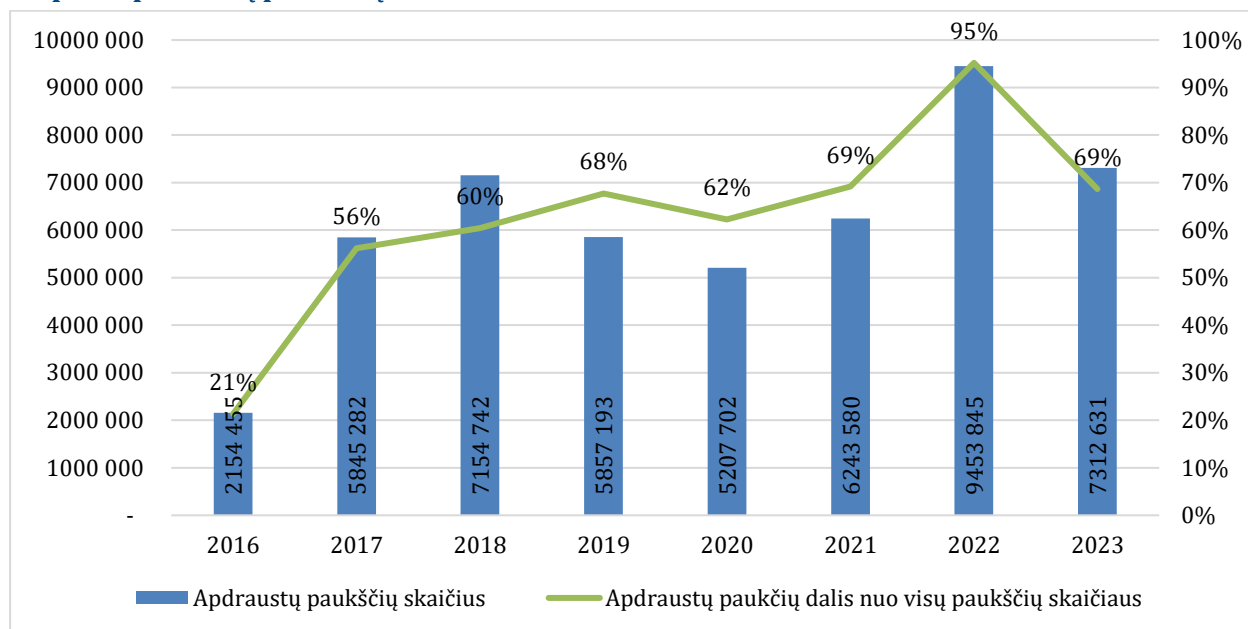

³⁰ ŽŪDC duomenimis, per 2023 m. antrą pusmetį Lietuvoje sumažėjo 30 236 galvijais (4,6%) ir 12 200 pieninių veislių karvėmis (5,4 proc.); per tą patį laikotarpį sumažėjo 257 avių laikytojai, todėl avių skaičius sumažėjo 19 878 avimis (13,4%): <https://zudc.lt/wp-content/uploads/2024/05/Faktai-ir-skaiciai-internetui-2024-m.-Nr.-1-33.pdf>

Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal NMA pateiktus duomenis

Apdraustų paukščių skaičius taip pat kasmet svyruoja, tačiau apdraudžiamų paukščių dalis nuo visų Lietuvoje auginamų paukščių yra ženkliai didesnė, lyginant su apdraustų gyvulių dalimi. 2021–2022 m. stebimas apdraustų paukščių dalies didėjimas. Nuo 2018 m. draudžiama daugiau nei 60% visų Lietuvoje auginamų paukščių, o 2022 m. šis skaičius buvo išaugęs iki 95%.

48 pav. Apdraustų paukščių skaičius 2016–2023 m.

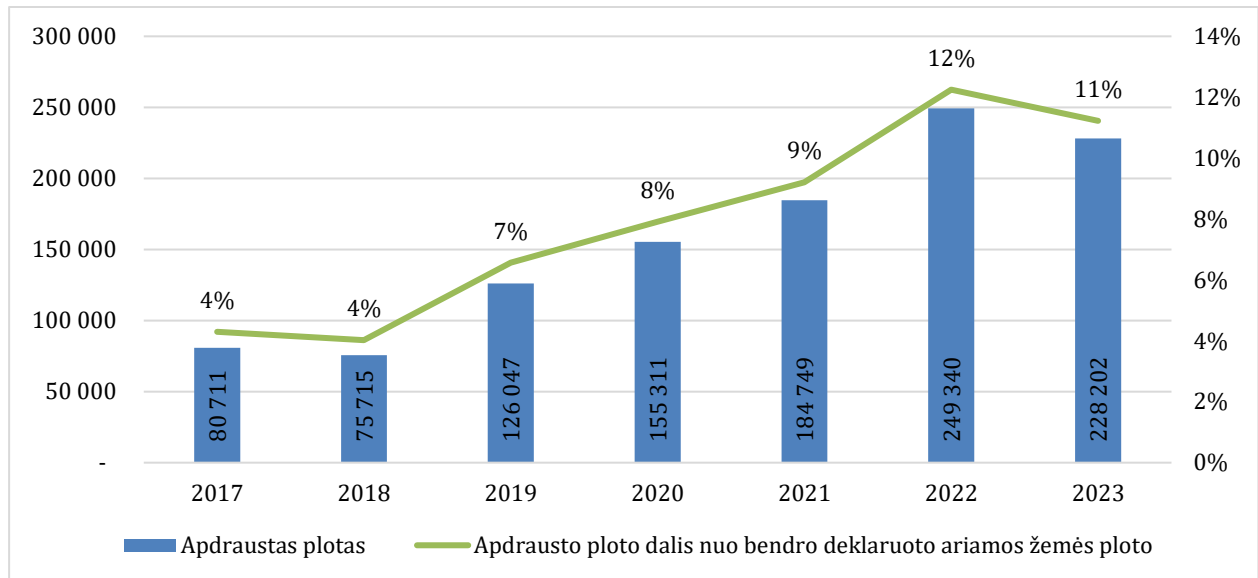

Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal NMA pateiktus duomenis

Priešingai nei apdraustų ūkinių gyvūnų skaičius, apdraustų pasėlių plotas iki 2022 m. nuosekliai augo ir sudarė vis didesnę dalį bendro deklaruoto ariamos žemės ploto – 2017–2018 m. apdraustų pasėlių dalis sudarė 4%, o 2022 m. sudarė 12% viso deklaruoto ariamos žemės ploto. 2023 m. apdraustų pasėlių ploto, pasinaudojant KPP parama, dalis sumažėjo iki 11%, tačiau sumažėjimą lėmė tai, kad nuo 2023 m. pradėta įgyvendinti Strateginio plano priemonė „Pasėlių, augalų ir gyvūnų draudimas“, pagal kurią daliai ūkininkų kompensuotos pasėlių draudimo įmokos (maždaug trečdalis visų pasėlių draudimo įmokų kompensavimo paraiškų 2023 m. buvo pateikta pagal Strateginio plano priemonę). Tai rodo, kad dėl paramos auga ūkininkų supratingumas apie draudimo naudą ir noras sumažinti kylančias rizikas.

Įvertinti draudžiamų pasėlių mastą, kurie gavo KPP kompensaciją draudimo įmokoms, Lietuvos mastu gana sudėtinga, nes draudimo įmonių duomenys apie apdraustų pasėlių plotus nėra skelbiami. Visgi, savidraudos fondo „Vereinigite Hagelversicherung filialo VH Lietuva“ pavišintais duomenimis, 2023 m. iš viso buvo apdrausta apie 450 tūkst. ha pasėlių³¹ (22 % viso 2023 m. deklaruoto pasėlių ploto). Kadangi šis savidraudos fondas apdraudžia apie 96 % pasėlių visoje Lietuvoje, galima daryti prielaidą, kad KPP kompensacijos draudimo įmokoms gaunamos pusei iš viso Lietuvoje draudžiamų pasėlių ploto. Pastebėtina, kad nors Lietuvoje pasėlių draudimo mastas kasmet auga, tačiau vis dar atsiliekama nuo kitų ES šalių, pavyzdžiui, Vokietijoje pasėlius draudžia 75 %, Austrijoje – daugiau nei 80 %, Prancūzijoje – apie 70 % žemdirbių.

³¹ <https://www.valstietis.lt/ukininku-zinios/ukininkams-jau-pradedamaskirti-parama-uz-paseliu-draudima/129558>

49 pav. KPP parama pasinaudojant apdraustų pasėlių plotas 2017–2023 m.

Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal NMA pateiktus duomenis

Vertinant pagal pasėlių rūšį, dažniausiai draudžiami žieminiai kviečiai (jie sudaro 60 % pagal 17.1 veiklos sritį apdrausto pasėlių ploto) ir žieminiai rapsai (33 %).

31 lentelė. Apdraustų pasėlių plotas pagal pasėlių rūšį 2017–2023 m.

2017-2023 m.	Paraiškų skaičius	Paraiškų dalis nuo visų pasėlių draudimo kompensavimo paraiškų įmokų	Apdraustas plotas	Apdrausto ploto dalis nuo viso apdrausto ploto
Avižos	29	0,5%	1 131	0,1%
Baltosios garstyčios	2	0,0%	10	0,0%
Grikliai	31	0,5%	1 136	0,1%
Hibridiniai rugiai	1	0,0%	88	0,0%
Kukurūzai	13	0,2%	515	0,0%
Pupos, pupuolės, pupelės	22	0,4%	937	0,1%
Rapsukai	8	0,1%	595	0,1%
Vasariniai kviečiai	85	1,4%	1 969	0,2%
Vasariniai kvietrugiai	11	0,2%	230	0,0%
Vasariniai miežiai	68	1,2%	4 342	0,4%
Vasariniai rapsai	10	0,2%	325	0,0%
Vasariniai rugiai	1	0,0%	5	0,0%
Žieminiai kviečiai	4897	83,2%	661 489	60,1%
Žieminiai kviečiai „Spelta“	29	0,5%	694	0,1%
Žieminiai kvietrugiai	793	13,5%	28 217	2,6%
Žieminiai miežiai	837	14,2%	26 731	2,4%
Žieminiai rapsai	4846	82,3%	365 594	33,2%
Žieminiai rugiai	153	2,6%	5 639	0,5%
Žirniai	12	0,2%	429	0,0%

Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal NMA pateiktus duomenis

Apibendrinant galima pastebėti, kad 17.1 veiklos sritis yra įgyvendinama sėkmingai, paraiškas dėl ūkinių gyvūnų ir pasėlių draudimo kompensacijų gavimo teikia vis daugiau pareiškėjų, o draudžiamas pasėlių plotas nuolat auga. Nors ir su svyravimais, tačiau didėja ir draudžiamų ūkinių gyvūnų skaičius –

draudžiamų gyvulių skaičius siekia apie ketvirtadalį visų gyvulių skaičiaus, o draudžiamų paukščių skaičius siekia apie du trečdalius. KPP paramos lėšomis augantis draudžiamų pasėlių ir gyvulių skaičius reiškia, kad dėka paramos žemės ūkio sektorius tampa tvaresnis ir mažiau pažeidžiamas, kai susiduriama su neigiamais veiksniais (pvz., sausra, iššalimu, ligomis). Be to, draudimo sistemų stiprinimas prisideda prie ūkininkų pasitikėjimo ir finansinio stabilumo, todėl jie gali planuoti ilgalaikę plėtrą ir investicijas bei skirti daugiau lėšų plėtrai ir modernizavimui, taip užtikrindami sektoriaus augimą ir konkurencingumą ateityje.

3.2.1.1.3 Žemės ūkio rizikos valdymo fondų steigimas

17.3 veiklos sritis „Pajamų stabilizavimo priemonė (žemės ūkio rizikos valdymo fondai)“ yra skirta visų sektorių ūkiams pagal kurią finansiniai įnašai įnešami į žemės ūkio rizikos valdymo fondą, iš kurio skiriamos kompensacijos ūkininkams dėl didelio jų pajamų sumažėjimo. Įgyvendinant KPP buvo suplanuota įgyvendinti ne daugiau kaip du bandomuosius rizikos valdymo projektus, kurių pagrindu sukaupta patirtis būtų tęsiama Lietuvos žemės ūkio ir kaimo plėtros 2023–2027 m. strateginio plano įgyvendinimo laikotarpiu. Paramą numatyta teikti pagal nustatytą nacionalinę tvarką akredituotiems (pripažintiems) Žemės ūkio rizikos valdymo fondams, finansuojant administracines tarpusavio pagalbos fondo įkūrimo išlaidas, paskirstytas ne daugiau kaip trejų metų laikotarpiu proporcingo mažėjimo tvarka, fondo pradiniam pasirašytajam (įstatiniam) kapitalui finansuoti bei sumoms, kurios išmokamos rizikos valdymo fondui priklausantiems ūkininkams kaip finansinės kompensacijos, finansuoti. Numatyta, kad kompensacija dėl didelio pajamų sumažėjimo žemės ūkio rizikos valdymo fondui priklausančiam ūkininkui iš valstybės biudžeto lėšų, ES fondų lėšų skiriama tik pagrįstais atvejais, kai pajamų sumažėjimas viršija 20% to ūkininko vidutinių metinių praėjusių trejų metų laikotarpio pajamų arba praėjusių penkerių metų laikotarpio vidutinių trejų metų pajamų, neįskaitant per tuos penkerius metus gautų didžiausių ir mažiausių pajamų sumų.

17.3 veiklos sritis į KPP buvo įtraukta 2022 m., tačiau vertinimu laikotarpiu (iki 2023 m. pabaigos) paraiškų paramai gauti pagal šią veiklos sritį gauta nebuvo. 2023 m. buvo atliktas veiklos srities įgyvendinimo taisyklių keitimas, kuriuo padidintos kompensuojamos sumos administracinėms išlaidoms, tačiau paraiškų sulaukta nebuvo. Atsižvelgiant į tai, veiklos sričiai suplanuotas 1,6 mln. Eur finansavimas, buvo sumažintas iki 100 tūkst. Eur.

Lietuvoje, dar iki 17.3 veiklos srities įtraukimo į KPP, atliktų tyrimų rezultatai rodo, jog labiausiai savitarpio fondų kūrimąsi stabdantys veiksniai yra išsami savitarpio pagalbos fonduose dalyvaujančių ūkių išlaidų ir pajamų apskaita ir pateikimas bei draudimo išmokų dydžio priklausomybė nuo sukaupytų lėšų dydžio (trūkstant lėšų išmoka mažėja).³² 17.3 veiklos srities priemonės koordinatorės ŽŪM vertinimu, tikėtina, kad KPP 17.3 veiklos sritis „Pajamų stabilizavimo priemonė (žemės ūkio rizikos valdymo fondai)“ ūkininkams nėra patraukli, nes fondas turi būti suformuotas iš jų pačių įnašų, ūkininkai nėra linkę kaupti lėšas galimai įvyksiančioms krizėms, baiminantis pinigų nuvertėjimo. Dar viena priežastis – sėkmės istorijų trūkumas.³³ Buvo pastebėta, kad 2022 metų rudenį padidėjus energetinių išteklių kainoms, o metų pabaigoje sumažėjus pieno supirkimo kainoms domėjimasis šia veiklos sritimi buvo išaugęs, tačiau nepaisant to, paraiškų gauta nebuvo.

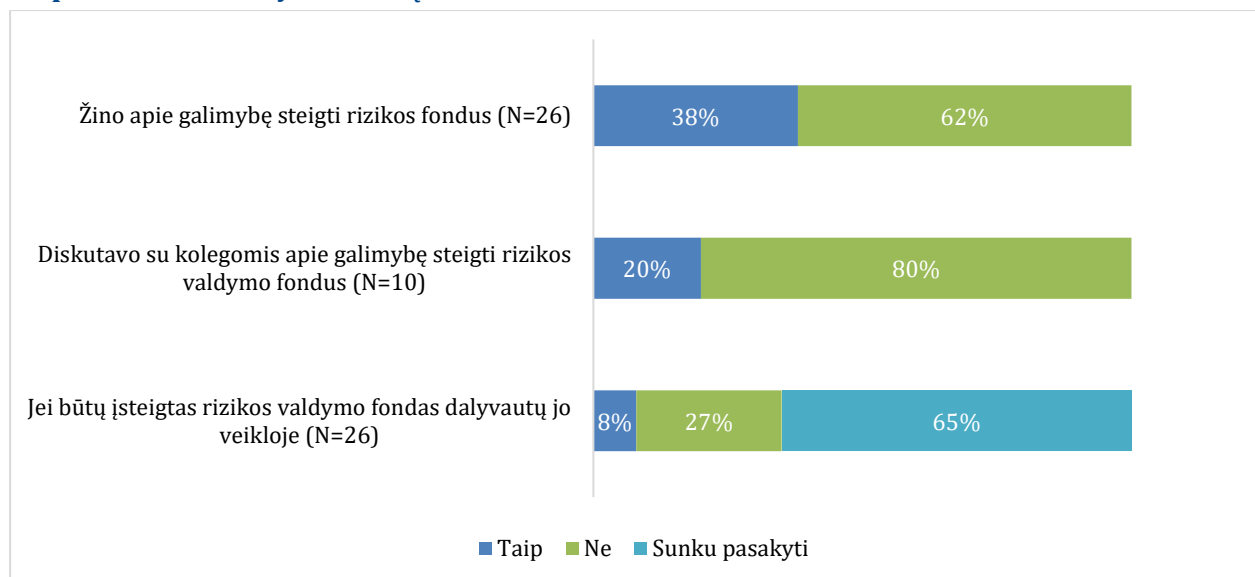
Vykdam šį vertinimą buvo atlikta žemės ūkio veiklą vykdančių subjektų apklausa, kuria buvo siekiama gauti informacijos apie rizikos valdymo fondų žinomumą ir susidomėjimą galimybe steigti rizikos valdymo fondus. Apklausa, kurioje dalyvavo 26 respondentai, parodė, kad didžioji dalis (62 %) respondentų nežino apie galimybę steigti rizikos fondus, tačiau 75 % jų norėtų sužinoti daugiau (pavyzdžiui, gaunant išsamų priemonės aprašymą ir dalyvaujant priemonės pristatyme). 38 % apie galimybę steigti rizikos fondus žino, tačiau su kolegomis apie tokią galimybę diskutavo tik penktadalio. Iš tų, kurie diskutavo su kolegomis, pagrindinėmis priežastimis, kodėl fondas nebuvo įsteigtas, įvardija

³² G. Kuliešis et al., „The readiness of farmers to create mutual funds for agricultural risk management in Lithuania“. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*. 2017. Vol. 39. No. 4: 442–452.

³³ ESTEP, Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos įgyvendinimo 2014–2023 metais ataskaita ir Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos įgyvendinimo 2014–2022 metais ataskaita.

žinių, apie rizikos valdymo fondo veikimo principų ir naudą, trūkumą, gerųjų pavyzdžių trūkumą bei riziką, kad nebus išvengta rizikos fondo lėšų grobstymo, nes, respondentų teigimu, ūkių finansinės apskaitos vedimo specifika tam sukuria prielaidas. Dar viena įvardinta priežastis – naudojimas alternatyviais spendimais, tokiais kaip pasėlių draudimas. Nors atliktos apklausos rezultatai nėra pakankamai reprezentatyvūs, tačiau vertinant juos ir anksčiau atliktus tyrimus galima pateikti keletą įžvalgų dėl tolimesnio priemonės įgyvendinimo. Siekiant paskatinti žemės ūkio rizikos fondų steigimąsi, ir toliau turėtų būti skiriamas pakankamas dėmesys veiklos srities viešinimui. Didžioji dalis (62 %) respondentų nežinojo apie galimybę steigti rizikos fondus, tačiau jie išreiškė norą sužinoti daugiau apie galimybes steigti rizikos valdymo fondą ir tam gauti ES paramą. Viešinant galimybę steigti rizikos valdymo fondus dėmesys turėtų būti skiriamas informavimui apie rizikos valdymo fondų veikimo principus ir naudą, taip pat užsienio šalių gerųjų praktikų pavyzdžių pristatymui. Remiantis atliktų tyrimų duomenimis, savitarpio pagalbos fondai yra įsteigti Austrijoje, Belgijoje, Danijoje, Prancūzijoje, Vokietijoje, Vengrijoje, Airijoje, Nyderlanduose, Rumunijoje ir Italijoje, tačiau tik Prancūzijoje, Italijoje, ir Rumunijoje kaimo plėtros programose yra suplanuotos priemonės, skirtos savitarpio pagalbos fondų rėmimui³⁴. Atsižvelgiant į tai, kad gerosios praktikos pavyzdžių trūkumas yra įvardijamas kaip viena iš savitarpio pagalbos fondų nepatrauklumo priežasčių, siekiant gerąją praktiką pristatyti ūkininkams, siūlome atlikti 1-2 gerųjų pavyzdžių paiešką ir detalią analizę įvertinant fondo sukūrimo aplinkybes, taisykles ir reikalavimus, fondo narių skaičių, kokių nuostolių atveju gaunami mokėjimai ir kitus panašius aspektus. Atsižvelgiant į tai, kad vertinimo metu analizuotas tyrimas atliktas 2017 m., siūlome atlikti analizę įvertinant naujesnius duomenis, o taip pat atkreiptinas dėmesys, kad gerosios praktikos pavyzdžiais galėtų būti pasirinktos ir tos šalys, kuriose savitarpio pagalbos fondai buvo sukurti ar veikia be ES paramos. Siūlytume apsvaistyti galimybę išleisti el. leidinį (santrauką), pristatančią geruosius pavyzdžius, kuri būtų galima platinti suinteresuotiems asmenims ar pasitelkti vykdant kitas viešinimo veiklas.

50 pav. Rizikos valdymo fondų žinomumas

Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal atliktos žemės ūkio subjektų apklausos duomenis

Kaip rodo atliktos apklausos rezultatai, daugumos (62 %) respondentų sprendimas dalyvauti įsteigto rizikos valdymo fondo veikloje priklausytų nuo to, kokios būtų dalyvavimo fondo veikloje sąlygos, kitaip tariant, ši dalis nėra apsisprendusi dėl dalyvavimo rizikos valdymo fondų veikloje. 27% rizikos valdymo fondų veikloje nedalyvautų, nes mano, kad šiuo metu tai yra neveiksnius rizikų valdymo modelis, taip pat nežino apie sėkmingai veikiančius pavyzdžius, arba nepasitiki rizikų valdymo fondais. Tai, kad ūkis yra mažas arba tai, kad rizikas reikia valdyti pirmiausia ne per fondus, o pasirinktomis teisingomis technologijomis taip pat įvardijamos kaip priežastys, dėl kurių jie nedalyvautų rizikos valdymo fondų veikloje.

³⁴ Ecorys and Wageningen Economic Research „Study on risk management in EU agriculture“, Final Report, 2017.

Apibendrinant galima pastebėti, kad ūkininkų atsargumą ir tai kad Lietuvoje nėra steigiami rizikos valdymo fondai lemia keletas ekonominių, administracinių ir praktinių priežasčių. Nors ŽŪM vykdo aktyvius viešinimo veiklas (priemonė viešinta per regioninę ir respublikinę žiniasklaidą, per Lietuvos kaimo tinklą, parodoje „Ką pasėsi...“, vykdyti tiksliniai susitikimai su asociacijomis ir kitais suinteresuotais asmenimis), tačiau apklausos duomenys rodo, kad dalis ūkininkų dar nežino apie rizikos valdymo fondų galimybes ir naudas. Nors fondai gali padėti sumažinti riziką ir suteikti papildomą finansinę pagalbą, dalis ūkininkų nėra pakankamai gerai informuoti apie tai, kaip šie fondai veikia, kokios yra jų sąlygos ir kokią pagalbą jie gali gauti. Kartu pastebėtina ir tai, kad dalis ūkininkų rizikos valdymo fondų steigimu nesidomi arba nelaiko šio rizikos valdymo būdo aktuali ar patraukliu bei naudinga. Pastebėta, kad šios priemonės patrauklumą bent iš dalies sumažina tai, kad ūkininkai pajamas stabilizuoja gaudami tiesiogines išmokas³⁵, o taip pat pasinaudodami kitomis nacionalinėmis kompensacinėmis priemonėmis.³⁶ Ūkininkams taip pat trūksta pasitikėjimo dėl to, ar rizikos valdymo fondai iš tiesų suteikia naudos, nes fondų kompensacijos gali būti mažesnės už patirtus nuostolius, arba pačios fondų taisyklės gali būti sudėtingos ir neaiškios. Ūkininkai nerimauja, kad draudimo ar kompensacijos išmokos nepadengs realių nuostolių, arba kad prireikus pagalbos fondai veiks per lėtai arba nebus pajėgūs užtikrinti efektyvios paramos. Svarbus ir rizikos fondų kaštų aspektas. Ūkininkams, ypač smulkesniems, gali atrodyti, kad ūkio rizikos valdymo fondų steigimas ir dalyvavimas jiems yra per brangus. Nepaisant to, kad šie fondai padeda apsaugoti nuo gamtos stichijų, ligų ir kitų nepalankių veiksnių, privalomos įmokos ir administracinės išlaidos gali būti didelės, todėl kai kurie ūkininkai nusprendžia, kad jie gali susidoroti su rizikomis patys, be papildomų finansinių įsipareigojimų arba taikant kitas rizikos valdymo priemones (pavyzdžiui draudimą ar pasirenkant tinkamas technologijas). Kaip minėta anksčiau, atsižvelgiant į tai, kad veiklos sritis yra pakankamai nauja ir ūkininkai į jos įgyvendinimą žiūri atsargiai, svarbu ir toliau skirti pakankamą dėmesį veiklos srities viešinimui akcentuojant rizikos valdymo fondų naudą ir siekiant išsklaidyti abejones dėl rizikos valdymo fonų patikimumo, administravimo, tinkamumo tam tikriems ūkiams bei pristatant gerosios praktikos pavyzdžius.

3.2.2 3B TS „Ūkių rizikos prevencijos ir valdymo rėmimas“ įgyvendinimo apibendrinimas

3B TS priemonių tikslas – padidinti žemės ūkio produkcijos gamintojų konkurencingumą, pagerinant ūkio rizikos prevenciją ir valdymą. Šio tikslo buvo siekiama įgyvendinant trijų skirtingų tipų priemones/veiklos sritis: remiamos investicijos į biologinės saugos priemonių diegimą gyvulininkystės sektoriuje (M05 „Gaivalinių nelaimių ir katastrofinių įvykių paveikto žemės ūkio gamybos potencialo atkūrimas ir atitinkamos prevencinės veiklos vykdymas“), kompensuojamos pasėlių ir ūkinių gyvūnų draudimo įmokos (17.1 veiklos sritis „Pasėlių, gyvūnų ir augalų draudimo įmokos“), ūkiai skatinami valdyti rizikas įkuriant žemės ūkio rizikos valdymo fondus (17.3 veiklos sritis „Pajamų stabilizavimo priemonė (žemės ūkio rizikos valdymo fondai)“).

3B TS įgyvendinama gana sėkmingai. Reikšmingiausiai prie 3B TS siekimo prisideda pasėlių ir ūkinių gyvūnų draudimo įmokų kompensavimas (šiai veiklos sričiai suplanuota skirti 82 % 3B TS biudžeto arba 12 % 3-ojo prioriteto biudžeto). Paraiškas dėl ūkinių gyvūnų ir pasėlių draudimo kompensacijų gavimo teikia vis daugiau pareiškėjų (pareiškėjų skaičius išaugo nuo 432 iki 1 437), o draudžiamas pasėlių plotas nuolat auga (apdraustų pasėlių dalis nuo visų deklaruotų pasėlių išaugo nuo 4 iki 12 %). Nors ir su svyravimais, tačiau didėja ir draudžiamų ūkinių gyvūnų skaičius – draudžiamų gyvulių skaičius siekia apie ketvirtadalį visų gyvulių skaičiaus, o draudžiamų paukščių skaičius siekia apie du trečdalius. KPP paramos lėšomis augantis draudžiamų pasėlių ir gyvulių skaičius reiškia, kad dėka

³⁵ OECD, „Policies for the Future of Farming and Food in the European Union“, OECD Agriculture and Food Policy Reviews, 2023, p. 131-132.

³⁶ Pavyzdžiui, 2024 m. ūkininkams buvo kompensuojamos palūkanos už paskolas sugadintam turtui atstatyti per 2023 m. rugpjūčio 7 d. praūžusią audrą ir krušą. 2020–2022 m. buvo įgyvendinamos įvairios kompensacinės priemonės patyrusiems nuostolių dėl COVID-19 pandemijos ir Rusijos karo prieš Ukrainą (detalesnės priemonės aprašytos ataskaitos 4 skyriuje). 2019 m. Vyriausybė skyrė kompensacijas ūkininkams nukentėjusiems nuo 2018 m. sausros.

paramos žemės ūkio sektorius tampa tvaresnis ir mažiau pažeidžiamas, kai susiduriama su neigiamais veiksniais (pvz., sausra, iššalimu, ligomis). Be to, draudimo sistemų stiprinimas prisideda prie ūkininkų pasitikėjimo ir finansinio stabilumo, todėl jie gali planuoti ilgalaikę plėtrą ir investicijas bei skirti daugiau lėšų plėtrai ir modernizavimui, taip užtikrindami sektoriaus augimą ir konkurencingumą ateityje.

Investicijos į biologinės saugos priemonių diegimą ūkiuose taip pat įgyvendinamos sėkmingai. Parama turėjo teigiamą poveikį ūkių konkurencingumo padidėjimui. Nors priemonei skirtas finansavimas buvo sumažintas ir priemonė nesulaukė planuotos paklausos iš potencialių pareiškėjų tarpo, tačiau finansuoti projektai įgyvendinti sėkmingai, numatyti veiklos priežiūros rodikliai, matuojantys vidutinį metinį ūkinių gyvūnų skaičių, daugumos projektų atveju pasiekti ir viršyti. Investicijos į biologinės saugos priemones padeda ūkiams ir žemės ūkio įmonėms tapti konkurencingesnėmis, nes jos leidžia užtikrinti sveikus gyvulius, mažina ligų riziką, stiprina produktų kokybę ir didina pasitikėjimą. Ūkiuose ir įmonėse, gavusiose paramą pagal M05 priemonę, auginamų paukščių skaičiaus dalis nuo visų Lietuvoje auginamų paukščių nuolat augo (2020 m. ji sudarė 3 %, o 2023 m. – 18 %). Auginamų kiaulių skaičiaus dalis nuo visų Lietuvoje auginamų kiaulių taip pat nuolat augo (2020 m. ji sudarė 2 %, o 2023 m. – 10 %). Paramą gavusiuose ūkiuose ar įmonėse augantis ūkinių gyvūnų skaičius rodo, kad šie ūkiai gali pasiekti aukštesnes gamybos apimtis ir būti konkurencingesni tiek vietos, tiek užsienio rinkose. Paramos gavėjai gautą paramą taip pat vertina teigiamai ir dauguma jų mato didelį poveikį ūkinių gyvūnų užkrečiamų ligų plitimo įmonėje sumažėjimui ir dėl užkrečiamų ligų protrūkių įmonės patirtų nuostolių sumažėjimui.

2022 m. pradėta įgyvendinti nauja veiklos sritis, pagal kurią remiamas rizikos valdymo fondų įsteigimas. Pastebėtina, kad ši veiklos sritis susidomėjimo iš ūkininkų dar nesulaukė, tačiau veiklos sritis dar nauja Lietuvoje, ir kaip rodo atlikta analizė, tai lemia keletas ekonominių, administracinių ir praktinių priežasčių. Nors dalis ūkininkų nesidomi priemone, ar nelaiko jos naudinga ir aktualia, tačiau dalis ūkininkų dar nėra pakankamai gerai informuoti apie rizikos valdymo fondų galimybes ir naudas. Ūkininkams taip pat trūksta pasitikėjimo dėl to, ar rizikos valdymo fondai iš tiesų suteikia naudos, nes fondų kompensacijos gali būti mažesnės už patirtus nuostolius, arba pačios fondų taisyklės gali būti sudėtingos ir neaiškios. Ūkininkai nerimauja, kad išmokos nepadengs realių nuostolių, arba kad prireikus pagalbos fondai veiks per lėtai arba nebus pajėgūs užtikrinti efektyvios paramos. Svarbus ir rizikos fondų kaštų aspektas. Ūkininkams, ypač smulkesniems, gali atrodyti, kad ūkio rizikos valdymo fondų steigimas ir dalyvavimas jiems yra per brangus. Nepaisant to, kad šie fondai padeda apsaugoti nuo gamtos stichijų, ligų ir kitų nepalankių veiksnių, privalomos įmokos ir administracinės išlaidos gali būti didelės, todėl kai kurie ūkininkai nusprendžia, kad jie gali susidoroti su rizikomis patys, be papildomų finansinių įsipareigojimų, taikant kitas rizikos valdymo priemones (pavyzdžiui draudimą ar pasirenkant tinkamas technologijas) arba pasinaudojant nacionalinėmis priemonėmis, skirtomis kompensuoti patirtus nuostolius.

Atsižvelgiant į atliktą analizę, ketvirtoji hipotezė, kad „3-ojo prioriteto priemonės yra veiksmingos, siekiant pagerinti ūkio rizikos valdymą“ yra patvirtinama iš dalies, nes M05 priemonė ir 17.1 veiklos sritis yra įgyvendinamos sėkmingai, tačiau 17.3 priemonė suplanuotos pažangos nepasiekė.

3.3 INOVACINIŲ TECHNOLOGIJŲ DIEGIMAS

Vertinimo klausimas:

10.1.17. Kaip ir koku mastu (investicinė) parama paskatino inovacinių technologijų diegimą paramos gavėjų ūkiuose (įmonėse)? Kokio pobūdžio (pvz., technologinės, procesų, produktų) inovacijos buvo diegiamos ar bandomos? Kokie skirtingo pobūdžio inovacijų diegimo rezultatai? Ar tinkamai veikia investicijų į inovacijas skatinimo sistema?

Inovacija suprantama, kaip projekte numatyta nauja technologija, idėja ar metodas naujiems procesams, technologijoms, techninėms priemonėms, žaliavoms ir produktams kurti arba esamiems tobulinti.

Inovacijos skirstomos į 4 tipus: 1) produkto (-ų), paslaugos (-ų) inovacija; 2) technologinio proceso inovacija/ modernizavimas; 3) organizacinė inovacija ir 4) inovacijų partnerystė.³⁷

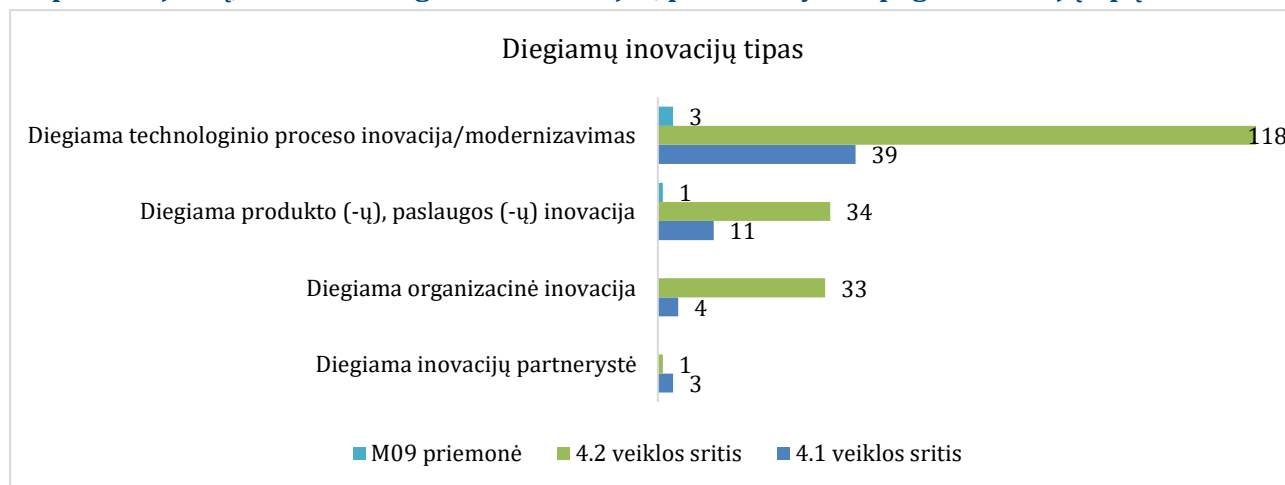
Inovacijos yra diegiamos 3 vertintose investicinėse priemonėse/ veiklos srityse:

- 1) įgyvendinant 4.1 veiklos sritį „Parama investicijoms į žemės ūkio valdas“ inovacijas buvo diegiamos 46 iš 55 (84 %) finansuotų projektų;
- 2) įgyvendinant 4.2 veiklos sritį „Parama investicijoms į žemės ūkio produktų perdirbimą, rinkodarą ir (arba) plėtrą“ – 125 iš 143 projektų (87 %);
- 3) įgyvendinant M09 priemonę „Gamintojų grupių ir organizacijų įsisteigimas“ – visuose 3 projektuose (100 %).

Vertinant pagal inovacijų tipą, dažniausiai (65 % projektų) yra diegiamos technologinio proceso inovacijos; 19 % – diegiama produkto (-ų), paslaugos (-ų) inovacija, 15 % – organizacinė inovacija ir tik 2 % projektų – inovacijų partnerystė.

Diegiant technologinio proceso inovacijas dažniausiai yra investuojama į naujus ir modernius įrenginius ir įrangą, kurią naudojant siekiama modernizuoti ir patobulinti gamybos procesą, taip pat jį optimizuoti ir efektyviau gaminti produkciją. Tokio tipo inovacijomis siekiama pagerinti gaminamų produktų kokybę, o taip pat sukurti naujus produktus. Diegiant produkto (-ų), paslaugos (-ų) inovacijas taip pat dažniausiai investuojama į naujus ir modernius įrenginius, kurie leidžia pradėti gaminti naujus produktus. Organizacinių inovacijų diegimas projektuose yra glaudžiai susijęs su naujų ir modernių įrenginių diegimu, kurie kartu leidžia patobulinti veiklos valdymą, racionaliau ir efektyviau pasidalinti darbu. Kai kuriais atvejais buvo diegiami ir proceso valdymo kokybės standartai, specialios programos. Vienas iš diegiamos inovacijų partnerystės pavyzdys – sukurtas klasteris tarp kelių ūkių ir agroturizmo sodybų įtraukiant ir partnerius LSMU. Pastebėtina, kad daugumos investicinių projektų atveju inovacijos yra suprantamos kaip naujos ir modernios technikos ar įrangos įsigijimas. Šios technikos ar įrangos įsigijimas yra inovacija ūkio/ įmonės lygiu, kadangi paramos gavėjai iki paramos gavimo neturėjo panašaus tipo ir efektyvumo įrangos. Papildomai paminėtina, kad projektuose nėra kuriama nauja inovatyvi įranga ar technologijos, kad ją būtų galima laikyti inovacijomis šalies mastu.

51 pav. Projektų, kuriuose diegiamos inovacijos, pasiskirstymas pagal inovacijų tipą

Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal NMA pateiktus duomenis

³⁷ Inovacijos apibrėžimas pateiktas KPP investicinių priemonių projektų inovatyvumo vertinimo metodikoje, patvirtintoje 2014-12-02 žemės ūkio ministro įsakymu Nr. 3D-918.

3 pavyzdys. Investiciniuose projektuose diegiamų inovacijų pavyzdžiai

Priemonė/ veiklos sritis	Projekto numeris	Diegiamos inovacijos tipas	Inovacijos aprašymas
4.1 veiklos sritis	38 projektas	Technologinio proceso inovacija/ modernizavimas	Igyvendinus projektą bus įdiegta technologinio proceso inovacija/modernizavimas. Kooperatyve bus naudojama naujos kartos, naujomis technologijomis pagrįsta obuolių perdirbimo ir sulčių gamybos linija, padidės našumas ir produktyvumas. Naujos kartos perdirbimo linijos išėiga iš perdirbamų obuolių sudarys 80%, kai ankstesnių presų produktyvumas sudaro tik iki 60%. Šiuo atveju iš 1 tonos obuolių bus išgaunama daugiau sulčių, sumažės atliekų kiekis, pagerės veiklos efektyvumas. Obuolių saugojimo ir perdirbimo procesų valdymas bus kompiuterizuotas ir tokiu būdu veikloje bus plėtojamas tikslios gamybinės veiklos valdymo sistemų taikymas ir (arba) kompiuterizuotas procesų valdymas. Įgyvendinus šį investicinį projektą, bus racionalizuoti obuolių supirkimo bei realizavimo ir perdirbimo veiklos procesai, visuose etapuose bus užtikrinti reikiami bei suderinti gamybiniai pajėgumai, pagrįsti modernia įranga.
	11 projektas		Įsigyta mėsos apdorojimo įranga, atitinkanti ES aktais nustatytus darbo saugos reikalavimus, pagerins mėsos produktų kokybę. Taip pat atliktos investicijos padės efektyviau plėtoti veiklą: didinti darbo našumą, gerinti produkcijos kokybę, mažinti energijos, darbo laiko sąnaudas, gerinti darbo sąlygas
4.2 veiklos sritis	73 projektas		Įmonė iki projekto įgyvendinimo negamino rūkytų mėsos gaminių, nes tam neturėjo tinkamų higienos normas atitinkančių sąlygų, tačiau įgyvendinus projektą turimos patalpos bus pritaikytos mėsos gaminių rūkymui. Patalpose bus galima atlikti mėsos sūdymo ir rūkymo procesus taip pagaminant naują produkciją ir išplečiant asortimentą. Projekto metu numatyti įsigyti nauji mėsos apdorojimo įrenginiai padės efektyviai paruošti žaliavą rūkymo etapui.
	45 projektas		Projekto metu bus diegiama nauja gamybos – produkcijos pakavimo technologija. Šia investicija bus įsigyta nauja moderni pakavimo įranga skirta ekologiškų grūdų kruopyčių mišinių kūdikiams ir vaikams pakavimui į saugias aliuminines pakuotes, atitinkanti ES aplinkosaugos ir saugos reikalavimus. Investicija sudarys sąlygas diegti šiuolaikinę inovatyvią pakavimo technologiją, kurios įmonė iki šiol negalėjo taikyti, nes neturėjo reikalingos pakavimo įrangos. Įmonės modernizavimas įsigyjant šiuolaikinę inovatyvią techniką pagerins įmonėje gaminamos produkcijos kokybę, užtikrins saugaus maisto tiekimą kūdikiams ir didins darbo našumą
4.1 veiklos sritis	45 projektas	Naujo (-ų) produkto (-ų) ar naujos paslaugos (-ų) inovacija	Nauji produktai: ožkų pieno ledai, kefyras, jogurtai, ožkiena, jos pusfabrikačiai, subproduktai. Paslauga – pažintinės bei mokomosios ekskursijos ožkų ūkyje, naujoviška realizavimo forma, tokia, kaip degustacijos.
4.2 veiklos sritis	83 projektas		Bendrovė iki šiol negamino brandintos mėsos, tačiau įgyvendinus projektą bendrovė galės gaminti brandintą jautieną. Projekte numatyta įsigyti brandinimo įranga yra skirta didesnės pridėtinės vertės produktų gamybai. Įgyvendinus projektą į rinką bus pradėta tiekti nauja produktų rūšis.
	142 projektas		Įsigijus pasterizatorių su sūrio gamybos moduliu ir automatine pjaustykle, įmonė pradės gaminti naujus produktus – jogurtus ir nebrandintus sūrius, ko iki šios įrangos įsigijimo daryti negalėjo.
4.1 veiklos sritis	22 projektas	Organizacinė inovacija	Prekinių žemės ūkio produktų (išaugintų valdoje) apdorojimo ir tiekimo rinkai procesų valdymo kokybės gerinimas – įsigijus ir naudojant modernią įrangą bus diegiama ir organizacinė inovacija, nes bus patobulintas veiklos valdymas ir užtikrintas produkcijos kokybės gerinimas, padidės procesų našumas. Įsigyta nauja įranga leis apimti esminius apdorotų daržovių gamybos technologinius procesus, leis racionaliau paskirstyti kitų darbų pasidalijimą, efektyviau organizuoti savalaikį ir kokybišką darbų atlikimą. Naujomis technologijomis pagrįsta įranga taip pat leis efektyviau išnaudoti ir kontroliuoti ūkyje dirbančių asmenų potencialą, optimizuojant jų atliekamas funkcijas ir sudarant geresnes darbo sąlygas.)
4.2 veiklos sritis	127 projektas		Igyvendinant projektą numatoma gamybos proceso valdymo kokybės gerinimas diegiant IFS ir FSSC-22000 standartus, kurie apims rizikos valdymą, gamybos procesų sistematizavimą bei atsekamumą. Šios

Priemonė/ veiklos sritis	Projekto numeris	Diegiamos inovacijos tipas	Inovacijos aprašymas
			sertifikacijos vienas pagrindinių tikslų – naujų rinkų prieinamumas. Diegiamos organizacinės inovacijos leis optimizuoti gamybą, užtikrinti minimalias sąnaudas ir saugią maisto produktų gamybos užtikrinimą

Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal NMA pateiktą informaciją

Prie inovacijų diegimo ir sklaidos šalies mastu labiau prisideda projektai įgyvendinami pagal 1.2 „Parama parodomiesiems projektams ir informavimo veiklai“ ir 16.1 „Parama EIP veiklos grupėms kurti ir jų veiklai vystyti“ veiklos sritis. 1.2 srities tikslas yra užtikrinti mokslo žinių ir inovacijų sklaidą įvairiuose Lietuvos regionuose, atliekant parodomuosius bandymus ir jų rezultatus pademonstruojant ir pristatant lauko dienų, seminarų ir kitų renginių metu. Pagal 1.2 veiklos sritį yra įgyvendinama 13 projektų, kurie prisideda prie 3A TS „Pirminės produkcijos gamintojų konkurencingumo didinimas geriau juos integruojant į žemės ūkio maisto produktų grandinę taikant kokybės sistemas, kuriant žemės ūkio produktų pridėtinę vertę, propaguojant vietos rinkas ir pasitelkiant trumpas tiekimo grandines, gamintojų grupes ir jų tarpšakines organizacijas“. Dauguma projektų (9 iš 13) inovacijas įgyvendina gyvulininkystės sektoriuje, 3 projektuose bandomos inovacijos, susijusios su daržininkyste ir 1 projekte – su uogininkyste. Žemiau lentelėje pateikti detalesni dviejų projektų pavyzdžiai apie projektų metu diegtus parodomuosius bandymus ir jų sklaidą.

4 pavyzdys. Pagal 1.2 veiklos sritį įgyvendinti projektai

Parodomojo projekto pavyzdys gyvulininkystės sektoriuje³⁸

Kauno kolegija 2020-10-01 – 2022-10-29 laikotarpiu įgyvendino projektą „Inovatyvūs mėsos konservų gamybos būdai ūkyje“. Projektui išmokėtos paramos suma siekia beveik 146 tūkst. Eur.

Įgyvendinant projektą, buvo parengta parodomojo bandymo metodika, suburtos pasidalijimo grupės ir vykdomas jų darbas, taip pat buvo atlikta 10 parodomųjų bandymų šalies ūkininkų ūkiuose bei mažose perdirbimo įmonėse.

Kauno kolegija, siekdama, kad kuo daugiau ūkininkų susipažintų su mokslo pažanga, projekto įgyvendinimo metu vykdė parodomuosius bandymus, skatinančius ūkininkus naudoti beatliekes technologijas, siekiant gerinti užaugintos produkcijos perdirbimą gyvulininkystės ūkiuose. Žemės ūkyje perdirbant žemės ūkio produkciją, susidaro itin dideli kiekiai technologinių atliekų, kurios niekaip nepanaudojamos arba panaudojamos netiksliai. Parodomaisiais bandymais buvo siekiama pademonstruoti, kaip būtų galima kuo efektyviau panaudoti visas vertingas gyvulių skerdenų dalis bei subproduktus pasigaminant mėsos konservus. Bandymai naudojant naująsias mėsos konservavimo technologijas vyko įvairiuose Lietuvos miestuose (Kaune, Alytuje, Lazdijuose, Joniškėje, Marijampolėje, Vilkaviškyje, Panevėžyje, Utenoje ir kt.)

Parodomųjų bandymų metu buvo aiškinamasi, kaip veikia įrengimai, kokią mėsą geriausia naudoti konservų gamybai, kaip įvertinti žaliavos kokybę jusliniu būdu, kaip išmatuoti mėsos pH ir kokia turi būti paruoštos mėsos temperatūra. Gaminant konservus iš įvairių rūšių gyvulių mėsos dalių ir subproduktų, buvo sumažintas druskos kiekis. Kad suintensyvinti produkto skonį ir aromatą, buvo naudoti įvairūs ekologiški prieskonių mišiniai, kurių sudėtyje buvo paprastojo pankolio žolė, pankolinės kinmėtės žolė, česnakas, juozažolės žolė, vaistinio čiobrelio žolė, kalninio dašio žolė, paprastojo kadagio uogos, blakinės kalendros žolė, lauro lapai, juodieji pipirai, kvepiantieji pipirai, nes jie pasižymi baktericidinėmis savybėmis.

Parodomojo projekto pavyzdys daržininkystės ir uogininkystės sektoriuje³⁹

Kauno kolegija 2020-09-22 – 2022-10-30 laikotarpiu įgyvendino projektą „Žemės ūkio produkcijos perdirbimo skatinimas gaminant saldinius – pastiles be pridėtinio cukraus“. Projektui išmokėtos paramos suma siekia beveik 147 tūkst. Eur.

³⁸ Šaltiniai: <http://www.musuprojektai.lt/konservai/>; <https://www.kaunokolegija.lt/mesos-konservai-sau-ir-sveciui/>

³⁹ Šaltiniai: <http://www.musuprojektai.lt/saldainiai/>; <https://www.kaunokolegija.lt/saldainiai-pastiles-nauja-verslumo-ideja-smulkiajam-ukininkui/>; <https://www.kaunokolegija.lt/pastiles-be-pridetinio-cukraus-yra-priimtinis-placiam-vartotoju-ratui/>

Įgyvendinant projektą, buvo parengta parodomąjį bandymo metodika, suburtos pasidalinimo grupės ir vykdomas jų darbas, taip pat buvo įgyvendinta 10 parodomųjų bandymų šalies ūkininkų ūkiuose bei mažose perdirbimo įmonėse (Utenoje, Raseiniuose, Ignalinoje, Kelmėje, Kaune, Plungėje ir kt.).

Maisto produktai, kuriuose yra cukraus, dažnai yra labai kaloringi ir turi mažai vertingų maisto medžiagų. Valgant tokį maistą gaunama daugiau kalorijų nei reikia mūsų organizmui, atsiranda įvairių ligų rizika: dantų ėduonies, nutukimo, cukrinio diabeto ir kt. Lietuvoje auginami įvairūs vaisiai – obuoliai, kriaušės, slyvos, įvairios uogos – braškės, žemuogės, avietės, vyšnios, serbentai, šaltalankiai ir įvairios daržovės, kurios dėl skonio ir technologinių savybių yra gera žaliava tolimesniam perdirbimui – saldinių pastilės gamybai.

Vasaros ir rudens sezonu gausiai išauga lietuviškų vaisių, uogų ir daržovių pasiūla. Tačiau užaugintos daržovės ir vaisiai, veikiami mikroorganizmų, greitai genda. Todėl šviežius ir kokybiškus bei tinkamus maistui juos išlaikyti galima tik trumpą laiką. Norint juos išlaikyti ilgesnį laiką galima tik įvairiais būdais perdirbant arba konservuojant. Šie būdai leidžia pratęsti produktų naudojimo laiką ir padidinti maistinių medžiagų saugojimą bei pagerinti maisto vertę. Taip pat galima praplėsti produktų asortimentą ir išvengti kokybinių bei kiekybinių nuostolių.

Įprastai ūkininkai vaisius ir uogas perdirba į sultis, drebučius, uogienes ir kitus panašius produktus bei naudoja pridėtinį cukrų. Tačiau pastilės yra vienas iš geriausių gaminių, kuriuos mėgsta visų amžiaus grupių žmonės. Parodomųjų bandymų metu ūkininkai buvo supažindinami su pastilėmis – lanksčiomis vaisių juostelėmis, kurios gaminamos iš vaisių / uogų / daržovių tyrės ir džiovinamos. Bandymų metu daugiausia dėmesio buvo skiriama terminiam apdorojimui aukštesnėje temperatūroje trumpą laiką (tyrių virimą / kepimą), kad per daug neturėtų įtakos spalvos patamsėjimui ir džiovinimą žemoje 45–50 °C temperatūroje, kad būtų gautas produktas su didesniu bioaktyvių junginių kiekiu, geresnėmis fizikinėmis ir cheminėmis, maistinėmis ir juslinėmis savybėmis. Projekto metu buvo akcentuojama, kad džiovinimo procesas vienas pigiausių būdų kaip galima apdoroti vaisius, uogas ir daržoves norint maksimaliai išsaugoti jų maistinę vertę.

Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal paramos gavėjų interneto svetainėse skelbiamą informaciją

16.1 veiklos srities tikslas yra remti EIP iniciatyvų įgyvendinimą. Įgyvendinant EIP iniciatyvas, EIP veiklos grupės, susidedančios iš ūkininkų, mokslininkų, konsultantų, nevyriausybinių organizacijų ir kitų žemės, miškų ūkio ir maisto sektoriuje bei kaimo plėtros procesuose veikiančių dalyvių ir sudarytos pagal teminius interesus, skatina greitesnę ir efektyvesnę inovacijų pritaikymą ir jų įgyvendinimą. Šia veiklos sritimi siekiama kurti papildomą vertę, taikant naujas technologijas, produktus ir diegiant naujas praktikas, taip pat padedant ūkininkams ir kitiems kaimo plėtros dalyviams spręsti jų praktinės veiklos problemas.

Pagal 16.1 veiklos sritį yra įgyvendinama 10 projektų, kurie prisideda prie 3A TS „Pirminės produkcijos gamintojų konkurencingumo didinimas geriau juos integruojant į žemės ūkio maisto produktų grandinę taikant kokybės sistemas, kuriant žemės ūkio produktų pridėtinę vertę, propaguojant vietos rinkas ir pasitelkiant trumpas tiekimo grandines, gamintojų grupes ir jų tarpšakines organizacijas“, tačiau tik 2 projektai buvo užbaigti įgyvendinti iki 2023 m. pabaigos. Žemiau lentelėje pateikti detalesni šių dviejų projektų aprašymai.

5 pavyzdys. Pagal 16.1 veiklos sritį įgyvendinti projektai

Tvaraus ūkininkavimo modelio sukūrimas taikant naujas ūkio valdymo priemones

Lietuvos socialinių mokslų centro Ekonomikos ir kaimo vystymo institutas (anksčiau Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas) 2018-04-01–2020-13-19 laikotarpiu įgyvendino projektą, kuriam išmokėtos paramos suma yra kiek daugiau nei 153 tūkst. Eur.

Projekto tikslas – apjungus mokslo institucijų, konsultantų ir ūkininkų žinias, skatinti pažangių technologijų ir inovacijų diegimą, didinant ūkio veiklos efektyvumą, kurti ir diegti tvaraus ūkininkavimo modelius, užtikrinant subalansuotą žemės ūkio vystymąsi, spręsti dirvožemio erozijos problemas, mažinant neigiamą ūkininkavimo poveikį aplinkai.

Pagrindinė problema su kuria susiduria žemės ūkio veiklos subjektai – nuolat prastėjanti dirvožemio kokybė dėl intensyvaus žemės dirbimo. Tai lemia prastesnę produkcijos kokybę mažesnę dirbamų plotų derlingumą,

didesnes sąnaudas tręšimui, o visa tai turi įtakos ūkio ekonominiams rezultatams. Kita Lietuvos ūkių (ypatingai mažų ir vidutinių) problema – vadybos žinių trūkumas. Dažnai ūkininkavimo veikla vystoma neatsižvelgiant į dirvožemio struktūrą ir reljefą, neįvertinant aplinkos sąlygų, reikalingų kokybiškai produkcijai užauginti, todėl ūkininkavimas tampa neefektyvus. Tinkamas žemės ūkio technikos parinkimas taip pat prisideda prie ūkio veiklos produktyvumo ir aplinkosauginio veiksmingumo. Dalyje ūkių paramos dėka įgyvendintos investicijos nebuvo ekonomiškai pagrįstos ir mažina ūkių veiklos ekonominį efektyvumą bei kelia grėsmę jų ateičiai.

Projekto metu sukurta tvaraus ūkininkavimo metodika, apimanti ūkių pasėlių dirvožemio ir augalų distancinius spektrinius erdvinius tyrimus (įvertinant optimalius jų atlikimo metodus ir sąlygas), kompleksinį ekonominį ūkio išteklių vertinimą. Metodiką sudaro duomenų surinkimo ir apdorojimo etapai, reikalingi ūkių laukų dirvožemio savybių, pasėliuose auginamų augalų bendrų fiziologinių charakteristikų ir patiriamo streso erdviniam nustatymui bei įvertinimui, duomenų analizė ir atvaizdavimas. Surinkti apdoroti erdviniai duomenys atvaizduojami skaitmeninėje aplinkoje ir GIS žemėlapių sluoksniuose.

Projektas aktualus visiems Lietuvos ūkiams, vykdančioms veiklą bet kuriame augalininkystės sektoriuje: javininkystėje, sodininkystėje, daržininkystėje, uogininkystėje, auginantiems pašarinius augalus ir ypač ūkiams, susiduriantiems su dirvožemio kokybės blogėjimu. Modernių ūkio valdymo priemonių ir technologijų diegimas pagerins ūkio vadybą, padidins efektyvumą ir sumažins neigiamą ūkininkavimo poveikį aplinkai, todėl projekto įgyvendinimas teiks tiek ekonominę, tiek aplinkosauginę naudą.

Projekto veiklos buvo nuolat viešinamos Lietuvos socialinių mokslų centro Ekonomikos ir kaimo vystymo instituto puslapyje ir partnerių UAB „Art21“ puslapyje. Taip pat buvo surengta 10 lauko dienų kuriose ūkininkams, mokslininkams ir studentams buvo pristatyti projekto rezultatai. Projekto veiklos taip pat viešintos žurnale „Mokslo Lietuva“ ir Lietuvos kaimo tinklo organizuotame renginyje „LKT dirbtuvės“.

Infraraudonųjų spindulių kamera registruojamų specifinių žymenų panaudojimas karvių sveikatingumo gerinimui, šėrimo efektyvumo ir produktyvumo didinimui

Lietuvos sveikatos mokslų universitetas (toliau – LSMU) 2019-10-31–2023-06-24 laikotarpiu įgyvendino projektą, kuriam išmokėtos paramos suma yra 198 tūkst. Eur.

Pagrindinis projekto įgyvendinimo tikslas – pagerinti Lietuvos pieninių galvijų sveikatingumą, gerovę, sumažinti karvių brokavimą, pieno ūkio veterinarines išlaidas, antimikrobinų medžiagų naudojimą, optimizuoti karvių šėrimą ir padidinti jų produktyvumą.

Pagrindinė projekto idėja – projekto partnerių ūkiuose įdiegti infraraudonųjų spindulių kameras kaip pažangų ir inovatyvų karvių ėmitimo vertinimo modelį, fiksuojantį pieninių galvijų ėmitimo pokyčius bei panaudoti šiuos duomenis mažinant logų pasireiškimą, veterinarinių preparatų naudojimą optimizuojant galvijų šėrimą. Taip pat pademonstruoti ir paskatinti ūkius naudoti šį inovatyvų karvių ėmitimo kontrolės modelį.

Pasiekti projekto rezultatai – atlikus mokslinius taikomuosius tyrimus, buvo išbandytos inovatyvios technologijos ankstyvajai ligų diagnostikai, karvių šėrimo optimizavimui. Šiam tikslui buvo pritaikytas gaunamų duomenų analizės modelis įvairaus dydžio 7 projekto partnerių pieno ūkiuose. Naudojant inovatyvias technologijas ir optimizuojant karvių šėrimą buvo pagerintas Lietuvos pieninių galvijų produktyvumas, sveikatingumas ir gerovė. Taip pat sumažintas karvių brokavimas, pieno ūkių veterinarinės išlaidos, antimikrobinų medžiagų sunaudojimas.

Projekto veiklos buvo nuolat viešinamos LSMU internetiniame puslapyje, taip pat LSMU ir VŠĮ „Tęstinio mokymo ir konsultavimo centras“ buvo įrengti viešinimo plakatai, projekto metu sumontuota įranga paženklinta KPP viešinimo lipdukais. Projekto veiklos taip pat buvo viešintos radijuje (transliacija „Tauragės radijas“, mėnesiniame agroverslo žurnale „Mano ūkis“. Projekto rezultatai pristatyti ir Lietuvos kaimo tinklo organizuotame renginyje „LKT dirbtuvės“, taip pat buvo suorganizuota 21 lauko diena ir 10 seminarų skirtingose Lietuvos apskrityse ūkininkams, gyvulininkystės specialistams ir kitiems žemės ūkio veikla užsiimantiems asmenims.

Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal Lietuvos kaimo plėtros svetainėje pateiktą informaciją

Apibendrinant, galima daryti išvadą, kad visos 3 priemonės, ypač 4.2 veiklos sritis, kuriai skirta didžioji dalis 3 prioriteto lėšų, o inovacijas įdiegė net 87 % projektų, prisidėjo prie žemės ūkio ir maisto pramonės modernizavimo ir technologinės pažangos. Pagrindinės inovacijos buvo skiriamos

technologiniams procesams, todėl KPP parama reikšmingiau prisidėjo prie produktyvumo augimo, gamybos sąnaudų sumažinimo ir pagerino darbo našumą. Technologinis pažangumas tiesiogiai prisideda prie sektoriaus konkurencingumo ir tvarumo. Investiciniiais projektais diegtos inovacijos ūkio/ įmonės lygiu, o įgyvendinant parodomųjų bandymų ir EIP veiklos grupių projektus prisidedama prie inovacijų diegimo šalies mastu. Šiais projektais kuriami nauji technologinio, produktų ar proceso tipo sprendimai, kurie leidžia žemės ūkio veiklą vykdančioms subjektams pagerinti veiklos rezultatyvumą ir konkurencingumą.

3.4 COVID-19 IR RUSIJOS KARO PRIEŠ UKRAINĄ POVEIKIS

Vertinimo klausimas:

10.1.18. Ar ir kokią įtaką paramos gavėjams turėjo Covid-19 pandemijos sukelta krizė ir Rusijos karas prieš Ukrainą?

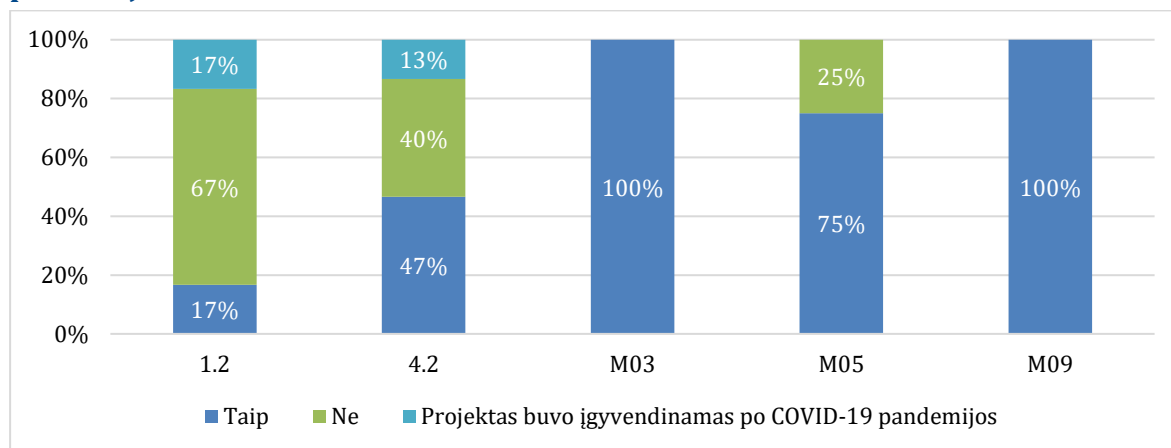
Vertinant priemonių poveikį labai svarbu suprasti ir atsižvelgti į platesnį kontekstą, kuriame priemonės buvo įgyvendintos. Vertintu laikotarpiu priemonių įgyvendinimą ir ūkininkų bei įmonių veiklą neigiamai paveikė COVID-19 pandemija ir Rusijos karas prieš Ukrainą.

Kaip rodo atlikti tyrimai⁴⁰, COVID-19 pandemija turėjo reikšmingą poveikį žemės ūkiui įvairiais aspektais. Dėl pandemijos sutriko tiekimo grandinės ir jų logistika. Produkcijos gamybai ir (ar) perdirbimui reikalingos žaliavos buvo tiekiamos vėluojant arba jų trūko. COVID-19 pandemija turėjo įtakos maisto produktų paklausai. Kai kurios produktų grupės, ypač švieži vaisiai ir daržovės, susidūrė su pertekliumi, nes sumažėjo restoranų ir viešojo maitinimo sektoriaus paklausa. Kartu kai kurie produktai tapo populiarūs, pavyzdžiui, maisto prekės, susijusios su ilgalaikiu saugojimu (konservai, miltai, makaronai), o tai turėjo įtakos ūkininkų gamybos planavimui ir užsakymų paskirstymui. Pandemija taip pat lėmė ir ekonomines problemas, tokias kaip sumažėjęs vartojimas ir neaiškumas dėl ateities, o tai paveikė ūkininkų pajamas. Iššūkių taip pat kilo ir dėl darbuotojų trūkumo.

Neigiamą COVID-19 pandemijos poveikį taip pat patvirtina paramos gavėjų apklausų rezultatai. Kiek daugiau nei pusė (53 %) apklausoje dalyvavusių paramos gavėjų nurodė, kad jų veiklą ir (ar) projekto įgyvendinimą paveikė COVID-19 pandemija. Mažiausiai COVID-19 pandemija paveikė 1.2 veiklos srities projektų vykdytojus, tačiau atkreiptinas dėmesys, kad šios veiklos srities projektai yra skirti parodomųjų bandymui diegimui ir jų rezultatų sklaidai, o dalis viešinimo veiklų dėl susiklosčiusios situacijos galėjo būti vykdomos nuotoliu.

⁴⁰ Detalesnė aktualių tyrimų apžvalga buvo atlikta vertinimo įvadinėje ataskaitoje. Daugiausiai remtasi šiais šaltiniais: Arcadia International: Francesco Montanari, Inês Ferreira, Filippa Lofstrom, Cesare Varallo, Simone Volpe, Elta Smith; VVA: Maria Kirova, Axel Wion, Una Kubota; Agroportal: José Diogo Albuquerque. "Preliminary impacts of the COVID-19 pandemic on European agriculture: a sector-based analysis of food systems and market resilience". RESEARCH FOR AGRI COMMITTEE, 2021; Federica Di Marcantonio, Gloria Solano-Hermosilla, Pavel Ciaian, „The COVID-19 pandemic in the agri-food supply chain: Impacts and responses“. JCR technical report, 2022.

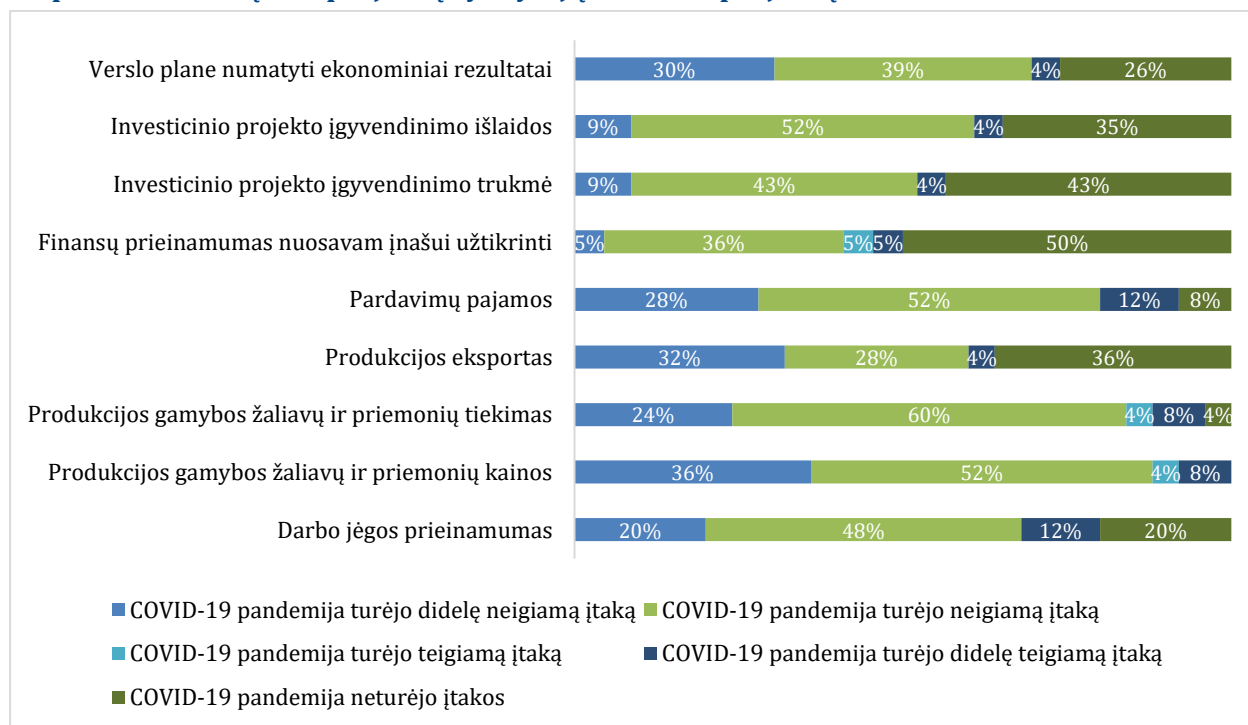
52 pav. Projektų vykdytojai, kurių veiklą, ar įgyvendinimą projektą paveikė COVID-19 pandemija

Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal vertinimo metu atliktų paramos gavėjų apklausų rezultatus

Kaip rodo apklausų rezultatai, neigiamas COVID-19 pandemijos poveikis buvo dvejopas – COVID-19 pandemija neigiamai paveikė tiek paramos gavėjų veiklą, tiek įgyvendinamų projektų rezultatus. Didžiausia dalis paramos gavėjų įvardijo, kad COVID-19 pandemija turėjo neigiamos įtakos produkcijos gamybos žaliavų ir priemonių tiekimui (84 %) ir kainai (88 %) bei pardavimų pajamoms (80 %). Net 70 % paramos gavėjų nurodė, kad COVID-19 pandemija turėjo neigiamos įtakos verslo plane numatytų ekonominių rezultatų pasiekimui. Pusė paramos gavėjų nurodė, kad COVID-19 pandemija neturėjo įtakos finansų prieinamumui nuosavam įnašui užtikrinti.

53 pav. COVID-19 įtaka projektų vykdytojų veiklai ir projektų rezultatams

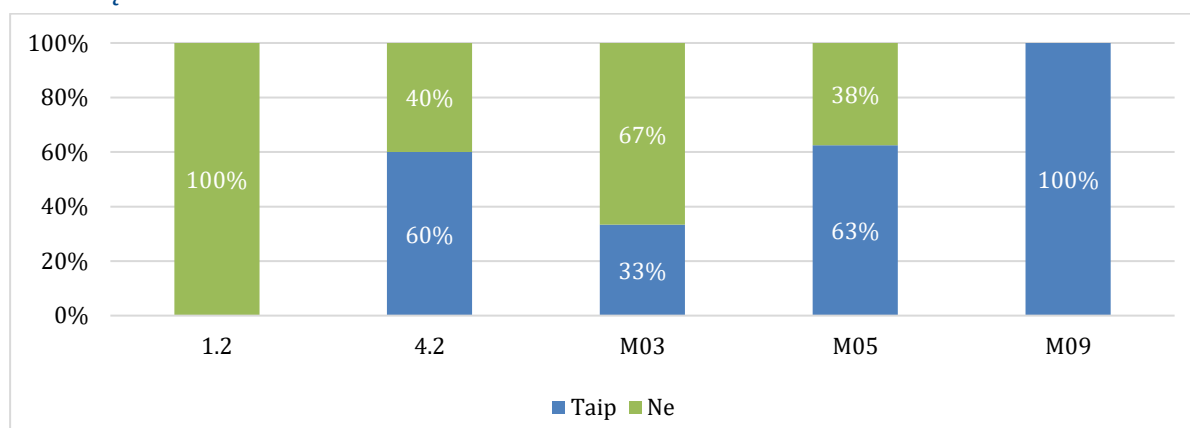
Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal vertinimo metu atliktų paramos gavėjų apklausų rezultatus

Rusijos karas prieš Ukrainą, prasidėjęs 2022 m., taip pat turėjo reikšmingą poveikį žemės ūkiui. Karas turėjo didelį poveikį logistikai, nes sutrikdė tiekimo grandines su Ukraina, Rusija ir Baltarusija, ypač maisto prekių tiekimą, trąšų ir kitų žemės ūkio medžiagų importą. Dalis žemės ūkio prekių, pavyzdžiui, trąšos, buvo importuojamos iš Rusijos ir Baltarusijos, tačiau dėl sankcijų ir karinių veiksmų šie tiekimai buvo sustabdyti arba sutrikdyti. Tai didino trąšų kainas ir sukėlė papildomų išlaidų ūkininkams. Dėl aukštesnių pašarų kainų (dalis pašarų medžiagų, tokių kaip kukurūzai ir sojos, buvo

importuojamos iš Ukrainos) gyvulininkystės ūkiai susidūrė su didesnėmis produkcijos savikainomis. Tai lėmė finansinius sunkumus ir, kai kuriais atvejais, gamybos mažinimą ar tam tikrą persiorientavimą siekiant patiems užsiauginti pašarams reikalingas kultūras⁴¹. Dėl karo padidėjo ir naftos bei dujų kainos, o tai taip pat neigiamai paveikė ūkininkų veiklą. Tačiau pastebėtina, kad nestabilumas rinkoje dėl pašarų ir trąšų trūkumo bei naftos ir dujų kainų kilimas buvo laikinas ir daugiausiai neigiamos įtakos turėjo 2022 m. Jau 2022 m. pabaigoje ir 2023 m. pradžioje dujų kainos Europoje sumažėjo iki lygio, stebėto dar prieš prasidedant Rusijos karui prieš Ukrainą.⁴² 2024 m. duomenimis, trąšų kainos taip pat sumažėjo ir situacija šioje rinkoje stabilizavosi.⁴³

Šiek tiek daugiau nei pusė (53 %) apklausose dalyvavusių projektų vykdytojų nurodė, kad Rusijos karas prieš Ukrainą paveikė jų vykdomą veiklą ir (ar) įgyvendinamą projektą. Rusijos karas prieš Ukrainą visiškai nepaveikė 1.2 veiklos srities paramos gavėjų ir jų įgyvendinamų projektų.

54 pav. Projektų vykdytojai, kurių veiklą, ar įgyvendinamą projektą paveikė Rusijos karas prieš Ukrainą

Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal vertinimo metu atliktų paramos gavėjų apklausų rezultatus

Didžiausia dalis paramos gavėjų įvardijo, kad Rusijos karas prieš Ukrainą turėjo neigiamos įtakos produkcijos gamybos žaliavų ir priemonių tiekimui (92 %) ir kainai (96 %) bei pardavimų pajamoms (88 %) ir verslo plane numatytų ekonominių rezultatų pasiekimui (88 %). 62 % respondentų nuomone, karas įtakos neturėjo darbo jėgos prieinamumui, dar 48 % – investicinio projekto įgyvendinimo trukmei.

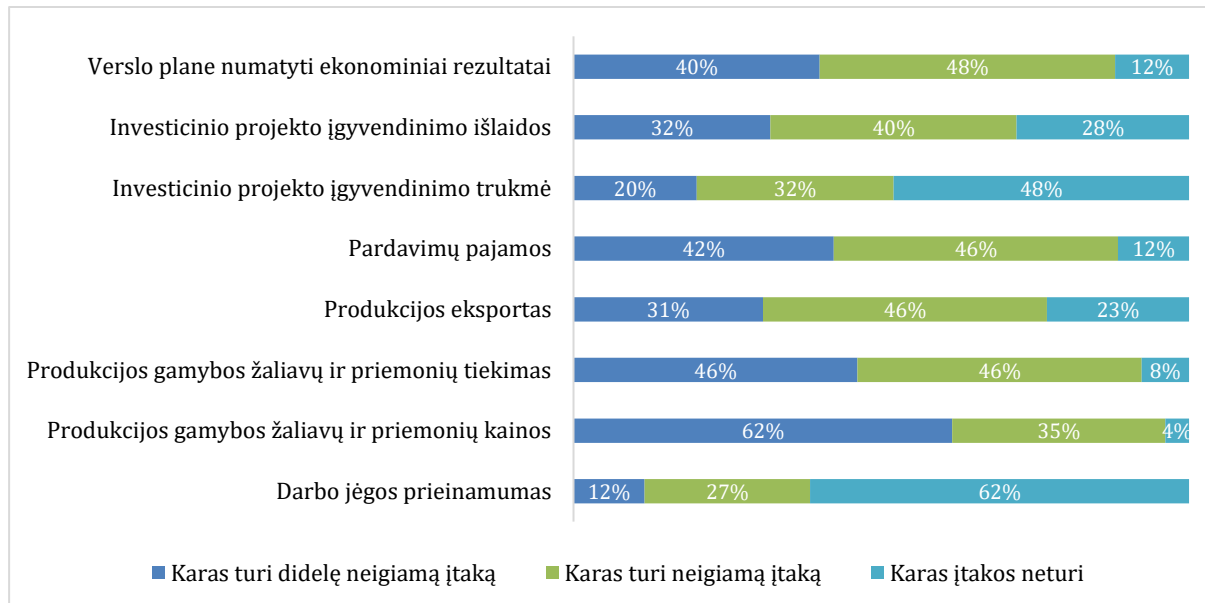
⁴¹ Aina Mizgidė, LRT TV naujienų tarnyba, LRT.lt, „Dėl Rusijos pradėto karo jaučiamas pašarų stygius – ūkininkai siekia patys užsiauginti daugiau kukurūzų“: <https://www.lrt.lt/naujienos/verslas/4/1694386/del-rusijos-pradeto-karo-jauciamas-pasaru-stygius-ukininkai-siekia-patys-uzsiauginti-daugiau-kukuruzu>; Valdas Pryšmantas, BNS, „Be trąšų likę Lietuvos ūkininkai prognozuoja sunkų rudenį“: <https://www.lrt.lt/naujienos/verslas/4/1640403/be-trasu-like-lietuvos-ukininkai-prognozuoja-sunku-rudeni>; Arūnas Milašius, „Ūkininkai: trąšos – 1200 eurų, maistas brangs iki trijų kartų, smulkieji ūkiai neišgyvens“, Delfi.lt: <https://www.delfi.lt/agro/agroverslo-naujienos/ukininkai-trasos-1200-euru-maistas-brangs-iki-triju-kartu-smulkieji-ukiai-neisgyvens-89715131>

⁴² Lietuvos bankas, Lietuvos ekonomikos apžvalga, 2023 m. kovo mėn.

https://www.lb.lt/uploads/publications/docs/40652_bef09070406c0b0353504d25bb9d2dfa.pdf

⁴³ SHORT-TERM OUTLOOK for EU agricultural markets in 2024. 2024 autumn, edition No 39.

https://agriculture.ec.europa.eu/document/download/e1a6bce8-efe4-4425-ae4b-9b310277034c_en?filename=short-term-outlook-autumn-2024_en.pdf

55 pav. Rusijos karo prieš Ukrainą įtaka projektų vykdytojų veiklai ir projektų rezultatams

Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal vertinimo metu atliktų paramos gavėjų apklausų rezultatus

3.5 KITI KLAUSIMAI

Vertinimo klausimai:

10.1.19. Kokie kiti suteiktos investicinės paramos rezultatai ir efektai?

10.1.20. Kokią įtaką, siekiant tikslų ir rezultatų, turi paramos teikimo sistema – paramos gavėjų atranka, pasirinktos paramos formos, kitos sąlygos ir paramos administravimo tvarka?

3.5.1 Kiti suteiktos investicinės paramos rezultatai ir efektai

Analizuojant KPP 3-ojo prioriteto priemones, nustatyta, kad suteikta investicinė parama turėjo teigiamą poveikį ir keletui kitų aspektų, nors poveikis šiems aspektams nebuvo numatytas kaip pagrindinis priemonių tikslas, prisidedantis prie 3-ojo prioriteto įgyvendinimo.

Pirma, suteikta parama turėjo teigiamą poveikį užimtumo didėjimui, nes buvo sukurtos naujos darbo vietos. Įgyvendinant trumpo laikotarpio tiekimo grandinės projektus (16.4 veiklos sritis „Parama trumpoms tiekimo grandinėms ir vietos rinkoms skatinti vietos lygmeniu“) buvo sukurtos prekybos vietos, kuriose prekiauja pardavėjai. Vertinant pagal projektų išlaidas, matyti, kad 13 projektų (50 % visų projektų) išlaidas sudarė pardavėjo darbo užmokesčio išlaidos arba logistikos centro darbuotojo darbo užmokesčio išlaidos (pastarosios išlaidos patirtos dviejų projektų įgyvendinimo metu).

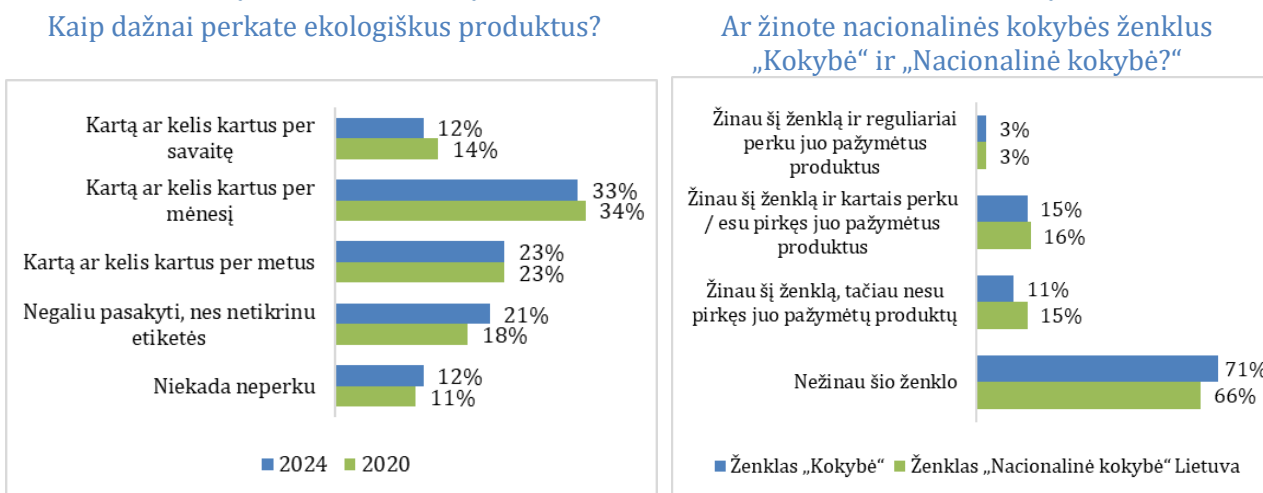
Antra, parama turėjo teigiamą poveikį aplinkos išsaugojimui ir klimato kaitos mažinimui. Įgyvendinant investicijas pagal 4.1 „Parama investicijoms į žemės ūkio valdas“, 4.2 „Parama investicijoms į žemės ūkio produktų perdirbimą, rinkodarą ir (arba) plėtrą“ veiklos sritis ir M09 priemonę „Gamintojų grupių ir organizacijų įsisteigimas“ yra diegiamos inovacijos, kuriomis taip pat prisidedama prie žalingo poveikio aplinkai mažinimo. Pagal 4.1 veiklos sritį tokių projektų yra apie 24 % visų įgyvendinamų projektų, pagal 4.2 veiklos sritį – 25 %, o pagal M09 – visi 3 įgyvendinami projektai (100 %). 16.1 „Parama EIP veiklos grupėms kurti ir jų veiklai vystyti“, 16.3 „Parama smulkių ūkio subjektų bendradarbiavimui“ ir 16.4 „Parama trumpoms tiekimo grandinėms ir vietos rinkoms skatinti vietos lygmeniu“ veiklos sričių projektai taip pat prisidėjo prie dviejų kompleksinių tikslų, kuriais siekiama aplinkos išsaugojimo ir tvarios plėtros bei klimato kaitos švelninimo. Prie šių dviejų kompleksinių tikslų prisideda 80 % 16.1 veiklos srities projektų, 33 % 16.3 veiklos srities projektų ir beveik 70 % 16.4 veiklos srities projektų.

Prie aplinkos išsaugojimo ir neigiamo poveikio sumažinimo dažniausiai prisidedama investuojant į modernią įrangą ir (ar) techniką, kuri sunaudoja mažiau kuro ar elektros energijos dėl ko sumažėja CO₂ emisijos. Taip pat investuojama į įrenginius, kurių dėka į aplinką išmetamas mažesnis kietųjų dalelių (pavyzdžiui, dulkių) kiekis, sumažinamas gamybinių atliekų kiekis.

Trečia, parama turėjo teigiamą poveikį tenkinant visuomenės poreikį vartoti aukštos kokybės Lietuvoje užaugintus ir pagamintus maisto produktus. Įgyvendinant M03 „Žemės ūkio produktų ir maisto produktų kokybės sistemos“, M09 „Gamintojų grupių ir organizacijų įsisteigimas“ priemonės ir veiklos sritis 4.1 „Parama investicijoms į žemės ūkio valdas“, 16.3 „Parama smulkių ūkio subjektų bendradarbiavimui“ bei ypač 4.2 veiklos sritį „Parama investicijoms į žemės ūkio produktų perdirbimą, rinkodarą ir (arba) plėtrą“ buvo padidinta kokybiškų maisto produktų pasiūla, pagerinta produktų kokybė bei padidinta jų įvairovė pradėjus gaminti naujus produktus. Vystant trumpo tiekimo grandines buvo sudaryta daugiau galimybių vartotojams patogiai įsigyti vietoje užaugintos ūkininkų produkcijos. Sukurti įvairūs ir daugelio vartotojų poreikius atitinkantys prekybos kanalai (prekybos vietos) – fizinės parduotuvės, elektroninės parduotuvės, prekybos vietos ūkiuose ar laikinos prekybos vietos turguose, mugėse ir pan. Užbaigtuose projektuose sukurtos 29 naujos prekybos vietos, dar tiek pat jų planuojama sukurti užbaigus ataskaitos rengimo metu dar įgyvendinamus projektus.

Pakankamas pasiūlos užtikrinimas itin svarbus atsižvelgiant į vartotojų tyrimuose pastebimas tendencijas, kad renkantis maisto produktus vartotojams yra vis svarbiau kad jie būtų lietuviški, natūralūs ir ekologiški. Maždaug kas antras šalies gyventojas, rinkdamasis maisto produktus, visada ar dažniausiai atkreipia dėmesį į gaminių etiketes, kad išsiaiškintų kilmės šalį.⁴⁴ Pagal VŠĮ „Ekoagros“ užsakymą atlikto tyrimo „Šalies gyventojų tyrimas dėl ekologiškų produktų pirkimo“⁴⁵ duomenis, ekologiškus produktus nuolat (kartą ar kelis kartus per savaitę arba per mėnesį) perka 45 % vartotojų, dar 23 % tokius produktus perka kelis kartus per metus. Lyginant pastarųjų metų tyrimų rezultatus matyti, kad nors ir gana neženkliai, tačiau sumažėjo ekologiškus produktus perkanti visuomenės dalis. Vertinant NKP sistemos ženklo žinomumą, matyti, kad jis yra nedidelis – apie trečdalis žino NKP sistemos ženklus, tačiau jais pažymėtus produktus yra pirkęs tik apie penktadalis. Tai rodo, kad viena, vertus būtina užtikrinti ekologiškų ir kokybiškų maisto produktų pasiūlą, tačiau kita vertus būtina imtis ir priemonių, kurios didintų tokių produktų žinomumą ir skatintų vartotojus juos rinktis. Tam būtina įgyvendinti rinkodaros priemones.

56 pav. Ekologiškų maisto produktų pirkimo dažnumas ir NKP sistemos ženklų žinomumas

⁴⁴ Delfi.lt, „Atskleidė maisto vartojimo tendencijas: dėmesys kokybei, lietuviškumui ir vietiniams gamintojams“. Straipsnyje publikuoti tyrimo, kurį „Havas Group“ užsakymu atliko UAB „Norstat LT“, rezultatai. Tyrimas atliktas 2024 m. balandžio 26 – gegužės 13 dienomis. Internetu atliktas tyrimas reprezentuoja 18-64 metų amžiaus Lietuvos gyventojų nuomonę. Apklausoje dalyvavo 1100 respondentų. <https://www.delfi.lt/m360/naujausi-straipsniai/atkleide-maisto-vartojimo-tendencijas-demesys-kokybei-lietuviskumui-ir-vietiniams-gamintojams-120038033>

⁴⁵

https://www.ekoagros.lt/media/1/documents/doc2024/Ekoagros_u%C5%BESakyto_vartotoj%C5%B3_nuomon%C4%97s_tyrimo_ataskaita_2024.pdf

Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal VŠĮ „Ekoagros“ užsakymą atlikto tyrimo „Šalies gyventojų tyrimas dėl ekologiškų produktų pirkimo“ rezultatus

3.5.2 Paramos teikimo sistemos įtaka siekiant tikslų ir rezultatų

Siekiant gauti paramą, pareiškėjai turi atitikti bendrąsias tinkamumo sąlygas ir reikalavimus, kurie yra numatyti KPP. Kiekvienai priemonei taip pat yra keliami papildomi, konkrečioms veikloms aktualūs kriterijai. Detalios paramos teikimo sąlygos yra nustatomos priemonės / veiklos srities įgyvendinimo taisyklėse. Iš esmės visa parama, pagal analizuotas 3-ojo KPP prioriteto priemones, yra teikiama negrąžinamos subsidijos forma. Tik veiklos srities 4.1 „Parama investicijoms į žemės ūkio valdas“ atveju, nuo 2021 m. atsirado galimybė gauti paramą lengvatinės paskolos forma, tačiau tokių projektų, prisidedančių prie 3-ojo prioriteto (3A TS) nėra.

Atlikta atskirų priemonių analizė atskleidė, kad paramos teikimo sistema yra svarbi siekiant, kad būtų paklausa tam tikroms priemonėms, o taip pat, kad būtų pasiekti numatyti tikslai. Visų priemonių, kurių įgyvendinimo lygis yra žemesnis nei planuota (M02 „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“, M03 „Žemės ūkio produktų ir maisto produktų kokybės sistemos“ ir 16.4 „Parama trumpoms tiekimo grandinėms ir vietos rinkoms skatinti vietos lygmeniu“) atveju tokiai situacijai įtakos turėjo ir tam tikri paramos teikimo sistemos aspektai. M02 pramonės įgyvendinimui neigiamos įtakos turėjo ne visai tinkamas priemonės įgyvendinimo stebėsenos modelis. M02 priemonė prisideda prie visų KPP prioritetų horizontaliai, priemonės įgyvendinimo taisyklėse yra numatytos konsultavimo temos, tačiau konsultavimo temos nėra aiškiai susietos su KPP prioritetais ar tikslinėmis sritimis. Atsižvelgiant į tai, dalis konsultacijų, ypač susijusių su ūkių konkurencingumo didinimu, ūkio valdysena, buhalterine apskaita yra susijusios ne tik su 3A TS, bet ir su 2A TS, todėl sudėtinga jas priskirti tik vienai iš šių sričių.

M03 priemonės įgyvendinimui neigiamos įtakos turėjo pagal priemonę tinkamos finansuoti išlaidos, kurios neatitiko paramos gavėjų poreikio. Po EK išaiškinimo, atsisakius finansuoti kokybiškų žemės ūkio ir maisto produktų ženklo, etiketės su minėtu ženklu ir (ar) prekinės pakuotės spausdinimo, gamybos ir (ar) įsigijimo išlaidas, taip pat negalint praplėsti tinkamų finansuoti papildomų išlaidų, kurias kokybiškų žemės ūkio ir maisto produktų gamintojai patiria dėl kokybės standartų reikalavimų, palyginti su įprastų produktų gamyba, sąrašą pagal atskiras kokybės sistemas labai sumažėjo pareiškėjų aktyvumas, nes nėra finansuojamos kokybės sistemų dalyviams aktualiausios išlaidos. Iki 2017 m. būtent žemės ūkio ir maisto produktų ženklo, etiketės su minėtu ženklu ir (ar) prekinės pakuotės spausdinimo, gamybos ir (ar) įsigijimo išlaidos sudarė didžiąją dalį pagal priemonę kompensuojamų išlaidų.

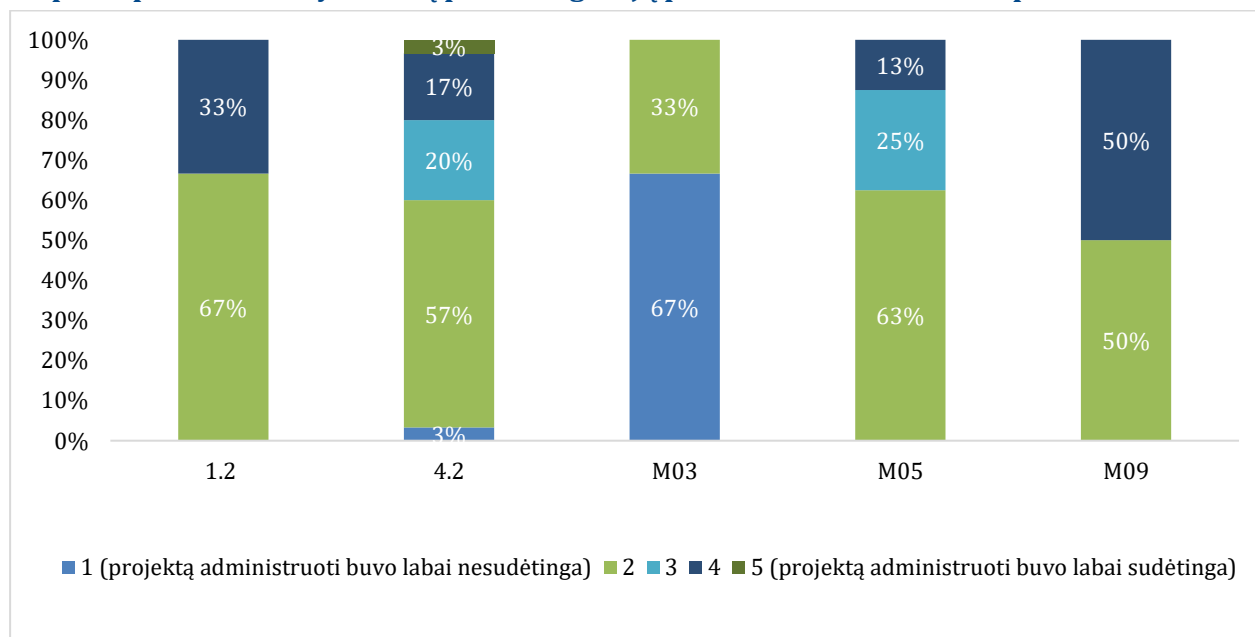
Paminėtina, kad mažesnę susidomėjimą 16.4 veiklos sritimi taip pat lėmė tai, kad, remiantis ESTEP atliktos apklausos rezultatais, dalis potencialių pareiškėjų nesiėmė įgyvendinti trumpo tiekimo grandinės vystymo projekto, nes jų netenkino paramos teikimo sąlygos, reikalavimai atrodo per sudėtingi.

Tačiau tuo pačiu pastebėtina, kad tam tikros paramos teikimo sąlygos ir reikalavimai turi teigiamą poveikį priemonių įgyvendinimui ir prioriteto tikslų pasiekimui. Pavyzdžiui, pagal 4.2 veiklos sritį „Parama investicijoms į žemės ūkio produktų perdirbimą, rinkodarą ir (arba) plėtrą“ numatyti atrankos kriterijai paskatino inovacijų diegimą, nes už tai projektams buvo skiriami papildomi atrankos balai. Atsižvelgiant į tai, pagal 4.2 veiklos sritį inovacijos buvo įdiegtos 87 % įgyvendinamų projektų.

Paramos gavėjai įgyvendinto projekto administravimo procesą vertina kaip vidutiniškai sudėtingą (visų priemonių paramos gavėjų vidutinis vertinimas – 2,53). Paramą administruoti buvo lengviausia M03 „Žemės ūkio produktų ir maisto produktų kokybės sistemos“ priemonės paramos gavėjams, tačiau pastebėtina, kad šia priemone kompensuojamos dalyvavimo kokybės sistemose išlaidos. Pagal kitas priemones yra įgyvendinami projektai, iš kurių pagal 4.2 „Parama investicijoms į žemės ūkio produktų perdirbimą, rinkodarą ir (arba) plėtrą“, M05 „Gaivalinių nelaimių ir katastrofinių įvykių paveikto žemės

ūkio gamybos potencialo atkūrimas ir atitinkamos prevencinės veiklos vykdymas“ ir M09 „Gamintojų grupių ir organizacijų įsisteigimas“ yra įgyvendinami investiciniai projektai. Daugumos šių priemonių paramos gavėjų vertinimu, projektą administruoti buvo gana nesudėtinga. Paramos gavėjai, kuriems projektą administruoti buvo sudėtinga, nurodo, kad iššūkių kilo dėl komunikavimo, dėl to, kad reikalinga pateikti daug dokumentų (tiek popierinių, tiek elektroninių versijų), kurių dalis kartojasi, taip pat dėl to, kad dokumentų vertinimas trunka ilgai, dėl ko lieka mažai laiko konkursų vykdymui bei papildomų dokumentų pateikimui duodama labai mažai laiko. Administravimo sudėtingumais taip pat buvo įvardinta tai, kad dėl nepasiektų rezultatų prašoma daug paaiškinimų, vykdomi tikrinimai. Pastebima, kad įgyvendinant projektus esama daug suvaržymų, sudėtinga atlikti projekto pakeitimus. Visgi vertinant respondentų pastebėjimus būtina atsižvelgti į tai, kad dalis respondentų projektus įgyvendino anksčiau (nagrinėjamo laikotarpio pradžioje ar pirmoje pusėje), o administruojant priemones nuolat siekiama administracinės naštos mažinimo (pvz., nuo 2021 m. NMA taiko LEAN metodą, kurio tikslas peržiūrėti paramos administravimo procesus, juos išanalizuoti ir jei įmanoma atsisakyti perteklinių procesų ar sutrumpinti jų trukmę; taip pat dokumentų pateikimas nuolat skaitmenizuojamas; kuo daugiau duomenų siekiama gauti iš įvairių registų; optimizuojamas patikrų procesas; padidintas visiškai nuotoliniu būdu atliekamų patikrų skaičius; diegiamos automatizuotos el. komunikacijos priemonės (pvz., „NMA Agro“ mobili programėlė, dirbtinis intelektas) ir kt.⁴⁶, todėl dalis anksčiau projektus įgyvendinusių ir apklausoje dalyvavusių paramos gavėjų projektus galėjo įgyvendinti dar iki atliktų supaprastinimų. Taip pat natūralu, kad paramos gavėjams kyla papildomų administracinių iššūkių siekiant paaiškinti nepasiektų rezultatų priežastis bei atlikti projektų pakeitimus, nes įgyvendinant projektus yra išipareigojama pasiekti tam tikrus rezultatus, o jų nepasiekus būtina nustatyti ir įvertinti priežastis. Atliekant pakeitimus, būtina įvertinti, ar jie leis pasiekti suplanuotus projekto rezultatus. Taip pat pastebėtina, kad vertinant pagal apklausų rezultatus, projekto keitimo ir nepasiektų rezultatų paaiškinimo procedūros aktualios tik nedidelei daliai paramos gavėjų (11% apklausoje dalyvavusių respondentų).

57 pav. Apklausoje dalyvavusių paramos gavėjų paramos administravimo proceso vertinimas

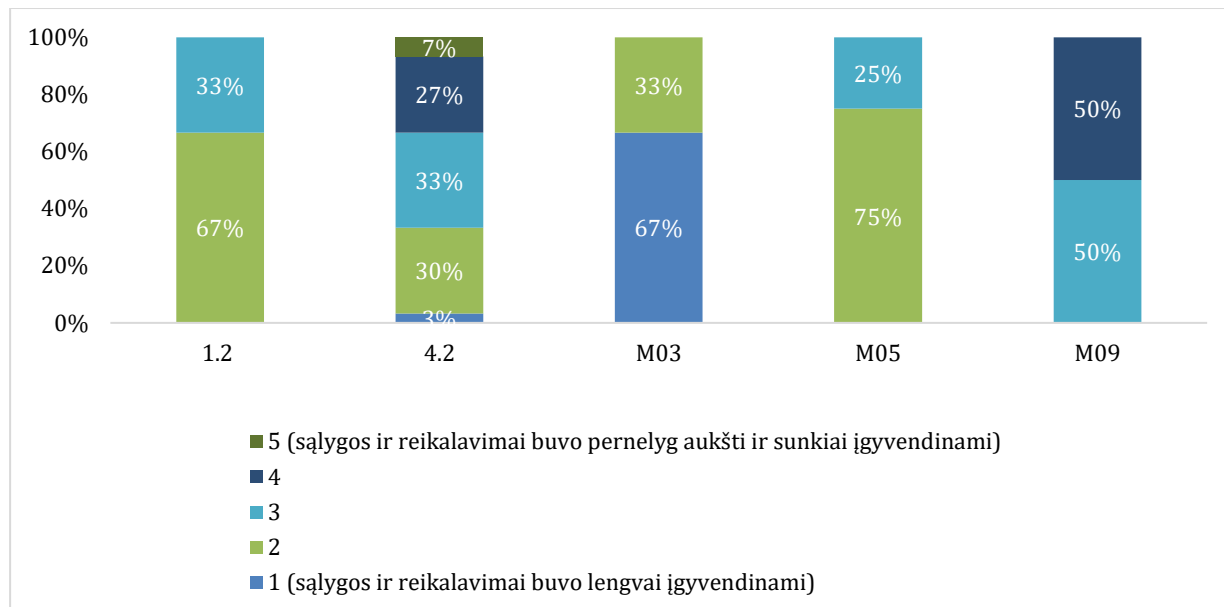
Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal atliktų paramos gavėjų apklausų duomenis

Paramos gavėjų vertinimu, paramos teikimo sąlygas ir reikalavimus įvykdyti yra vidutiniškai sudėtinga (visų priemonių paramos gavėjų vidutinis vertinimas – 2,73). Reikalavimų laikytis lengviausia buvo M03 priemonės paramos gavėjams. Kitų priemonių atveju, dažniausiai paramos teikimo sąlygų ir reikalavimų laikytis buvo gana lengva arba vidutiniškai sudėtinga. Paramos gavėjai, nurodo, kad dėl pasikeitusios situacijos rinkoje ir ilgo projekto įgyvendinimo laikotarpio sudėtinga pasiekti nusimatytus

⁴⁶ NMA metinės veiklos ataskaitos: <https://nma.lrv.lt/lt/administracine-informacija/planavimo-dokumentai/>

tikslus/ veiklos priežiūros rodiklius (ypač pelno rodiklį). Taip pat pastebėta, kad laikotarpis nuo komercinių pasiūlymų pateikimo iki projekto patvirtinimo pakankamai ilgas, todėl projekto įgyvendinimo metu padidėja projekto vykdymo kainos dėl ko padidėja nuosavų lėšų poreikis.

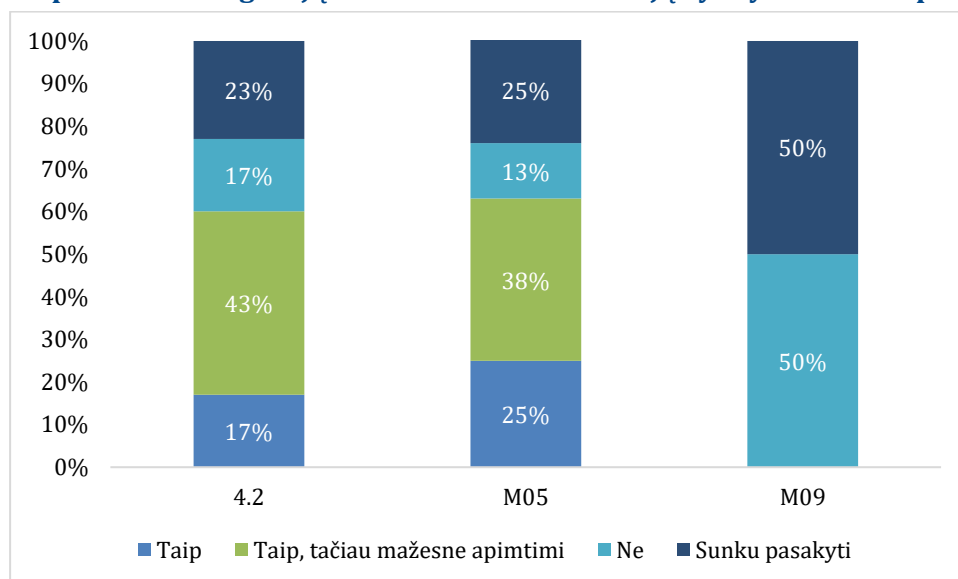
58 pav. Apklausose dalyvavusių paramos gavėjų paramos teikimo sąlygų sudėtingumo vertinimas

Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal atliktų paramos gavėjų apklausų duomenis

Daugeliu atvejų, jei nebūtų gavę KPP paramos, respondentai investicijas būtų vykdę mažesniu mastu arba jų būtų nevykdę. Palyginus nemaža dalis paramos gavėjų negalėjo pasakyti, ar būtų vykdę investicijas be KPP paramos. Tai rodo, kad nepaisant projektų administravimo ir paramos gavimo reikalavimų sudėtingumo, paramos gavėjai gautą paramą vertina palankiai. KPP parama prisidėjo prie sprendimo įgyvendinti investicijas ir padidino investicijų mastą. Tai rodo, kad KPP parama yra itin reikšminga skatinant ūkininkų ir įmonių investicijas ir žemės ūkio ir žemės ūkio produktų gamybos ar perdirbimo plėtrą.

59 pav. Paramos gavėjų vertinimas dėl investicijų vykdymo be KPP paramos

Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal atliktų paramos gavėjų apklausų duomenis

4 PRIEMONIŲ NUOSEKLUMO VERTINIMAS

Vertinimo klausimai:

10.1.2. Ar ir kaip (investicinė) parama derėjo su kitomis Programos paramos priemonėmis?

10.1.15. Ar ir kaip užtikrintas rizikos valdymo priemonių suderinamumas su vykdomomis nacionalinėmis priemonėmis?

KPP 3-iasis prioritetas „Skatinti maisto grandinės organizavimą, įskaitant žemės ūkio produktų perdirbimą ir rinkodarą, gyvūnų gerovę ir rizikos valdymą žemės ūkyje“ įgyvendinamas per dvi tikslines sritis – 3A „Pirminės produkcijos gamintojų konkurencingumo didinimas geriau juos integruojant į žemės ūkio maisto produktų grandinę taikant kokybės sistemas, kuriant žemės ūkio produktų pridėtinę vertę, propaguojant vietos rinkas ir pasitelkiant trumpas tiekimo grandines, gamintojų grupes ir jų tarpšakines organizacijas“ ir 3B „Ūkių rizikos prevencijos ir valdymo rėmimas“.

Įgyvendinant 3A TS siekiama padidinti pirminės produkcijos gamintojų konkurencingumą ir šio tikslo siekiama skatinant žemės ūkio subjektus dalyvauti kokybės sistemose (M03 „Žemės ūkio produktų ir maisto produktų kokybės sistemos“), remiant investicijas į žemės ūkio valdas ir perdirbimą taip didinant žemės ūkio produktų pridėtinę vertę (4.1 „Parama investicijoms į žemės ūkio valdas“, 4.2 „Parama investicijoms į žemės ūkio produktų perdirbimą, rinkodarą ir (arba) plėtrą“ ir 16.3 „Parama smulkių ūkio subjektų bendradarbiavimui“), skatinant plėtoti trumpo tiekimo grandines (16.4 „Parama trumpoms tiekimo grandinėms ir vietos rinkoms skatinti vietos lygmeniu“) bei remti gamintojų organizacijų įsikūrimą (M09 „Gamintojų grupių ir organizacijų įsisteigimas“) taip sustiprinant ūkininkų derybinę galią. Papildomai yra įgyvendinamos priemonės, kuriomis siekiama paskatinti žemės ūkio subjektų, konsultantų ir mokslininkų bendradarbiavimą, žinių ir inovacijų plėtrą (1.1 „Parama profesiniam mokymui ir įgūdžiams įgyti“, 1.2 „Parama parodomiesiems projektams ir informavimo veiklai“, M02 „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“ ir 16.1 „Parama EIP veiklos grupėms kurti ir jų veiklai vystyti“). Analizuojant priemones ir jų tikslus nebuvo pastebėta atvejų, kad priemonės, siekiančios 3A TS tikslų dubliuotųsi, ar kad pagal jas vykdomos veiklos viena kitai prieštarautų. Priešingai, priemonėmis siekiama padidinti žemės ūkio produkcijos gamintojų konkurencingumą remiant skirtingus aspektus, todėl laikoma, kad priemonės veikia sinergiškai. Prie 3A TS įgyvendinimo prisideda 5 investicinės priemonės (4.1; 4.2; M09; 16.3 ir 16.4), tačiau jos yra skirtingos tiek pagal remiamas veiklas ir galimas investicijas, tiek pagal pareiškėjų tipą, todėl taip pat yra laikomos kaip viena kitą papildančios priemonės siekiant bendro tikslo – žemės ūkio subjektų konkurencingumo didėjimo ir geresnės integracijos maisto grandinėje. Priemonės, kuriomis prisidedama prie 3A TS įgyvendinimo, taip pat dera ir su kitomis KPP priemonėmis. Nemaža dalis šių priemonių siekia ir kitų KPP prioritetų tikslų. Tai reiškia, kad priemonėmis remiamos gana universalios investicijos, kurių priskyrimas tam tikram prioritetui daugiausiai priklauso nuo paramos gavėjo vykdomos veiklos. Pagal šią TS įgyvendinamos priemonės yra glaudžiai susijusios su kitomis KPP priemonėmis, kuriomis remiamas ir skatinamas ekologinis ūkininkavimas (M11), nes kitomis priemonėmis yra skatinimas ūkių perėjimas prie ekologinio ūkininkavimo ir yra kompensuojama už tai, kad ūkiai prisiima išpareigojimus ūkininkauti ekologiškai, o 3-ojo prioriteto priemonėmis yra remiamas ekologiškų produktų perdirbimas ar jų realizavimas.

Atkreiptinas dėmesys tik dėl vieno nenuoseklumo, pastebėto tarp 3A TS tikslų ir įgyvendinamų priemonių, kuriomis siekiama šių tikslų. 3A TS pavadinime, kuris ir atspindi 3A TS tikslus, nurodyta, kad siekiama didinti pirminės produkcijos gamintojų konkurencingumą, tačiau pagal šią veiklos sritį, didžiausias finansavimas yra skiriamas 4.2 veiklos sričiai, kurios paramos gavėjai nėra pirminės produkcijos gamintojai. Pirminės produkcijos gamintojai konkurencingumą siekiama padidinti įgyvendinant 4.1; M09; 16.3 ir 16.4 priemones/ veiklos sritis.

3B TS „Ūkių rizikos prevencijos ir valdymo rėmimas“ tikslas įgyvendinamas remiant trijų skirtingų tipų priemones. Pirma, yra remiamos investicijos į prevencinių saugos priemonių diegimą gyvulininkystės sektoriuje (M05 „Gaivalinių nelaimių ir katastrofinių įvykių paveikto žemės ūkio gamybos potencialo atkūrimas ir atitinkamos prevencinės veiklos vykdymas“). Antra, yra kompensuojamos pasėlių ir ūkinių gyvūnų draudimo įmokos (17.1 „Pasėlių, gyvūnų ir augalų draudimo įmokos“) ir trečia, ūkiai skatinami

valdyti rizikas įkuriant žemės ūkio rizikos valdymo fondus (17.3 „Pajamų stabilizavimo priemonė (žemės ūkio rizikos valdymo fondai)“). Kadangi šios trys priemonės apima tris skirtingus įrankius, kuriais siekiama sumažinti ūkiams kylančias rizikas ir suvaldyti jų pasekmes, laikoma, kad šios priemonės dera tarpusavyje ir viena kitą papildo siekiant 3B TS tikslų.

Vertinant priemonių, prisidedančių prie 3B TS įgyvendinimo, suderinamumą su nacionalinėmis priemonėmis, pastebėtina, kad daugeliu atvejų (žr. 32 lentelę) nacionalinės priemonės yra nukreiptos į ūkių ar įmonių patirtų nuostolių kompensavimą siekiant sumažinti patirtą žalą. Kitaip tariant, priemonės įgyvendinamos tuomet, kai rizikos jau pasireiškė (po fakto). Paskutiniaisiais metais (2020–2023 m.) nacionalinės priemonės daugiausiai skirtos kompensuoti nuostolius, atsiradusius dėl COVID-19 pandemijos ir Rusijos karo prieš Ukrainą. Tuo tarpu 3B TS priemonės yra prevencinės, kuriomis pirmiausia, siekiama išvengti galimų rizikų ir kurios įgyvendinamos dar prieš pasireiškiant rizikoms.

Pastebėtina, kad dvi panašios prevencinės priemonės yra finansuojamos nacionalinėmis lėšomis, tačiau šios priemonės yra suderintos su KPP priemonėmis. Priemone „Pagalbos teikimas kiaulių laikytojams už biologinio saugumo priemonių reikalavimų įgyvendinimą“ yra kompensuojamos biologinio saugumo priemonių įsigijimo išlaidos, tačiau priemonė yra skirta pavieniams kiaulių laikytojams, ar mažiems ūkiams (laikantiems 1-100 kiaulių) ir kompensuojama suma negali viršyti 900 Eur, kai tuo tarpu pagal M05 priemonę didžiausia galima paramos suma yra iki 300 tūkst. Eur ir vykdomos investicijos pagal biologinio saugumo priemonių taikymo ir tam reikalingų investicijų planą. Šios priemonės viena kitą papildo – pagal KPP remiamos didesnės investicijos, o pagal nacionalinę priemonę teikiamos kompensacijos pavieniams kiaulių laikytojams, ar mažiems ūkiams, kuriems nėra reikalingos didelės investicijos į biologinio saugumo priemones. Priemone „Valstybės pagalba už draudimo įmokų dalinį kompensavimą (2024 m. vegetacinis laikotarpis)“ kaip ir 17.1 veiklos srities atveju yra kompensuojamos pasėlių draudimo įmokos, tačiau, nors kompensuojama mažesnė dalis įmokos (valstybės pagalbos priemonės atveju 50 %, o KPP – 70 %), bet padengiamos draudimo išlaidos draudžiantis nuo įvairesnių rizikų. Valstybės pagalbos priemonės atveju draudžiamos rizikos apima krušą, audrą, liūtį, snygį, šalną, ilgalaikį lietų, ilgą lietingą laikotarpį, sausringą laikotarpį, iššalimą ir kt., o 17.1 veiklos srities atveju kompensuojamos įmokos tik kai draudžiamos stichinės sausros ir (arba) iššalimo rizikos. Taip valstybės pagalbos priemonė papildo 17.1 veiklos sritį.

32 lentelė. Nacionalinės priemonės, susijusios su ūkio rizikų prevencija ir nuostolių kompensavimu

Nacionalinės priemonės pavadinimas	Priemonės aprašymas
Prevencinės priemonės	
Pagalbos teikimas kiaulių laikytojams už biologinio saugumo priemonių reikalavimų įgyvendinimą	Kiaulių laikytojai, gali gauti <i>de minimis</i> valstybės pagalbą biologinio saugumo priemonių įsigijimo išlaidoms kompensuoti. Parama teikiama tiems laikytojams, kurie laiko nuo 1 iki 100 kiaulių. Pareiškėjams atlyginama iki 90 %, bet ne daugiau kaip 900 Eur vienam pareiškėjui, biologinio saugumo reikalavimų įgyvendinimui užtikrinti reikalingų priemonių įsigijimo išlaidų. Priemonė įgyvendinama nuo 2018 m. 2018 m. buvo suplanuotas 1,2 mln. Eur finansavimas, vėlesniais metais suplanuotas finansavimas svyruoja tarp 300–400 tūkst. Eur kasmet.
Valstybės pagalba už draudimo įmokų dalinį kompensavimą (2024 m. vegetacinis laikotarpis)	Pagal priemonę teikiamos paramos intensyvumas yra iki 50 % draudimo įmokų sumos, neviršijant didžiausių galimų draudimo įmokų įkainių. Kompensuojama už meteorologinių reiškinių rizikas – krušą, audrą, liūtį, snygį, šalną, ilgalaikį lietų, ilgą lietingą laikotarpį, sausringą laikotarpį, iššalimą ir kt. Galimos pagalbos formos: 1) valstybės pagalba (vertinamas įmonės susietumas ir sunkumų patyrimas); 2) nereikšminga (<i>de minimis</i>) pagalba (vertinamas įmonės susietumas, sunkumų patyrimas nevertinamas). Galimi pareiškėjai yra fiziniai arba juridiniai asmenys, savo vardu įregistravę žemės ūkio valdą, užsiimantys pirmine žemės ūkio gamyba, MVI kategorijai priklausančios įmonės.
Kompensacinės priemonės	
Laikinoji valstybės pagalba sodininkystės	Paramos tikslas – išsaugoti sodininkystės sektoriaus veiklos gyvybingumą, esant sutrikdymams obuolių, skirtų perdirbimui, rinkoje dėl Rusijos karinės agresijos prieš Ukrainą. Pagalbos dydis – 400 Eur/ha deklaruotų obelių sodų. Pareiškėjas

Nacionalinės priemonės pavadinimas	Priemonės aprašymas
sektoriui (ne mažiau 5 ha obelių sodo)	laikomas tinkamu gauti pagalbą, jei yra deklaravęs ne mažiau 5 ha obelių sodo, pardavimo pajamos viršija 50 % visų pardavimo pajamų ir atitinka kitus reikalavimus. Priemonė įgyvendinta 2022 m., suplanuotas finansavimas – 2 mln. Eur.
Išimtinė sureguliuojamo kiulių laikytojams	Paramos tikslas – suteikti pagalbą kiulininkystės sektoriui, siekiant išsaugoti šio sektoriaus veiklos gyvybingumą esant rinkos veikimo sutrikdymams dėl padidėjusių gamybos sąnaudų 2022 m. vasario 24 d. Rusijai pradėjus invaziją į Ukrainą. Pagalbos dydis – po 10,70 Eur už 1 kiulę. Priemonė įgyvendinta 2022 m., jai suplanuotas 5,86 mln. Eur (I etapas) ir 6,64 mln. Eur (II etapas) finansavimas.
Išimtinė sureguliuojamo paukščių laikytojams	Paramos tikslas – suteikti pagalbą paukštininkystės sektoriui, siekiant išsaugoti šio sektoriaus veiklos gyvybingumą esant rinkos veikimo sutrikdymams dėl padidėjusių gamybos sąnaudų 2022 m. vasario 24 d. Rusijai pradėjus invaziją į Ukrainą. Pagalbos dydis broilerių laikytojams – 0,08 Eur už kg gyvo svorio broilerio, užauginto ir pristatyto skersti ir (arba) užauginto ir paskersto, arba 0,20 Eur už vieną užaugintą ir pristatytą skersti ir (arba) užaugintą ir paskerstą broilerį; pagalbos dydis vištų dedeklių laikytojams – 0,009 Eur už vieną kiaušinių (A ir B klasės), pateiktą rinkai. Priemonė įgyvendinta 2022 m., jai suplanuotas 3,8 mln. Eur finansavimas.
Laikinosios valstybės pagalbos broilerių augintojams teikimas	Parama skirta viščių broilerių augintojams, siekiant išsaugoti viščių broilerių augintojų veiklos gyvybingumą, esant rinkos veikimo sutrikdymams dėl COVID-19 viruso protrūkio 2021 m. rugsėjo–gruodžio mėn. Tinkami pareiškėjai – viščių broilerių augintojai, kurie užaugino ne mažiau kaip 100 broilerių per mėnesį ir pristatė juos skersti arba paskerdė užaugintus broilerius 2021 m. rugsėjo–gruodžio mėn. Pagalbos dydis – 0,09 Eur už kg gyvo svorio broilerio, kuris užaugintas ir pristatytas skersti ir (arba) užaugintas ir paskerstas; arba 0,22 Eur už vieną užaugintą ir pristatytą skersti ir (arba) užaugintą ir paskerstą broilerį. Priemonė įgyvendinta 2022 m., jai suplanuotas 2 mln. Eur finansavimas.
Laikinoji valstybės ir paukštininkystės sektoriams (įskaitant kiaušinių gavybą, pakavimą ir (ar) perdirbimą), patyrusiems nuostolių dėl COVID-19 epideminės situacijos	Pagalba skiriama kiulininkystės bei paukštininkystės sektorių (įskaitant kiaušinių gavybą, pakavimą ir (ar) perdirbimą) įmonėms, atitinkančioms juridinio asmens statusą ir užsiimančiomis kiulių auginimu, naminių paukščių auginimu mėšai ir kiaušinių gavyba, paukščių skerdimu ir (ar) paukštienos perdirbimu, kiaušinių pakavimu ir (ar) kiaušinių perdirbimo veikla, patyrusioms nuostolių dėl COVID-19 epideminės situacijos, siekiant padėti paukštininkystės ir kiulininkystės sektorių įmonėms įveikti COVID-19 ligos (koronaviruso infekcijos) sukeltas neigiamas pasekmes ir išsaugoti vykdomos veiklos likvidumą. Pagalba skiriama įmonėms, kurių veikla sumažėjo ar buvo sustabdyta dėl COVID-19 protrūkio, likvidumui palaikyti, kompensuojant nepadengtas pastoviąsias išlaidas (t. y. per tinkamą finansuoti laikotarpį įmonių patirtos pastoviosios išlaidos, kurios per tą patį laikotarpį nepadengiamos iš pelno (t. y. iš pajamų atėmus kintamąsias išlaidas) ir kurios nepadengiamos iš kitų šaltinių, pavyzdžiui, draudimo, laikinosios pagalbos priemonių, kurioms taikomas Komunikatas, arba paramos iš kitų šaltinių). Pagalbos intensyvumas iki 70% tinkamų finansuoti išlaidų, išskyrus labai mažas ir mažas įmones (kaip apibrėžta Reglamento (ES) Nr.702/2014 I priede), kurioms pagalbos intensyvumas neturi viršyti 90% tinkamų finansuoti išlaidų. Didžiausia galima pagalbos suma – 1,8 mln. Eur. Priemonė įgyvendinta 2021 m., suplanuotas finansavimas 6,3 mln. Eur.
Laikinosios valstybės pagalbos paukštienos perdirbimo įmonėms, susiduriančioms su ekonominiais sunkumais dėl COVID-19 viruso protrūkio	Parama skirta paukštienos (broilerių, kalakutų) perdirbimo įmonėms ir kitiems ūkio subjektams, užsiimančioms paukštienos (broilerių, kalakutų) perdirbimo veikla, siekiant palengvinti sunkumus (iš dalies kompensuoti prarastas pajamas), su kuriais susidūrė įmonės dėl COVID-19 viruso protrūkio 2020 m. liepos–rugsėjo mėn. laikotarpiu. Pagalbos dydis – 0,5 Eur už minėtu laikotarpiu įmonėje paskerstą broilerį; 4 Eur už minėtu laikotarpiu įmonėje paskerstą kalakutą. Priemonė įgyvendinta 2020 m., jai suplanuotas 6 mln. Eur finansavimas.
Parama įmonėms, vykdančioms žemės ūkio produktų perdirbimo veiklą paukštienos ir kiaušinių sektoriuose ir	Parama skirta kompensuoti įmonių ir kitų ūkio subjektų, vykdančių žemės ūkio produktų perdirbimo veiklą paukštienos ir kiaušinių sektoriuose Lietuvos Respublikoje, nepriklausomai nuo jų teisinio statuso, patirtiems nuostoliams, dėl pajamų, gautų iš parduotų tinkamų vartoti žmonių maistui paukščių skerdenėlių ir jų dalių (atšaldytų, užšaldytų, arba greitai užšaldytų) ir kiaušinių (išskyrus

Nacionalinės priemonės pavadinimas	Priemonės aprašymas
patyrusioms nuostolių dėl COVID-19 ligos (koronaviruso infekcijos) epideminės situacijos	skirtus perinti) ir jų produktų, praradimo, susidariusio dėl išaugusio sandėliuojamų produktų kiekio ir pasikeitusios gaminamų produktų struktūros. Patirti nuostoliai kompensuojami 100 %. Priemonė įgyvendinta 2020 m., suplanuotas 20 mln. Eur finansavimas.
De minimis pagalbos paukštienos ir kiaušinių sektoriaus ūkio subjektams, patyrusiems nuostolių dėl COVID-19 ligos (koronaviruso infekcijos)	Pagalba suteikta paukštienos ir kiaušinių sektoriaus įmonėms, patyrusioms nuostolių dėl COVID-19 ligos (koronaviruso infekcijos). Nuostolių kompensavimo dydžiai: 1) 10 % 2020 m. kovo–birželio mėn. laikotarpiu faktiškai patirtų įmonių gamybos sąnaudų; 100 % faktiškai patirtų sandėliavimo kaštų už padidėjusį 2020 m. kovo–birželio mėn. laikotarpiu sandėliuojamų produktų (užšaldytų ar giliai užšaldytų paukščių skerdenėlių ir paukštienos dalių, kiaušinių miltelių, užšaldytų kiaušinių produktų) kiekį, lyginant su 2019 m. to pačio laikotarpio sandėliuojamų produktų kiekiu. Priemonė įgyvendinta 2020 m., suplanuotas 3,5 mln. Eur finansavimas.

Šaltinis: sudaryta ESTEP pagal NMA skelbiamą nacionalinėmis lėšomis finansuojamų priemonių kvietimų informaciją

5 IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

Vertinimo klausimai:

10.1.21. Ar parama buvo veiksminga ir efektyviai panaudota siekiant išsikeltų Programos 3-o prioriteto tikslų? Į ką reikėtų atsižvelgti, kokie pakeitimai ir patobulinimai prisidėtų prie veiksmingesnio ir efektyvesnio paramos žemės ūkio produkcijos perdirbimui, trumpų tiekimo grandinių organizavimui ir rizikų žemės ūkyje valdymui panaudojimo, ypač atsižvelgiant į naujus ES mastu kylančius iššūkius, trumpalaikius (Programos) ir ilgalaikius (BŽŪP po 2022 m.) tikslus bei besikeičiančią geopolitinę situaciją?

KPP 3-ojo prioriteto įgyvendinimui suplanuota skirti 185,9 mln. Eur, o iki 2023 m. pabaigos buvo patvirtinta 162,3 mln. Eur (87 % suplanuotos skirti paramos), išmokėta – 105,3 mln. Eur (57 % suplanuotos skirti paramos). Vertintu laikotarpiu užbaigta įgyvendinti 311 projektų, kuriais žemės ūkio produkcijos gamintojų konkurencingumas didinamas remiant žemės ūkio produkcijos perdirbimą, trumpų tiekimo grandinių organizavimą, kokybės sistemų taikymą ir bendradarbiavimo skatinimą (3A TS „Pirminės produkcijos gamintojų konkurencingumo didinimas geriau juos integruojant į žemės ūkio maisto produktų grandinę taikant kokybės sistemas, kuriant žemės ūkio produktų pridėtinę vertę, propaguojant vietos rinkas ir pasitelkiant trumpas tiekimo grandines, gamintojų grupes ir jų tarpšakines organizacijas“) ir 6 502 projektai/ paraiškos, kuriais žemės ūkio produkcijos gamintojų konkurencingumas didinamas gerinant ūkio rizikų valdymą (3B TS „Ūkių rizikos prevencijos ir valdymo rėmimas“). Iš esmės parama buvo veiksminga ir efektyvi, nors tam tikrų trūkumų nustatyta įgyvendinant intervencijas, susijusias su trumpų tiekimo grandinių organizavimu, kokybės sistemų taikymo skatinimu, ūkininkų konsultavimu bei žemės ūkio rizikos valdymo fondų steigimu.

Atliktas vertinimas patvirtino, kad KPP parama pagal 3A tikslinę sritį padidino žemės ūkio produkcijos gamintojų konkurencingumą. Didžiausią teigiamą poveikį turėjo KPP parama pagal 4.2 veiklos sritį „Parama investicijoms į žemės ūkio produktų perdirbimą, rinkodarą ir (arba) plėtrą“, pagal kurią remiamas žemės ūkio produktų perdirbimas. Vienas iš atrankos kriterijų, susijęs su įmonių pelningumu, lėmė tai, kad finansinę paramą pagal 4.2 veiklos sritį gavo stipresnės ir finansiškai stabilios įmonės. Šis sprendimas trumpuoju laikotarpiu galėjo apsunkinti konkurencines sąlygas vidaus rinkoje, ypač mažesnių rinkos dalyvių atžvilgiu, tačiau ilguoju laikotarpiu jis padėjo užtikrinti tvaresnę žemės ūkio produktų perdirbimo sektoriaus plėtrą Lietuvoje ir padidino šalies įmonių konkurencingumą ES rinkoje. Tiek pagal 4.2 veiklos sritį projektus vykdžiusių įmonių veiklos priežiūros rodiklių (pardavimo pajamos, grynasis pelnas, naujų produktų gamybos pardavimo pajamos) dinamiką, tiek remiantis pačių paramos gavėjų nuomone, įgyvendinti projektai turėjo teigiamos įtakos įmonių konkurencingumo didėjimui, veiklos ekonominių rodiklių gerėjimui bei gaminamos produkcijos kiekio, kokybės ir įvairovės didėjimui. Šiuos rezultatus patvirtino atlikta kontrafaktinio poveikio vertinimo analizė, kuri rodo, kad dėka KPP paramos augalininkystės įmonių pajamos buvo 2,0 mln. Eur, mėsos produktų perdirbimo – 4,9 mln. Eur, vaisių, uogų, daržovių ir grybų perdirbimo veiklą vykdančių įmonių – 8,2 mln. Eur didesnės, lyginat su situacija, jei įmonės nebūtų įgyvendinusios KPP finansuotų investicijų. Nepaisant gautos paramos, pieno perdirbimo įmonių veiklos rezultatai yra prastesni, lyginant su kitomis tą pačią veiklą vykdančiomis įmonėmis, kurios 2014–2022 m. programiniu laikotarpiu KPP paramos negavo, tačiau šios veiklos atveju dėl mažo tiriamosios grupės įmonių atvejų skaičiaus kol kas negalima daryti išvadų, o vertinimą rekomenduojama pakartoti, kai bus baigti įgyvendinti visi pagal 4.2 veiklos sritį finansuoti projektai.

Sėkmingai įgyvendinamos ir dalis kitų, prie 3A TS prisidedančių investicinių priemonių, tačiau jų įgyvendinimo mastas nebuvo toks didelis, kad reikšmingai padidintų žemės ūkio veiklą vykdančių subjektų konkurencingumą ir paveiktų sektoriaus plėtrą. KPP parama žemės ūkio valdose užaugintos produkcijos perdirbimui ir tiekimui rinkai (4.1 veiklos sritis) prisidėjo prie ūkių konkurencingumo didėjimo (įgyvendinus projektus padidėjo ūkio VED, žemės ūkio produktų apdorojimo ir perdirbimo apimtys bei pardavimo pajamos), tačiau paramos kreipėsi ir ji buvo suteikta tik nedidelei daliai (0,04 %) visų žemės ūkio valdų. Pagal šią veiklos sritį efektyviausiai projektai buvo įgyvendinti daržininkystės sektoriuje. Projektus efektyviau taip pat įgyvendino didesni ūkiai. Didesni ūkiai panaudodami paramos lėšas generuoja didesnę vieno rodiklio vieneto grąžą. Investiciniai projektai dažnai yra efektyviau

įgyvendinami didesniuose ūkiuose dėl jų ekonominio dydžio pranašumo, didesnių resursų bei finansinių išteklių ir geresnių galimybių optimizuoti veiklą.

Finansuotų smulkių ūkių bendradarbiavimo (16.3 veiklos sritis) projektų sėkmingumas, vertinant pagal stebėsenos rodiklius, rodo, kad bendradarbiavimas yra veiksminga priemonė sprendžiant smulkių ūkių problemas, tačiau KPP parama pasinaudojo labai mažas smulkių ūkių skaičius (0,02 % visų smulkių valdų), todėl priemonės indėlis į viso žemės ūkio sektoriaus tvarumo ir konkurencingumo didinimą – menkas. Pagal šią veiklos sritį projektus efektyviausiai įgyvendino ūkininkai, užsiimantys gyvulininkyste. Kaip rodo atlikta analizė, investiciniai projektai smulkiuose ūkiuose dažnai įgyvendinami mažiau efektyviai dėl ribotų finansinių, technologinių ir žmogiškųjų resursų. Tačiau nepaisant mažesnio efektyvumo vertinant pagal stebėsenos rodiklių vieneto kainą, investicijos smulkių ūkių plėtrai yra itin svarbios, siekiant užtikrinti jų ekonominį gyvybingumą ir norint padidinti jų kuriamą pridėtinę vertę.

Dar viena svarbi ir reikšminga konkurencingumo didinimo priemonė – KPP parama trumpų tiekimo grandinių vystymui (16.4 veiklos sritis). Parama pagal šią veiklos sritį padėjo vietiniams ūkininkams ir perdirbėjams gana sėkmingai įsitraukti į tiesioginį tiekimą ir rinkos poreikių tenkinimą. 26 įgyvendinamuose projektuose dalyvauja 56 ūkininkai ir 32 įmonės. Jau užbaigtuose įgyvendinti projektuose buvo sukurtos 29 prekybos vietos, dauguma iš jų yra sukurtos internetinės parduotuvės, parduotuvės, prekybos vietos ūkiuose bei periodinės prekybos vietos (mugėse, parodose). Įsitraukimas į tiesioginį tiekimą, atitinkamai, turėjo teigiamą poveikį projektų vykdytojų pardavimo pajamoms, tačiau ne visais atvejais užtikrino rezultatų ilgalaikį tvarumą. Tiesioginį produkcijos realizavimo mastą atspindi dalyvavimas viešuosiuose pirkimuose. Viešuosiuose pirkimuose aktyviau dalyvauja paramos gavėjai, kurie yra juridiniai asmenys. Tai rodo, kad paramos gavėjai gana aktyviai prisideda prie vietinių tiekimo grandinių stiprinimo, tačiau daugiau dėmesio reikėtų skirti fizinių asmenų aktyvumo didinimui.

Tiesioginės įtakos kooperacijos ir kitų bendradarbiavimo formų skatinimui prisidedant prie konkurencingumo skatinimo ar konkurencingumą didinančių sprendimų paieškos įvairiuose žemės ūkio sektoriuose turėjo 5 priemonės (1.2 „Parama parodomiesiems projektams ir informavimo veiklai“, 16.1 „Parama EIP veiklos grupėms kurti ir jų veiklai vystyti“, 16.3 „Parama smulkių ūkio subjektų bendradarbiavimui“, 16.4 „Parama trumpoms tiekimo grandinėms ir vietos rinkoms skatinti vietos lygmeniu“ veiklos sritys ir M09 priemonė „Gamintojų grupių ir organizacijų įsisteigimas“). 16.3, 16.4 veiklos sritys ir M09 priemonė yra nukreiptos į bendradarbiavimo skatinimą per bendras investicijas, prisidedančias prie konkurencingumo didėjimo. 1.2 ir 16.1 veiklos sritimis įgyvendinami projektai, kuriais ieškoma inovatyvių sprendimų, galinčių prisidėti prie ūkių ir žemės ūkio bei maisto sektoriuje veikiančių įmonių konkurencingumo didinimo. Vertinant pagal dalyvavimo mastą, priemonių, prisidedančių prie 3-ojo KPP prioriteto įgyvendinimo, indėlis siekiant paskatinti žemės ūkio subjektų kooperaciją ir bendradarbiavimą, yra ribotas. Į priemonių, kuriomis skatinamas bendradarbiavimas, veiklas įsitraukė 502 žemės ūkio ar su žemės ūkio veikla susiję subjektai, iš kurių 460 yra fiziniai asmenys (tai sudaro 0,3 % visų fizinių asmenų, turinčių žemės ūkio valdą), 34 – juridiniai asmenys (tai sudaro 3 % visų juridinių asmenų, turinčių žemės ūkio valdą), ir 8 mokslo įstaigos.

Siekiant 3A TS tikslų mažiausiai veiksmingai buvo įgyvendintos M02 „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“, M03 „Žemės ūkio produktų ir maisto produktų kokybės sistemos“ priemonės. Žemą M02 priemonės įgyvendinimo lygį lėmė trys pagrindinės priežastys: 1) didelė dalis paramos gavėjų yra įmonės, kurios yra netinkamos kaip naudos gavėjai pagal M02 priemonę, nes neatitinka MVĮ reikalavimų; 2) konsultacijos taip pat teikiamos dėl KPP numatytų priemonių įgyvendinimo, tačiau įgyvendinant projektus pagal priemones yra finansuojamos bendrosios išlaidos, kurios apima konsultavimo paslaugas, dėl ko sumažėja atskirų konsultacijų poreikis; 3) ne visai tinkamas pats priemonės įgyvendinimo stebėsenos modelis. Priemonė prisideda prie visų KPP prioritetų horizontaliai, priemonės įgyvendinimo taisyklėse yra numatytos konsultavimo temos, tačiau pačios konsultavimo temos nėra aiškiai susietos su KPP prioritetais ar tikslinėmis sritimis. Atsižvelgiant į tai, dalis konsultacijų, ypač susijusių su ūkių konkurencingumo didinimu, ūkio valdysena, buhalterine apskaita yra susijusios ne tik su 3A TS, bet ir su 2A TS, todėl sudėtinga jas priskirti tik vienai iš šių sričių.

Mažesnę paklausą M03 priemone lėmė tai, kad buvo laikinai sustabdytas NKP paraiškų rinkimas dėl notifikavimo procedūrų, pagal priemonę tinkamos finansuoti išlaidos neatitinka kokybės sistemų dalyvių poreikio bei tai, kad dalyvavimas žemės ūkio ir maisto kokybės sistemoje iš pradžių neatsiperka dėl papildomų reikalavimų laikymosi, todėl ne visi gamintojai ryžtasi imtis papildomų nebūdami užtikrinti, kad jos tikrai atsipirks.

Pastaruoju metu taip pat stebimas pareiškėjų susidomėjimo 16.4 veiklos sritimi „Parama trumpoms tiekimo grandinėms ir vietos rinkoms skatinti vietos lygmeniu“ mažėjimas. Vertinimo metu buvo identifikuota, kad sumažėjusį susidomėjimą priemone galėjo lemti kelios priežastys. Tai neapibrėžtumas rinkoje dėl ekonominės situacijos, pasitikėjimo partneriais trūkumas ar atvejai, kuomet nepavyksta surasti projekto partnerių. Žemės ūkio veiklą vykdančios subjektais taip pat išsakė nuomonę, kad paramos teikimo sąlygos ir reikalavimai potencialiems pareiškėjams atrodo per sudėtingi ir kad jiems trūksta rinkodaros žinių, reikalingų sėkmingai vystyti trumpą tiekimo grandinę.

Rekomendacijos dėl veiksmingesnio ir efektyvesnio paramos žemės ūkio produkcijos perdirbimui, trumpų tiekimo grandinių organizavimui panaudojimo:

- Siekiant užtikrinti didesnę paramos poveikį, ypač stiprinant pirminės žemės ūkio produkcijos gamintojų konkurencingumą, būtina padidinti paramos gavėjų skaičių. Nors priemonės, remiančios žemės ūkio valdose užaugintos produkcijos perdirbimą, tiekimą rinkai bei smulkių ūkių bendradarbiavimą, yra įgyvendinamos sėkmingai – projektai padeda didinti ūkio VED, žemės ūkio produktų apdorojimo ir perdirbimo apimtis bei pardavimo pajamas – dabartinis paramos gavėjų skaičius išlieka itin mažas. Pagal 4.1 ir 16.3 veiklos sritis paramos gavėjai sudaro vos 0,04 ir 0,02 % nuo visų žemės ūkio valdų. Todėl rekomenduojama: 1) peržiūrėti paramos kriterijus, kad daugiau mažesnių ūkių galėtų atitikti reikalavimus ir pasinaudoti investicijoms skirta parama; 2) aktyviau skatinti bendradarbiavimą ir kooperaciją, kuri didintų mažesnių ūkių galimybes konkuruoti rinkoje per bendrai naudojamus išteklius ir modernizavimo projektus.
- Kadangi trumpų tiekimo grandinių plėtra išlieka vienas iš svarbių žemės ūkio politikos prioritetų, todėl būtina paskatinti ūkininkus dalyvauti trumpo tiekimo grandinėse. Tai siūloma padaryti stiprinant partnerystės ryšius tarp ūkininkų, vietos įmonių ir vartotojų (pavyzdžiui, per ūkininkų organizuojamas atvirų durų dienas, kurių metu ūkininkai gali pasidalinti gerąja trumpų tiekimo grandinių patirtimi ir kartu pakviesti vartotojus aplankyti ūkius ir iš arti susipažinti su gamybos procesu, per įvairių degustacijų organizavimą). Taip pat įgyvendinant kitas priemones, galinčias paskatinti dalyvavimą trumpo tiekimo grandinėse, pavyzdžiui, vykdant rinkodaros mokymus (įtraukiant mentorystės programas), finansuojant bendras logistikos ir saugojimo sistemas, kurios sumažintų ūkininkų sąnaudas ir riziką. Dar viena svarbi priemonė yra paklausos trumpoms tiekimo grandinėms skatinimas vartotojų tarpe. Prie paklausos skatinimo galėtų prisidėti rinkodara su asmenine ūkininko istorija. Būtina skleisti ūkininkų ir jų tiekiamų produktų kūrimo ir vystymo asmenines istorijas per socialinius tinklus ar kitas skaitmenines platformas, nes vartotojai linkę prisirišti prie asmeninių istorijų ir nori palaikyti ūkininkus, su kuriais jaučiasi asmeniškai susiję. Siekiant užsitikrinti pakankamą paklausą taip pat svarbu atliepti kintančius vartotojų lūkesčius, pavyzdžiui poreikį, kad produktai būtų pristatyti jiems į namus, ar į šalia namų esančius produktų atsiėmimo taškus, suteikti galimybę vartotojams užsisakyti produktus panaudojant prenumeratos modelį.
- Viešųjų pirkimų analizės rezultatai rodo, kad paramos gavėjai, įgyvendinantys trumpo tiekimo grandinės vystymo projektus pagal 16.4 veiklos sritį, gana aktyviai dalyvauja viešuosiuose pirkimuose ir prisideda prie vietinių tiekimo grandinių stiprinimo. Tačiau aktyviau viešuosiuose pirkimuose dalyvauja paramos gavėjai, kurie yra juridiniai asmenys, todėl daugiau dėmesio reikėtų skirti fizinių asmenų aktyvumui didinimui. Pavyzdžiui, suteikti mokymus ir konsultacijas fiziniams asmenims apie viešųjų pirkimų procesą, kaip dalyvauti konkursuose ir kokias dokumentų tvarkymo bei administravimo praktikas taikyti.
- Atsižvelgiant į tai, kad 2024 m. buvo atlikti pareiškėjams palankūs paramos teikimo pakeitimai pagal 16.4 veiklos sritį „Parama trumpoms tiekimo grandinėms ir vietos rinkoms skatinti vietos lygmeniu“, kurie turėtų prisidėti prie vertinimo metu identifikuotų problemų sprendimo, KPP ex-post vertinimo metu rekomenduojama papildomai įvertinti tiek atliktų pakeitimų poveikį

16.4 veiklos srities įgyvendinimo veiksmingumui, tiek pačios veiklos srities poveikį siekiant 3A TS tikslų.

- Atliktas vertinimas rodo, kad GO, gavusių KPP paramą, veikla yra efektyvi ir turi reikšmingą teigiamą poveikį jų ekonominiam gyvybingumui bei vietos rinkų plėtrai. Svarbu tai, kad GO sėkmė turėtų motyvuoti ir kitus ūkininkus jungtis į kooperatyvus ar organizacijas, todėl šiuos sėkmės pavyzdžius rekomenduojama viešinti ir skatinti plėtoti GO ir jų veiklą, siekiant užtikrinti dar didesnę ekonominę naudą ir žemės ūkio sektoriaus konkurencingumo augimą.
- Siekiant ūkininkus paskatinti įgyvendinti investicijas, dėl kurių padidėtų konkurencingumas ir kuriama vertė, svarbu užtikrinti, kad ūkininkai gautų jiems reikalingas konsultacijas, kurios bent iš dalies išspręstų žinių ir gebėjimų trūkumo problemą. Vertinimo metu atliktos apklausos rezultatai rodo, kad ūkininkams yra aktualios konsultacijos žemės ūkio produktų perdirbimo, rinkodaros ir žinomumo didinimo bei trumpų tiekimo grandinių kūrimo klausimais, tačiau nemaža dalis respondentų (42%) nurodė, kad nežino apie galimybę gauti konsultacijas. Atsižvelgiant į tai, rekomenduojama daugiau dėmesio skirti konsultavimo priemonės viešinimui informuojant ūkininkus apie galimybę gauti konsultacijas jiems aktualiomis temomis.

Pagal 3B TS „Ūkių rizikos prevencijos ir valdymo rėmimas“ suteikta parama, kuria siekiama padidinti žemės ūkio produkcijos gamintojų konkurencingumą, pagerinant ūkio rizikos prevenciją ir valdymą, taip pat buvo panaudota gana veiksmingai ir efektyviai. Reikšmingiausiai prie tikslo pasiekimo prisidėjo pasėlių ir ūkinių gyvūnų draudimo įmokų kompensavimas pagal 17.1 veiklos sritį „Pasėlių, gyvūnų ir augalų draudimo įmokos“. Paraiškas dėl ūkinių gyvūnų ir pasėlių draudimo kompensacijų gavimo teikia vis daugiau pareiškėjų, o draudžiamas pasėlių plotas nuolat auga (apdraustų pasėlių dalis nuo visų deklaruotų pasėlių išaugo nuo 4 iki 12%). Nors ir su svyravimais, tačiau didėja ir draudžiamų ūkinių gyvūnų skaičius – draudžiamų gyvulių skaičius siekia apie ketvirtadalį visų gyvulių skaičiaus, o draudžiamų paukščių skaičius siekia apie du trečdalius. KPP paramos lėšomis augantis draudžiamų pasėlių ir gyvulių skaičius reiškia, kad dėka paramos žemės ūkio sektorius tampa tvaresnis ir mažiau pažeidžiamas, kai susiduriama su neigiamais veiksniais (pvz., sausra, iššalimu, ligomis). Be to, draudimo sistemų stiprinimas prisideda prie ūkininkų pasitikėjimo ir finansinio stabilumo, todėl jie gali planuoti ilgalaikę plėtrą ir skirti daugiau lėšų plėtrai ir modernizavimui, taip užtikrindami sektoriaus augimą ir konkurencingumą ateityje.

Investicijos į biologinės saugos priemonių diegimą ūkiuose taip pat įgyvendinamos sėkmingai. Parama turėjo teigiamą poveikį ūkių konkurencingumo padidėjimui. Nors priemonei skirtas finansavimas buvo sumažintas ir priemonė nesulaukė planuotos paklausos iš potencialių pareiškėjų tarpo, tačiau finansuoti projektai įgyvendinti sėkmingai, numatyti veiklos priežiūros rodikliai, matuojantys vidutinį metinį ūkinių gyvūnų skaičių, daugumos projekto atveju pasiekti ir viršyti. Ūkiuose ir įmonėse, gavusiose paramą pagal M05 priemonę, auginamų paukščių skaičiaus dalis nuo visų Lietuvoje auginamų paukščių nuolat augo (2020 m. ji sudarė 3 %, o 2023 m. – 18 %). Auginamų kiaulių skaičiaus dalis nuo visų Lietuvoje auginamų kiaulių taip pat nuolat augo (2020 m. ji sudarė 2 %, o 2023 m. – 10 %). Paramą gavusiuose ūkiuose ar įmonėse augantis ūkinių gyvūnų skaičius rodo, kad šie ūkiai gali pasiekti aukštesnes gamybos apimtis ir būti konkurencingesni tiek vietos, tiek užsienio rinkose. Paramos gavėjai gautą paramą taip pat vertina teigiamai ir dauguma jų mato didelį poveikį ūkinių gyvūnų užkrečiamų ligų plitimo įmonėje sumažėjimui ir dėl užkrečiamų ligų protrūkių įmonės patirtų nuostolių sumažėjimui.

2022 m. pradėta įgyvendinti nauja veiklos sritis, pagal kurią remiamas rizikos valdymo fondų įsteigimas (17.3 „Pajamų stabilizavimo priemonė (žemės ūkio rizikos valdymo fondai)“). Pastebėtina, kad ši veiklos sritis susidomėjimo iš ūkininkų dar nesulaukė, tačiau veiklos sritis dar nauja Lietuvoje, ir, kaip rodo atlikta analizė, tai lemia keletas ekonominių, administracinių ir praktinių priežasčių. Nors dalis ūkininkų nesidomi priemone, ar nelaiko jos naudinga ir aktualia, tačiau dalis ūkininkų nėra pakankamai gerai informuoti apie rizikos valdymo fondų galimybes ir naudas. Ūkininkams taip pat trūksta pasitikėjimo dėl to, ar rizikos valdymo fondai iš tiesų suteikia naudos, nes fondų kompensacijos gali būti mažesnės už patirtus nuostolius, arba pačios fondų taisyklės gali būti sudėtingos ir neaiškios. Ūkininkai nerimauja, kad išmokos nepadengs realių nuostolių, arba kad prireikus pagalbos fondai veiks per lėtai arba nebus pajėgūs užtikrinti efektyvios paramos. Svarbus ir rizikos fondų kaštų aspektas. Ūkininkams, ypač

smulkesniems, gali atrodyti, kad ūkio rizikos valdymo fondų steigimas ir dalyvavimas jiems yra per brangus. Nepaisant to, kad šie fondai padeda apsaugoti nuo gamtos stichijų, ligų ir kitų nepalankių veiksnių, privalomos įmokos ir administracinės išlaidos gali būti didelės, todėl kai kurie ūkininkai nusprendžia, kad jie gali susidoroti su rizikomis patys, be papildomų finansinių įsipareigojimų arba taikant kitas rizikos valdymo priemones (pavyzdžiui draudimą ar pasirenkant tinkamas technologijas) arba pasinaudojant nacionalinėmis priemonėmis, skirtomis kompensuoti patirtus nuostolius.

Rekomendacijos dėl veiksmingesnio ir efektyvesnio paramos rizikų žemės ūkyje valdymui panaudojimo

- Stichinių nelaimių ir užkrečiamų ūkinių gyvūnų ligų poveikis žemės ūkiui visame pasaulyje didėja, todėl ūkių pažeidžiamumas tampa vis aktualesne problema. Klimato pokyčiai daro žemės ūkį ypač jautrų, o ateities prognozės rodo, kad ūkininkai susidurs su vis sudėtingesniais gamybos sąlygomis: šiltesne aplinka, nereguliariu kritulių pasiskirstymu ir dažnesniais ekstremaliais gamtiniais reiškiniais. Atsižvelgiant į šiuos iššūkius, rekomenduojama: (1) išlaikyti pakankamą dėmesį ir finansavimą pasėlių bei ūkinių gyvūnų draudimo įmokų kompensavimui, kad draudimo paslaugos būtų lengviau prieinamos ūkininkams; (2) didinti investicijas į biologinės saugos priemones, kurios padėtų apsaugoti ūkius nuo užkrečiamų ligų plitimo ir sumažintų potencialius nuostolius; (3) šviesti ir konsultuoti ūkininkus apie efektyvias rizikos valdymo strategijas, įskaitant technologinių ir inovatyvių sprendimų diegimą, siekiant padidinti ūkių atsparumą.
- Atsižvelgiant į tai, kad veiklos sritis, pagal kurią teikiama parama ūkio rizikos valdymo fondų kūrimui, yra pakankamai nauja ir ūkininkai ją vertina atsargiai, svarbu ir toliau skirti pakankamą dėmesį viešinimui ir informavimui. Siekiant padidinti ūkininkų pasitikėjimą ir motyvaciją įsitraukti, rekomenduojama: (1) ir toliau aktyviai informuoti apie rizikos valdymo fondų naudą – pabrėžiant jų potencialą sumažinti finansinius nuostolius ekstremalių situacijų metu ir prisidėti prie ūkių stabilumo; (2) išsklaidyti abejones dėl rizikos fondų patikimumo ir administravimo, pateikiant aiškią informaciją apie jų veikimo principus, tinkamumą skirtingo dydžio ūkiams bei atsakant į ūkininkų klausimus; (3) pristatyti gerosios praktikos pavyzdžius iš šalių, kuriose rizikos valdymo fondai veikia sėkmingai, pvz., Prancūzijoje, Italijoje. Siekiant geruosius pavyzdžius tinkamai pristatyti ūkininkams iš pradžių, siūlome: (1) atrinkti pristatymui tinkamus geruosius pavyzdžius, analizuojant fondų kūrimo, veikimo ir administravimo patirtį, (2) parengti detalią apžvalgą, pritaikytą Lietuvos kontekstui, su rekomendacijomis, kaip tokie fondai galėtų būti veiksmingai įgyvendinti Lietuvoje, apžvalga galėtų būti parengta kaip el. leidinys (3) organizuoti informacines kampanijas, seminarus ir mokymus, įtraukiant ūkininkų bendruomenes, kad šie pavyzdžiai būtų pateikti aiškiai ir patraukliai.

10.1.22. Ką ir kaip reikėtų tobulinti EŽŪFKP finansuojamos paramos administravimo sistemoje, įskaitant pasiūlymus dėl paramos teikimo ir administravimo sistemos supaprastinimo?

Paramos gavėjai įgyvendinto projekto administravimo procesą vertina kaip vidutiniškai sudėtingą. Dalis tų, kuriems projektą administruoti buvo sudėtinga, nurodė, kad iššūkių kilo dėl komunikavimo, dėl to, kad jiems reikėjo pateikti daug dokumentų (tiek popierinių, tiek elektroninių versijų), kurių dalis kartojosi, taip pat dėl to, kad dokumentų vertinimas truko ilgai, dėl ko lieka mažai laiko konkursų vykdymui bei papildomų dokumentų pateikimui buvo suteikta labai mažai laiko. Administravimo sudėtingumą taip pat lėmė tai, kad nepasiekus rezultatų buvo prašoma pateikti daugiau paaiškinimų, vykdyti papildomi patikrinimai. Pastebėta, kad įgyvendinant projektus esama daug suvaržymų, sudėtinga atlikti projekto pakeitimus. Visgi, vertinant respondentų pastebėjimus, būtina atsižvelgti į tai, kad dalis respondentų projektus įgyvendino anksčiau (nagrinėjamo laikotarpio pradžioje ar pirmoje pusėje), o administruojant priemones nuolat siekiama administracinės naštos mažinimo (pvz., nuo 2021 m. NMA taiko LEAN metodą, kurio tikslas peržiūrėti paramos administravimo procesus, juos išanalizuoti ir jei įmanoma atsisakyti perteklinių procesų ar sutrumpinti jų trukmę; taip pat dokumentų pateikimas nuolat skaitmenizuojamas; kuo daugiau duomenų siekiama gauti iš įvairių registrų; optimizuojamas patikrų procesas; padidintas visiškai nuotoliniu būdu atliekamų patikrų skaičius; diegiamos

automatizuotos el. komunikacijos priemonės⁴⁷, todėl dalis anksčiau projektus įgyvendinusių ir apklausoje dalyvavusių paramos gavėjų projektus galėjo įgyvendinti dar iki atliktų supaprastinimų. Taip pat natūralu, kad paramos gavėjams kyla papildomų administracinių iššūkių siekiant paaiškinti nepasiektų rezultatų priežastis bei atlikti projektų pakeitimus, nes įgyvendinant projektus yra įsipareigojama pasiekti tam tikrus rezultatus, o jų nepasiekus būtina nustatyti ir įvertinti to priežastis. Atliekant pakeitimus, būtina įvertinti, ar jie leis pasiekti suplanuotus projekto rezultatus. Taip pat pastebėtina, kad pagal apklausų rezultatus, projekto keitimo ir nepasiektų rezultatų paaiškinimo procedūros aktualios tik nedidelei daliai paramos gavėjų.

Paramos teikimo sąlygų ir reikalavimų įvykdymą paramos gavėjai vertina kaip vidutiniškai sudėtingą. Paramos gavėjai, nurodo, kad dėl pasikeitusios situacijos rinkoje ir ilgo projekto įgyvendinimo laikotarpio sudėtinga pasiekti numatytus tikslus/ veiklos priežiūros rodiklius. Taip pat pastebėta, kad laikotarpis nuo komercinių pasiūlymų pateikimo iki projekto patvirtinimo pakankamai ilgas, todėl projekto įgyvendinimo metu padidėja projekto vykdymo kainos, todėl padidėja nuosavų lėšų poreikis. Atsižvelgiant į įvardintus iššūkius, rekomenduojama skirti didesnę dėmesį pareiškėjų dokumentų pateikimo proceso efektyvumo analizei. Siekiant išvengti perteklinės administracinės naštos, būtina atlikti išsamesnę analizę, ar paramos gavėjų įvardintos situacijos yra pavienės, ar atspindi sistemine problemą. Taip pat itin svarbu užtikrinti, kad paramos gavėjams būtų suteiktas pakankamas ir pagrįstas laiko tarpas reikiamiems dokumentams bei paaiškinimams pateikti. Tai prisidėtų prie paramos teikimo proceso skaidrumo, veiksmingumo ir pasitikėjimo stiprinimo.

10.1.23. Kokius papildomus duomenis būtų tikslinga rinkti ir kokius rodiklius, matuojančius paramos įtaką žemės ūkio produkcijos perdirbimui, trumpų tiekimo grandinių organizavimui ir žemės ūkio sektorių rizikų valdymui, būtų tikslinga nustatyti?

Vienas iš svarbiausių planuotų pirminių duomenų surinkimo šaltinių, atliekant šį vertinimą, turėjo būti apklausos. Apklausų duomenis planuota naudoti siekiant įvertinti paramos priemonių rezultatus ir poveikį, apie kuriuos nėra renkami stebėsenos duomenys (pavyzdžiui, siekiant įvertinti paramos poveikį žemės ūkio produkcijos kokybės ir įvairovės didėjimui, o taip pat siekiant įvertinti, ar ūkio subjektai, vystantys trumpas teikimo grandines, dalyvauja viešuosiuose maisto pirkimuose ir pan.) ir nebuvo galimybių atlikti kontrafaktinį poveikio vertinimą. Apklausa buvo planuota, nes Reglamento Nr. 1305/2013 71 straipsnyje yra įvirtintas privalomas reikalavimas paramos gavėjams teikti visą informaciją, reikalingą vertinimui, o KPP priemonių įgyvendinimo taisyklėse yra nuostatos, kuriomis pareiškėjai įsipareigoja teikti visą informaciją ir duomenis, reikalingus statistikos tikslams ir Programos įgyvendinimo stebėsenai bei reikalingiems vertinimams atlikti. Kadangi paramos gavėjų kontaktai vertintojams nėra prieinami, dėl apklausų platinimo buvo kreiptasi į NMA. Tačiau NMA duomenų apsaugos pareigūno vertinimu, parengti klausimynai laikytini tiesioginės rinkodaros apklausomis, nes jomis siekiama gauti nuomonę apie viešąsias paslaugas (šiuo atveju suteiktą paramą), todėl NMA gali juos išplatinti tik tų priemonių/ veiklos sričių paramos gavėjams, kurie yra davę sutikimą gauti apklausas. Dėl taikomos asmeninių duomenų apsaugos politikos NMA prašymus pateikti informaciją galėjo išplatinti tik 29 paramos gavėjams. Siekiant spręsti paramos gavėjų dalyvavimo vertinimo tikslais organizuojamose apklausoje problema, Žemės ūkio ministerija ir NMA ir toliau turėtų ieškoti būdų kaip efektyviai įgyvendinti ES reglamentų nuostatas dėl įpareigojimų paramos gavėjams teikti informaciją, būtiną vertinimams atlikti.

Iš dalies duomenų surinkimo iš paramos gavėjų apklausos būdu problema būtų galima spręsti numatant papildomų stebėsenos rodiklių, kurie leistų tinkamai įvertinti paramos poveikį konkurencingumui. Pastebėtina, kad numatytuose stebėsenos rodikliuose ypač trūksta tokių, kurie matuotų perdirbamos, ar realizuojamos produkcijos kiekį (pvz., kiek padidėjo gamybos apimtys, kiek padidėjo realizuojamos produkcijos apimtys, kiek pradėta gaminti naujų produktų). Vertinimo metu atliktos apklausos rezultatai rodo, kad didelė dalis paramą pagal 4.2 veiklos sritį gavusių ūkių pradėjo gaminti naujus produktus, tačiau stebėsenos rodiklį „Ūmonės (ūkio subjekto) naujų produktų gamybos pardavimo pajamos“ taiko vos 5 % projektų. Atsižvelgiant į tai, siūloma apsvaistyti galimybę šį stebėsenos rodiklį

⁴⁷ NMA metinės veiklos ataskaitos

taikyti pagal Strateginį planą remiamiems perdirbimo projektams (pavyzdžiui, priemonės „Investicijos į bioekonomikos verslus“) projektams, kurių metu planuojami sukurti nauji produktai. Šis rodiklis leidžia tiksliau įvertinti paramos poveikį įmonės konkurencingumo didėjimui, nes šio rodiklio dinamika tiesiogiai priklauso nuo investicijų, kurios įgyvendintos gavus paramą. 16.3 veiklos sritys atveju, pardavimo pajamų rodiklį stebėsenai taiko tik nedidelė dalis įgyvendintų projektų, todėl atsižvelgiant į KPP patirtį, siūlome apsvaistyti galimybę pardavimo pajamų rodiklį taikyti analogiškose Strateginio plano priemonėse (pavyzdžiui, „Smulkių-vidutinių ūkių plėtra“). Šis rodiklis yra tiesiogiai susijęs su ūkio konkurencingumo didėjimu, todėl poveikio vertinimui būtų naudingas rodiklio taikymas visų įgyvendinamų projektų atveju. Strateginio plano priemonių, susijusių su investicijomis į prevencinių biologinės saugos priemonių diegimą („Investicijos į prevencinę veiklą, kuria siekiama sumažinti galimų gaivalinių nelaimių, nepalankių klimato reiškinių ir katastrofinių įvykių padarinius“), atveju galima būtų numatyti daugiau stebėsenos rodiklių, susijusių su ekonomine veikla, pavyzdžiui ūkio/ įmonės pajamų rodiklis, nes KPP atveju poveikis konkurencingumui buvo įvertintas atsižvelgiant tik į ūkinių gyvūnų skaičiaus dinamiką. Visgi, būtina įvertinti tai, kad numatant daugiau stebėsenos rodiklių kyla rizika dėl administracinės naštos padidėjimo paramos gavėjams.

Atkreiptinas dėmesys, kad kiekvienos priemonės/ tikslinės sritys atskirų projektų atveju taikomas skirtingas veiklos priežiūros (stebėsenos) rodiklių rinkinys. Nors verslo planų formose yra galimybė pasirinkti daugiau įvairesnių rodiklių nei buvo analizuota vertinimo metu, tačiau paramos gavėjai projekto stebėsenai ir atsiskaitymui renka 1-2 veiklos priežiūros rodiklius. Taip yra dėl to, kad paramos gavėjams už numatytą priežiūros rodiklių pasiekimą reikia atsiskaityti užbaigus projektą ir projekto kontrolės laikotarpiu, o nepasiekus suplanuotų reikšmių gali būti taikomos sankcijos. Siekiant surinkti įvairesnės informacijos apie paramos gavėjų ekonominės veiklos rezultatus, siūlome apsvaistyti galimybę numatyti tam tikrų rodiklių stebėseną (duomenų rinkimą iš paramos gavėjų), nenumatant siektinų rodiklių reikšmių. Pavyzdžiui, pardavimo pajamų, realizuojamos produkcijos kiekio rodikliai padėtų įvertinti paramos trumpo tiekimo grandinių vystymui poveikį ūkių konkurencingumui.

Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad pelno rodiklio pasirinkimas investiciniuose projektuose apskritai nėra labai tinkamas, nes tais atvejais, kai investuojama į ilgalaikį materialųjį turtą, stipriai padidėja įmonės sąnaudos, kurios dėl materialaus turto finansinės apskaitos mažina įmonės pelną ir po projekto įgyvendinimo, visą materialaus turto amortizacijos laikotarpį, kuris įprastai pastatams ir įrenginiams yra 8 metai. 4.2 veiklos sritys paramos gavėjų apklausa taip pat rodo, kad dėl pasikeitusios situacijos rinkoje ir ilgo projekto įgyvendinimo laikotarpio sudėtinga pasiekti nusimatytus tikslus/ veiklos priežiūros rodiklius (ypač pelno rodiklį).

Dar vienas pastebėtas trūkumas, susijęs su stebėsenos rodiklių sistema, yra tas, kad 3-ojo prioriteto tikslinėms sritims numatyti rezultato rodikliai gana siaurai atspindi rezultatus, kurie buvo pasiekti įgyvendinant priemones, prisidedančias prie tikslinių sričių. 3A TS „Pirminės produkcijos gamintojų konkurencingumo didinimas geriau juos integruojant į žemės ūkio maisto produktų grandinę taikant kokybės sistemas, kuriant žemės ūkio produktų pridėtinę vertę, propaguojant vietos rinkas ir pasitelkiant trumpas tiekimo grandines, gamintojų grupes ir jų tarpšakines organizacijas“ numatytas rezultato rodiklis T6 „Žemės ūkio valdų, gaunančių paramą už dalyvavimą kokybės sistemose, vietos rinkose, trumpose tiekimo grandinėse ir gamintojų grupėse / organizacijose, procentinė dalis“ susietas tik su priemonėmis, kuriomis remiamas dalyvavimas kokybės sistemose, trumpose tiekimo grandinėse ir gamintojų organizacijose, tačiau šis rezultato rodiklis nėra susijęs su perdirbimo skatinimu, nors perdirbimui yra skirta didžioji dalis KPP 3-ojo prioriteto lėšų. 3B TS „Ūkių rizikos prevencijos ir valdymo rėmimas“ rezultato rodiklis T7 „Ūkių, dalyvaujančių rizikos valdymo sistemose, procentinė dalis“ matuoja tik unikalių ūkio valdų, gavusių kompensacijas draudimo įmokoms, skaičių. Šis rodiklis neatskleidžia paramos poveikio žemės ūkio rizikų valdymui ir yra susietas tik su viena priemone.

6 LITERATŪROS SĄRAŠAS

Tyrimai, vertinimai:

1. Arcadia International: Francesco Montanari, Inês Ferreira, Filippa Lofstrom, Cesare Varallo, Simone Volpe, Elta Smith; VVA: Maria Kirova, Axel Wion, Una Kubota; Agroportal: José Diogo Albuquerque. "Preliminary impacts of the COVID-19 pandemic on European agriculture: a sector-based analysis of food systems and market resilience ". RESEARCH FOR AGRI COMMITTEE, 2021.
2. Ecorys and Wageningen Economic Research „Study on risk management in EU agriculture “, Final Report, 2017.
3. ESTEP, „Fiksuoto metinio paramos dydžio dėl Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos priemonės „Žemės ūkio produktų ir maisto produktų kokybės sistemos“ fiksuoto metinio paramos dydžio apskaičiavimo tyrimas“, 2020.
4. ESTEP, „Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos išankstinis (ex-ante) vertinimas“, 2014.
5. ESTEP, Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos įgyvendinimo 2014–2023 metais ataskaita.
6. ESTEP, Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos įgyvendinimo 2014–2021 metais ataskaita.
7. ESTEP, Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos įgyvendinimo 2014–2020 metais ataskaita.
8. Federica Di Marcantonio, Gloria Solano-Hermosilla, Pavel Ciaian, „The COVID-19 pandemic in the agri-food supply chain: Impacts and responses“. JCR technical report, 2022.
9. G. Kuliešis et al., „The readiness of farmers to create mutual funds for agricultural risk management in Lithuania“. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*. 2017. Vol. 39. No. 4: 442–452.
10. Lietuvos bankas, Lietuvos ekonomikos apžvalga, 2023 m. kovo mėn.
https://www.lb.lt/uploads/publications/docs/40652_bef09070406c0b0353504d25bb9d2dfa.pdf
11. OECD, „Policies for the Future of Farming and Food in the European Union“, OECD Agriculture and Food Policy Reviews, 2023.
12. SHORT-TERM OUTLOOK for EU agricultural markets in 2024. 2024 autumn, edition No 39.
https://agriculture.ec.europa.eu/document/download/e1a6bce8-efe4-4425-ae4b-9b310277034c_en?filename=short-term-outlook-autumn-2024_en.pdf
13. Viešųjų pirkimų tarnyba, Trumposios maisto grandinės viešuosiuose pirkimuose 2019–2021 m.
<https://vpt.lrv.lt/uploads/vpt/documents/files/Trumposios%20maisto%20grandin%C4%97s%20vie%C5%A1uosiuose%20pirkimuose%202019-2021%20m.pdf>.
14. VšĮ „Ekoagros“, „Šalies gyventojų tyrimas dėl ekologiškų produktų pirkimo“. Tyrimą VšĮ „Ekoagros“ užsakymu atliko „Spinter research“. 2024 m;
https://www.ekoagros.lt/media/1/documents/doc2024/Ekoagros_u%C5%B3esakyto_vartotoj%C5%B3_nuomon%C4%97s_tyrimo_ataskaita_2024.pdf

Metodinės gairės:

15. DG Regional Policy by Frans L. Leeuw, „Theory-based Evaluation“:
https://portugal2020.pt/wp-content/uploads/theory-based_evaluation.pdf;
16. EU CAP Network, Learning Portal – Theory-based approaches: https://eu-cap-network.ec.europa.eu/training/evaluation-learning-portal/learning-portal-theory-based-approaches_en
17. European Commission. Theory-Based Evaluation:
http://ec.europa.eu/regional_policy/information/evaluations/pdf/impact/theory_impact_guidance.pdf

18. European Evaluation Helpdesk for Rural Development „Examples of Evaluation Elements for the Assessment of RDP Effects on the Competitiveness of Agriculture“, Thematic Working Group No. 8, Working package 3, 2021.
19. European Evaluation Helpdesk for Rural Development. (2016). Guidelines: Assessment of RDP Results: How to Prepare for Reporting on Evaluation in 2017. Contractor – EC.
20. PPMI, „Kontrafaktinio vertinimo metodų pritaikomumo ir statistinių duomenų pakankamumo ES struktūrinės paramos poveikiui matuoti vertinimas“, 4 priedas, 2013 m.;
21. UAB „Klaipėdos banga“, „Socialinių sąnaudų-naudos analizės metodinės gairės“, 2011.

Kiti šaltiniai:

22. „Pokyčių valdymas:“ informacija, <http://www.musuprojektai.lt/konservai/>; <http://www.musuprojektai.lt/saldainiai/>.
23. Aina Mizgirdė, LRT TV naujienų tarnyba, LRT.lt, „Dėl Rusijos pradėto karo jaučiamas pašarų stygius – ūkininkai siekia patys užsiauginti daugiau kukurūzų“: <https://www.lrt.lt/naujienos/verslas/4/1694386/del-rusijos-pradeto-karo-jauciamas-pasaru-stygius-ukininkai-siekia-patys-uzsiauginti-daugiau-kukuruzu> .
24. Arūnas Milašius, „Ūkininkai: trąšos – 1200 eurų, maistas brangs iki trijų kartų, smulkieji ūkiai neišgyvens“, Delfi.lt: <https://www.delfi.lt/agro/agroverslo-naujienos/ukininkai-trasos-1200-euru-maistas-brangs-iki-triju-kartu-smulkieji-ukiai-neisgyvens-89715131> .
25. Delfi.lt, „Atskleidė maisto vartojimo tendencijas: dėmesys kokybei, lietuviškumui ir vietiniams gamintojams“: <https://www.delfi.lt/m360/naujausi-straipsniai/atksleide-maisto-vartojimo-tendencijas-demesys-kokybei-lietuviskumui-ir-vietiniams-gamintojams-120038033> .
26. Kauno kolegijos informacija, <https://www.kaunokolegija.lt/saldainiai-pastiles-nauja-verslumo-ideja-smulkiajam-ukininkui/> ; <https://www.kaunokolegija.lt/pastiles-be-pridetinio-cukraus-yra-priimtinios-placiam-vartotoju-ratui/>; <https://www.kaunokolegija.lt/mesos-konservai-sau-ir-sveciui/> .
27. Panskliautas, „Trumpesnis kelias vartotojo link“, <https://panskliautas.lt/trumpesnis-kelias-vartotojo-link> .
28. Valdas Pryšmantas, BNS, „Be trąšų likę Lietuvos ūkininkai prognozuoja sunkų rudenį“: <https://www.lrt.lt/naujienos/verslas/4/1640403/be-trasu-like-lietuvos-ukininkai-prognozuoja-sunku-rudeni>.
29. Valstietis.lt, „Ūkininkams jau pradėdama skirti parama už pasėlių draudimą“, <https://www.valstietis.lt/ukininku-zinios/ukininkams-jau-pradedamaskirti-parama-uz-paseliu-draudima/129558> .
30. ŽŪDC „Lietuvos žemės ūkis: faktai ir skaičiai“ 2024 m. Nr. 1 (33), <https://zudc.lt/wp-content/uploads/2024/05/Faktai-ir-skaiciai-internetui-2024-m.-Nr.-1-33.pdf> .
31. ŽŪM informacija, <https://zum.lrv.lt/lt/naujienos/sveikas-ir-kokybiskas-lietuvisko-maistas-vienoje-vietoje-internete-nauda-ir-ukininkams-ir-pirkejams/> .
32. ŽŪM, Žemės ūkyje pripažintų kooperatyvų sąrašas: <https://zum.lrv.lt/lt/kooperacija-zemes-ukyje/pripazinti-zemes-ukio-kooperatyvai/> .

1 PRIEDAS. VERTINIMO METODIKA

Pagal vertinimo klausimus KPP 3-ojo prioriteto įgyvendinimo analizė apims nuoseklumo, veiksmingumo, efektyvumo ir poveikio vertinimo aspektus. Vertinant KPP 3-iojo prioriteto priemonių **nuoseklumą** bus analizuojama, kaip gerai (arba blogai) tarpusavyje derėjo intervencinės priemonės, ar buvo užtikrintas suderinamumas ir sinergija su kitomis KPP priemonėmis bei kitomis intervencijomis, finansuojamomis iš kitų šaltinių. Atliekant **veiksmingumo (rezultatyvumo) analizę** bus nagrinėjami įgyvendintų priemonių rezultatai ir jų pasiekimo / nepasiekimo priežastys. **Efektyvumo analizė** skirta nustatyti santykį tarp intervencijos metu sunaudotų išteklių ir intervencijos sukeltų pokyčių. Nagrinėjant KPP 3-iojo prioriteto priemonių **poveikį** bus analizuojama, ar priemonės turi poveikį – teigiamą ar neigiamą, o taip pat, kokios išorinės priežastys lemia šį poveikį.

1.1. Vertinimo prieiga

Teorija grįstas vertinimas

Pagrindinis šio vertinimo tikslas yra įvertinti priemonių, prisidedančių prie KPP 3-iojo prioriteto įgyvendinimo, indėlį, siekiant skatinti maisto tiekimo grandinės organizavimą, įskaitant žemės ūkio produktų perdirbimą ir rinkodarą, gyvūnų gerovę ir rizikos valdymą žemės ūkyje ir paaiškinti, kokios priežastys šį poveikį lėmė. Intervencijų sėkmę, rezultatus ir poveikį gali lemti įvairūs vidiniai veiksniai (pavyzdžiui, programavimo logika, išteklių, programos įgyvendinimas, projektų kokybė, projektų rezultatų įveiklinimas ir pan.) bei išorinės priežastys (pavyzdžiui, susijusios intervencijos (reguliacinės, mokesstinės, komunikacinės (rinkodarinės) priemonės), konkurencinė aplinka, ekonomikos ciklas, geopolitinė situacija ir pan.).

Atliekant šį vertinimą bus taikoma teorija grįsto vertinimo prieiga (angl. *theory-based evaluation approach*) (žr. 60 pav.). Kaip nurodyta ES BŽŪP vertinimo metodiniuose dokumentuose⁴⁸, taikant teorija grįstą vertinimą siekiama suprasti ir įvertinti, kaip programos intervencijos padeda siekti politikos tikslų, daug dėmesio skiriant jų veiksmingumui. Pagrindinis vertinimo metodas, taikant teorija grįstą vertinimą, yra *kaitos teorija*, nagrinėjanti priežastinius ryšius tarp intervencijų, kitų veiksmų ir stebimų pokyčių. Kaitos teorija siekia paaiškinti, kaip ir kodėl pavyko pasiekti suplanuotus intervencijų rodiklius, ar pasireiškė/ nepasireiškė planuotas ar neplanuotas tiesioginis arba netiesioginis intervencijos poveikis. *Teorijos* yra apibrėžiamos kaip politikos formuotojų ar konkrečias priemones administruojančių institucijų atstovų prielaidos apie tai, kaip konkrečios intervencijos ir joms skiriami išteklių turėtų prisidėti prie siekiamų įgyvendinti pokyčių⁴⁹. Problemų (poreikių), remiamų veiksmų, sukuriama produktų, rezultatų ir poveikio (konkrečių pokyčių) grandinė apibūdinama kaip *programos intervencinė logika*.

⁴⁸ https://eu-cap-network.ec.europa.eu/training/evaluation-learning-portal/learning-portal-theory-based-approaches_en

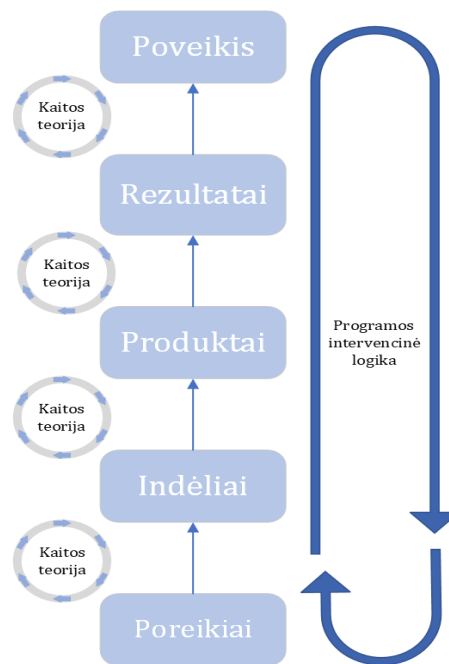
⁴⁹ European Commission. Theory-Based Evaluation. Detalesnė informacija adresu:

http://ec.europa.eu/regional_policy/information/evaluations/pdf/impact/theory_impact_guidance.pdf

Taikant kaitos teoriją, visų pirma, rekonstruojama programos intervencinė logika, tuomet remiantis programiniais dokumentais, empiriniais tyrimais ir kitais informacijos šaltiniais iškeliamos vertinimo hipotezės ir jos tikrinamos pasirenkant tinkamiausius metodus. Kaitos teorijos išplečia intervencijos logikos schemą, paaiškinant, kodėl tikėtasi konkrečios rezultatų sekos ir kas lemia / lėmė perėjimą nuo vieno intervencinės logikos elemento prie kito. Paprastai kaitos teorija apima:

- 1) Intervencinės logikos schemą;
- 2) Prielaidas, rizikas, ir kai kuriais atvejais, mechanizmus, susijusius su kiekviena loginio modelio/rezultatų grandinės grandimi;
- 3) išorinius veiksnius, galinčius turėti / turėjusius įtakos laukiamiems rezultatams; ir
- 4) bet kokius empirinius įrodymus, pagrindžiančius prielaidas, riziką ir išorinius veiksnius.

60 pav. Teorija grįsto vertinimo prieiga

Šiame poveikio vertinime bus nagrinėjama 13 KPP priemonių, veiklos sričių, prisidedančių prie 3-iojo prioriteto įgyvendinimo. Atsižvelgiant į tai, kad prioriteta sudaro dvi tikslinės sritys: 3A „Pirminės produkcijos gamintojų konkurencingumo didinimas geriau juos integruojant į žemės ūkio maisto produktų grandinę taikant kokybės sistemas, kuriant žemės ūkio produktų pridėtinę vertę, propaguojant vietos rinkas ir pasitelkiant trumpas tiekimo grandines, gamintojų grupes ir jų tarpšakines organizacijas“ ir 3B „Ūkių rizikos prevencijos ir valdymo rėmimas“.

Rengiant intervencinės logikos schemas ir nustatant intervencijų poreikius buvo remtasi KPP ir KPP ex-ante vertinimu⁵⁰. Indėliais laikomos KPP priemonės, veiklos sritys, prisidedančios prie 3-iojo prioriteto įgyvendinimo, o jų produktais ir rezultatais – priemonių pasiekimai, kuriuos parodo produktų ir tikslo (rezultatų) lygmens stebėsenos rodikliai. Pagrindiniai informacijos šaltiniai, nustatant priemonių indėlius, produktus ir rezultatus bus NMA teikiama stebėsenos informacija ir metinės KPP stebėsenos ataskaitos.

Įprastai ES investicijų rezultatams ir poveikiui matuoti naudojami programoje nustatyti stebėsenos rodikliai, tačiau KPP stebėsenai nebuvo numatyta poveikio rodiklių, apsiribojant produkto ir rezultato lygmens rodikliais. 3-iojo prioriteto stebėsenai buvo numatyti 25 produkto rodikliai (iš jų 15 – 3A TS, o 10 – 3B TS) ir 2 tikslo rodikliai (T6, skirtas 3A TS ir T7, skirtas 3B TS). 3A TS numatytas rezultato rodiklis T6 yra susietas tik su priemonėmis, kuriomis remiamas dalyvavimas kokybės sistemose, trumpose tiekimo grandinėse ir gamintojų organizacijose, tačiau šis rezultato rodiklis nėra susijęs su perdirbimo skatinimu, nors perdirbimui yra skirta didžioji dalis KPP 3-iojo prioriteto lėšų. Atsižvelgiant į tai, papildomai vertinsime įmonių rezultatus, susijusius su materialinėmis investicijomis, apyvarta ir eksportu.

Pastarieji produkto ir tikslo (rezultato) lygmens rodikliai yra svarbūs, vertinant intervencijų veiksmingumo ir efektyvumo aspektus, tačiau nepakankami, siekiant spręsti apie investicijų poveikį. Siekiant įvertinti KPP poveikį žemės ūkio konkurencingumui Europos kaimo plėtros vertinimo pagalbos tarnyba (angl. *European Evaluation Helpdesk for Rural Development*, toliau Helpdesk) parengė gaires, kuriose pasiūlė vertinimo kriterijus (detaliau žr. 33 lentelę), kurie padėtų įvertinti, koku mastu KPP

⁵⁰ ESTEP, „Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos išankstinis (ex-ante) vertinimas“, 2014.

intervencijos prisidėjo prie remiamų pirminių gamintojų konkurencingumo didinimo, geriau integruojant juos į žemės ūkio ir maisto produktų grandinę per kokybės schemas, pridėdant žemės ūkio produktams vertės, skatinant vietos rinkas ir trumpo tiekimo grandines, gamintojų grupes ir tarpšakinę organizaciją.

33 lentelė. Helpdesk gairėse numatyti žemės ūkio konkurencingumo vertinimo kriterijai

Vertinimo kriterijai	Bendrieji / papildomi rezultatų rodikliai	Galimi duomenų šaltiniai
Konkurencingumo didėjimui įvertinti		
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Pagerėjo remiamų žemės ūkio produkcijos gamintojų ir perdirbėjų konkurencingumas; ✓ Padidėjo žemės ūkio produktų pardavimas; ✓ Padidėjo paramos gavėjų darbo našumas (palyginti su visais gyventojais). 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Gamintojų, dalyvaujančių ir nedalyvaujančių kokybės schemose, trumpo tiekimo grandinėse, gamintojų grupėse ir tarpšakinėse organizacijose, skirtumų palyginimas; ✓ Žemės ūkio produktų vieneto kainos ir (arba) gamybos sąnaudų skirtumai; ✓ Darbo našumas remiamuose ūkiuose/įmonėse, dalyvaujančiuose kokybės schemose, vietos rinkose, gamintojų grupėse; ✓ Žemės ūkio produkcija remiamuose ūkiuose. 	Naudos gavėjai: <ul style="list-style-type: none"> ✓ Stebėsenos duomenų bazė Paramos gavėjai ir ne paramos gavėjai: <ul style="list-style-type: none"> ✓ Paramos gavėjų ir ne paramos gavėjų apklausa ir (arba) ✓ Nacionalinė ir (arba) regioninė statistika ✓ Eurostatas: Žemės ūkio produkcija, kainų indeksai ir pajamos ✓ Eurostatas: Eurostatas: ūkių struktūros tyrimas ir t. t. (dėl bendro ūkių skaičiaus) ✓ ŪADT (FADN)
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Padidėjo žemės ūkio produktų galutinės kainos dalis, tenkanti pirminiams gamintojams padidėjo perdirbimo ir prekybos įmonių žemės ūkio produktų paklausa 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Pirminių gamintojų marža, susijusi su galutine žemės ūkio produktų kaina vietos rinkose 	Naudos gavėjai: <ul style="list-style-type: none"> ✓ Stebėsenos duomenų bazė ✓ Apklausa ✓ Audituotos paramos gavėjų sąskaitos Paramos gavėjai ir ne paramos gavėjai: <ul style="list-style-type: none"> ✓ Paramos gavėjų ir ne paramos gavėjų apklausa ✓ Nacionalinė mokesčių inspekcija ✓ Nacionalinė ir (arba) regioninė statistika ✓ ŪADT (FADN) ✓ Verslo registras
Dalyvavimo kokybės schemose vertinimui		
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Išaugęs pirminių gamintojų įgyvendinamų kokybės schemų skaičius 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Pirminės produkcijos gamintojų, įdiegusių kokybės schemas su KPP parama, %. ✓ R4/T6: Žemės ūkio valdų, gaunančių paramą už dalyvavimą kokybės schemose, vietinėse rinkose ir trumpo tiekimo grandinėse bei gamintojų grupėse ir (arba) organizacijose, procentinė dalis (bendras rezultato ir (arba) tikslo rodiklis) 	Naudos gavėjai: <ul style="list-style-type: none"> ✓ Stebėsenos duomenų bazė ✓ Apklausa Paramos gavėjai ir ne paramos gavėjai: <ul style="list-style-type: none"> ✓ Paramos gavėjų ir ne paramos gavėjų apklausa ✓ Nacionalinė mokesčių inspekcija ✓ Nacionalinė ir (arba) regioninė statistika ✓ ŪADT (FADN)
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Įgyvendinant priemones, skirtas žemės ūkio produktų kokybei gerinti, padidėjo remiamų žemės ūkio produkcijos gamintojų pajamos 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Kokybės schemose dalyvaujančių remiamų žemės ūkio produkcijos gamintojų pajamų arba BPV pokytis 	
Žemės ūkio produktų pridėtinei vertei matuoti		
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Žemės ūkio produkcijos gamintojų žemės ūkio produktų pridėtinė vertė padidėjo 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Remiamų žemės ūkio valdų bendrosios pridėtinės vertės pokytis 	Paramos gavėjams: <ul style="list-style-type: none"> ✓ Stebėsenos duomenų bazė ✓ Paramos gavėjų apklausos ✓ Nacionalinės mokesčių tarnybos ✓ Audituotos paramos gavėjų sąskaitos Paramos gavėjams ir ne paramos gavėjams: <ul style="list-style-type: none"> ✓ ŪADT (FADN) ✓ Eurostatas: Ūkių struktūros tyrimas ✓ Eurostatas: Žemės ūkio produkcijos, kainų indeksai ir pajamos ✓ Regioninė/nacionalinė žemės ūkio statistika ✓ Verslo registrai ✓ Nacionalinės mokesčių tarnybos ✓ Paramos gavėjų ir ne paramos gavėjų apklausa
<ul style="list-style-type: none"> ✓ KPP paskatino investicijas į žemės ūkio ir maisto pramonės šakas 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Žemės ūkio produkcijos gamintojų, ūkininkų, žemės ūkio ir maisto pramonės įmonių, investuojančių į rinkodaros ir (arba) perdirbimo procesus, procentinė dalis pagal sektorius ✓ Žemės ūkio ir maisto pramonės įmonių investicijų į produktų kūrimą, technologijų plėtrą, rinkos diversifikavimą ir kt. dalis 	
Dalyvavimo grupėse vertinimui		
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Gamintojų integracija į maisto grandinę buvo remiama 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Perdirbimo ir (arba) rinkodaros projektų, kuriuos remia KPP ir kuriuos remia gamintojai arba gamintojų grupės, skaičius 	Paramos gavėjams: <ul style="list-style-type: none"> ✓ Stebėsenos duomenų bazė ✓ Paramos gavėjų apklausos ✓ Nacionalinės mokesčių tarnybos ✓ Audituotos paramos gavėjų sąskaitos Paramos gavėjams ir ne paramos gavėjams: <ul style="list-style-type: none"> ✓ ŪADT (FADN) ✓ Eurostatas: Ūkių struktūros tyrimas
<ul style="list-style-type: none"> ✓ KPP parama sustiprina ir (arba) sukuria esamas ir (arba) naujas žemės ūkio ir maisto produktų grandinės dalyvių grupes 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Sukurtų naujų grupių arba sustiprintų esamų grupių su KPP palaikymu skaičius 	

✓ Padidėjo žemės ūkio produkcijos gamintojų dalyvavimas trumpojo ciklo schemose, į kokybę orientuotoje gamintojų grupėje ir (arba) tarpšakinėje organizacijoje	✓ R4/T6: Žemės ūkio valdų, gaunančių paramą už dalyvavimą kokybės schemose, vietinėse rinkose ir trumpo tiekimo grandinėse bei gamintojų grupėse ir (arba) organizacijose, procentinė dalis (bendras rezultato / tikslo rodiklis)	✓ Eurostatas: Žemės ūkio produkcijos, kainų indeksai ir pajamos ✓ Regioninė/nacionalinė žemės ūkio statistika ✓ Verslo registrai ✓ Nacionalinės mokesčių tarnybos ✓ Paramos gavėjų ir ne paramos gavėjų apklausa
Vietos rinkų skatinimo vertinimui		
✓ Palengvintas vietos sektorių ir naujų rinkų vystymasis ✓ KPP paskatino didelės pridėtinės vertės rinkų stiprinimą arba plėtrą	✓ Naujai besiformuojančių sektorių, stiprinančių savo pozicijas rinkoje, skaičius ✓ Žemės ūkio žaliavų, kurias perdirbimo pramonė įsigyja vietos rinkose, dalis	Paramos gavėjams: ✓ Stebėsenos duomenų bazė ✓ Paramos gavėjų apklausa ✓ Nacionalinės mokesčių tarnybos ✓ Audituotos paramos gavėjų sąskaitos Paramos gavėjams ir ne paramos gavėjams: ✓ ŪADT (FADN) ✓ Eurostatas: Ūkių struktūros tyrimas ✓ Eurostatas: Žemės ūkio produkcijos, kainų indeksai ir pajamos ✓ Regioninė/nacionalinė žemės ūkio statistika ✓ Verslo registrai ✓ Nacionalinės mokesčių tarnybos ✓ Paramos gavėjų ir ne paramos gavėjų apklausa
Rizikos valdymo ūkiuose vertinimui		
✓ Paskatintas ūkių rizikos valdymo priemonių diegimas	✓ Išaugęs ūkių, diegiančių rizikos valdymo priemones, skaičius; ✓ Ūkinių gyvūnų, kuriuos laikant taikytos biologinės saugos priemonės, dalis. ✓ Apdraustų ūkinių gyvūnų skaičius ir apdraustų pasėlių plotas; ✓ Įsteigtų žemės ūkio rizikos fondų valdymo skaičius.	Paramos gavėjams: ✓ Stebėsenos duomenų bazė ✓ Paramos gavėjų apklausa Paramos gavėjams ir ne paramos gavėjams: ✓ Žemės ūkio duomenų centro duomenys; ✓ Valstybės duomenų centro duomenys

Šaltinis: ESTEP ir European Evaluation Helpdesk for Rural Development „Examples of Evaluation Elements for the Assessment of RDP Effects on the Competitiveness of Agriculture“, Thematic Working Group No. 8, Working package 3, 2021.

Atsižvelgiant į Lietuvos KPP specifiką, suplanuotas priemonės, numatytus vertinimo klausimus bei vertintojams prieinamus duomenis pasirinkti šie poveikio vertinimo kriterijai (33 lentelėje paryškinti mėlynu šriftu):

- ✓ Pagerėjo remiamų žemės ūkio produkcijos gamintojų konkurencingumas;
- ✓ Padidėjo žemės ūkio produktų pardavimas (padidėjo pardavimo pajamos);
- ✓ Padidėjo paramos gavėjų darbo našumas (atsižvelgiant į duomenų prieinamumą vertinamas paramos poveikis užimtumui);
- ✓ Išaugo pirminių gamintojų įgyvendinamų kokybės schemų skaičius;
- ✓ Įgyvendinant priemones, skirtas žemės ūkio produktų kokybei gerinti, padidėjo remiamų pirminių gamintojų pajamos;
- ✓ Pirminių gamintojų žemės ūkio produktų pridėtinė vertė padidėjo;
- ✓ KPP paskatino investicijas į žemės ūkio ir maisto pramonės šakas;
- ✓ KPP parama sustiprina ir (arba) sukuria esamas ir (arba) naujas žemės ūkio ir maisto produktų grandinės dalyvių grupes;
- ✓ Padidėjo pirminių gamintojų dalyvavimas trumpojo ciklo schemose, į kokybę orientuotoje gamintojų grupėje ir (arba) tarpšakinėje organizacijoje;
- ✓ Palengvintas vietos sektorių ir naujų rinkų vystymasis.

34 lentelėje pateikta šio vertinimo metu analizuojamo poveikio ir jo įvertinimui skirtų vertinimo kriterijų ir rodiklių sąsaja.

34 lentelė. Poveikio vertinimo kriterijai

Poveikis	Vertinimo kriterijai	Rodikliai
Žemės ūkio produkcijos gamintojų/ žemės ūkio subjektų konkurencingumo pokytis	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Pagerėjo remiamų žemės ūkio produkcijos gamintojų konkurencingumas, padidėjo pardavimo pajamos, pelnas, darbuotojų skaičius. 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Kontrafaktinis įmonių, gavusių paramą pagal 4.2 veiklos sritį, vertinimas. Vertinami rodikliai: įmonių pardavimo pajamos ir grynasis pelnas (nuostoliai), darbuotojų skaičius; ✓ Ūkių, gavusių paramą pagal 4.1, 16.3 ir 16.4 veiklos sritis, veiklos priežiūros rodiklių (pajamos, pelnas, produkcijos vertė/ kiekis, ekonominis dydis) vertinimas; ✓ Gavusių paramą pagal M05 veiklos priežiūros rodiklių (vidutinis metinis ūkinių gyvūnų skaičius) vertinimas.
Žemės ūkio subjektų dalyvavimo kokybės sistemose pokytis	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Išaugęs pirminių gamintojų įgyvendinamų kokybės schemų skaičius; ✓ Įgyvendinant priemones, skirtas žemės ūkio produktų kokybei gerinti, padidėjo remiamų pirminių gamintojų pajamos 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Pirminės produkcijos gamintojų, įdiegusių kokybės schemas su KPP parama, %. ✓ Kokybės schemose dalyvaujančių remiamų pirminių gamintojų pajamų pokytis
Žemės ūkio produktų pridėtinės vertės pokytis	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Remiamų žemės ūkio produkcijos gamintojų žemės ūkio produktų pridėtinė vertė padidėjo; ✓ KPP paskatino investicijas į žemės ūkio ir maisto pramonės šakas 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Remiamų žemės ūkio valdų bendrosios pridėtinės vertės pokytis; ✓ Pirminių gamintojų, ūkininkų, žemės ūkio ir maisto pramonės įmonių, investuojančių į rinkodaros ir (arba) perdirbimo procesus, procentinė dalis pagal sektorius.
Dalyvavimo gamintojų organizacijose pokytis	<ul style="list-style-type: none"> ✓ KPP parama sustiprina ir (arba) sukuria esamas ir (arba) naujas žemės ūkio ir maisto produktų grandinės dalyvių grupes; ✓ Padidėjo pirminių gamintojų dalyvavimas trumpojo ciklo schemose, į kokybę orientuotoje gamintojų grupėje ir (arba) tarpšakinėje organizacijoje. 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Sukurtų naujų grupių arba sustiprintų esamų grupių su KPP parama skaičius; GO veiklos rodikliai (produkcijos vertė).
Vietos rinkų kūrimosi pokytis	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Palengvintas vietos sektorių ir naujų rinkų vystymasis 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Naujai susiformavusių trumpų tiekimo grandinių, stiprinančių savo pozicijas rinkoje, skaičius; ✓ Sukurtų prekybos vietų skaičius, dalyvavimo viešuosiuose pirkimuose mastas.
Ūkių, diegiančių rizikos valdymo priemonės, pokytis	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Išaugęs ūkių, diegiančių rizikos valdymo priemonės, skaičius 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Paramos gavėjų pagal M05 ir M17 priemonės, skaičius. ✓ Ūkinių gyvūnų, kuriuos laikant taikytos biologinės saugos priemonės, dalis. ✓ Apdraustų ūkinių gyvūnų skaičius ir apdraustų pasėlių plotas.

Atliekant poveikio vertinimą bus tikrinamos šios, su 3-ojo prioriteto priemonių poveikiu susijusios hipotezės:

- Parama perdirbimui padidino įmonių konkurencingumą (hipotezės tikrinimo kriterijai: įmonių pardavimo pajamų padidėjimas; įmonių pelno padidėjimas);
- Parama trumpų tiekimo grandinių kūrimui padidino ūkių konkurencingumą (hipotezės tikrinimo kriterijai: ūkių pajamų padidėjimas, ūkių parduodamos produkcijos padidėjimas; produkcijos pardavimo vietų padidėjimas);

- 3-ojo prioriteto priemonės yra veiksmingos skatinant žemės ūkio subjektų bendradarbiavimą (hipotezės tikrinimo kriterijai: padidėjo gamintojų organizacijų skaičius, padidėjo bendradarbiaujančių smulkių ūkių skaičius ir pagerėjo jų veiklos rodikliai);
- 3-ojo prioriteto priemonės yra veiksmingos siekiant pagerinti ūkio rizikos valdymą (hipotezės tikrinimo kriterijai: priemonės padėjo stabilizuoti arba pagerino ūkių (įmonių) ekonominės veiklos rezultatus).

Kontrafaktinis poveikio vertinimas

Kontrafaktinis poveikio vertinimas – tai vertinimo metodinis požiūris, leidžiantis apskaičiuoti grynąją intervencijos poveikį, ir atsakantis į klausimus, ar intervencija veikia, koks jos poveikis. Atliekant kontrafaktinę analizę siekiama palyginti intervencijos pasiektus rezultatus su rezultatais, kurie būtų pasiekti, jei intervencija nebūtų įgyvendinta. Atsižvelgiant į 3-ojo prioriteto intervencinę logiką ir skirtus finansinius indėlius (69% viso prioriteto lėšų), šiame vertinime taikant kontrafaktinį požiūrį bus bandoma nustatyti 4.2 veiklos srities „Parama investicijoms į žemės ūkio produktų perdirbimą, rinkodarą ir (arba) plėtrą“ grynąją poveikį. Atliekant kontrafaktinį vertinimą siekiama palyginti analizuojamų priemonių pasiektus rezultatus su rezultatais, kurie būtų pasiekti, jei intervencija nebūtų įgyvendinta. Atliekant poveikio vertinimą taikant kontrafaktinio vertinimo metodą sudaromos dvi grupės, kurios yra panašios viena į kitą, tačiau pagrindinis skirtumas tarp jų yra, tas, kad tikslinė grupė – tai intervenciją patyrę subjektai, o kontrolinė grupė – tai intervencijos nepatyrę subjektai. Poveikis apskaičiuojamas palyginus tikslinės grupės ir kontrolinės grupės rezultatus, prieš tai pritaikius metodus, sumažinančius bendrus skirtumus tarp grupių.

Kokybiškam kontrafaktinio poveikio vertinimui atlikti būtina turėti pakankamai didelę intervenciją patyrusių bei intervencijos nepatyrusių subjektų skaičių bei pakankamą laiko eilutę nuo intervencijos pabaigos, kad būtų išryškėjęs intervencijos poveikis. Iki 2023 m. pabaigos yra užbaigta 114 projektų, tačiau ne visus juos bus galima įtraukti į kontrafaktinę analizę, dėl duomenų apie kontrolinę grupę prieinamumo. Kontrafaktinio vertinimui atlikimui bus naudojami atvirti *rekvizitai.lt* puslapyje skelbiami įmonių duomenys (darbuotojų skaičius, veiklos sektorius, finansinės ataskaitos). Šioje duomenų bazėje skelbiami įmonių duomenys nuo 2019 m., todėl sudarant tikslinę grupę galima įtraukti tik tuos projektus, kurie yra pradėti įgyvendinti ne anksčiau kaip 2019 m.

Tiriamosios grupės sudarymas

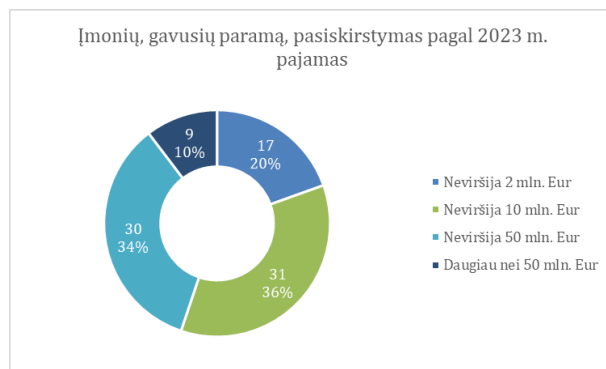
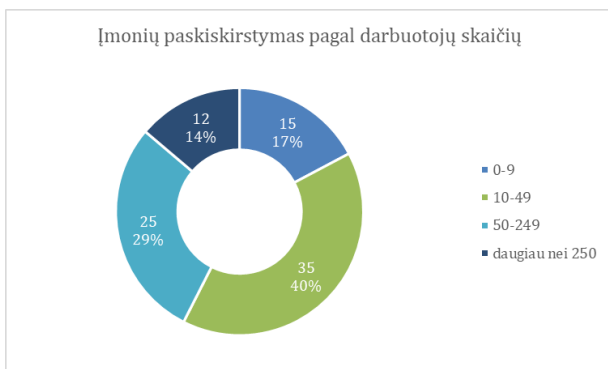
Gavus NMA duomenis apie visus 139 įgyvendinamus projektus, buvo nustatyta, kad iki 2023 m. pabaigos buvo įgyvendinta 114 projektų, tačiau buvo tokių atvejų, kai ta pati įmonė įgyvendino daugiau nei 1 projektą. Unikalių įmonių, gavusių paramą, skaičius siekia 90, tačiau *rekvizitai.lt* duomenimis 1 įmonė yra išregistruota. Atsižvelgiant į tai, tiriamąją grupę sudaro 89 unikalios įmonės, tačiau dar 2 įmonės iš imties ir tolimesnės analizės buvo pašalintos, nes šių įmonių finansinių ataskaitų nėra *rekvizitai.lt* duomenų bazėje. Šios įmonės projektus užbaigė įgyvendinti 2016–2023 m. 8⁵¹ įmonės projektų įgyvendinimą užbaigė 2016 m., 12 – 2017 m., 7 – 2018 m., 15 – 2019 m., 4 – 2020 m., 13 – 2021 m., 13 – 2022 m. ir 15 – 2023 m.

Vertinant pagal darbuotojų skaičių⁵², dauguma įmonių (42%) priskirtinos mažų įmonių kategorijai (10–49 darbuotojai), nemaža dalis (28%) yra vidutinės įmonės (50–249 darbuotojai). Vertinant pagal 2023 m. pajamas, dauguma įmonių priskirtinos mažų įmonių kategorijai (pajamos neviršija 10 mln. Eur). Apibendrinus pagal abu kriterijus 17% sudaro labai mažos įmonės, 31% – mažos, 37% – vidutinės ir 15% – didelės įmonės

61 pav. Įmonių, gavusių paramą, pasiskirstymas pagal darbuotojų skaičių ir pajamas, 2023 m.

⁵¹ Tas atvejais kai tas pats pareiškėjas (įmonė) įgyvendino daugiau nei 1 projektą, skaičiuojami pirmojo projekto užbaigimo metai.

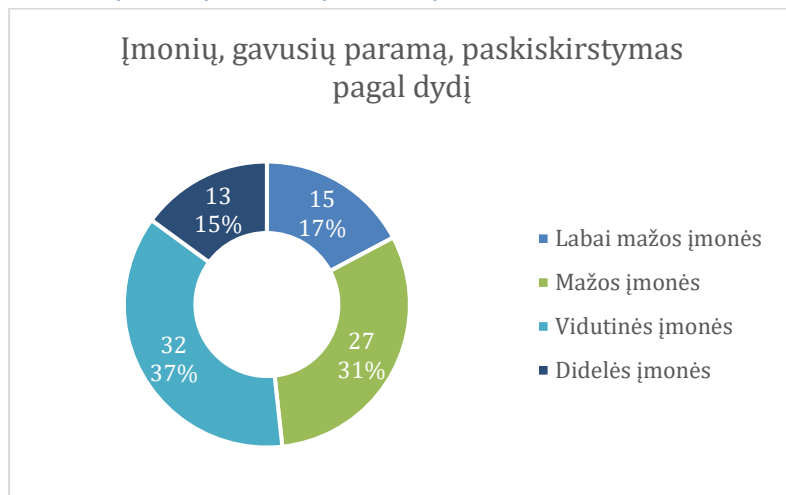
⁵² Toliau analizėje pagal darbuotojų skaičių, pajamas ir veiklos sektorių analizuojamos 87 įmonės, nes *rekvizitai.lt* 2 įmonės nėra pateikusias finansinių duomenų.

Šaltinis: sudaryta vertintojų pagal NMA pateiktus duomenis

Pagal Smulkiojo ir vidutinio verslo (toliau – SVV) subjektų sampratą, apibrėžtą Lietuvos Respublikos smulkiojo ir vidutinio verslo plėtros įstatyme, paramos gavėjai buvo suskirstyti pagal dydį, atsižvelgiant į darbuotojų skaičius ir metinių pajamų kriterijus⁵³

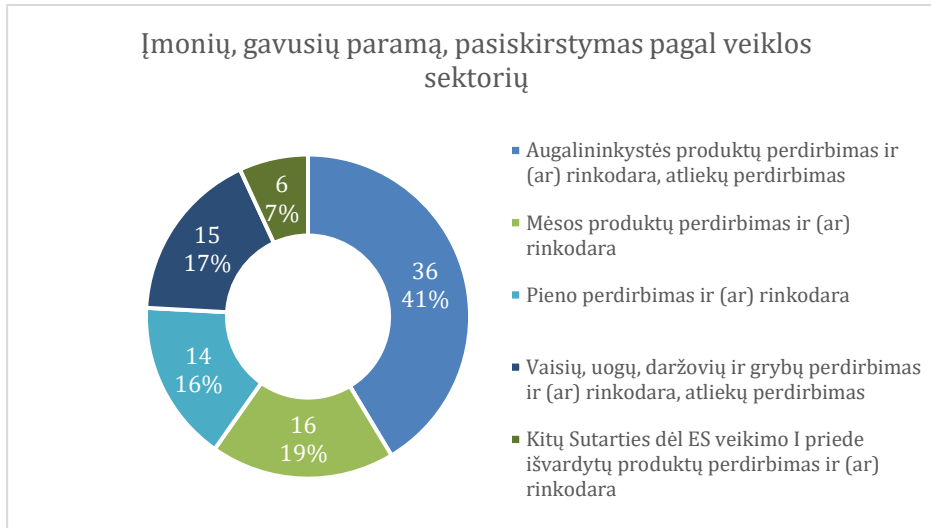
62 pav. Įmonių, gavusių paramą, pasiskirstymas pagal dydį, 2023 m.

Šaltinis: sudaryta vertintojų pagal NMA pateiktus duomenis

Vertinant pagal veiklos sektorių, dauguma įmonių veikia augalininkystės produktų perdirbimo srityje, mėsos, pieno ir vaisių, uogų, daržovių bei grybų perdirbimo srityje veikia panaši dalis paramos gavėjų.

⁵³ Ekonomikos ir inovacijų ministerija, Labai mažų, mažų ir vidutinių įmonių samprata: <https://eimin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/verslo-aplinka/smulkiojo-ir-vidutinio-verslo-politika/>

63 pav. Įmonių, gavusių paramą, pasiskirstymas pagal veiklos sektorių, 2023 m.

Šaltinis: sudaryta vertintojų pagal NMA pateiktus duomenis

Kontrolinės grupės sudarymas

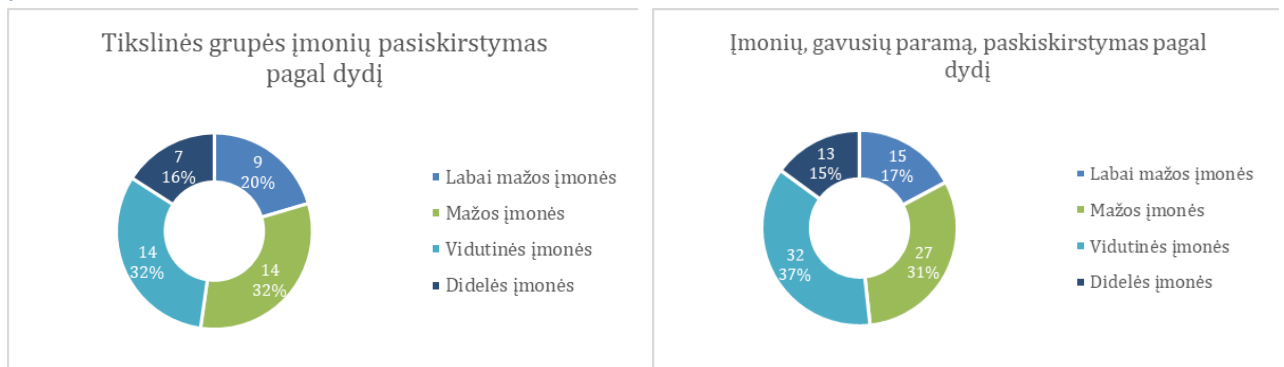
Sudarant tikslinę ir kontrolinę grupes galima taikyti vieną iš trijų pagrindinių metodų: a) atsitiktinė objektų atranka (angl. *randomised control trial*; prieš intervenciją atsitiktiniu būdu atrenkant intervenciją patirsiančius ir nepatirsiančius objektus), b) panašiausių atvejų analizė (angl. *propensity score matching*; kai grupių negalima atskirti pagal lemiamą kriterijų, pagal kurį objektas gali patirti intervenciją, grupės sudaromos atrenkant panašiausius objektus, pagal matomas objektų savybes, pvz., lytį, amžių ir kt.), c) netolydumų analizė (angl. *discontinuity identification*, kai grupes galima atskirti turint aiškų kriterijų, pagal kurį subjektas intervenciją patiria arba ne, pvz., paraiškos vertinimo balas). Idealiu atveju svarbiausios tikslinės ir kontrolinės grupių narių (vertinimo objektų) charakteristikos turėtų būti visiškai vienodos, o juos skirti turėtų tik dalyvavimo intervencijoje faktas (šio vertinimo atveju – finansavimas gautas arba negautas). Šio vertinimo metu kontrolinės grupės narių atranka vyks naudojant panašiausių atvejų analizės metodą. Pasirinkus šį grupių sudarymo būdą, kiekvienam tikslinės grupės subjektui pagal panašumo įvertį priskiriamas panašiausias subjektas iš visų nedalyvavusių intervencijoje. Vadovaujantis Helpdesk metodologinėmis gairėmis, planuojama, kad kontrolinė grupė bus 2–3 kartus didesnė nei tikslinė grupė⁵⁴.

Svarbu tai, kad taikant panašiausių atvejų analizę vertintojai turi gauti duomenis apie tai, kokios buvo tikslinės ir kontrolinės grupių savybės prieš įgyvendinant intervenciją. Pats intervencijos įgyvendinimas gali pakeisti intervencijai pasibaigus stebimų subjektų savybes.⁵⁵ Atsižvelgiant į šią sąlygą, būtina atkreipti dėmesį į vertintojams prieinamų *rekvizitai.lt* duomenų trūkumą – juose duomenys prieinami tik nuo 2019 m. Tai reiškia, kad siekiant sudaryti tikslinę ir kontrolinę grupes gali būti naudojami tik 2019 m. duomenys, o tai reiškia, kad iki 44 įmonių sumažėja tikslinės grupės imtis, nes būtent toks įmonių skaičius projektus pradėjo įgyvendinti nuo 2019 m. (anksčiau projektus pradėjusių įgyvendinti įmonių rezultatai 2019 m. jau gali būti įtakoti vykdytos intervencijos; taip pat atkreiptinas dėmesys, kad 2019 m. buvo pradėta įgyvendinti 18 projektų, tačiau 11 jų ir buvo užbaigti įgyvendinti tais pačiais metais, todėl į tyrimo tikslinę grupę nebus įtraukti). Projektus nuo 2019 m. įgyvendinusių įmonių pasiskirstymas pagal dydį ir veiklos sektorių yra iš esmės panašus į visų įmonių, gavusių paramą, pasiskirstymą pagal dydį ir veiklos sektorių.

⁵⁴ European Evaluation Helpdesk for Rural Development. (2016). Guidelines: Assessment of RDP Results: How to Prepare for Reporting on Evaluation in 2017. Contractor – EC.

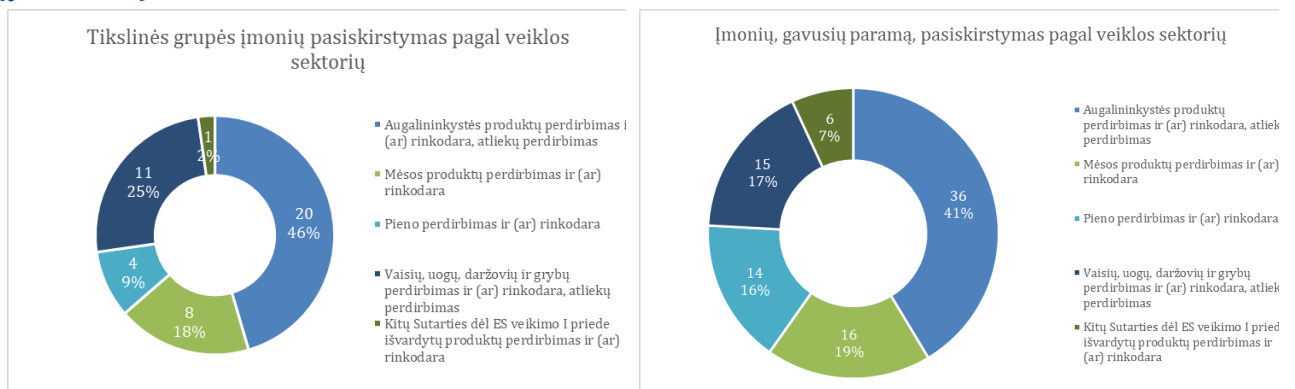
⁵⁵ PPMI, „Kontrafaktinio vertinimo metodų pritaikomumo ir statistinių duomenų pakankamumo ES struktūrinės paramos poveikiui matuoti vertinimas“, 4 priedas, 2013 m.

64 pav. Tikslinės grupės įmonių palyginimas pagal dydį su visomis paramos gavėjomis (įmonėmis)

Šaltinis: sudaryta vertintojų pagal NMA pateiktus duomenis

65 pav. Tikslinės grupės įmonių palyginimas pagal sektorių su visomis paramos gavėjomis (įmonėmis)

Šaltinis: sudaryta vertintojų pagal NMA pateiktus duomenis

Įmonės į kontrolinę grupę bus atrenkamos atsižvelgiant į įmonės amžių, darbuotojų skaičių, sektorių, kuriame vykdo veiklą ir pajamas. Atrenkant įmones bus naudojama daugiapakopė atranka⁵⁶ ir atranka bus atliekama dviem etapais. Pirma, naudojant *rekvizitai.lt* detalią įmonių paieškos sistemą bus atrenkamos įmonės, negavusios paramos. Įmonės bus atrenkamos pagal veiklos sektorius (augalininkystės produktų perdirbimas, mėsos produktų perdirbimas, pieno produktų perdirbimas, vaisių, uogų ir daržovių perdirbimas bei kitų Sutarties dėl ES veikimo I priede išvardytų produktų perdirbimas) ir kiekviename iš šių sektorių surandamos labai mažos, mažos, vidutinės ir didelės įmonės (tai vertinama pagal įmonės darbuotojų skaičių ir pajamas⁵⁷). Antra, sudarius kontrolinės įmonės grupių sąrašą (duomenų bazę) vienam tikslinės grupės nariui bus surasti panašiausi 2–3 kontrolinės grupės nariai.

Poveikio nustatymas

Intervencijos efektyvumas ir poveikis konkurencingumui bus vertinamas atsižvelgiant į dviejų rodiklių – pardavimo pajamų ir grynojo pelno (nuostolių) rodiklius. Bus taikomas dvigubo skirtumo analizės metodas (angl. *difference-in-difference*), pagal kurį tikslinė ir kontrolinė grupės bus lyginamos skirtingais laiko tarpais, t. y. prieš ir po paramos gavimo. Grynasis intervencijos poveikis yra skirtumas tarp dviejų grupių prieš įgyvendinant politiką minus skirtumas tarp dviejų grupių įgyvendinus politiką.

⁵⁶ Daugiapakopė atranka apima įvairių atrankos metodų derinį, kad būtų gauta reprezentatyvi imtis. Pavyzdžiui, tyrėjas gali naudoti stratifikuotą atranką, kad atrinktų klasterius, o tada paprastą atsitiktinę atranką, kad atrinktų dalyvius iš tų klasterių. Stratifikuota atranka - tai metodas, kai populiacija suskirstoma į atskirus pogrupius arba sluoksnius pagal konkrečias charakteristikas, pavyzdžiui, amžių ar lytį. Tada dalyviai atrenkami iš kiekvieno sluoksnio proporcingai to sluoksnio dydžiui populiacijoje. Sisteminė atranka - tai metodas, kai dalyviai iš populiacijos atrenkami reguliariais intervalais. Pavyzdžiui, jei populiacijos dydis yra 100, o norimas imties dydis - 20, į imtį bus atrinktas kas penktas populiacijos narys

⁵⁷ Ekonomikos ir inovacijų ministerija, Labai mažų, mažų ir vidutinių įmonių samprata: <https://eimin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/verslo-aplinka/smulkiujo-ir-vidutinio-verslo-politika/>

1.2. Vertinimo klausimai, veiklos ir metodai

Atsižvelgiant į techninėje specifikacijoje numatytus vertinimo klausimus, išskyrėme keturias pagrindines vertinimo veiklas:

- Priemonių nuoseklumo vertinimas (10.1.2; 10.1.15 vertinimo klausimai);
- Priemonių paramos pasiskirstymo pagal žemės ūkio sektorius analizė (10.1.3; 10.1.14 vertinimo klausimai);
- Priemonių veiksmingumo, efektyvumo ir poveikio vertinimas (10.1.1; 10.1.4, 10.1.5; 10.1.6; 10.1.7; 10.1.8; 10.1.9; 10.1.10; 10.1.11; 10.1.12; 10.1.13; 10.1.16; 10.1.17; 10.1.18; 10.1.19; 10.1.20 vertinimo klausimai);
- Išvadų ir rekomendacijų rengimas (10.1.21; 10.1.22; 10.1.23 vertinimo klausimai).

35 lentelėje pateikta vertinimo klausimų pirminė analizė. Prie vertinimo klausimų yra nurodyta prioriteto tikslinė sritis ir labiausiai susijusios priemonės, kurių pažanga bus nagrinėjama siekiant atsakyti į vertinimo klausimus. Prie daugelio klausimų taip pat yra nurodyti sprendimo kriterijai. Lentelėje taip pat nurodyta, kokios informacijos ir duomenų šaltiniai bei vertinimo metodai bus pasitelkti siekiant atsakyti į vertinimo klausimus. Siekiant atlikti vertinimo veiklas ir atsakyti į vertinimo klausimus, bus derinama pirminių ir antrinių šaltinių, kiekybinių ir kokybinių duomenų analizė.

35 lentelė. Vertinimo klausimų detalizacija

Vertinimo uždaviniai	Vertinimo veiklos	Vertinimo klausimai	Tikslinė sritis; susijusios priemonės	Sprendimo kriterijai	Informacijos/duomenų šaltiniai	Vertinimo metodai
10.1. Įvertinti Programos paramos įtaką paramos gavėjams, siekiant 3-iojo prioriteto tikslų.	Priemonių nuoseklumo vertinimas	10.1.2. Ar ir kaip (investicinė) parama derėjo su kitomis Programos paramos priemonėmis?	3A TS; M01, M02, M03, 4.1, 4.2, M09, 16.1, 16.3, 16.4	✓ Analizuojamos priemonės papildė kitas Programos paramos priemones; ✓ Analizuojamos priemonės nedubliavo kitų Programos priemonių.	✓ 2014–2020 m. KPP; ✓ KPP administravimo taisyklės; ✓ Priemonių įgyvendinimo taisyklės; ✓ KPP įgyvendinimo metinės ataskaitos; ✓ Atliktų tyrimų ir vertinimų ataskaitos.	✓ Intervencijų logikos analizė; ✓ Antrinių informacijos šaltinių analizė; ✓ Lyginamoji analizė; ✓ Ekspertinis vertinimas.
		10.1.15. Ar ir kaip užtikrintas rizikos valdymo priemonių suderinamumas su vykdomomis nacionalinėmis priemonėmis?	3B TS; M05; M17	✓ Analizuojamos priemonės papildė nacionalines priemones;	✓ Interviu Nacionaliniai teisės aktai;	✓ Intervencijų logikos analizė; ✓ Pirminių ir antrinių

Vertinimo uždaviniai	Vertinimo veiklos	Vertinimo klausimai	Tikslinė sritis; susijusios priemonės	Sprendimo kriterijai	Informacijos/duomenų šaltiniai	Vertinimo metodai
				✓ Analizuojamos priemonės nedubliavo nacionalinių priemonių.	✓ Priemonių įgyvendinimo taisyklės; ✓ Aktualūs tyrimai	informacijos šaltinių analizė; ✓ Lyginamoji analizė; ✓ Ekspertinis vertinimas
	Priemonių paramos pasiskirstymo pagal žemės ūkio sektorius analizė	10.1.3. Kaip taikomų priemonių parama pasiskirstė pagal žemės ūkio sektorius? Kokioms investicijoms pagal žemės ūkio sektorius panaudotos paramos lėšos?	3A TS; 4.1, 4.2, M09;16.3	-	✓ Interviu ✓ Stebėsenos (projektų) duomenys	✓ Pirminių šaltinių analizė ✓ Stebėsenos duomenų statistinė analizė
		10.1.14. Kaip taikomų priemonių parama pasiskirstė pagal žemės ūkio sektorius?	3B TS; M05; 17.1	-	✓ Interviu; ✓ Stebėsenos (projektų) duomenys	✓ Pirminių šaltinių analizė ✓ Stebėsenos duomenų statistinė analizė
	Priemonių veiksmingumo, efektyvumo ir poveikio vertinimas	10.1.1. Kaip ir koku mastu Programos (investicinė) parama prisidėjo prie pirminės produkcijos gamintojų ir (arba) perdirbėjų konkurencingumo: - geriau juos integruojant į žemės ūkio maisto produktų grandinę taikant kokybės sistemas - kuriant žemės ūkio produktų pridėtinę vertę - propaguojant vietos rinkas ir pasitelkiant trumpos tiekimo grandines - propaguojant gamintojų grupes ir organizacijas	3A TS M01, M02, M03 M01, M02, 4.1, 4.2, 16.1, 16.3, 16.4 M01, M02, 16.4 M01, M02, M09	Padidėjo žemės ūkio subjektų skaičius, dalyvaujantis kokybės sistemose Padidėjo žemės ūkio produktų pridėtinė vertė Padidėjo žemės ūkio subjektų skaičius, dalyvaujantis trumpose tiekimo grandinėse Padidėjo gamintojų organizacijų skaičius	✓ Interviu ; ✓ Apklausos; ✓ 2014–2020 m. KPP; ✓ KPP administravimo taisyklės; ✓ Priemonių įgyvendinimo taisyklės; ✓ Stebėsenos duomenys (įskaitant paraiškų duomenis, projektų įgyvendinimo ataskaitas ir kt.); ✓ Programos įgyvendinimo	✓ Intervencijų logikos analizė; ✓ Priežasčių ir pasekmių analizė; ✓ Stebėsenos duomenų statistinė analizė; ✓ Pirminių ir antrinių informacijos šaltinių analizė; ✓ Ekspertinis vertinimas

Vertinimo uždaviniai	Vertinimo veiklos	Vertinimo klausimai	Tikslinė sritis; susijusios priemonės	Sprendimo kriterijai	Informacijos/duomenų šaltiniai	Vertinimo metodai
					metinės ataskaitos; ✓ Atliktų tyrimų ir vertinimų ataskaitos	
		10.1.4. Ar ir kokią įtaką parama, pabaigus įgyvendinti projektus, turėjo paramos gavėjų gaminamos produkcijos kiekiui ir (arba) kokybei?	3A TS; 4.1, 4.2, M09, 16.3, 16.4 (M01, M02 ir 16.1)	✓ Pabaigus įgyvendinti projektus paramos gavėjų gaminamos produkcijos kiekis (apyvarta) padidėjo; ✓ Pabaigus įgyvendinti projektus paramos gavėjų gaminamos produkcijos kokybė pagerėjo.	✓ Stebėsenos duomenys (įskaitant paraiškų duomenis, projektų įgyvendinimo ataskaitas, užbaigto projekto ataskaitas ir kt.); ✓ Apklausos	✓ Stebėsenos duomenų statistinė analizė ✓ Kontrafaktinis poveikio vertinimas
		10.1.5. Kokiu mastu atliktos investicijos prisidėjo prie ūkių/įmonių ekonominės veiklos rezultatų gerinimo?	3A TS; 4.1, 4.2, 16.3, 16.4	✓ Investicijos prisidėjo prie įmonių ir ūkių pajamų didėjimo; ✓ Investicijos prisidėjo prie įmonių ir ūkių pelno augimo; ✓ Investicijos prisidėjo prie įmonių ir ūkių produkcijos kiekio didėjimo.	✓ Interviu ; ✓ Apklausos; ✓ Stebėsenos duomenys (įskaitant paraiškų duomenis, projektų įgyvendinimo ataskaitas, užbaigto projekto ataskaitas ir kt.); ✓ Statistiniai duomenys	✓ Stebėsenos duomenų statistinė analizė; ✓ Kontrafaktinis poveikio vertinimas ✓ Statistinių duomenų analizė; ✓ Pirminių duomenų analizė ✓ Ekspertinis vertinimas
		10.1.6. Ar, kaip ir koku mastu parama paskatino kooperaciją, kitas bendradarbiavimo formas įvairiuose žemės ūkio sektoriuose, įskaitant tarp skirtingo dydžio ūkių (įmonių)?	3A TS; 4.1, 4.2, M09, 16.1, 16.3 ir 16.4 (M01, M02)	✓ Paramos priemonės paskatino gamintojų	✓ Interviu; ✓ Stebėsenos duomenys (įskaitant paraiškų	✓ Stebėsenos ir statistinių duomenų analizė;

Vertinimo uždaviniai	Vertinimo veiklos	Vertinimo klausimai	Tikslinė sritis; susijusios priemonės	Sprendimo kriterijai	Informacijos/duomenų šaltiniai	Vertinimo metodai
				<ul style="list-style-type: none"> organizacijų kūrimąsi; ✓ Paramos priemonės paskatino bendradarbiavimą kuriant trumpas tiekimo grandines; ✓ Paramos priemonės paskatino smulkių ūkių bendradarbiavimą 	<ul style="list-style-type: none"> duomenis, projektų įgyvendinimo ataskaitas, užbaigto projekto ataskaitas ir kt.); ✓ Statistiniai duomenys; ✓ Atliktų tyrimų ir vertinimų ataskaitos 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Pirminių ir antrinių šaltinių analizė; ✓ Ekspertinis vertinimas
		10.1.7. Kokios priežastys turėjo įtakos, kad paramos gavėjai nepasirinko dalies konsultacijų pagal šią tikslinę sritį?	3A TS; M02	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Konsultacijos paramos gavėjams nebuvo aktualios; ✓ Nebuvo užtikrinta konsultacijų pagal šią tikslinę sritį pasiūla 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Programos įgyvendinimo metinės ataskaitos; ✓ Stebėsenos (projektų) duomenys; ✓ Atliktų tyrimų ir vertinimų ataskaitos; ✓ Apklausa; ✓ Interviu 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Pirminių ir antrinių informacijos šaltinių analizė; ✓ Stebėsenos duomenų duomenų analizė; ✓ Ekspertinis vertinimas
		10.1.8. Kokia dalis įdiegtų parodomųjų bandymų naudojami ūkiuose ir po projekto įgyvendinimo?	3A TS; M01 veiklos sritis 1.2	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Identifikuoti projektai, kuriuose atlikti parodomieji bandymai susiję su šia tiksline sritimis; ✓ Nustatyta dalis įdiegtų ir po projekto įgyvendinimo ūkiuose naudojamų bandymų 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Stebėsenos duomenys; ✓ Apklausa 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Stebėsenos duomenų analizė; ✓ Pirminių šaltinių analizė

Vertinimo uždaviniai	Vertinimo veiklos	Vertinimo klausimai	Tikslinė sritis; susijusios priemonės	Sprendimo kriterijai	Informacijos/duomenų šaltiniai	Vertinimo metodai
		10.1.9. Ar parodomųjų bandymų sklaida turėjo įtakos pristatomų naujovių diegimui kituose ūkiuose, t. y., ne paramos gavėjų ūkiuose?	3A TS; M01 veiklos sritis 1.2	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Identifikuoti projektai, kuriuose atlikti parodomieji bandymai susiję su šia tiksline sritimis; ✓ Nustatyti atvejai, kai parodomųjų bandymų projektai paskatino naujovių diegimą kituose ūkiuose 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Stebėsenos duomenys; ✓ Interviu ✓ Apklausa 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Stebėsenos duomenų analizė; ✓ Pirminių šaltinių analizė
		10.1.10. Ar ir kaip padidėjo sveikų, kokybiškų ar ekologiškų maisto produktų pardavimai (realizacija) po paramos teikimo? Ar ir kaip išsiplėtė ūkininkų produkcijos pardavimų kanalai, įskaitant tiekimo grandines į viešąsias maitinimo paslaugas teikiančias įstaigas (įmones)?	3A TS; 16.4 (16.3)	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Padidėjo sveikų, kokybiškų ar ekologiškų maisto produktų pardavimų pajamos; ✓ Išsiplėtė ūkininkų produkcijos pardavimo kanalai 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Stebėsenos (projektų) duomenys; ✓ Apklausa; ✓ Interviu 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Stebėsenos duomenų analizė; ✓ Pirminių šaltinių duomenų analizė; ✓ Ekspertinis vertinimas
		10.1.11 Ar ir kaip padidėjo ūkio subjektų, vystančių trumpas teikimo grandines, bendradarbiavimas su viešuoju sektoriumi, dalyvaujant viešuosiuose maisto pirkimuose, t. y., realizuojant savo produkciją tiesiogiai?	3A TS; 16.4	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Įkurtos realizavimo vietos viešojo sektoriaus įstaigose (vaikų darželiuose, mokyklose, ligoninėse, slaugos namuose ir kt.); ✓ Dalyvavimo viešuosiuose maisto pirkimuose mastas 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Stebėsenos (projektų) duomenys; ✓ CVP IS; ✓ Interviu 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Stebėsenos duomenų analizė; ✓ Pirminių šaltinių duomenų analizė; ✓ Ekspertinis vertinimas

Vertinimo uždaviniai	Vertinimo veiklos	Vertinimo klausimai	Tikslinė sritis; susijusios priemonės	Sprendimo kriterijai	Informacijos/duomenų šaltiniai	Vertinimo metodai
		10.1.12. Ar, kaip ir koku mastu priemonės prisidėjo didinant rizikos valdymo priemonių naudojimą žemės ūkio sektoriuje?	3B TS; M05; M17	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Identifikuota 3B TS intervencijos logika; ✓ Priemonės prisidėjo prie rizikos valdymo priemonių naudojimo ūkiuose 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ 2014–2020 m. KPP; ✓ KPP administravimo taisyklės; ✓ Priemonių įgyvendinimo taisyklės; ✓ Stebėsenos duomenys (įskaitant paraiškų duomenis, projektų įgyvendinimo ataskaitas ir kt.); ✓ Programos įgyvendinimo metinės ataskaitos; ✓ Valstybės duomenų agentūros skelbiama statistika (ūkinį gyvūnų skaičius), ✓ ŽŪDC skelbiama statistika ; ✓ Atliktų tyrimų ir vertinimų ataskaitos ✓ Interviu; ✓ Apklausa 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Intervencijų logikos analizė; ✓ Priežasčių ir pasekmių analizė; ✓ Stebėsenos duomenų statistinė analizė; ✓ Pirminių ir antrinių informacijos šaltinių analizė; ✓ Ekspertinis vertinimas
		10.1.13. Ar ir koku mastu investicijos į žemės ūkio prevencines priemones prisidėjo prie ūkių (įmonių) ekonominės veiklos rezultatų?	3B TS; M05	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Padidėjo vidutinis metinis ūkinį gyvūnų skaičius 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Stebėsenos duomenys (įskaitant paraiškų duomenis, 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Stebėsenos duomenų statistinė analizė;

Vertinimo uždaviniai	Vertinimo veiklos	Vertinimo klausimai	Tikslinė sritis; susijusios priemonės	Sprendimo kriterijai	Informacijos/duomenų šaltiniai	Vertinimo metodai
					projektų įgyvendinimo ataskaitas, užbaigto projekto ataskaitas ir kt.); ✓ Statistiniai duomenys	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Statistinių duomenų analizė; ✓ Ekspertinis vertinimas
		10.1.16. Kokios priežastys lemia, kad nesisteigia rizikos valdymo fondai?	3B TS; 17.3	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Įvertintos priežastys, susijusios su sąlygomis; ✓ Įvertintos priežastys, susijusios su ekonomine situacija 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Aktualūs tyrimai; ✓ Apklausai; ✓ Interviu 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Pirminių ir antrinių informacijos šaltinių analizė; ✓ Ekspertinis vertinimas
		10.1.17. Kaip ir kokių mastu (investicinė) parama paskatino inovacinių technologijų diegimą paramos gavėjų ūkiuose (įmonėse)? Kokio pobūdžio (pvz., technologinės, procesų, produktų) inovacijos buvo diegiamos ar bandomos? Kokie skirtingo pobūdžio inovacijų diegimo rezultatai? Ar tinkamai veikia investicijų į inovacijas skatinimo sistema?	3P; M01, 4.1, 4.2, 16.1 (M02; M05)	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Nustatyti pagrindiniai inovacijų diegimo mastas; ✓ Įvertintas inovacijų pobūdis; ir ✓ Apžvelgta įvertinta inovacijų skatinimo sistema 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Stebėsenos (projektų) duomenys ✓ Interviu 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Stebėsenos duomenų analizė ✓ Pirminių informacijos šaltinių analizė
		10.1.18. Ar ir kokią įtaką paramos gavėjams turėjo Covid-19 pandemijos sukelta krizė ir Rusijos karas prieš Ukrainą?	Bendras klausimas visoms priemonėms	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Nustatyti pagrindiniai COVID-19 ir Rusijos karo prieš Ukrainą veiksniai, turintys įtakos paramos gavėjams 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Atliktų tyrimų ir vertinimų ataskaitos; ✓ Apklausos; ✓ Interviu 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Pirminių ir antrinių informacijos šaltinių analizė; ✓ Ekspertinis vertinimas

Vertinimo uždaviniai	Vertinimo veiklos	Vertinimo klausimai	Tikslinė sritis; susijusios priemonės	Sprendimo kriterijai	Informacijos/duomenų šaltiniai	Vertinimo metodai
		10.1.19. Kokie kiti suteiktos investicinės paramos rezultatai ir efektai?	Bendras klausimas visoms priemonėms	-	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Stebėsenos (projektų) duomenys; ✓ Atliktų tyrimų ir vertinimų ataskaitos 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Antrinių informacijos šaltinių analizė; ✓ Stebėsenos duomenų analizė; ✓ Ekspertinis vertinimas
		10.1.20. Kokią įtaką, siekiant tikslų ir rezultatų, turi paramos teikimo sistema – paramos gavėjų atranka, pasirinktos paramos formos, kitos sąlygos ir paramos administravimo tvarka?	Bendras klausimas visoms priemonėms	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Paramos teikimo sistema skatina paramos gavėjus naudotis teikiama parama 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ 2014–2020 m. KPP; ✓ KPP administravimo taisyklės; ✓ Priemonių įgyvendinimo taisyklės; ✓ KPP įgyvendinimo metinės ataskaitos; ✓ Interviu. 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Pirminių ir antrinių informacijos šaltinių analizė; ✓ Ekspertinis vertinimas
10.2. Pateikti išvadas ir pasiūlymus dėl ES paramos lėšų panaudojimo tobulinimo krypčių / aspektų, atsižvelgiant į ilgalaikių ES BŽŪP tikslų siekimą ir efektyvesnį ES paramos valdymą.	Išvadų ir rekomendacijų rengimas	10.1.21. Ar parama buvo veiksminga ir efektyviai panaudota siekiant išsikeltų Programos 3-o prioriteto tikslų? Į ką reikėtų atsižvelgti, kokie pakeitimai ir patobulinimai prisidėtų prie veiksmingesnio ir efektyvesnio paramos žemės ūkio produkcijos perdirbimui, trumpų tiekimo grandinių organizavimui ir rizikų žemės ūkyje valdymui panaudojimo, ypač atsižvelgiant į naujus ES mastu kylančius iššūkius, trumpalaikius (Programos) ir ilgalaikius (BŽŪP po 2022 m.) tikslus bei besikeičiančią geopolitinę situaciją?	Bendras klausimas visoms priemonėms	-	<ul style="list-style-type: none"> ✓ 2014–2020 m. KPP; ✓ KPP administravimo taisyklės; ✓ Priemonių įgyvendinimo taisyklės; ✓ KPP įgyvendinimo metinės ataskaitos; 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Pirminių ir antrinių informacijos šaltinių analizė; ✓ Ekspertinis vertinimas
		10.1.22. Ką ir kaip reikėtų tobulinti EŽŪFKP finansuojamos paramos administravimo sistemoje, įskaitant pasiūlymus dėl paramos teikimo ir administravimo sistemos supaprastinimo?	Bendras klausimas visoms priemonėms	-	<ul style="list-style-type: none"> ✓ KPP įgyvendinimo metinės ataskaitos; 	
		10.1.23. Kokius papildomus duomenis būtų tikslinga rinkti ir kokius rodiklius, matuojančius paramos įtaką žemės ūkio produkcijos perdirbimui, trumpų tiekimo grandinių organizavimui ir žemės ūkio sektorių rizikų valdymui, būtų tikslinga nustatyti?	Bendras klausimas visoms priemonėms	-	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Stebėsenos duomenys; ✓ Statistiniai duomenys; ✓ Atliktų tyrimų ir vertinimų ataskaitos; 	

Vertinimo uždaviniai	Vertinimo veiklos	Vertinimo klausimai	Tikslinė sritis; susijusios priemonės	Sprendimo kriterijai	Informacijos/duomenų šaltiniai	Vertinimo metodai
					✓ Interviu	

Duomenų šaltiniai

- 1) **Programos dokumentai.** Nagrinėjant 3-iojo prioriteto tikslinių sričių intervencinės logikos analizę, vertinant priemonių suderinamumą bus analizuojama 2014–2020 m. KPP ir aktualios jos versijos, taip pat KPP administravimo taisyklės ir aktualios jų versijos bei atskirų priemonių įgyvendinimo taisyklės ir jų aktualios versijos.
- 2) **Aktualūs teisės aktai.** Vertinant priemonių suderinamumą taip pat bus nagrinėjami kiti aktualūs teisės aktai, kuriais reglamentuojamas nacionalinių priemonių įgyvendinimas ar numatomi reikalavimai, susiję su 3-ojo prioriteto priemonių įgyvendinimu.
- 3) **Stebėsenos duomenys.** Šis informacijos šaltinis bus pagrindinis atliekant priemonių veiksmingumo, efektyvumo ir poveikio vertinimą. Vertinimo metu bus atliekama NMA renkamų stebėsenos (rodiklių pasiekimo duomenys, paramos paraiškų duomenys, projektų įgyvendinimo ataskaitos, užbaigtų projektų įgyvendinimo ataskaitos) duomenų analizė. NMA bus teikiamos atskiros užklausos dėl atskirų priemonių duomenų poreikio. Vertinant M01 ir M02 priemonių rezultatus ir poveikį taip pat planuojama panaudoti Žemdirbių mokymo ir konsultavimo informacinės sistemos (toliau – ŽMIKIS) duomenis.
- 4) **Statistiniai duomenys.** Atsakant į dalį vertinimo klausimų, ypač siekiant įvertinti 3-ojo prioriteto priemonių rezultatų ir poveikio mastą lyginant su bendra šalies ūkininkų / įmonių situacija bus naudojami Valstybės duomenų agentūros (toliau – VDA), Eurostato, Žemės ūkio duomenų centro (toliau – ŽŪDC) renkami aktualūs rodikliai. Taip pat bus naudojami Ūkių apskaitos duomenų tinklo (toliau – ŪADT) rodikliai.
- 5) **Antriniai šaltiniai.** Atliekant daugelį vertinimo veiksnių ir atsakant į daugelį vertinimo klausimų bus analizuojami jau atliktų tyrimų ir vertinimų rezultatai. Aktualių tyrimų, vertinimų analizė padės geriau identifikuoti galimas priežastis, lėmusias intervencijų sėkmės / nesėkmės veiksnius. Bus analizuojami tyrimai ir vertinimai, paskelbti viešai prieinamuose šaltiniuose – institucijų tinklalapiuose, leidiniuose, ataskaitose. Teorinės ir empirinės literatūros apžvalga atlikta šios ataskaitos 1 dalyje. Viena iš svarbių antrinių šaltinių grupių yra KPP įgyvendinimo metinės ataskaitos ir kiti su KPP susiję vertinimai. Dar viena svarbi antrinių šaltinių grupė – metodinės gairės.
- 6) **Vertinimo metu surinkti pirminiai duomenys.** Atskira duomenų kategorija bus šio vertinimo tikslais surinkti duomenys. Jie papildys prieinamų pirminių ir antrinių šaltinių informaciją bei atskleis pagrindinių suinteresuotų pusių ir išorinių ekspertų nuomonę. Pagrindinės suinteresuotų asmenų grupės yra ŽŪM, pagrindiniai socialiniai ekonominiai partneriai, asociacijos, paramos gavėjai ir kt. Šis informacijos šaltinis bus aktualus vertinant intervencijų veiksmingumą ir poveikį bei formuluojant rekomendacijas. Pirminius duomenis planuojama rinkti taikant šiuos metodus:
 - a. Giluminiai arba kokybiniai **interviu**, kurie leidžia atskleisti skirtingus požiūrius į vertinimo objektą, įgyvendinimo mechanizmą, rezultatus. Interviu metodas dažniausiai naudojamas, siekiant išsiaiškinti, kaip asmenys suvokia tiriamo objekto reikšmę, poreikius, tikslus, rezultatus, įgyvendinimo procesą, kokius apsektus laiko svarbiausiais. Atliekant interviu, nesiekama reprezentuoti populiacijos, vertinimui naudojama nedidelė respondentų imtis, o atranka yra tikslinė. Šio vertinimo metu, visų pirma, bus atliekami interviu su priemonių koordinatoriais – ŽŪM darbuotojais, kurių metu bus siekiama daugiau sužinoti apie priemonės įgyvendinimo procesą, įgyvendinant priemonę kilusius iššūkius. Atlikus projektų vykdytojų apklausą, apibendrinus rezultatus ir įvertinus poreikį dėl interviu reikalingumo, papildomai gali būti atliekami interviu su projektų vykdytojų atstovais – tose priemonėse, kuriose įgyvendinamas nedidelis skaičius svarbių, sisteminių pokyčių skatinančių projektų arba su socialiniais partneriais – aktualiomis ūkininkų ir (arba) perdirbėjų asociacijomis.
 - b. **Apklausos.** Dar vienas planuojamas pirminių duomenų surinkimo šaltinis – apklausos. Siekiant įvertinti paramos priemonių rezultatus ir poveikį, apie kuriuos nėra renkami stebėsenos duomenys, bus atliekamos paramos gavėjų apklausos (pavyzdžiui, siekiant įvertinti ar parodomųjų bandymų rezultatai ir toliau naudojami ūkiuose, ar jie naudojami ne paramos gavėjų ūkiuose, o taip pat siekiant įvertinti, ar ūkio subjektai, vystantys trumpas teikimo grandines, dalyvauja viešuosiuose maisto pirkimuose ir

pan.). Apklausomis taip pat bus siekiama įvertinti dėl kokių priežasčių stebimas mažesnis susidomėjimas tam tikroms priemonėmis, veiklos sritimis. Atlikus pirminę vertinimo klausimų analizę, planuojama, kad bus atliekamos paramos gavėjų apklausos, susijusios su šiomis priemonėmis, veiklos sritimis: 1.2.; M03; M05, 4.1; 4.2; M09; 16.3; 16.4 ir 17.1. Taip pat planuojame atlikti ūkininkų, kurie nėra gavę paramos pagal KPP 3-ojo prioriteto priemones, apklausą siekiant išsiaiškinti jų susidomėjimą parama trumpo tiekimo grandinėms ir rizikos valdymo fondų kūrimu.

Pasitelkiant „Google Forms“ įrankį apklausas planuojame atlikti 2024 m. rugsėjo mėn. pabaigoje – spalio mėn. pradžioje. Apklausos bus anoniminės. Dėl apklausų išplatavimo kreipsimės į NMA. Prašant apklausas išplatinti NMA susiduriama su problema, kad NMA gali apklausas išplatinti tik tiems pareiškėjams, kurie paraiškoje nurodė sutinkantys gauti apklausas. Atsižvelgiant į kiekvienos priemonės, veiklos srities paramos gavėjų skaičių, kuriam NMA galės išsiųsti apklausos nuorodą, bus įvertinta galimybė kreiptis į asociacijas ir prašyti jų išplatinti apklausos nuorodas savo nariams. Asociacijų bus prašoma išplatinti apklausą, skirtą ūkininkams, kurie nėra gavę paramos pagal KPP 3-ojo prioriteto priemones. Taip pat kreipsimės į ŽŪM su prašymu apklausų nuorodomis pasidalinti ŽŪM svetainėje.

Vertinimo metodai

- 1) **Intervencijų logikos ir priežasčių bei pasekmių analizė.** Vienas iš kaitos teorijos požiūrį sudarančių elementų yra intervencijų logikos ir priežasčių bei pasekmių analizė. Šis analizės metodas bus taikomas atliekant priemonių nuoseklumo, veiksmingumo ir poveikio vertinimą. Intervencijų logika yra loginis modelis, kuris parodo, kaip, atsižvelgiant į prielaidas ir išorės veiksnius (kontekstą), siūloma priemonė(s) padės spręsti identifikuotą poreikį/problemą. Vadovaujantis parengtomis intervencijos logikos schemomis bus vertinamas intervencijų veiksmingumas ir poveikis.
- 2) **Pirminių ir antrinių informacijos šaltinių analizė.** Pasitelkiant kiekybinę ir kokybinę turinio analizę bus nagrinėjami pirminiai ir antriniai vertinimo šaltiniai. Turinio analizė yra įvairios su vertinimo objektu susijusios informacijos, duomenų ir dokumentų analizė, sisteminimas ir apibendrinimas. Vertinimui aktualios akademinės literatūros, ES ir nacionalinių strateginių dokumentų, atliktų tyrimų ir vertinimų apžvalgai taikysime kokybinės turinio analizės metodą, o rodiklių, stebėsenos ir kitos administracinės informacijos ir duomenų analizei – kiekybinės turinio analizės metodą, kuris leis standartizuoti ir susisteminti.
- 3) **Statistinių, stebėsenos duomenų analizė.** Šis metodas bus naudojamas analizuojant pirminių ir antrinių šaltinių kiekybinius duomenis. Planuojama taikyti aprašomosios statistikos analizės metodus. Siekiant apibendrinti skaitines duomenų reikšmes, bus taikomos grafinės priemonės (pvz., grafikai).
- 4) **Mini atvejo studijos.** Atvejo studija yra giluminis vieno pavyzdžio ar įvykio (atvejo) nagrinėjimas. Pagrindinis atvejo studijų tikslas – pateikti išsamų supratimą apie apibrėžtą problemą ar atvejį, atsižvelgiant į kontekstą. Atvejis gali būti projektas, politika, programa, instrumentas, jų socialinis poveikis, kuris analizuojamas pagal griežtai apibrėžtus laiko ar geografinius kriterijus. Atliekant vertinimą, planuojama atlikti atskirų projektų mini atvejo studijas, kurios papildys ir pagilins, suteiks papildomų įžvalgų priemonių analizei.
- 5) **Lyginamoji analizė** taikoma kiekybiniais ir kokybiniais duomenimis analizuoti. Šis metodas aktualus tuomet, kai siekiama palyginti keletą panašių objektų. Šie objektai lyginami tarpusavyje pagal pasirinktų kriterijų sąrašą, išryškinant analizuojamų objektų panašumus ir skirtumus, ieškant priežasčių, paaiškinančių skirtumus. Atliekant vertinimą, lyginamosios analizės

metodas, visų pirma, bus taikomas vertinant priemonių veiksmingumą, lyginant planuotus ir pasiektus rezultatus, taip pat vertinant ir poveikį.

- 6) **Kontrafaktinė analizė.** Atliekant kontrafaktinę analizę siekiama palyginti intervencijos pasiektus rezultatus su rezultatais, kurie būtų pasiekti, jei intervencija nebūtų įgyvendinta. Tipiniai metodai, taikomi šiuose vertinimuose, yra dvigubo skirtumo analizė, atsitiktinė subjektų atranka, panašiausių atvejų analizė ar instrumentinių kintamųjų analizė. Šis metodas bus taikomas vertinant analizuojamų priemonių efektyvumą ir poveikį.
- 7) **Ekspertinis vertinimas.** Ekspertinis metodas naudojamas tais atvejais, kai labai sudėtinga arba praktiškai neįmanoma pritaikyti objektyvius skaičiuojamuosius ar empirinio tyrimo metodus. Ekspertinio vertinimo metodologija grindžiama prielaida, kad ekspertas yra sukaupęs didelį kiekį racionaliai apdorotos informacijos (turi daug žinių ir patirties, gali remtis intuicija) ir todėl jis gali būti kokybinės informacijos šaltiniu. Ekspertinis vertinimas bus taikomas analizuojant visus vertinimo klausimus ir siekiant: a) susisteminti informaciją, gautą iš skirtingų šaltinių; b) interpretuoti turimus duomenis; c) kritiškai įvertinti atliktą analizę ir d) pateikti bendras išvadas bei rekomendacijas.

1.3. Vertinimo veiklų atlikimo etapai ir tvarkaraštis bei ekspertų atsakomybės

Šioje dalyje detaliau aprašomi vertinimo etapai ir pateikimas paslaugų suteikimo tvarkaraštis, pristatoma vertinimo komanda bei ekspertų atsakomybės.

Vertinimo etapai ir tvarkaraštis

Paslaugų teikimo sutartis įsigaliojo 2024 m. liepos 9 d. Pagal techninę specifikaciją ir paslaugų teikimo sutartį, vertinimas turi būti atliktas per 6 mėnesius nuo paslaugų teikimo sutarties įsigaliojimo.

Vertinimo procesas bus struktūruojamas pagal techninėje specifikacijoje nurodytus terminus. Tai reiškia, kad vertinimo darbo planas yra suskirstytas į tris etapus: įvadinį, tarpinį ir baigiamąjį.

66 pav. Vertinimo etapai ir pagrindiniai rezultatai

Per kiekvieną iš šių vertinimo etapų bus parengti konkretūs vertinimo rezultatai:

- Įvadinio vertinimo etapo rezultatas – **įvadinis susitikimas ir įvadinė vertinimo ataskaita**, kuri bus parengta per mėnesį nuo sutarties įsigaliojimo dienos ir pateikta užsakovui 2024 m. rugpjūčio 9 d. Įvadinėje vertinimo ataskaitoje aprašytos vertinimo veiklos, jų atlikimo etapai ir tvarkaraštis, ekspertų priskyrimas vertinimo veikloms, atsižvelgiant į pasiūlyme nurodytas ir kitas jų turimas kompetencijas; nurodyta ir trumpai paaiškinta vertinimui taikytina vertinimo metodika, be kita ko, atlikta teorinės bei empirinės literatūros apžvalga; detalizuoti vertinimo klausimai ir sprendimo kriterijai; nurodyti vertinimo metodai, duomenų ir informacijos šaltiniai, duomenų rinkimui ir vertinimo metodų įgyvendinimui reikalingų priemonių aprašymas.
- Tarpinio etapo rezultatas – **tarpinė vertinimo ataskaita** bus parengta per keturis mėnesius nuo sutarties įsigaliojimo dienos ir pateikta užsakovui 2024 m. lapkričio 8 d. Tarpinėje vertinimo ataskaitoje bus pateikti preliminarūs analizės rezultatai ir atsakymai į techninės specifikacijos 10.1. ir 10.2 punktuose nurodytų vertinimo uždavinių vertinimo klausimus. Taip pat per savaitę nuo tarpinės ataskaitos pateikimo bus suorganizuotas tarpinių vertinimo rezultatų pristatymas.
- Galutinio etapo rezultatas – **galutinės vertinimo ataskaitos projektas, vertinimo rezultatų pristatymas (-ai) bei galutinės vertinimo ataskaitos ir jos santraukų parengimas**. Likus mėnesiui iki Galutinės ataskaitos pateikimo termino bus parengtas galutinės vertinimo ataskaitos projektas, t. y., 2024 m. gruodžio 9 d. Galutinė vertinimo ataskaita bus parengta per šešis mėnesius nuo sutarties įsigaliojimo dienos ir pateikta užsakovui 2025 m. sausio 9 d. Galutinėje vertinimo ataskaitoje bus pateikti atsakymai į visus vertinimo klausimus su

pagrįstomis išvadomis ir rekomendacijomis, parengtos santraukos lietuvių ir anglų kalbomis. Techninėje specifikacijoje numatyta, kad su Užsakovu suderintu metu turės būti suorganizuoti vertinimo rezultatų pristatymai Užsakovui ir kitų su Programos įgyvendinimu susijusių institucijų atstovams bei Programos įgyvendinimo Stebėsenos komiteto nariams. Tikslios pristatymo datos bus suderintos projekto įgyvendinimo eigoje.

Detalus vertinimo tvarkaraštis su svarbiausiais vertinimo terminais ir etapais pateiktas 62 pav.

67 pav. Vertinimo tvarkaraštis

Tvarkaraštis parengtas atsižvelgiant į: 1) techninėje specifikacijoje numatytus terminus, 2) tai, kad paslaugų teikimo sutartis įsigaliojo 2024-07-09	Svarbiausi terminai	2024 liepa			2024 rugpj.					2024 rugs.				2024 spal.					2024 lapkr.				2024 gruod.				2025 saus.	
		28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	1	2
IVADINIS ETAPAS																												
Įvadinis susitikimas	2024-07-18		IS																									
Įvadinės ataskaitos rengimas			DP																									
Įvadinės ataskaitos pateikimas	2024-08-09				IA																							
Įvadinės ataskaitos suderinimas																												
TARPINIS ETAPAS																												
3-iojo prioriteto priemonių nuoseklumo vertinimas																												
3-iojo prioriteto priemonių paramos pasiskirstymo pagal žemės ūkio sektorius analizė																												
3-iojo prioriteto priemonių veiksmingumo, efektyvumo ir poveikio vertinimas (įskaitant ir reikalingų duomenų surinkimą)																												
Preliminarių vertinimo išvadų ir rekomendacijų parengimas																												
Tarpinės ataskaitos pateikimas	2024-11-08																				TA							
Tarpinės ataskaitos rezultatų pristatymas	2024-11-15																					PR						
Tarpinės ataskaitos suderinimas																												
BAIGIAMASIS ETAPAS																												
Galutinės vertinimo ataskaitos projekto rengimas																												
Galutinės vertinimo ataskaitos projekto pateikimas	2024-12-09																											
Galutinės ataskaitos rengimas, vertinimo santraukų lietuvių ir anglų kalbomis rengimas																												
Galutinės ataskaitos pateikimas	2025-01-09																											GA
Vertinimo rezultatų pristatymas	iki 2025-01-09																											PR
Santrumpos: IS - įvadinis susitikimas; TA - tarpinė ataskaita; GAP - galutinės ataskaitos projektas; GA - galutinė ataskaita; PR - vertinimo rezultatų pristatymas.																												

Vertinimo ekspertų komanda ir atsakomybės

Vertinimo ekspertų komandą sudaro 3 vertintojos. Jų atsakomybės vertinime (atsakant į konkrečius vertinimo klausimus) yra suskirstytos atsižvelgiant į kompetencijos sritis ir detaliau aprašomos lentelėje.

36 lentelė. Vertintojų atsakomybės

Vertintojas	Vertintojų atsakomybės pagal vertinimo klausimus
Agnė Miseliūnienė, vertinimo vadovė	Agnė bus atsakinga už vertinimo koordinavimą ir vertinimo kokybės užtikrinimą. Ekspertė dalyvaus atliekant visas vertinimo veiklas, tačiau jos pagrindinės atsakomybės bus susijusios su 3-ojo prioriteto priemonių veiksmingumo, efektyvumo ir poveikio vertinimu (10.1.5; 10.1.12; 10.1.13; 10.1.16.; 10.1.19.; 10.1.20. vertinimo klausimai) bei išvadų ir rekomendacijų formulavimu (10.1.21. – 10.1.23. vertinimo klausimai).
Ingrida Urbonaitė	Ingrida rinks ir analizuos vertinimui reikalingą informaciją ir duomenis, atliks vertinimo veiklas, susijusias su 3-iojo prioriteto priemonių nuoseklumu (10.1.2; 10.1.15 vertinimo klausimai), priemonių analize pagal žemės ūkio sektorius (10.1.3; 10.1.14 vertinimo klausimai), priemonių veiksmingumo ir poveikio vertinimu (visi vertinimo klausimai priskirti šiai kategorijai) bei rengs ataskaitas, formuluos išvadas ir rekomendacijas (10.1.21. – 10.1.23. vertinimo klausimai).
Ieva Kriščiūnaitė-Kačiuškienė	Ieva rinks ir analizuos vertinimui reikalingą informaciją ir duomenis, atliks vertinimo veiklas, susijusias su 3-iojo prioriteto priemonių veiksmingumo ir poveikio vertinimu (10.1.7. – 10.1.9.; 10.1.16. –10.1.17. vertinimo klausimai) bei rengs ataskaitas, formuluos išvadas ir rekomendacijas (10.1.21. – 10.1.23. vertinimo klausimai).

2 PRIEDAS. VYKDYTŲ APKLAUSŲ KLAUSIMAI

Klausimai, susiję su 1.2 veiklos srities „Parama parodomiesiems projektams ir informavimo veiklai“ įgyvendinimu

Apklausoos tikslinė grupė: paramos gavėjai pagal 1.2 veiklos sritį, kurie baigė įgyvendinti projektus, prisidedančius prie 3A TS

1. **Nurodykite, su kuria iš KPP 3-ojo prioritetų sričių buvo susiję Jūsų projekte atlikti parodomieji bandymai:** *(galite pažymėti kelis tinkamus atsakymus)*
 - a. Trumpų tiekimo grandinių plėtra;
 - b. Žemės ūkio produktų perdirbimu;
 - c. Ūkio konkurencingumo gerinimu;
 - d. Kita (įrašykite)
2. **Nurodykite, su kuriuo žemės ūkio sektoriumi buvo susiję Jūsų projekte atlikti parodomieji bandymai:** *(galite pažymėti kelis tinkamus atsakymus)*
 - a. Augalininkystė;
 - b. Daržininkystė;
 - c. Sodininkystė;
 - d. Uogininkystė;
 - e. Pieninė galvijininkystė;
 - f. Mėsinė galvijininkystė;
 - g. Kiaulininkystė;
 - h. Paukštininkystė;
 - i. Kita (įrašyti)
3. **Ar planuoti projekto rezultatai buvo pasiekti pilna apimtimi?**
 - a. Taip, buvo įgyvendintos visos planuotos veiklos ir pasiekti visi planuoti rezultatai;
 - b. Iš dalies, buvo įgyvendinta dalis planuotų veiklų, o planuoti rezultatai pasiekti nepilna apimtimi;
 - c. Kita (įrašyti);
4. **Ar projekto įgyvendinimą, ar jo metu sukurtus rezultatus paveikė COVID-19 pandemija ir dėl jos šalyje paskelbtas karantinas?**
 - a. Taip *(pereina prie 5 klausimo)*;
 - b. Ne *(pereina prie 6 klausimo)*;
 - c. Projektas buvo įgyvendinamas po COVID-19 pandemijos *(pereina prie 6 klausimo)*;
5. **Kaip projekto įgyvendinimą, ar jo rezultatus paveikė COVID-19 pandemija ir dėl jos šalyje paskelbtas karantinas?**
Įvertinkite COVID-19 poveikį kiekvienam iš šių aspektų:

	COVID-19 pandemija turėjo didelę neigiamą įtaką	COVID-19 pandemija turėjo neigiamą įtaką	COVID-19 pandemija turėjo teigiamą įtaką	COVID-19 pandemija turėjo didelę teigiamą įtaką	COVID-19 pandemija neturėjo įtakos
Projekto įgyvendinimo trukmė					
Projekto biudžetas					
Pasiekti projekto rezultatai					

Projekto ekonominė nauda					
Projekto sklaida					

6. Ar projekto įgyvendinimą, ar jo rezultatus paveikė Rusijos karas prieš Ukrainą?

- Taip (*pereina prie 7 klausimo*);
- Ne (*pereina prie 8 klausimo*)

7. Kaip projekto įgyvendinimą, ar jo rezultatus paveikė karas Ukrainoje? Įvertinkite Rusijos karo prieš Ukrainą poveikį kiekvienam iš šių aspektų:

	Karas turi didelę neigiamą įtaką	Karas turi neigiamą įtaką	Karas įtakos neturi
Projekto įgyvendinimo trukmė			
Projekto biudžetas			
Pasiekti projekto rezultatai			
Projekto ekonominė nauda			
Projekto sklaida			

8. Jūsų žiniomis, ar Jūsų įgyvendintame projekte įdiegti parodomieji bandymai ir jų rezultatai yra toliau naudojami ūkiuose ir po projekto įgyvendinimo?

- Taip (*pereina prie 9 klausimo*);
- Ne (*pereina prie 10 klausimo*);
- Nežinau (*pereina prie 10 klausimo*)

9. Jūsų manymu, dėl kokių priežasčių parodomųjų bandymų rezultatai nėra naudojami po projekto įgyvendinimo: (galite pasirinkti kelis tinkamus atsakymo variantus)

- Ūkiams trūksta žmogiškųjų išteklių, reikalingų bandymų rezultatų pritaikymui ir naudojimui ūkyje;
- Ūkiams trūksta gebėjimų (pavyzdžiui, žinių, įgūdžių), reikalingų bandymų rezultatų pritaikymui ir naudojimui ūkyje;
- Ūkiams trūksta finansinių išteklių, reikalingų bandymų rezultatų pritaikymui ir naudojimui ūkyje;
- Ūkiams trūksta technikos ar įrangos, reikalingos bandymų rezultatų pritaikymui ir naudojimui ūkyje;
- Kita (įrašyti)

10. Jūsų žiniomis, ar parodomųjų bandymų sklaida turėjo įtakos pristatomų naujovių diegimui kituose ūkiuose, t. y., ne paramos gavėjų ūkiuose?

- Taip (*pereina prie 12 klausimo*);
- Ne (*pereina prie 11 klausimo*);
- Nežinau (*pereina prie 12 klausimo*)

11. Kaip manote, dėl kokių priežasčių parodomųjų bandymų rezultatai nėra diegiami ne paramos gavėjų ūkiuose?

- Ūkiams trūksta žmogiškųjų išteklių, reikalingų bandymų rezultatų pritaikymui ir naudojimui ūkyje;
- Ūkiams trūksta gebėjimų, reikalingų bandymų rezultatų pritaikymui ir naudojimui ūkyje;
- Ūkiams trūksta finansinių išteklių, reikalingų bandymų rezultatų pritaikymui ir naudojimui ūkyje;
- Ūkiams trūksta technikos ar įrangos, reikalingos bandymų rezultatų pritaikymui ir naudojimui ūkyje;
- Ne paramos gavėjai dažniausiai nežino apie parodomaisiais bandymais pristatomas naujoves;

f. Kita (įrašykite)

12. Prašome įvertinti, ar Jums buvo sudėtinga administruoti projektą? Skalėje nuo 1 iki 5 įvertinkite projekto administravimo procedūrų (pvz., mokėjimo prašymų rengimas ir pateikimas, sutarties keitimai ir pan.) sudėtingumą, kur 1 reiškia, kad projektą administruoti buvo labai nesudėtinga, o 5 – projektą administruoti buvo labai sudėtinga:

1	2	3	4	5
Projektą administruoti buvo labai nesudėtinga				Projektą administruoti buvo labai sudėtinga

13. Jei pažymėjote nuo 3 iki 5, prašome pakomentuoti, kodėl projektą administruoti buvo sudėtinga? (klausias neprivalomas)

Įrašyti

14. Prašome įvertinti, ar Jums buvo sudėtinga įvykdyti paramos teikimo sąlygas ir reikalavimus? Skalėje nuo 1 iki 5 įvertinkite paramos teikimo sąlygų sudėtingumą. 1 reiškia, kad sąlygos ir reikalavimai buvo lengvai įgyvendinami, o 5 – sąlygos ir reikalavimai buvo pernelyg aukšti ir sunkiai įgyvendinami::

1	2	3	4	5
Paramos teikimo sąlygos ir reikalavimai buvo lengvai įgyvendinami				Paramos teikimo sąlygos ir reikalavimai yra pernelyg aukšti ir sunkiai įgyvendinami

15. Prašome pakomentuoti, kurias paramos teikimo sąlygas ir reikalavimus įgyvendinti sudėtingiausia? (klausias neprivalomas)

Įrašyti

Klausimai susiję su M03 „Žemės ūkio produktų ir maisto produktų kokybės sistemos“ įgyvendinimu

Apklausos tikslinė grupė: paramos gavėjai pagal M03 priemonę

1. Nurodykite žemės ūkio sektorių, kuriame vykdoma savo veiklą? (galima rinktis kelis atsakymus)
 - a. Augalininkystė;
 - b. Daržininkystė;
 - c. Sodininkystė;
 - d. Uogininkystė;
 - e. Pieninė galvijininkystė;
 - f. Mėsinė galvijininkystė;
 - g. Kiaulininkystė;
 - h. Paukštininkystė;
 - i. Kita (įrašyti)
2. **Esate:**
 - a. Fizinis asmuo (pereina prie 3 klausimo);
 - b. Juridinis asmuo (pereina prie 4 klausimo)
3. **Nurodykite valdos ekonominį dydį:**
 - a. Iki 8 tūkst. Eur;
 - b. Nuo 8 iki 15 tūkst. Eur;
 - c. Nuo 15 iki 25 tūkst. Eur;
 - d. Nuo 25 iki 50 tūkst. Eur;
 - e. Nuo 50 iki 100 tūkst. Eur;
 - f. Nuo 100 iki 250 tūkst. Eur;
 - g. Daugiau nei 250 tūkst. Eur
4. **Nurodykite teisinę formą:**
 - a. Uždaroji akcinė bendrovė;

- b. Akcinė bendrovė;
- c. Žemės ūkio bendrovė;
- d. Žemės ūkio kooperatinė bendrovė (kooperatyvas);
- e. Gamintojų organizacija;
- f. Kita (įrašyti)

5. Nurodykite įmonės dydį:

- a. Labai maža įmonė (0-9 darbuotojai);
- b. Maža įmonė (10-49 darbuotojai);
- c. Vidutinė įmonė (50-249 darbuotojai);
- d. Didelė įmonė (daugiau nei 250 darbuotojų)

6. Nurodykite, kurios (-ių) iš šių kokybės sistemų dalyvavimui gavote paramą? (galima pasirinkti kelis atsakymo variantus)

- a. Ekologiškų produktų kokybės sistema;
- b. ES pripažintų produktų kokybės sistema;
- c. Nacionalinė maisto kokybės sistema

7. Ar būtumėte dalyvavę kokybės sistemoje (-ose), jei nebūtumėte gavę paramos?

- a. Taip;
- b. Ne;
- c. Nežinau/ sunku pasakyti

8. Įvertinkite, koks gautos paramos poveikis:

	Labai didelis	Didelis	Vidutinis	Mažas	Labai mažas	Poveikio nėra	Nežinau/ sudėtinga įvertinti
Gaminamos žemės ūkio produkcijos kokybės gerėjimui							
Gaminamos žemės ūkio produkcijos įvairovės didėjimui							
Konkurencingumo didėjimui							

9. Prašome nurodyti, kaip dėl gautos paramos pagerėjo gaminamos žemės ūkio produkcijos kokybė? (galima pasirinkti kelis atsakymo variantus)

- a. Pagerėjo produkcijos skonio savybės;
- b. Pagerėjo produkcijos maistinės savybės;
- c. Pagerėjo produkcijos prekinė išvaizda, pakuotės dizainas;
- d. Produkcija užauginta tausojant aplinką ir (ar) laikantis gyvūnų gerovės reikalavimų;
- e. Kita (įrašyti)

10. Prašome nurodyti, kaip dėl gautos paramos padidėjo gaminamos žemės ūkio produkcijos įvairovė.

- a. Pradėti gaminti 1-2 nauji produktai;
- b. Pradėti gaminti 3-5 nauji produktai;
- c. Pradėti gaminti 5-10 naujų produktų;
- d. Pradėti gaminti daugiau nei 10 naujų produktų;
- e. Kita (įrašyti)

11. Įvertinkite, kokių mastu gauta parama per pastarųjų 1-3 metų laikotarpį paskatino gaminamos žemės ūkio produkcijos kiekio padidėjimą?

- a. Pagamintos produkcijos kiekis padidėjo iki 15%;
- b. Pagamintos produkcijos kiekis padidėjo iki 30%;
- c. Pagamintos produkcijos kiekis padidėjo iki 50%;
- d. Pagamintos produkcijos kiekis padidėjo daugiau nei 50%;
- e. Pagamintos produkcijos kiekiui gauta parama įtakos neturėjo;
- f. Kita (įrašyti)

12. Įvertinkite, kokių mastu gauta parama per pastarųjų 1-3 metų laikotarpį paskatino gaminamos žemės ūkio produkcijos pardavimo pajamų augimą?

- Pagamintos produkcijos pajamos išaugo iki 15%;
- Pagamintos produkcijos pajamos išaugo iki 30%;
- Pagamintos produkcijos pajamos išaugo iki 50%;
- Pagamintos produkcijos pajamos išaugo daugiau nei 50%
- Pagamintos produkcijos pajamoms gauta parama įtakos neturėjo;
- Kita (įrašyti)

13. Ar Jūsų vykdomą veiklą ir dalyvavimą kokybės sistemose paveikė COVID-19 pandemija ir dėl jos šalyje paskelbtas karantinas?

- Taip (*pereina prie 14 klausimo*);
- Ne (*pereina prie 15 klausimo*);
- Kokybės sistemoje (-se) pradėjote dalyvauti po COVID-19 pandemijos (*pereina prie 15 klausimo*)

14. Kaip Jūsų vykdomą veiklą ir dalyvavimą kokybės sistemose paveikė COVID-19 pandemija ir dėl jos šalyje paskelbtas karantinas?

Įvertinkite COVID-19 poveikį kiekvienam iš šių aspektų:

	COVID-19 pandemija turėjo didelę neigiamą įtaką	COVID-19 pandemija turėjo neigiamą įtaką	COVID-19 pandemija turėjo teigiamą įtaką	COVID-19 pandemija turėjo didelę teigiamą įtaką	COVID-19 pandemija neturėjo įtakos
Darbo jėgos prieinamumas					
Produkcijos gamybos žaliavų ir priemonių kainos					
Produkcijos gamybos žaliavų ir priemonių tiekimas					
Produkcijos eksportas					
Pardavimų pajamos					

15. Ar Jūsų vykdomą veiklą ir dalyvavimą kokybės sistemose paveikė Rusijos karas prieš Ukrainą?

- Taip (*pereina prie 16 klausimo*);
- Ne (*pereina prie 17 klausimo*)

16. Kaip Jūsų vykdomą veiklą ir dalyvavimą kokybės sistemose paveikė Rusijos karas prieš Ukrainą?

Įvertinkite Rusijos karo prieš Ukrainą poveikį kiekvienam iš šių aspektų:

	Karas turi didelę neigiamą įtaką	Karas turi neigiamą įtaką	Karas įtakos neturi
Darbo jėgos prieinamumas			
Produkcijos gamybos žaliavų ir priemonių kainos			
Produkcijos gamybos žaliavų ir priemonių tiekimas			
Produkcijos eksportas			
Pardavimų pajamos			

17. Prašome įvertinti, ar Jums buvo sudėtinga administruoti gaunamą paramą? Skalėje nuo 1 iki 5 įvertinkite gaunamos paramos administravimo procedūrų (pvz., mokėjimo prašymų rengimas ir pateikimas ir pan.) sudėtingumą, kur 1 reiškia, kad administruoti gaunamą paramą buvo labai nesudėtinga, o 5 – gaunamą paramą administruoti buvo labai sudėtinga:

1	2	3	4	5
Gaunamą paramą administruoti buvo labai nesudėtinga				Gaunamą paramą administruoti buvo labai sudėtinga

18. Jei pažymėjote nuo 3 iki 5, prašome pakomentuoti, kodėl gaunamą paramą administruoti buvo sudėtinga? (klašimas neprivalomas)

Įrašyti

19. Prašome įvertinti, ar Jums buvo sudėtinga įvykdyti paramos teikimo sąlygas ir reikalavimus? Skalėje nuo 1 iki 5 įvertinkite paramos teikimo sąlygų sudėtingumą. 1 reiškia, kad sąlygos ir reikalavimai buvo lengvai įgyvendinami, o 5 – sąlygos ir reikalavimai buvo pernelyg aukšti ir sunkiai įgyvendinami :

1	2	3	4	5
Paramos teikimo sąlygos ir reikalavimai buvo lengvai įgyvendinami				Paramos teikimo sąlygos ir reikalavimai buvo pernelyg aukšti ir sunkiai įgyvendinami

20. Prašome pakomentuoti, kurias paramos teikimo sąlygas ir reikalavimus įgyvendinti sudėtingiausia? (klašimas neprivalomas)

Įrašyti

Klašimai susiję su 4.2 „Parama investicijoms į žemės ūkio produktų perdirbimą, rinkodarą ir (arba) plėtrą“ įgyvendinimu

Apklašos tikslinė grupė: paramos gavėjai, kurie užbaigę įgyvendinti projektus pagal 4.2 veiklos sritį ir kurie prisideda prie 3A TS.

- Nurodykite žemės ūkio sektorių, kuriame įgyvendintas projektas?** (galima rinktis kelis atsakymus)
 - Ankštinių ir baltyminių augalų perdirbimas;
 - Vaisių, uogų, daržovių perdirbimas ir (ar) rinkodara;
 - Pieno perdirbimas ir (ar) rinkodara;
 - Augalininkystės produktų perdirbimas ir (ar) rinkodara;
 - Mėsos produktų perdirbimas ir (ar) rinkodara;
 - Kitų Sutarties dėl ES veikimo I priede išvardytų produktų perdirbimas ir (ar) rinkodara;
 - Trečiosios kategorijos šalutinių gyvūninių produktų atliekų perdirbimas;
- Nurodykite įmonės teisinę formą:**
 - Uždaroji akcinė bendrovė;
 - Akcinė bendrovė
 - Žemės ūkio bendrovė;
 - Žemės ūkio kooperatinė bendrovė (kooperatyvas);
 - Gamintojų organizacija;
 - Kita (įrašyti)
- Nurodykite įmonės dydį:**
 - Labai maža įmonė (0-9 darbuotojai);
 - Maža įmonė (10-49 darbuotojai);
 - Vidutinė įmonė (50-249 darbuotojai);
 - Didelė įmonė (daugiau nei 250 darbuotojų)
- Įvertinkite, koks buvo gautos paramos poveikis:**

	Labai didelis	Didelis	Vidutinis	Mažas	Labai mažas	Poveikio nebuvo	Nežinau/sudėtinga įvertinti
Įmonės materialinių investicijų (pavyzdžiui, į gamybines patalpas ar techniką, įrangą) išaugimui							
Įmonės gaminamos produkcijos kokybės gerėjimui							
Įmonės produkcijos įvairovės didėjimui							
Įmonės rinkodaros veiklų sustiprėjimui							
Įmonės konkurencingumo didėjimui							
Įmonės produkcijos eksporto apimčių išaugimui							

5. **Prašome nurodyti, kaip dėl gautos paramos pagerėjo perdirbamos produkcijos kokybė?** *(galima pasirinkti kelis atsakymo variantus)*
 - a. Pagerėjo produkcijos skonio savybės;
 - b. Pagerėjo produkcijos maistinės savybės;
 - c. Pagerėjo produkcijos prekinė išvaizda, pakuotės dizainas;
 - d. Produkcija pagaminta tausojuant aplinką ;
 - e. Kita (įrašyti)
6. **Prašome nurodyti, kaip dėl gautos paramos padidėjo perdirbamos produkcijos įvairovė.**
 - a. Pradėti gaminti 1-2 nauji produktai;
 - b. Pradėti gaminti 3-5 nauji produktai;
 - c. Pradėti gaminti 5-10 naujų produktų;
 - d. Pradėti gaminti daugiau nei 10 naujų produktų;
 - e. Kita (įrašyti)
7. **Įvertinkite, koku mastu gauta parama per 1-3 metų laikotarpį po projekto įgyvendinimo paskatino perdirbamos žemės ūkio produkcijos kiekio padidėjimą?**
 1. Pagamintos produkcijos kiekis padidėjo iki 15%;
 2. Pagamintos produkcijos kiekis padidėjo iki 30%;
 3. Pagamintos produkcijos kiekis padidėjo iki 50%;
 4. Pagamintos produkcijos kiekis padidėjo daugiau nei 50%;
 5. Pagamintos produkcijos kiekiui įgyvendintas investicinis projektas įtakos neturėjo;
 6. Kita (įrašyti)
8. **Įvertinkite, koku mastu gauta parama per 1-3 metų laikotarpį po projekto įgyvendinimo paskatino perdirbamos žemės ūkio produkcijos pardavimo pajamų augimą?**
 - a. Parduotos produkcijos pajamos išaugo iki 15%;
 - b. Pagamintos produkcijos pajamos išaugo iki 30%;
 - c. Pagamintos produkcijos pajamos išaugo iki 50%;
 - d. Pagamintos produkcijos pajamos išaugo daugiau nei 50%;
 - e. Pagamintos produkcijos pajamoms įgyvendintas projektas įtakos neturėjo;
 - f. Kita (įrašyti)
9. **Ar būtumėte vykdę investicijas, jei nebūtumėte gavę KPP paramos?**
 - a. Taip;
 - b. Taip, tačiau mažesne apimtimi;

- c. Ne;
- d. Sunku pasakyti

10. Ar įgyvendinant projektą diegėte inovacijas? *Inovacija – projekte numatyta nauja technologija, idėja ar metodas naujiems procesams, technologijoms, techninėms priemonėms, žaliavoms ir produktams kurti arba esamiems tobulinti.*

- a. Taip (*pereina prie 11 klausimo*);
- b. Ne (*pereina prie 12 klausimo*)

11. Kokio tipo inovacijas diegėte?

- a. Produkto (-ų), paslaugos (-ų) inovacija;
- b. Technologinio proceso inovacija/ modernizavimas;
- c. Organizacinė inovacija;
- d. Inovacijų partnerystė

12. Ar Jūsų vykdomą veiklą ir (ar) projekto įgyvendinimą, ar jo metu sukurtus rezultatus paveikė COVID-19 pandemija ir dėl jos šalyje paskelbtas karantinas?

- a. Taip (*pereina prie 13 klausimo*);
- b. Ne (*pereina prie 14 klausimo*);
- c. Projektas buvo įgyvendinamas po COVID-19 pandemijos (*pereina prie 14 klausimo*);

13. Kaip Jūsų vykdomą veiklą ir (ar) projekto įgyvendinimą, ar jo rezultatus paveikė COVID-19 pandemija ir dėl jos šalyje paskelbtas karantinas? *Įvertinkite COVID-19 poveikį kiekvienam iš šių aspektų:*

	COVID-19 pandemija turėjo didelę neigiamą įtaką	COVID-19 pandemija turėjo neigiamą įtaką	COVID-19 pandemija turėjo teigiamą įtaką	COVID-19 pandemija turėjo didelę teigiamą įtaką
Darbo jėgos prieinamumas				
Produkcijos gamybos žaliavų ir priemonių kainos				
Produkcijos gamybos žaliavų ir priemonių tiekimas				
Produkcijos eksportas				
Pardavimų pajamos				
Finansų prieinamumas nuosavam įnašui užtikrinti				
Investicinio projekto įgyvendinimo trukmė				
Investicinio projekto įgyvendinimo išlaidos				
Verslo plane numatyti ekonominiai rezultatai				

14. Ar Jūsų vykdomą veiklą ir (ar) projekto įgyvendinimą, ar jo rezultatus paveikė Rusijos karas prieš Ukrainą?

- a. Taip (*pereina prie 15 klausimo*);
- b. Ne (*pereina prie 16 klausimo*)

15. Kaip Jūsų vykdomą veiklą ir (ar) projekto įgyvendinimą, ar jo rezultatus paveikė Rusijos karas prieš Ukrainą? *Įvertinkite Rusijos karo prieš Ukrainą poveikį kiekvienam iš šių aspektų:*

	Karas turi didelę neigiamą įtaką	Karas turi neigiamą įtaką	Karas įtakos neturi
Darbo jėgos prieinamumas			
Produkcijos gamybos žaliavų ir priemonių kainos			
Produkcijos gamybos žaliavų ir priemonių tiekimas			
Produkcijos eksportas			

Pardavimų pajamos			
Investicinio projekto įgyvendinimo trukmė			
Investicinio projekto įgyvendinimo išlaidos			
Verslo plane numatyti ekonominiai rezultatai			

16. Prašome įvertinti, ar Jums buvo sudėtinga administruoti projektą? Skalėje nuo 1 iki 5 įvertinkite projekto administravimo procedūrų (pvz., mokėjimo prašymų rengimas ir pateikimas, sutarties keitimai ir pan.) sudėtingumą, kur 1 reiškia, kad projektą administruoti buvo labai nesudėtinga, o 5 – projektą administruoti buvo labai sudėtinga:

1	2	3	4	5
Projektą administruoti buvo labai nesudėtinga				Projektą administruoti buvo labai sudėtinga

17. Jei pažymėjote nuo 3 iki 5, prašome pakomentuoti, kodėl projektą administruoti buvo sudėtinga? (klašimas neprivalomas)

Įrašyti

18. Prašome įvertinti, ar Jums buvo sudėtinga įvykdyti paramos teikimo sąlygas ir reikalavimus? Skalėje nuo 1 iki 5 įvertinkite paramos teikimo sąlygų sudėtingumą. 1 reiškia, kad sąlygos ir reikalavimai buvo lengvai įgyvendinami, o 5 – sąlygos ir reikalavimai buvo pernelyg aukšti ir sunkiai įgyvendinami:

1	2	3	4	5
Paramos teikimo sąlygos ir reikalavimai buvo lengvai įgyvendinami				Paramos teikimo sąlygos ir reikalavimai buvo pernelyg aukšti ir sunkiai įgyvendinami

19. Prašome pakomentuoti, kurias paramos teikimo sąlygas ir reikalavimus įgyvendinti sudėtingiausia? (klašimas neprivalomas)

Įrašyti

Klausimai susiję su M05 „Gaivalinių nelaimių ir katastrofinių įvykių paveikto žemės ūkio gamybos potencialo atkūrimas ir atitinkamos prevencinės veiklos vykdymas“ įgyvendinimu

Apklašos tikslinė grupė: paramos gavėjai, užbaigę projektus pagal M05 priemonę.

1. Nurodykite gyvulininkystės sektorių, kuriame įgyvendintas projektas? (galima rinktis kelis atsakymus)
 - a. Mėsinė galvijininkystė;
 - b. Pieninė galvijininkystė;
 - c. Kiaulininkystė;
 - d. Paukštininkystė;
 - e. Avininkystė
 - f. Ožkininkystė;
 - g. Kita (įrašykite)
2. Esate:
 - a. Fizinis asmuo (pereina prie 3 klausimo);
 - b. Juridinis asmuo (pereina prie 4 klausimo)
3. Nurodykite valdos ekonominį dydį:
 - a. Iki 8 tūkst. Eur;
 - b. Nuo 8 iki 15 tūkst. Eur;
 - c. Nuo 15 iki 25 tūkst. Eur;
 - d. Nuo 25 iki 50 tūkst. Eur;

- e. Nuo 50 iki 100 tūkst. Eur;
- f. Nuo 100 iki 250 tūkst. Eur;
- g. Daugiau nei 250 tūkst. Eur

4. Nurodykite teisinę formą:

- a. Uždaroji akcinė bendrovė;
- b. Akcinė bendrovė
- c. Žemės ūkio bendrovė;
- d. Žemės ūkio kooperatinė bendrovė (kooperatyvas);
- e. Gamintojų organizacija;
- f. Kita (įrašyti)

5. Nurodykite įmonės dydį:

- a. Labai maža įmonė (0-9 darbuotojai);
- b. Maža įmonė (10-49 darbuotojai);
- c. Vidutinė įmonė (50-249 darbuotojai);
- d. Didelė įmonė (daugiau nei 250 darbuotojų)

6. Ar būtumėte vykdę investicijas į biosaugą, jei nebūtumėte gavę KPP paramos?

- a. Taip;
- b. Taip, tačiau mažesniu mastu;
- c. Ne;
- d. Sunku pasakyti

7. Įvertinkite, koks buvo gautos paramos poveikis:

	Labai didelis	Didelis	Vidutinis	Mažas	Labai mažas	Poveikio nebuvo	Nežinau/sudėtinga įvertinti
Ūkinių gyvūnų užkrečiamų ligų plitimo ūkyje sumažėjimui							
Dėl užkrečiamų ligų protrūkių ūkio patirtų nuostolių sumažėjimui							
Ūkio konkurencingumo didėjimui							
Ūkio plėtrai (pavyzdžiui, ūkinių gyvūnų skaičiaus didėjimui)							

8. Ar ir ateityje planuojate pasinaudoti ES teikiama parama investicijoms į biosaugos priemonių diegimą ūkyje?

- a. Taip;
- b. Ne;
- c. Sunku pasakyti

9. Ar Jūsų vykdomą veiklą ir (ar) projekto įgyvendinimą, ar jo metu sukurtus rezultatus paveikė COVID-19 pandemija ir dėl jos šalyje paskelbtas karantinas?

- a. Taip (*pereina prie 10 klausimo*);
- b. Ne (*pereina prie 11 klausimo*);
- c. Projektas buvo įgyvendinamas po COVID-19 pandemijos (*pereina prie 11 klausimo*);

10. Kaip Jūsų vykdomą veiklą ir (ar) projekto įgyvendinimą, ar jo rezultatus paveikė COVID-19 pandemija ir dėl jos šalyje paskelbtas karantinas? Įvertinkite COVID-19 poveikį kiekvienam iš šių aspektų:

	COVID-19 pandemija turėjo didelę neigiamą įtaką	COVID-19 pandemija turėjo neigiamą įtaką	COVID-19 pandemija turėjo teigiamą įtaką	COVID-19 pandemija turėjo didelę teigiamą įtaką	COVID-19 pandemija neturėjo įtakos
Darbo jėgos prieinamumas					
Produkcijos gamybos žaliavų ir priemonių kainos					
Produkcijos gamybos žaliavų ir priemonių tiekimas					
Produkcijos eksportas					
Pardavimų pajamos					
Finansų prieinamumas nuosavam įnašui užtikrinti					
Investicinio projekto įgyvendinimo trukmė					
Investicinio projekto įgyvendinimo išlaidos					
Verslo plane numatyti ekonominiai rezultatai					

11. Ar Jūsų vykdomą veiklą ir (ar) projekto įgyvendinimą, ar jo rezultatus paveikė Rusijos karas prieš Ukrainą?

- Taip (pereina prie 12 klausimo);
- Ne (pereina prie 13 klausimo)

12. Kaip Jūsų vykdomą veiklą ir (ar) projekto įgyvendinimą, ar jo rezultatus paveikė Rusijos karas prieš Ukrainą? Įvertinkite Rusijos karo prieš Ukrainą poveikį kiekvienam iš šių aspektų:

	Karas turi didelę neigiamą įtaką	Karas turi neigiamą įtaką	Karas įtakos neturi
Darbo jėgos prieinamumas			
Produkcijos gamybos žaliavų ir priemonių kainos			
Produkcijos gamybos žaliavų ir priemonių tiekimas			
Produkcijos eksportas			
Pardavimų pajamos			
Investicinio projekto įgyvendinimo trukmė			
Investicinio projekto įgyvendinimo išlaidos			
Verslo plane numatyti ekonominiai rezultatai			

13. Prašome įvertinti, ar Jums buvo sudėtinga administruoti projektą? Skalėje nuo 1 iki 5 įvertinkite projekto administravimo procedūrų (pvz., mokėjimo prašymų rengimas ir pateikimas, sutarties keitimai ir pan.) sudėtingumą, kur 1 reiškia, kad projektą administruoti buvo labai nesudėtinga, o 5 – projektą administruoti buvo labai sudėtinga:

1 <i>Projektą administruoti buvo labai nesudėtinga</i>	2	3	4	5 <i>Projektą administruoti buvo labai sudėtinga</i>
---	---	---	---	---

14. Jei pažymėjote nuo 3 iki 5, prašome pakomentuoti, kodėl projektą administruoti buvo sudėtinga? (klašimas neprivalomas)

Irašyti

15. Prašome įvertinti, ar Jums buvo sudėtinga įvykdyti paramos teikimo sąlygas ir reikalavimus? Skalėje nuo 1 iki 5 įvertinkite paramos teikimo sąlygų sudėtingumą. 1 reiškia, kad sąlygos ir reikalavimai buvo lengvai įgyvendinami, o 5 - sąlygos ir reikalavimai buvo pernelyg aukšti ir sunkiai įgyvendinami:

1 <i>Paramos teikimo sąlygos ir reikalavimai buvo lengvai įgyvendinami</i>	2	3	4	5 <i>Paramos teikimo sąlygos ir reikalavimai buvo pernelyg aukšti ir sunkiai įgyvendinami</i>
---	---	---	---	--

16. Prašome pakomentuoti, kurias paramos teikimo sąlygas ir reikalavimus įgyvendinti sudėtingiausia? (klašimas neprivalomas)

Irašyti

Klašimai susiję su M09 „Gamintojų grupių ir organizacijų įsisteigimas“ įgyvendinimu

Apklašos tikslinė grupė: paramos gavėjai pagal M09 priemonę.

1. Nurodykite sektorių, kuriame įgyvendinamas projektas? (galima rinktis kelis atsakymus)

- Ankštinių ir baltyminių augalų prekyba;
- Vaisių, uogų, daržovių prekyba;
- Pieno produktų prekyba;
- Augalininkystės produktų prekyba;
- Mėsos produktų prekyba;
- Kitų Sutarties dėl ES veikimo I priede išvardytų produktų prekyba ;
- Kita (įrašyti)

2. Įvertinkite, koks yra gautos paramos poveikis:

	Labai didelis	Didelis	Vidutinis	Mažas	Labai mažas	Poveikio nėra	Nežinau/ sudėtinga įvertinti
Gamintojų organizacijos materialinių investicijų (pavyzdžiui, į gamybines patalpas ar techniką, įrangą) išaugimui							
Gamintojų organizacijos parduodamos žemės ūkio produkcijos kokybės gerėjimui							
Gamintojų organizacijos parduodamos žemės							

ūkių produkcijos įvairovės didėjimui							
Gamintojų organizacijos rinkodaros veiklų sustiprinimui							
Gamintojų organizacijos konkurencingumo didėjimui							
Gamintojų organizacijos eksporto apimčių išaugimui							

3. **Prašome nurodyti, kaip dėl gautos paramos pagerėjo parduodamos žemės ūkių produkcijos kokybė?** *(galima pasirinkti kelis atsakymo variantus)*
 - a. Pagerėjo produkcijos skonio savybės;
 - b. Pagerėjo produkcijos maistinės savybės;
 - c. Pagerėjo produkcijos prekinė išvaizda, pakuotės dizainas;
 - d. Produkcija užauginta tausojant aplinką ir (ar) laikantis gyvūnų gerovės reikalavimų;
 - e. Kita (įrašyti)
4. **Prašome nurodyti, kaip dėl įgyvendinamo projekto padidėjo parduodamos žemės ūkių produkcijos įvairovė.**
 - a. Pradėti gaminti ir parduoti 1-2 nauji produktai;
 - b. Pradėti gaminti ir parduoti 3-5 nauji produktai;
 - c. Pradėti gaminti ir parduoti 5-10 naujų produktų;
 - d. Pradėti gaminti ir parduoti daugiau nei 10 naujų produktų;
 - e. Kita (įrašyti)
5. **Įvertinkite, kokių mastu gauta parama per pastarųjų 1-3 metų laikotarpį paskatino parduodamos žemės ūkių produkcijos kiekio padidėjimą?**
 - a. Parduotos metinės produkcijos kiekis padidėjo iki 15%;
 - b. Parduotos metinės produkcijos kiekis padidėjo iki 30%;
 - c. Parduotos metinės produkcijos kiekis padidėjo iki 50%;
 - d. Parduotos metinės produkcijos kiekis padidėjo daugiau nei 50%;
 - e. Parduotos metinės produkcijos kiekiui įgyvendintas investicinis projektas įtakos neturėjo;
 - f. Kita (įrašyti)
6. **Įvertinkite, kokių mastu gauta parama per pastarųjų 1-3 metų laikotarpį paskatino parduodamos žemės ūkių produkcijos pardavimo pajamų augimą?**
 - a. Parduotos metinės produkcijos pajamos išaugo iki 15%;
 - b. Parduotos metinės produkcijos pajamos išaugo iki 30%;
 - c. Parduotos metinės produkcijos pajamos išaugo iki 50%;
 - d. Parduotos metinės produkcijos pajamos išaugo daugiau nei 50%;
 - e. Parduotos metinės produkcijos pajamoms įgyvendintas projektas įtakos neturėjo;
 - f. Kita (įrašyti)
7. **Ar būtumėte vykdę investicijas, jei nebūtumėte gavę KPP paramos?**
 - a. Taip;
 - b. Taip, tačiau mažesne apimtimi;
 - c. Ne;
 - d. Sunku pasakyti
8. **Ar įgyvendinant projektą diegiate inovacijas?** *Inovacija – projekte numatyta nauja technologija, idėja ar metodas naujiems procesams, technologijoms, techninėms priemonėms, žaliavoms ir produktams kurti arba esamiems tobulinti.*
 - a. Taip (pereina prie 9 klausimo);

b. Ne *(pereina prie 10 klausimo)*

9. Kokio tipo inovacijas diegiate?

- Produkto (-ų), paslaugos (-ų) inovacija;
- Technologinio proceso inovacija/ modernizavimas;
- Organizacinė inovacija;
- Inovacijų partnerystė

10. Ar Jūsų vykdomą veiklą ir (ar) projekto įgyvendinimą ar jo metu sukurtus rezultatus paveikė COVID-19 pandemija ir dėl jos šalyje paskelbtas karantinas?

- Taip *(pereina prie 11 klausimo)*;
- Ne *(pereina prie 12 klausimo)*;
- Projektas buvo įgyvendinamas po COVID-19 pandemijos *(pereina prie 12 klausimo)*;

11. Kaip Jūsų vykdomą veiklą ir (ar) projekto įgyvendinimą ar jo rezultatus paveikė COVID-19 pandemija ir dėl jos šalyje paskelbtas karantinas? Įvertinkite COVID-19 poveikį kiekvienam iš šių aspektų:

	COVID-19 pandemija turėjo didelę neigiamą įtaką	COVID-19 pandemija turėjo neigiamą įtaką	COVID-19 pandemija turėjo teigiamą įtaką	COVID-19 pandemija turėjo didelę teigiamą įtaką	COVID-19 pandemija įtakos neturėjo
Darbo jėgos prieinamumas					
Produkcijos gamybos žaliavų ir priemonių kainos					
Produkcijos gamybos žaliavų ir priemonių tiekimas					
Produkcijos eksportas					
Pardavimų pajamos					
Finansų prieinamumas nuosavam įnašui užtikrinti					
Investicinio projekto įgyvendinimo trukmė					
Investicinio projekto įgyvendinimo išlaidos					
Verslo plane numatyti ekonominiai rezultatai					

12. Ar Jūsų vykdomą veiklą ir (ar) projekto įgyvendinimą, ar jo rezultatus paveikė Rusijos karas prieš Ukrainą?

- Taip *(pereina prie 13 klausimo)*;
- Ne *(pereina prie 14 klausimo)*

13. Kaip Jūsų vykdomą veiklą ir (ar) projekto įgyvendinimą, ar jo rezultatus paveikė Rusijos karas prieš Ukrainą?

Įvertinkite Rusijos karo prieš Ukrainą poveikį kiekvienam iš šių aspektų:

	Karas turi didelę neigiamą įtaką	Karas turi neigiamą įtaką	Karas įtakos neturi
Darbo jėgos prieinamumas			
Produkcijos gamybos žaliavų ir priemonių kainos			
Produkcijos gamybos žaliavų ir priemonių tiekimas			
Produkcijos eksportas			
Pardavimų pajamos			

Investicinio projekto įgyvendinimo trukmė			
Investicinio projekto įgyvendinimo išlaidos			
Verslo plane numatyti ekonominiai rezultatai			

14. Prašome įvertinti, ar Jums buvo sudėtinga administruoti projektą? Skalėje nuo 1 iki 5 įvertinkite projekto administravimo procedūrų (pvz., mokėjimo prašymų rengimą ir pateikimą, sutarties keitimus ir pan.) sudėtingumą, kur 1 reiškia, kad projektą administruoti buvo labai nesudėtinga, o 5 – projektą administruoti buvo labai sudėtinga:

1 <i>Projektą administruoti buvo labai nesudėtinga</i>	2	3	4	5 <i>Projektą administruoti buvo labai sudėtinga</i>
---	---	---	---	---

15. Jei pažymėjote nuo 3 iki 5, prašome pakomentuoti, kodėl projektą administruoti buvo sudėtinga? (klausimas neprivalomas)

Irašyti

16. Prašome įvertinti, ar Jums buvo sudėtinga įvykdyti paramos teikimo sąlygas ir reikalavimus? Skalėje nuo 1 iki 5 įvertinkite paramos teikimo sąlygų sudėtingumą. 1 reiškia, kad sąlygos ir reikalavimai buvo lengvai įgyvendinami, o 5 – sąlygos ir reikalavimai buvo pernelyg aukšti ir sunkiai įgyvendinami.

1 <i>Paramos teikimo sąlygos ir reikalavimai buvo lengvai įgyvendinami</i>	2	3	4	5 <i>Paramos teikimo sąlygos ir reikalavimai buvo pernelyg aukšti ir sunkiai įgyvendinami</i>
---	---	---	---	--

17. Prašome pakomentuoti, kurias paramos teikimo sąlygas ir reikalavimus įgyvendinti sudėtingiausia? (klausimas neprivalomas)

Irašyti

Klausimai, ūkininkams, apie dalies KPP 3-ojo prioriteto priemonių žinomumą ir aktualumą

Apklausoje tikslinė grupė: žemės ūkio veiklą vykdančios subjektais (žemės ūkio asociacijų nariai)

- Žemiau pateiktas sąrašas priemonių, prisidedančių prie KPP 3-ojo prioriteto įgyvendinimo. Prašome peržiūrėti priemonių sąrašą ir nurodyti, ar esate gavęs paramą ar dalyvavęs projektų veiklose bent pagal vieną iš šių priemonių?
 - 1.1 „Parama profesiniam mokymui ir įgūdžiams įgyti“;
 - 1.2 „Parama parodomiesiems projektams ir informavimo veiklai“;
 - M02 Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos;
 - M03 Žemės ūkio produktų ir maisto produktų kokybės sistemos;
 - 4.1 „Parama investicijoms į žemės ūkio valdas“;
 - 4.2 „Parama investicijoms į žemės ūkio produktų perdirbimą, rinkodarą ir (arba) plėtrą“;
 - M09 Gamintojų grupių ir organizacijų įsisteigimas;
 - 16.1 „Parama EIP veiklos grupėms kurti ir jų veiklai vystyti“;
 - 16.3 „Parama smulkių ūkio subjektų bendradarbiavimui“;
 - 16.4 „Parama trumpoms tiekimo grandinėms ir vietos rinkoms skatinti vietos lygmeniu“
 - a. Taip;
 - b. Ne
- Ar esate dalyvavęs seminare, lauko dienoje ar konferencijoje, kurioje būtų pristatomas parodomasis bandymas, įgyvendintas pagal KPP veiklą 1.2 „Parama parodomiesiems projektams ir informavimo veiklai“?

- a. Taip (*pereina prie 3 klausimo*);
- b. Ne (*pereina prie 4 klausimo*);
- c. Nežinau (*pereina prie 4 klausimo*)

3. Ar Jūsų ūkyje buvo įdiegtas parodomasis bandymas?

- a. Taip, dalyvavau projekto, įgyvendinamo pagal KPP veiklą 1.2 „Parama parodomiesiems projektams ir informavimo veiklai“, veiklose;
- b. Ne, tačiau domėjausi galimybėmis ir planavau parodomąjį bandymo rezultatus pritaikyti savo ūkyje (*pereina prie 3.1 klausimo*);
- c. Ne
- d. Kita (*įrašyti*)

3.1 Nurodykite, dėl kokių priežasčių parodomųjų bandymų rezultatai nebuvo panaudoti Jūsų ūkio veikloje: (*galite pasirinkti kelis tinkamus atsakymo variantus*)

- a. Trūko žmogiškųjų išteklių, reikalingų bandymų rezultatų pritaikymui ir naudojimui ūkyje;
- b. Trūko gebėjimų (žinių, įgūdžių), reikalingų bandymų rezultatų pritaikymui ir naudojimui ūkyje;
- c. Trūko finansinių išteklių, reikalingų bandymų rezultatų pritaikymui ir naudojimui ūkyje;
- d. Trūko technikos ir (ar) įrangos, reikalingos bandymų rezultatų pritaikymui ir naudojimui ūkyje;
- e. Parodomųjų bandymų rezultatus pritaikyti ūkyje per daug sudėtinga;
- f. Parodomųjų bandymų rezultatai Jūsų ūkiui nebuvo tinkami;
- g. Kita (*įrašyti*)

4. Ar žinote apie galimybę gauti konsultacijas pagal M02 priemonę „Konsultavimo paslaugos, ūkio valdymo ir ūkininkų pavadavimo paslaugos“?

- a. Taip;
- b. Ne

5. Prašome įvertinti, ar Jums yra/ būtų aktualu gauti paramą konsultacijoms šiomis temomis: (*įvertinkite kiekvieną iš temų*)

	Aktualu	Neaktualu
Žemės ūkio produktų perdirbimas		
Žemės ūkio produktų rinkodara ir žinomumo didinimas		
Trumpų tiekimo grandinių kūrimas		
Dalyvavimas ES ir Nacionalinėse maisto kokybės sistemose		
Gyvūnų gerovės užtikrinimas		
Rizikos valdymo priemonių diegimas		

6. Prašome nurodyti, kodėl dalį temų laikote neaktualiomis? (*klausimas neprivalomas, pildoma jei ankstesniame klausime bent vieną iš temų įvardijo kaip neaktualią*):

- a. Pasiūlytos temos neaktualios vykdomai žemės ūkio veiklai;
- b. Jau esate dalyvavę mokymuose, seminaruose, ar konsultacijose panašiomis temomis;
- c. Konsultacijose nematote pridėtinės vertės
- d. Kita (*įrašyti*)

7. Ar esate girdėję apie KPP paramą trumpų tiekimo grandinių kūrimui?

- a. Taip, esu girdėjęs (*pereina prie 8 klausimo*);
- b. Taip, esu girdėjęs ir pasinaudojęs parama (*pereina prie 12 klausimo*);
- c. Ne, nesu girdėjęs (*pereina prie klausimo 10 klausimo*)

8. Ar esate svarstę galimybę įgyvendinti trumpos tiekimo grandinės sukūrimo projektą pasinaudojant ES parama žemės ūkiui?

- a. Taip (*pereina prie 6 klausimo*);
- b. Ne

9. Dėl kokių priežasčių projekto neįgyvendinote? (*galima pasirinkti kelis atsakymo variantus*)

- a. Netenkino paramos teikimo sąlygos;
- b. Nepavyko surasti projekto partnerių;
- c. Nenorėjote projektą įgyvendinti su partneriais;
- d. Nepavyko parengti verslo plano;

- e. Neturite pakankamai rinkodaros žinių, reikalingų veiksmingai įgyvendinti trumpą tiekimo grandinę;
 - f. Bijote konkurencijos su didesniais tiekėjais;
 - g. Kita (įrašyti)
- 10. Ar norėtumėte sužinoti daugiau apie paramos teikimo sąlygas trumpos tiekimo grandinės sukūrimui?**
- a. Taip (*pereina prie 11 klausimo*);
 - b. Ne (*pereina prie 12 klausimo*);
- 11. Kokiū būdu Jums būtų patogiausia sužinoti informaciją apie paramos sąlygas trumpos tiekimo grandinės kūrimui?**
- a. Gauti išsamų priemonės aprašą;
 - b. Dalyvauti priemonės pristatyme;
 - c. Kita (įrašyti)
- 12. Ar žinote apie galimybę steigti rizikos valdymo fondus?**
- a. Taip (*pereina prie 15 klausimo*);
 - b. Ne (*pereina prie 13 klausimo*);
- 13. Ar norėtumėte sužinoti daugiau apie galimybę steigti rizikos valdymo fondus?**
- a. Taip (*pereina prie 11 klausimo*);
 - b. Ne (*pereina prie 14 klausimo*);
- 14. Kokiū būdu Jums būtų patogiausia sužinoti informaciją apie rizikos valdymo fondus?**
- a. Gauti išsamų priemonės aprašą;
 - b. Dalyvauti priemonės pristatyme;
 - c. Kita (įrašyti)
- 15. Ar diskutavote su kolegomis apie galimybę steigti rizikos valdymo fondus?**
- a. Taip (*pereina prie 16 klausimo*);
 - b. Ne (*pereina prie 17 klausimo*);
- 16. Įvardinkite, kokios pagrindinės priežastys lėmė, kad nebuvo steigiamas rizikos valdymo fondas? (galima pasirinkti kelis tinkamus atsakymus)**
- a. Per sudėtingi fondo steigimo reikalavimai;
 - b. Nepavyko surinkti pakankamo skaičiaus norinčių tapti fondo nariais;
 - c. Neatsirado lyderių, galėjusių vadovauti fondo įsteigimui;
 - d. Finansinių išteklių trūkumas, reikalingas įmokoms į fondą;
 - e. Nepakankamos žinios apie rizikos valdymo fondo veikimo principus ir naudą;
 - f. Naudojimas alternatyviais sprendimais (pavyzdžiui, pasėlių draudimu);
 - g. Kita (įrašyti)
- 17. Jei būtų įsteigtas rizikos valdymo fondas ar dalyvautumėte jo veikloje?**
- a. Taip;
 - b. Ne (*pereina prie 18 klausimo*);
- a. Sunku pasakyti, priklausytų nuo dalyvavimo fondo veikloje sąlygų
- 18. Nurodykite, dėl kokių priežasčių nedalyvautumėte rizikos valdymo fonde?**
(įrašyti)

3 PRIEDAS. VERTINIMO SANTRAUKA

Vertinimo santrauka lietuvių kalba pridedama atskiru MS Word dokumentu.

4 PRIEDAS. VERTINIMO SANTRAUKA ANGLŲ KALBA

Vertinimo santrauka anglų kalba pridedama atskiru MS Word dokumentu.